رښتيا رښتيادي

خان عبدالولي خان

Ketabton.com

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

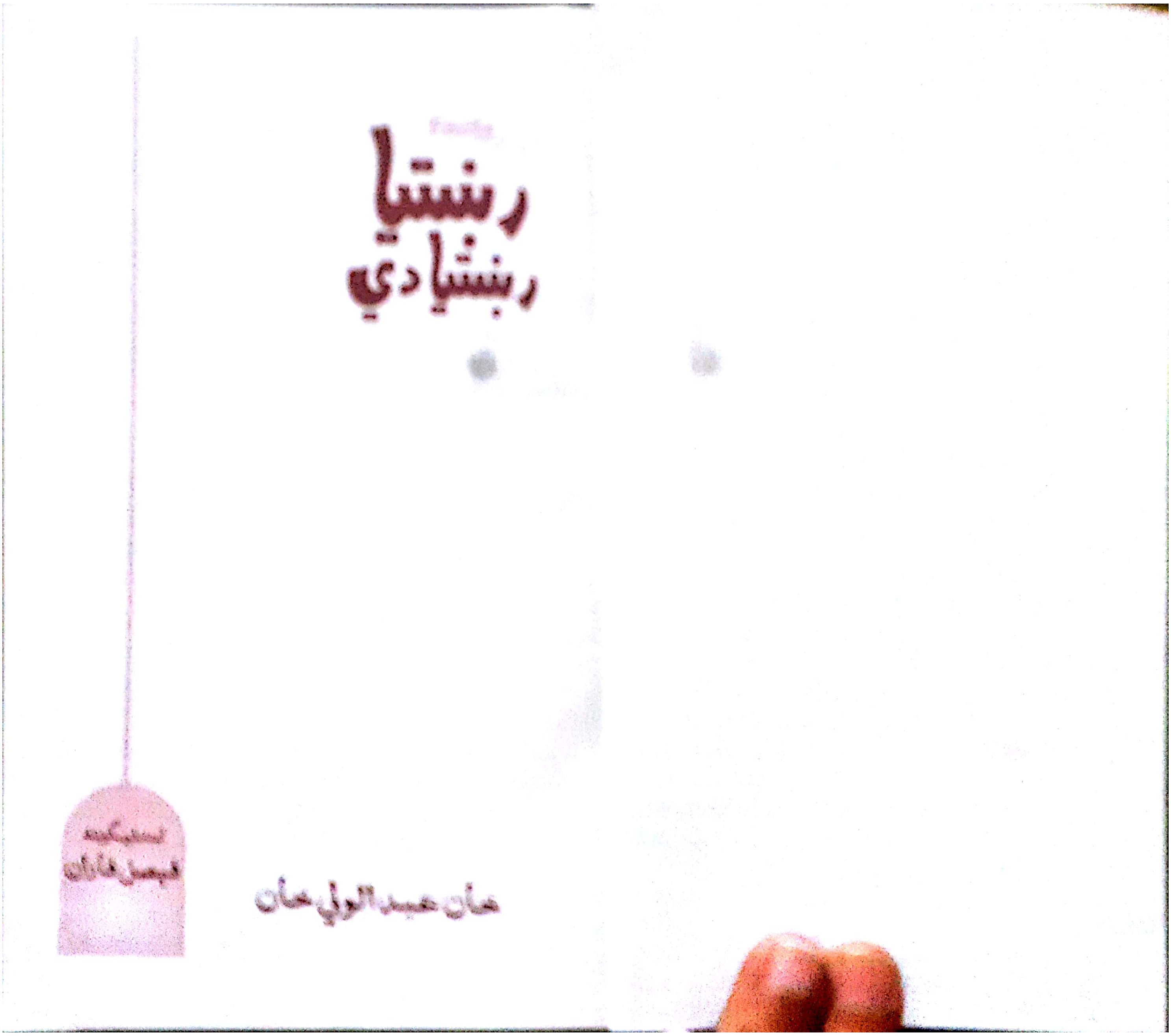

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

ټول حقونه د باچا خان ټرسټ په حق کښې محفوظ دي

BKTRC2018/Pro-43

خان عبد الولي خان

رښتیا رښتیا دي

لمنلیکونه	فیصل فاران
څېړکتنه	طلال بهادر اصلزی
چاپ	جنوري 2019ز
چاپځای	امن پرنټنګ پرېس، پېښور
کتابت او مخپاڼه	باچا خان مرکز ګرافیکس ډیزاین ډسک
شمېر	1,200
مرسته	150 روپۍ

باچا خان ټرسټ رېسرچ سنټر
BAACHA KHAN TRUST RESEARCH CENTRE
Pajaggi Road, Peshawar
Ph: 091-2246851-3, Fax: 091-2246225

ټرون

د شهیدِ ننګ و وفا قاضي عطاء الله په نامه

(الف)

چا چې استعماري دور کښې په وړومبي ځل د پښتون قامي تشخص په ځاے کولو کښې باچا خان سره اوږه په اوږه مبارزه وکړه ـ نه یواځې د پښتون تاریخ ئې له نوي سره ولیکلو، ولې د صوبه 'سرحد' د وړومبي وزیر تعلیم په حېث ئې پښتو ژبه دفتري، عدالتي او د ابتدائي تعلیم ژبه هم وګرځوله. د قوم سره د مینې سزا ورته داسې ملاو شوه چې وېش نه پس بندیوان شو او د لاهور جېل نه مرګوني راووته، وفات شو.

بنا کردند خوش رسمی به خاک و خون غلطیدن
خدا رحمت کند این عاشقانِ پاک طینت را

مرزا مظهر جانِ جانان

(ب)

'یو بل د ذکر ور مشر قاضي عطاء الله د تعلیم پخوانے وزیر دے چې دا وخت هري پور جېل کښې دے، د خان عبد الغفار خان منوونکے او ښي لاس دے ـ د وزیر تعلیم په حېثیت هغهٔ لرې لوري سیمو کښې هم د علم رڼا خپرولو د پاره ډېر څهٔ کړي دي. په پښتو ژبه ئې زښت یقین دے، ځکه ئې کلیوالو سکولونو کښې دا د زدکړې ابتدائي ژبه جوړه کړې ده. د سرخپوس غورځنګ برکت دے چې پښتو ژبه نهٔ یواځې سمه شوه بلکې په خوربدو ده. د غورځنګ خط و کتابت او دستاوېزات هر څهٔ پښتو کښې لیکلے کېږي. هم د دې اغېزې د لاندې افغانستان کښې هم پښتو تحریک پېل شوے دے چې د هغې لهٔ کبله اوس افغان افسرانو د پاره حکومت د پښتو لیکلو لوستلو احکامات کړي دي او دا د فارسۍ ځاے نیسي.'

په حواله د 'ګولډ اینډ ګنز آن پټهان فرنټئیر'
خان عبد القیوم خان، سابقه وزیر اعلي 'مسلم لیګ

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکلړ

- دا 'رښتيا رښتيا دي'. حيات روغانے 2
- څو يادونې. جمعه خان صوفي 4
- يو څو خبرې. اجمل خټک 6
- د پېرنګيانو خفيه دستاوېزونه 10

فرقه وارانه سياست او پېرنګے 19. د يورپ دوېم جنګ 45. پېرنګے سياسي بازيګر 59. د پاکستان منصوبه 63. د پاکستان مختلف تاويلونه 70. د پېرنګي پاکستان 72. مسلم ليګ د پېرنګي ډله 72. خاکسار 77 . صوبائي وزراتونه او جناح صاحب 79. کرپس مشن 91. کانګرس سره د جنګ تياري 97 . هندو سکهستان 101. مهاسبها 103. د ګاندهي جي د وفاقي حکومت تجويز 106. مسلمانان وزيران 108. جناح صاحب او د پاکستان تشريح 111. د ګاندهي جي خط جناح صاحب ته 114. د جناح صاحب مقام او حېثيت د پېرنګي په نظر کښې 118. صوبه سرحد او پېرنګے 123. خانان او مليان 118. د سر جارج کننګهم ډائري 134. مليان خانان او مسلم ليګ او وزارت جوړول 152. د 1946 کال انتخابات 160. د وېول نوې منصوبه ‹د پاکستان ضرورت پېرنګي ته› 167. کېبنټ مشن او د شملې دوېم کانفرنس 175. مسلم ليګ ته بنيادي مشکل 178. مسلم ليګ د پاکستان د مطالبې نه لاس اخلي 180. عبوري دور 183. د مسلم ليګ راست اقدام 189. عبوري حکومت 192. د لارډ وېول برطرفي او لارډ ماونټ بېټن تقرري 207. د ماونټ بېټن په وړاندې د تقسيم په حقله مختلف تجويزونه 220. د صوبه سرحد لانجه 228. ډومېنين سټېټس او دولت مشترکه 237. د جون د درېمې د منصوبې اعلان 240. رېفرنډم 244. د دواړو ګورنر جنرالانو تقرري 253. د فرقه وارانه نفرت اور 260. د صوبو تقسم او تالان 265. مسلم ليګ او رياستونه 271. فرقه وارانه سياست او د مسلم ليګ نظريه 274. فرقه وارانه فسادات او کانګرس 274. د دوه قومي نظريې نه د مسلم ليګ انکار 290. د اګست څوارلسمه 302. د پاکستان د حکومت رغونه 305. توضيحات 319

تړون

د شهيدِ ننګ و وفا قاضي عطاء الله په نامه

(الف)

چا چې استعماري دور کښې په وړومبي خل د پښتون قامي تشخص په خاطر کولو کښې باچا خان سره اوږه په اوږه مبارزه وکړه ـ نه يواځې د پښتون تاريخ ئې له نوي سره وليکلو. ولې د صوبه 'سرحد' د وړومبي وزير تعليم په حېث ئې پښتو ژبه دفتري، عدالتي او د ابتدائي تعليم ژبه هم وګرځوله د قوم سره د مينې سزا ورته داسې ملاو شوه چې وېش نه پس بنديوان شو او د لاهور جېل نه مړ کوني راووتهٔ. وفات شو

بنا کردند خوش رسمی به خاک و خون غلطیدن
خدا رحمت کند این عاشقان پاک طینت را

مرزا مظهر جان جانان

(ب)

'يو بل د ذکر ور مشر قاضي عطاء الله د تعليم پخوانے وزير دے چې دا وخت هري پور جېل کښې دے. د خان عبدالغفار خان منوونکے او ښي لاس دے ـ د وزير تعليم په حېثيت هغهٔ لړې لوري سيمو کښې هم د علم رڼا خپرولو د پاره ډېر څهٔ کړي دي په پښتو ژبه ئې زښت يقين دے، ځکه ئې کليوالو سکولونو کښې دا د زدکړې ابتدائي ژبه جوړه کړې ده. د سرخپوس غورځنګ برکت دے چې پښتو ژبه نهٔ يواځې سمه شوه بلکې په خورېدو ده. د غورځنګ خط و کتابت او دستاوېزات هر څهٔ پښتو کښې ليکلے کېږي. هم د دې اغېزې د لاندې افغانستان کښې هم پښتو تحريک پېل شوے دے چې د هغې له کبله اوس افغان افسرانو د پاره حکومت د پښتو ليکلو لوستلو احکامات کړي دي او دا د فارسۍ ځاے نيسي'

په حواله د 'ګولډ اېنډ ګنز آن پټهان فرنټيئر'
خان عبدالقيوم خان، سابقه وزير اعلي مسلم ليګ

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا 'رښتيا رښتيا دي'

'رښتيا رښتيا دي' د رهبرِ تحريک خان عبد الولي خان منلے شوے څېړنيز تاريخي اثر دے چې اردو او انګرېزۍ ژبو کښې هم خپور شوے دے. د دې کتاب څېړنه هغه مستند دستاوېزاتو باندې اډانه ده چې دېرش کاله تېرېدو نه پس ئې برطانوي حکومت ستر مات کړې.

رهبرِ تحريک دې کتاب کښې د دغه دستاوېزاتو پۀ بنياد د متحده هند د وېش د وړومبۍ تلوسې نه د وېش پورې او بيا دغه پس منظر کښې داسې نکتې اوچتې کړې دي چې د نن پۀ سياست کښې هم د لارښودنې حق ادا کوي. دا کتاب پۀ 'خيبر' د پېرنګي د نظر نه د 'اسلام اباد' ذهن او د 'پېنډۍ' معدې پورې د هر څۀ علت او پس منظر ښائي.

د رهبرِ تحريک دا کتاب د هاغه وژلې شوې شهيد شوې زندګۍ د وحشت خېزه داستان يو دستاوېزي ثبوت دے چې ظهير کاشميري ئې پۀ شا ولاړه سفاکي او بې ترسي داسې بيان کړې ده:

سنا هے آج کے دن زندگي شهيد هوئي
اسي خوشي مين هر اک سمت ديپ مالا هے

د دې کتاب مندرجات هم د رهبر تحريک پۀ څلور توکونو اډانه کتاب 'باچا خان او خدائي خدمتګاري' کښې زيات بشپړ کړے شوي دي او د ما بعد صورت حال د رهبرِ تحريک د رسا نتيجه اخذۍ ثبوت ورکوي.

د 'رښتيا رښتيا دي' اغېز منځ نه وړلو د پاره پۀ وړومبي ځل د دې اېنټي تهيسز د مطالعه پاکستان پۀ رڼا کښې دوېم نړيوال جنګ د پاره د پاکستان. د قومي ترانې د ليکونکي حفيظ جالندهري د جنګي سرود لهجه کښې وليکل شول ـ تکو شنو مؤرخانو او 'جنرل'ستانو' اندوخر جوړ کړو؛ تر دې

چې پۀ جعلي نومونو ئې داسې کتابونه هم وليکل چې د رهبرِ تحريک لمن توره کړي خو خوند ئې ونۀ کړو ـ اخر چې نور څۀ ونۀ شول نو قومي اسمبلۍ کښې ئې يو بِل 1991-123-8 منظور کړو چې د دې بِل لۀ رويه د هندوستان وېش ته غلط ويونکي د پاره د لس کاله قېد بامشقت او جرمانې وړانديز شوے ؤ.

د غدار، کافر، اېجنټ تهمتونو باندې تهمتي خان عبدالولي خان کۀ هم 'رښتيا' نۀ وئيل نو چا به وئيل؟ دا رښتيا رښتيا دي او پۀ حوالو سره ئې د قوم اصل غداران، دلالان او برېسان پۀ ګوته کړي دي. هاغه خلق چې پرون د مذهب او ملک پۀ نوم د انګرېز سترګو ته ولاړ وو، نن ئې هم د مذهب او ملک پۀ نامه پۀ ځانونو د پلاټ براے فروخت تختې لګولې دي. هاغه زوړ جنګ پۀ هاغه زړه خبره نن هم روان دے. د رهبرِ تحريک رښتيا پرون هم رښتيا وو، نن هم رښتيا دي او سبا به هم رښتيا وي. رهبرِ تحريک رېکارډ روڼ، نېغ او ډاګيز ساتلے او تر مونږ رارسولے دے.

ښاغلي فېصل فاران نه قربان. د دروغو پۀ زور د جوړې شوې فتنې مخ ځرګندولو د پاره ئې نور کتابونه هم چڼ کړي چې زيار به ئې تاسو لمنليکونو کښې ولولئ. ارمان دې نۀ مري. فاران دې نۀ مري او تل دې وي پښتون ولي!

دغه تاسو يئ او دغه 'رښتيا رښتيا دي'ــــ

حيات روغانے
چيف ايډيټر 'پښتون' پېښور

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو یادونې

زما د پاره ډېر د ویاړ او فخر ځاے دے چې د خپل ګران مشر او لیډر عبدالولي خان کتاب چې بې د شکه د هغهٔ د زیات زیار او محنت نتیجه ده. اډیټ، مرتب او چاپ ته تیار کړم 'ربنتیا ربنتیا دي نومې کتاب لکه چې د عنوان نه نې ځرګنده ده. تاریخي مقام او ربنتنوالي خو به پهٔ سرسري نظر لوستو سره هر یو لوستونکي ته جوت شي او زهٔ لازمه نهٔ بولم چې دلته پرې تبصره وکړم. ولې چې لکه مصنف موجوده کتاب لیکلو سره پهٔ دې موضوع باندې تاریخ کښلو ته یوه نوې لورې ورپخښلې ده نو پکار ده چې حقیقت لیدونکي تاریخ پوهان پرې تبصره ولیکي او یا پرې بشپړې څېړنې وکړي چې د لیکوال کار او زیار نورو تازه مستندو موادو سره لا غني کړي [1]

ما کوشش کړے دے چې ترممکنه حده پورې د انګریزي استعماري سیاسي نظام زېږنده ضروري اصلاحات او ځینې لغتونه چې پهٔ هند او پاکستان کښې رواج لري، د مخ پهٔ اخېر پهٔ حاشیه (لمن لیک) کښې د برنی ژبني او سیاسي پوهې او علم سره سم پهٔ معادلو او هم معني د اصطلاحاتو او لغاتو ور وپیژنم. کوم اصطلاحات.لغات. نومونه او مفاهم چې تشریح ته اړتیا لري. د کتاب پهٔ پاې کښې د نوټونو او توضیحاتو پهٔ دود تشریح شوي دي. ځني ځایونو کښې مولف ضروري ګڼلي نه وه چې انګریزي متنونه ترجمه کړي. مګر ما د لوستونکو د ضرورت پهٔ اساس لازمه وبلله چې هغه وژباړم. د دې هرڅهٔ یادګیرنه د دې د پاره ضروري بولم چې سبا پرې څوک مصنف ته ګوته ونهٔ نیسي

---

[1] د املاء او لیکدود پهٔ اړه خبرې ترې اوس د غېر ضروري کېدو پهٔ وجه وویستې شوې فاران

پهٔ پاې کښې د خطاط پوهه او زیار د دې کتاب پهٔ خطاطۍ او ترتیبولو کښې د یادونې وړ دي پهٔ زیات درناوي

جمعه خان صوفي.کابل

د 1987 زېږدیز کال، د جنورۍ یوولسمه نېټه

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو څو خبرې

زۀ د ولي خان سره ډېر نزدې پاتې شوے يم. هم پۀ جېلونو كښې، هم د سياسي جدوجهد (مبارزې) لړ كښې پۀ سفرونو كښې، هم پۀ لويو لويو اولسي جلسو او مظاهرو كښې هم د كلي كور پۀ حجرو او باغيچو كښې، هم د مكار او متشدد دښمن سره مخامخ د مقابلې پۀ سختو لمحو كښې، هم د ارام او تفريح پۀ وخت د شاهي باغ او سوات د ګلالۍ فضا پۀ ورېمو كښې. زۀ پۀ صداقت او يقين سره وئيلے شم چې ما پۀ دې ټولو ترخو او خوږو وختونو كښې د سياسي جبر او تسلط د مقابلې، د خپل سياسي تنظيم د مشهورو بحثونو او غرزو پرزو پۀ هجوم كښې هر وخت دا محسوس كړي دي چې ولي خان د ژور فكر، نكته رس نظر، يو زړور او اثر انداز ملي رهبر سره سره د پښتني تاريخ، كلتور، ادب او فن يو لېوال طالب علم هم دے او كۀ يو خوا ئې ټول ژوند پۀ يو مخې ډېر اوږد او زوريدونكے سياسي جدوجهد كړے دے چې خپل خلق د داخلي او خارجي استعمار، استثمار او رجعت د خونړي پنجو نه خلاص كړي، نو بل خوا ئې ورسره پرله پسې دا تلاش او مطالعه هم كړې ده چې د خپل ملي كلتور خليدونكي ملغلرې د وخت د طوفانونو او استعماري او نوي استعماري نظام د تورو پردو لاندې پټې او وركې پاتې نۀ شي، هغه رادوڅار شي، محفوظ شي او وده وكړي. دې شوق او ولولې دے پۀ كتابونو، اثارو او رواياتو پسې ګوم ګوم خاے وګرځولو. هغه خانله بحث دے، خو دا يوه خبره يقيني او د يادولو ده چې دې لړ كښې دې د زړو او نوو كتابونو تر جزيرو ورسيدو نو د ولي غوندې د تيز نظر، دردمن، زړۀ او كلكې ارادې خاوند ترې نۀ تش لاس واپس نۀ شو

راواپس كيدے او راواپس نۀ شو
ولې د كتاب دنيا كښې هم د خپل سياسي ژوند، فكر، مبارزې او پټ سره ورننوتو او هلته ئې قلم پۀ لاس هم د هغه محبوب تلاش كولو د كومې د پاره چې دے كفن پۀ سر د قومي ازادۍ د جنګ ميدان كښې ولاړ ؤ. خكه چې دے پوهېدو چې د قومونو د ازادۍ، ابادۍ، سوكالۍ او خوشحالۍ منزل ته رسيدو د پاره كۀ يو لاس كښې توره پكار ده، نو بل لاس كښې قلم، كۀ د تن وينې تونيول غوارې نو د ذهن ډيوه هم بله ساتل پكار دي، دغه مينه، شوق او تلاش كښې دۀ ډېر كتابونه ولوستل او د سياست د ميدان ډېر مدبر قهرمانان ئې وليدل.
دې لړ كښې دے پۀ سنه 1957ز، كښې د (لندن انډيا افس لايبريرۍ) ته ورسيدلو او دلته ورته د پښتنو پۀ ژوند، سياست، تاريخ، كلتور، ادب او روحياتو (نفسياتو) هغه كتابونه، تحريرونه او دستاويزونه پۀ ګوتو راغلل چې بل خاے موندلے نۀ شول او دۀ د مطالعې او شوق سره ئې بېخي سمون خوړلو، خكه چې دا هغه انګريزانو عالمانو، افسرانو او ليكوالو ليكلي وو چې د هغوي پۀ ټوله دنيا كښې د پښتنو سره تر ټولو سخته او اوږده مقابله او معامله راغلې وه او د خپلې وظيفې (ډيوټۍ) پۀ دوران كښې ئې د ضرورت د مخه يا د شوق لۀ كبله د دې قوم او خاورې تاريخ، ژوند ژواک، روحيات، روايات، دود دستور او دوستي دښمني د نزدې نه ژور مطالعه كړي وو او هغه ئې بيا پوره پۀ وضاحت او تفصيل سره د ملي تحليل او خپلې شخصي رائې پۀ رڼا كښې او د سركاري نظر پۀ چوكاټ كښې قلم بند كړي وو، دغه شان دۀ ته د زركونو كالو د پس منظر سره د زور تاريخ پۀ لمن كښې خپل قوم او اولس د لوړو ژورو اسبابو او عصري (لوي) تاريخ كښې د ازادۍ پۀ مينه جنګېدو مختلف اړخونه، نفسيات، عادات، علل او وجوهات مطالعه كولو موقع پۀ ګوتو ورغله

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېرې مودې راهسې ولي په دې تلاش کښې ؤ چې دا را معلومه کړي زمونږ د تاريخي او غښتلي قوم د دې اهمې جغرافيې، ځربې خاورې. ژوند بخښونکي اب و هوا او ډېرو طبعي پټو خزانو باوجود د تاريخ د روان بهير نه څنګه. چا او ولې بهر وويستو او بيا په تيره تيره برطانوي استعمار ولې دا داسې قوم او د دهٔ خاوره د مخصوصې سټېرټيجيک پاليسۍ د لاندې داسې ونيوله چې د دهٔ قومي وجود. د دهٔ د تشخص ټول ځلاند او حياتي اړخونه. حتي د ملي روهيې د ختمولو د پاره د دهٔ په وهلو. ځپلو او د دهٔ خلاف يو ډېر بې رحمانه انسانيت سوز عمل جاري ساتلو کښې د هېڅ بشري اصولو. عاطفې او قانون لحاظ ئې نهٔ کولو. ولي ته چې د دهٔ د تلاش او مطالعې د پاره خپله هم د هغه برطانوي استعمار د پاليسۍ جوړونکو او چلوونکو کتابونو او اسنادو ته لاړ پېدا شوه. نو بيا دے تقريباً هر کال چې د جېل نه به بهر ؤ. دې پسې به لندن ته تلو او دغه لائبيرئيرۍ کښې به دغه سرکاري مصدقه اسنادو او کتابونو سره مشغول ؤ - دلته دهٔ د خپل کار او هدف (مقصد) د پاره ډېر مواد پېدا کړل، د هغه نه ئې سوونو صفحې ياداشتونه په خپل قلم رانقل کړل او بيا چې کور کلي يا جيل خانه کښې مرتب کول دغه کتاب هم اوس تقريباً تيار دے ولې د دې مطالعې په دوران کښې دهٔ ته يو بل اهم سوال پېدا شو هغه دا چې، هغه سازش کشف شي چې په کومه طريقه د شوروي اتحاد د انقلاب د مخنيوي د پاره د اسلام په نامه دلته کار شوے دے او د دې مقصد د پاره د هند په نيمه وچه کښې چا او څنګه په ازادي غوښتونکي تحريک کښې تفرقيه واچوله،

ولي دا کتاب (رښتيا، رښتيا دي، د دغه سوال ځواب ورکولو د پاره ليکلې او ښهٔ خبره دا ده چې دا ځواب په کومو اسنادو (داکومنټ) ورکوي هغه د دې پاليسۍ د دوو ټولو نه مهمو مسئولينو په قلم ليکلي شوي او په امضا (دستخط) ثبت شوي دي، لکه د برطانوي سلطنت وزير هند يا د دغه

سلطنت په هندوستان کښې د دې سيمې د ټولو چارو تر ټولو ستر حکمران وائسرائے هند د دې سوال تر دې مستند او قاطع ځواب بل نهٔ شي کېدے او په دغه کښې د دې کتاب اهميت او ګټورتوب پروت دے

دا کتاب (رښتيا، رښتيا دي) اوس زمونږ او ستاسو په لاسو کښې دے. هر هغه څوک چې دا کتاب لولي. هغه به دا خبره ومني چې مونږ پښتنو او د دې سيمې اوسېدونکو ټولو خلقو ته د دې حقائقو نه خبرېدل او په دې غور کول څومره ګټور کېدے شي خصوصاً زمونږ د تاريخ په ننني مرحله او نوي موړ کښې د دې څومره ضرورت دے

بې ځايه به نه وي کهٔ دلته د افغانستان د انقلابي حکومت مننه وشي څکه چې مونږ د دې کتاب متن پېدا کړو. نو بيا مو غوښتل چې دا زر تر زره چاپ شي او د هر چا لاسوته ورسولے شي. نو په دې لړ کښې دې ورور حکومت زمونږ ډېر کومک وکړو او دا کتاب ئې په تادۍ رانه په لږ وخت کښې جوړ کړلو

دا کتاب د چاپ د پاره تيارولو ټول زيار زمونږ ملګري جمعه خان صوفي ويستي دي، څکه بايد دے دلته ياد شي

د دې مختصرو الفاظو سره زهٔ د ولي خان دا کتاب (رښتيا، رښتيا دي) د خپل هيواد په ازادۍ، ابادۍ، سوکالۍ او امن مينو او د انسانيت خوږمنو ته په وياړ سره وړاندې کوم

اجمل خټک

111.1987

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېرنګیانو خفیه دستاویزونه

د خپلو دوارو ځلو جیلونو پهٔ جریان کښې -یو ځل د فیلډ مارشل ایوب خان پهٔ دور کښې او بل ځل د ذوالفقار علي بهټو پهٔ دور کښې -پهٔ داسې حالاتو کښې دا کتاب لیکلو چې پهٔ جیل کښې دننه زما د مطلب کتابونه نهٔ شو موندلے. بیا د بهټو پهٔ دور کښې خو رانه کافي وخت پهٔ دې کښې لاړ چې هغه کښې به زهٔ اکثر پهٔ تنهایۍ کښې وم. د لیکلو د پاره به ډېر وزګار وخت ؤ. خو د هغه پهٔ باچاهۍ کښې کتاب خو پرېږده چې قلم او کاغذ هم نهٔ ؤ. خېر هغه څهٔ لږ ډېر کتابونه چې ما لهٔ پهٔ ګوتو راغلل، د هغې نه ما کوشش وکړو چې د تصویر دا دویم اړخ قام ته وړاندې کړم. دا څومره بدبختي وي د یو قام چې د هغې مشران صرف خپله قام ته وړاندې کوي او د خپلې غېر د بل هغه اوریدوته نهٔ پرېږدي، دلته د پاکستان واکداران لګیا وو د خپل نقطه نظر د څرګندولو او د خپلو سیاسي فېصلو د جواز پهٔ حق کښې ئې تاریخي واقعات هم بدلول او حقیقت ئې قام نه د پټولو کوشش کولو، یعني تاریخ ئې لیکلو نه، تاریخ ئې د ځان سره جوړولو

ما ته دا بیخي داسې ښکاریدله او ښکاري لکه چې پهٔ یو عدالت کښې مقدمه د قاضي د وړاندې پېش وي، خو صرف استغاثې ته اجازه وي چې پهٔ ملزم لګیدلي الزامونه او د هغې پهٔ حق کښې دلیلونه پېش کړي ملزم ته د خپل ځان د صفایۍ د شهادت تیرولو او ثبوت پېش کولو اجازه نهٔ وي، ملزم لاس تړلي پښې تړلي ولاړ وي. خولهٔ ئې بنده او قلم ئې ترې نه اخستے وي. نهٔ پوهېږم چې دې ته به څوک عدالت او انصاف ووائي

نو ما ځکه کوشش وکړو چې کهٔ قام ته نه وي، نو چې کم از کم دا تاریخي

حقیقتونه خو پهٔ لیکلو کښې پاتې شي. چې تاریخ مسخ نهٔ شي او کهٔ دا موجوده کول نه وي، نو چې راتلونکي نسلونه خو د حقیقت نه خبروي. نو ما کوشش کولو چې د خپلې سیاسي مفکورې د اصلي روح ښکاره کولو کوشش وکړم. د سیاسي کاروان د یو غړي پهٔ حېثیت د باچا خان د خدائي خدمتګارۍ د تحریک او جدوجهد هغه اصلي روح قام ته پېش کړم

د پېرنګي د طرفه د هغهٔ د مختلفو پالیسیو پهٔ سلسله کښې ما هم د پېرنګیانو د ذمه وارو خلقو د کتابونو او یاد داشتونو (ډائرۍ) نه مدد اخستے ؤ او هغه د پښتنو خبره چې د عقل پهٔ زور او د خپل سیاسي تربیت پهٔ رڼا کښې مو ثابته کړې وه چې غونډ دي. زېړ دي او تریو دي چې عاقلان پهٔ خپله پوهه شي چې تاریخ دے.

خو د بهټو د قید نه د خلاصېدو نه پس زهٔ لندن ته لاړم او چې کله د علاج نه لږ فارغ شوم، نو زهٔ خبر شوم چې پېرنګیانو خپل بعضې ډېر خفیه او د راز د ستاویزونه او کاغذونه پهٔ خپله سرکاري لائبریرۍ کښې اېښي دي او هر چا ته ئې د لوستو اجازه ده او د لوستو نه بغېر کهٔ څوک د دغې اهم راز د کاغذونو نقل غواړي نو هم ئې دغه د لائبریرۍ غېر سرکاري طور ورکوي. ولې چې د پېرنګیانو دا قانون دے چې پهٔ کومو خفیه کاغذونو دېرش کاله واوړي، نو هغه بیا دوي بېرته وباسي

پهٔ حقیقت کښې زهٔ پهٔ دې تکل کښې وم چې د دې کتاب د اصلي غرض پهٔ سلسله کښې څهٔ مواد بیا موم. چا چې دا کتاب لوستلے وي. نو هغوي به دې نتیجې ته رسیدلي وي چې ما د دې ثابتولو کوشش کړے دے چې د باچا خان سیاست او د خدائي خدمتګارۍ تحریک د پېرنګي د سترګو ازغے پهٔ دوه وجو ؤ. د پېرنګي کوشش لازمي طور دا ؤ چې پهٔ هندوستان خپل حکومت قائم وساتي او د هغه اندروني تحریکونو مخ نیوے وکړي کوم چې هندوستان د ازادۍ ګټلو د پاره چلولے شي او دویم دا چې

Scanned by CamScanner

هندوستان د بیروني خطرو نه د سالم ساتلو د پاره ئې د دفاع انتظام وکړي دا هم ځرګنده وه چې د ملک دننه د ازادۍ تحریک انډین نیشنل کانګرس چلولو چې هغه د هندوستان د ټولو فرقو او مذهبي ډلو نمائندګي کوله هندوان، سکهان، مسلمانان، پارسیان هر څوک د هغۀ ممبران کیدے شو خو د پېرنګي پالیسي د کانګرس کمزوري کول او د هغۀ د مقابلې د پاره د نورو تحریکونو مرسته او د هغوي مضبوطول وو. پۀ دې بل اړخ دا هم مونږ لیدلي دي چې هندوستان قدرت داسې جوړ کړے دے چې درې طرفو ته ئې سمندر او یو اړخ ته ئې د غرونو یوه عظیم الشانه کلا ده چې پکښې یو څو درې قطب نمر خاتۀ ته دي او هم پۀ دغه اړخ هندوستان ته واحده بیروني خطره پېښه وه، چې هغه د پېرنګیانو پۀ قول د روس د اړخه وه.

مونږ دا هم لیدل چې خدائي خدمتګارو ځکه وهل خوړل چې هغوي دپېرنګي پۀ دې دواړو پالیسیو کښې نه ځائیدل. نو زۀ چې دغه لائبریرۍ ته لاړم نو ما د دې خپل کتاب د دغه خارجي حصې د پاره د دستاویزونو تکل وکړو چې د پېرنګي او د روس د مقابلې پۀ سلسله کښې هغه بنیادي تبدیلي راغلې ده ولې چې کله پۀ 1917ز کښې روس کښې انقلاب راغے او یو نظریاتي مملکت پۀ اول ځل د دنیا پۀ نقشه راڅرګند شو نو چې د هغې د مخنیوي د پاره پېرنګي څۀ تابیا کړې وه. د پېرنګیانو دا قاعده وه چې د هندوستان د حکومت سربراه یعني وائسرائے هند به هفته وار رپورټ حکومت برطانیه ته د وزیر هند پۀ نامه لیکلو او دغه شان به حکومت برطانیه خپله پالیسي د هفته وار پۀ ذریعه د وزیر هند پۀ لاس وائسرائے ته رالیږله، زما خپل خیال دا ؤ چې کۀ زۀ دغه خطونو مطالعه وکړم نو دا به زما مسئله حل کړي، چنانچه ما وغوښتل چې د شوروي د ستر مشر لینن د مرګ نه پس هغه خط وکتاب ولولم، نو د هغې پۀ ذریعه به زۀ د پېرنګي او شوروي د مقابلې د پالیسۍ د تبدیلۍ پۀ تکل کښې ورسم او هم هغسې

وشوله.

زۀ خو پۀ اصلیت کښې د پېرنګیانو د خارجه پالیسۍ پۀ لټون کښې وم خو چې هغه خطونه ما لوستل نو هغه کښې د خارجه پالیسۍ سره سره د هندوستان د اندروني حالاتو جائزې هم وي. دا خو پکښې هسې جونګه وه ما چې هلته څۀ ولېدل او ومې لوستل. پۀ حقیقت کښې دا زما پۀ خواب و خیال کښې هم نۀ وه. مونږ چې د خپلو مشرانو نه څۀ اوریدلي وو او هغه څۀ بدګمانۍ څۀ چې کوم شکوک او شبهات هغوي بیانول، پۀ خصوصیت سره د پېرنګي هغه عمل چې کوم هغوي د خپلو دغو پالیسیو پۀ مخ کښې بوتلو کښې ئې قام او ملک سره کړي دي. هغه د نۀ منلو ؤ. ما به دا محسوسوله چې باچا خان چونکې خپل ټول ژوند د پېرنګي سره پۀ مقابله کښې تیر کړے دے، ډېر تکلیفونه او مصیبتونه ئې نۀ یواځې پۀ خپل ځان زغملي دي. بلکې دوه ننګیالو ملګرو سره چې کوم سلوک د پېرنګي د لاسه شوے دے، نو هغې باچا خان دومره سخت بدګمانه کړے دے چې هغه پۀ هره مسئله کښې پېرنګے ګناه ګار ګني او بلا جوازه پۀ پېرنګي داسې الزامونه لګوي چې هغه شاید چې دومره حقیقت نۀ لري، بیا پۀ خصوصیت سره د کانګرس دا الزام پۀ پېرنګي چې هغه د خپل نو ابادیاتي او سامراجي. سرمایدارانه سیاست د پاره د هندوستان د غلام ساتلو پۀ سلسله کښې هندوستان کښې دومره فرقه وارانه نفرت پېدا کړلو چې هغه د نمک حرامۍ حد پورې رسي. ولې چې هندوستان ده قابو سل کاله خوړلے ؤ او ښۀ پۀ مړه خېټه ئې بلا شرکت غېري خوړلے ؤ نو د هغې هغه دې قام لۀ دا سزا ورکوله چې هغوي ئې د یو بل وینو څښلو ته کښېنول او داسې اور ئې ولګولو چې د انساني فطرت دے چې هغه خپلې کمزورۍ او نیمګړتیاګانې نۀ ویني او اکثر دا کوشش وي چې هغه د داسې کمزورو د پټولو د پاره پۀ نورو خلقو الزامونه لګوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ته په هغه دې کښې شک نشته چې کانګرس څهٔ وې او باچا خان څهٔ وې، خو دا مې چرته تصورهم نهٔ شو کولے چې کښې تر دېره حقيقت ښکاريده، هغه باچا خان څهٔ وائي هغه کم دي او حقيقت د هغې نه ډېر زيات دے او کانګرس چې کوم الزامونه پهٔ پېرنګي لګوي پهٔ حقيقت کښې پېرنګي د دغې نه څهٔ ډېر زيات کړي دي. د شک ګنجائش کهٔ پکښې اول ؤ، نو هغه هم ورک شو. ولې چې د پېرنګي د خپل لاس ليکونه پهٔ خپل دستخط د پېرنګي پهٔ خپل کور کښې د هغه پهٔ سرکاري او حکومتي لائبريرۍ کښې پراتهٔ دي او خطونه هم د چا غېر ذمه وار او وړوکي افسر نهٔ دي بلکې د ټول هندوستان د ستر مشر او د تاج برطانيه د نمائنده وائسرائے او حکومت برطانيه د وزير هند تر منځه دي نو دې کښې به څوک څهٔ شک وکړے شي؟

ما چې دا د ستاويزونه لوستل نو يقين وکړئ چې بعضې واقعه به مې ولوستله نو مازغو به مې چکر وخوړ، چشمې به مې کېښودې، سر به مې پهٔ دواړه لاسه ټينګ ونيوو چې يا خدايه دا څهٔ وينم او څهٔ لولم. د مخکښې لوستلو تاب به مې نهٔ لرلو. نو کاغذونه به مې سمبال کړل او ښکته به يوې پيالۍ کافي څښلو لهٔ لاړم څو مياشتې زهٔ پهٔ دغه کاغذونو کښې داسې بوخت وم چې عقل مې بيخي منله نهٔ. ولې افرين شه د پېرنګي پهٔ خيانت چې د خپل قام د ښېګړې د پاره هغه کومه ناروا ده چې دهٔ کړې نهٔ ده. دې تعليم يافته او مهذب پېرنګي هغه څهٔ کړي دي چې بنيادم ئې منلے نهٔ شي. ولې بيا افرين شه هم پهٔ دې پېرنګي چې دا هر څهٔ ئې داسې پهٔ بې باکۍ ليکلي دي چې دغلته ورته بيا سړے هک حيران شي. نه ئې د ځان سره منافقت کړے دے او نهٔ ئې پهٔ نورو بونه دوړولې ده. هر څوک ئې داسې پهٔ ډاګه بربنډ کړي دي. دوستان او د لارې ملګري او پهٔ سازش کښې شامل غړي ئې يو پهٔ يو پهٔ ګوته کړي دي او هره ګنده ګي او پليتي چې ئې پهٔ هغوي کړې ده. پهٔ سپين کاغذ ئې پهٔ خپل لاس ليکلې ده. نهٔ ئې د چا مخ

کړے دے او نه ئې لحاظ. او نهٔ ئې دا فکر کړے دے چې کهٔ د هندوستان اوسيدونکي د دغې خپلو وطنيانو د دې بې ننګو، بې غېرتو، بد دماغو نه خبر شي نو هغوي به څنګه دا ومني چې دې مشرانو د زړهٔ نه د خپل ملک او وطن خيال غوښتلو کهٔ نهٔ. دوي د پېرنګي د حکومت د منو مضبوطولو د پاره خپل قام او وطن خرڅ کړے دے او پهٔ حقيقت کښې خوا خوږي قامي مشران نهٔ، بلکې پهٔ پېرنګي خرڅ د هغهٔ ايجنټان او د قام دښمنان او د ملک غداران وو کهٔ ريښتيا مې پوښتئ، نو ما چې د 1922ز. نه راواخله تر 1924ز - يعني د شلو کالو دا د وائسرائے او وزير هند تر منځه خط وکتابت ولوستلو نو ما دا محسوس کړله چې د دې کتاب پهٔ ليکلو کښې څومره خان کړولے ؤ او د مختلفو کتابونو او وائسرائيګانو د ډائرونه مې څهٔ راټول کړي وو هغه هغسې بې ځايه شو. ولې چې دې خفيه او د راز کاغذونو خو زما هغه ټول شکونه رفع کړل - د روس او بيا شوروي اتحاد پهٔ خلاف د پېرنګي د حکومت هند پاليسي پهٔ زور زير ليکلي پرتهٔ ده او د هيڅ قسمه ګنجائش پکښې د شک پاتې نهٔ شو - ما چې څهٔ د ثابتولو کوشش کولو. د هغې واضحه ځرګند ثبوت د پېرنګي پهٔ خپل لاس ليکلے پروت دے د دې خو زما توقع وه چې هم داسې به وي

ولې ما ته چې کومه ډېره د حيرت خبره د دې خطونو نه راڅرګنده شوله هغه د هندوستان د بعضې سياسي مشرانو هغه کردار دے چې کوم د دې دستاويزونو نه راڅرګنديږي. او بيا پهٔ تېره تېره د مسلمانانو د دغه وخت د سياسي مشرانو هغه ټول عمل چې دے پېرنګيانو بيان کړے دے - نو هغه عمل خو پهٔ ځاے پرېږده - ايماني خبره دا ده چې زهٔ به ئې پهٔ لوستلو شرميدلم. هغه چې کوم الزامونه د کانګرس مشرانو او باچا خان د مسلمانانو پهٔ دغه ليډرانو لګولي هغه پهٔ اوړو کښې مالګه هم نهٔ ده پهٔ نسبت د هغې چې څهٔ دې پېرنګي دغلته بيان کړي دي چې سړے ورته هک

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

حیران پاتې شي
حقیقت دا دے چې زهٔ ئې پهٔ هغه خپل کړي کړاو ستومانه کړم چې د تاریخ د
ثابتولو د پاره یو یو دلیل راټولو چې غونډ دي. زیر دي، تریو دي. او دا ما
پهٔ سوونو صفحې ولیکلې او څهٔ کتابونه مې ورپسې لټ پهٔ لټ کړل او دلته
دا دے دغه هر څهٔ خواري عبث شوله. ولې چې مالک پهٔ خپله وائي چې سر
مهٔ خوږوئ -- د ثبوت ضرورت نهٔ شته. منطق. دلیل او سیاسي شعور څهٔ
کوئ؟ خو زهٔ پهٔ خپله وایم چې نارنج دي. زما بس دي
نو یو وارې خو ما دا اراده وکړله چې دا خپل کتاب پریږدم او صرف د دغې
لائبریرۍ دا خط وکتابت د یوې کتابچې پهٔ شکل کښې چاپ کړم چې د
تصویر دا بل اړخ قام ته وړاندې شي او بیا هغوي ربښتوني فېصله وکړے
شي چې چا د قام خېر غوښتلو او څوک د پېرنګي د پاره د خپل قام پهٔ
غلامولو پسې وتي وو.
د ډېر سوچ او فکر نه پس مې دا فېصله وکړله چې زما د کتاب مقصد خود
باچا خان د سیاسي جدوجهد او د خدائي خدمتګارۍ د تحریک هغه اصلي
اړخ قام ته پېش کول دي دغه دستاویزونه خو پهٔ صرف باچا خان مخالفین
بربنډ کړي او پهٔ خصوصیت سره هغه مسلمانان لیډران چا چې د اسلام
مقدس او سپېڅلي نوم د پېرنګي د نوابادیاتي سامراجي او سرمایه دارانه
نظام د ټینګولو او د خپل قام او ملک د غلام ساتلو د پاره استعمال کړي
دي. دا به بې شکه چې د باچا خان مخ ووینځي او د هغهٔ د خلاص. مینې.
خواخوږۍ او د یو اخلاقي او روحاني تحریک د مخالفینو مخونه به پهٔ تبې
تور کړي، خو مقصد خو د چا مخ تورول. شرمول او بربنډول نهٔ دي. مقصد
خو د خپل سیاست او جدوجهد څرګندول او د تصویر هغه دویم اړخ قام ته
وړاندې کېښودل دي. د هغه پلیت او ناپاکه سیاست مخه نیول دي چې د
کومې پهٔ ذریعه د ساده او سوچه مسلمانانو د ذهنونو پلیتولو کوشش

شوے دے او د بهتان او الزامونو پهٔ زور او شور کښې د قام نه عموماً او
مسلمانانو نه خصوصاً هغه تاریخي حقیقتونه پټ کړے شوي دي کوم چې
پهٔ ځاے تاریخي حقیقتونه دي. او کهٔ نن نه دے سبا. او کهٔ سبا نهٔ دے نو
بل سبا خو راڅرګندیږي به -- او ارومرو به راڅرګندیږي - کهٔ هرڅو پرې
څوک د ډېران خځلې وغورځوي - لعل پهٔ ایرو کښې نهٔ پټیږي. لکه هرڅوک
پرې دا دي څرګند شو لکه چې ما مخکښې ووې. د دې لیکلو غرض د چا
بربنډول او شرمول قطعاً نهٔ دي - البته دا ضروري ده چې حقیقت دې څرګند
شي - او چې حقیقت هم یو تاریخي حقیقت وي نو د هغې پټول خو یو قامي
خیانت دے. ما خو د خپل زړهٔ خبره کړې ده چې دې کښې اکثر داسې
واقعات راغلي دي چې زما پرې خپل زړهٔ دردیدلے دے او سترګې مې د
شرمه ټیټې شوي دي - نو زهٔ دا محسوسوم چې د هغې سپین نیتو او
مخلصو کارکنانو پهٔ زړهٔ به څهٔ تیریږي - چا چې پهٔ اسلامي جذبه او قامي
خواخوږۍ خپله یوه مذهبي فریضه د مسلمانانو د ښېګړې پهٔ غرض پوره
کوله او پهٔ ایماندارۍ ئې د مسلمانانو خېر پهٔ دغې کښې ګڼلو دې بل اړخ
ته دا اسلام پهٔ نامه راپورته شوو مشرانو ځانونه د اسلام ټېکېداران کړي وو
د خپل ځان او خپلو پېروکارانو او تابعدارانو نه بغېر ئې نور څوک نهٔ
مسلمانان ګڼل او نهٔ د مسلمانانو خېر خواهان. ولې پهٔ حقیقت کښې هغوي
د پېرنګي سره ملګري او د هغه د سلطنت د مضبوطولو د پاره لګیا وو -
زما غوندې سړے به پهٔ دې هم څهٔ خاص اعتراض نهٔ وکړي - کهٔ چا د
پېرنګي حکومت خوښ ؤ. نو پکار وو چې پهٔ ډاګه دومره ودریدلے وے -
زما اعتراض پهٔ دې کښې ؤ چې ولې دې د اسلام د پاک. سپېڅلي او سوچه
نوم د یو غاصب، جابر او پهٔ خصوصیت سره د کافر حاکم ته امداد او مرسته
کښې استعمال شي
دا تاریخي حقیقتونه باید چې بیان شي چې د دې حقیقتونو پهٔ رڼا کښې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا له مسلمانان نور هم ډېر فکر کوي او خپل سیاسي او دیني مشران پوره تنګوي چې هغوي خوچرته بیا ساده او په دین مئین قام د چا بل چا د سیاسي غرض سر کولو د پاره خو نه استعمالوي. وائي چې ریښتیا تراخه وي. ولې دا زه چې کوم ریښتیا دلته بیانوم. دا ریښتیا ډېر تراخه دي. منم چې د ډېرو خلقو به زړونه ودردېږي. ولې د ډېرو به سترګې پرانستې شي.

هغه د پېرنګیانو خبره:

It is Just to put the record straight

ترجمه بهتره ده چې ریکارډ هم ثبت شي.

زه د دې خبرې څه خاص ضرورت نه ګڼم چې هر یو لوستونکي ته دا رایادم کړم چې زما خپله نظریه او سیاسي مفکوره هر څه چې وه او ده. خو دا به ووایم چې دا هر څه چې زه دلته رانقل کوم. د دې اصل د حکومت برطانیه په سرکاري لائبریرۍ کښې پروت دي زه به کوشش کوم چې د هر یو خط سره تاریخ او پوره حوصله ورکړم:

Comment is free, but facts sacred

ترجمه حقائق خپل تقدس لري. البته د رائې زنۍ حق هرچانه حاصل دے

فرقه وارانه سیاست او پېرنګے

چې کله شلمه صدۍ نوې کیدله نو پېرنګي ځان کافي مضبوط کړے ؤ. افغانستان ئې د امیر عبدالرحمان خان په ذریعه قلار کښېنولے ؤ او د روس مخ نیوي ته ئې لارې نیولې وې (دلته د 1857م د جنګ ازادۍ نه پس ئې مسلمانان چقولي وو او هېڅ داسې قوت اوس د هغه فوځي مقابلې ته نه ؤ پاتې سکهانو هم وهل خوړلي وو او د هندوستان نقشه اوس حکومتي طرز څه دا شان وه چې څه قابو شپږه سوه ریاستونه د والیان ریاست په ذریعه د پېرنګي تابعدار وو او نور هندوستان هغه د خپلې ښتې لاندې کړے ؤ

پېرنګي ډېر پوهه. تجربه کار او د نوې زمانې حکومتي ډاکه مار ؤ. هغه چې کښیناست. دا فکر ئې وکړلو چې د هندوستان دا دومره لوے غزیدلي ملک او دا بې شمیره انسانان به هغه څنګه قابو کوي جنګونه خو هغه وکړل او په هره روا ناروا لارو ئې ملک فتح کړلو. ولې اوس خو د هر یو سړي په سر هغه فوځي نه شي کښېنولے. څه داسې لارې چارې ضرور لټول غواړي چې د هندوستان خلق هغه ته چرته یو موټے او یوه ډبلۍ نه شي. ولې چې که دوي ورته اتفاق وکړي نو هغه د یو هندوسیاسي توقي خبره که د هندوستان نر و ښځو په یوځل موتیازې هم راپریښوې. نو هم به دا موتې پېرنګیان پکښې ډوب او لاهو کړي

پېرنګي خو د هندوستان حکومت د مسلمان نه اخستے ؤ او هغه د باچاهۍ کوم باد چې د هغوي په غوږونو کښې لګیده هغه ئې ترې نه ایستے ؤ هغه وکتل چې اګر چې مسلمان د څو سووکالونه په هندوستان حکومت کړے دے. خو مسلمان اوس هم په هندوستان کښې په شمیر کم دي او غیر مسلم

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرې زیات دي، نو کۀ پېرنګي اول غېرمسلموسره مرسته کوله او پره ئې هغوي سره وه. نو مسلمان ئې پرې وهل او د دغې بې اتفاقۍ نه ئې ځان لۀ فائده پورته کوله نو چې دې بل خوا د بنیادمو شمېر ته ئې وکتل نو هندوان پرې ډېر وو او مسلمانان کم. ولې یو بل مشکل دا پیښ ؤ چې د هندوستان پۀ خواوشا نوره دنیا کښې چرته هندوان نۀ وو او مسلمانان خو چاپېره خوارۀ پراتۀ وو. د شمالي افریقې نه ئې را واخله او پورې د بلقان د ریاستونو نه ئې راونیسه داسې د ترکو نه تر افغانستانه پورې دا یوه خطه د مسلمانانو وه او لا پرې د پاسه د ترکو خلافت عثمانیه د منظم. مضبوط حکومتي قوت پۀ شکل کښې موجود ؤ.

ولې دلته هندوستان کښې هغه چې کله د پلاسي پۀ جنګ (1757ز) کښې برے وموند نو بنګال کښې مشرقي هندوستان ئې د مسلمانانو د لاسه واخستو.

جنوبي هندوستان ئې هله قابو کړلو چې کله ئې ټیپو سلطان لۀ پۀ 1799ز کښې شکست ورکړلو.

وسطي هندوستان د (1857ز) د جنګ نه پس راکښې ایست.

شمالي هندوستان کښې کۀ څۀ خاورې ایرې قوت ؤ. نو هغه د بالاکوټ د شهیدانو پۀ وجه پۀ (1831ز) کښې ختم شو.

خوا کښې بره. افغانستان بله د مسلمانانو مضبوطه مورچه وه، نو د 1893ز د معاهدې نه پس هغه هم قابو شوې وه.

پېرنګي اوس بلا شرکت غېري د هندوستان حاکم ؤ. د هر قسمه یره ترهه کۀ اندروني وه او کۀ بیروني. هغه ختمه وه، تر دې چې کله ئې 1907ز – کښې روسانو سره لوظنامه دستخط کړله او پۀ هغوي ومنله چې خپلو سرحداتو نه به ورته پۀ افغانستان کښې ګوتې نۀ وهو. نو بیا خو بیخي بې غمه شو او ټوله مخه او توجه ئې د ګټلي هندوستان سمبالۍ ته کړله.

د مسلمانانو د غوربونو نه د باچاهۍ د باد ویستلو پۀ غرض هغۀ مسلمانان یوخوا ته ودیکل او خپله ټوله توجه ئې هندو ته کړله. پۀ هغو ئې پې راپرېښودل. پۀ دفترونو کښې د کاغذي کارروائۍ د پاره بابوګان او دفتري عمله ټوله د هندوانو وه. تجارت کښې ئې هندوان مخکښې کړل ټېکې او سرکاري سرپرستي د هغوي وه. هندوان تعلیم یافته او وکیلانو لۀ ئې اثر او رسوخ پېدا کړلو. کله چې هندو ورو ورو راغونډېدو نو پېرنګے پوهه شو چې دے راته چرته رانیغ نۀ شي. ولې چې اکثریت د غېر مسلمو ؤ. دې خوا پېرنګي دا هم ولیدل چې هغه د پېرنګي پۀ خلاف د مسلمانانو ټول قوت زیر و زبر کړلو او پۀ دوي کښې داسې د سر سړي پېرنګي پرې نه ښود (پۀ خصوصیت سره د (1857ز) دانقلاب نه پس) چې هغه پېرنګي ته د ودرېدو او هغۀ لۀ د مخې وهلو جرات وکړے شي او کۀ نن څوک د مسلمانانو مشران دي نو هغوي د یو بل سره پۀ دې سیالۍ کښې دي چې څوک به د سرکار دولتمدار ډېره تابعداري او وفاداري پۀ پېرنګي څرګنده کړي

نو پېرنګي بیا مخه دې خوا مسلمان ته وګرځوله شروع د بنګال نه وشوله. پۀ 1905ز کښې ئې بنګالي صوبه پۀ منځ دوه کړله او مشرقي حصه ئې د مسلمانانو د اکثریت ترې نه جدا کړله او پۀ دا شان ئې د مسلمانانو د خوشحالولو او رضا ساتلو کوشش وکړلو. چې څومره وخت تیریدلو. نو دې لوے پېرنګي لۀ خوند ورکولو. هغۀ ولیدل چې پۀ سرکاري نوکریو او نورو حکومتي ښېګړو کښې کله د هندو او کله د مسلمان شا ټپول د هغۀ پۀ خبر تمامېږي.

اخوا چې څومره څومره تعلیم لۀ پېرنګي زور ورکولو نو کله هم نۀ خرابیدلو. ولې چې تعلیم ئې نه ورکولے نو سرکار لۀ به دفتري کار چا چلولو؟ او چې تعلیم ئې ورکوو. نو هغې سره رښا راتلله. د تعلیم یافته سړي سترګي رڼا کیدې بیا چې د تعلیم د مخکښې حاصلولو پۀ غرض زلمي بهر دنیا او

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

قام څنګه حکومت سره په برطانیې ته تلل. نو هلته ئې هم لیدل چې اختیار کښې شریک دے. نو دلته هم ورو ورو ګونګوسې شروع شوې چې هندوستانیانو لۀ هم څۀ نه څۀ شراکت پکار دے. چونکې هندوان ډېر هم وو او تعلیم کښې هم مخکښې وو تاجران او شته من هم وو، د بهر دنیا تعلیم ئې هم د وسه کیدو. وکیلان، بیرسټران هم وو نو دا مطالبې د هغوي د اړخه ورو ورو شروع شولې

د مسلمانانو مشرانو هم د دې د هغه وخت د مسلمانانو مشرانو هم د کۀ لږ پۀ تحقیق ورته وکتل شي نو د هغه وخت د مسلمانانو مشرانو هم د 1857از د واقعاتو نه سبق زده کړے ؤ او کوشش ئې دا ؤ چې مسلمانان د هندوستان د نورو فرقو سره پۀ ملګرتیا او تعاون خپل ځان د پېرنګي د زیاتي او جبر نه بچ کړي او د هندو، مسلم پۀ اتحاد ئې دومره زور اچولو چې اوس هم بنیادم ورته حیران شي. پۀ مثال کښې به زه صرف دیو مسلمان مشر خیالات بیان کړم. سر سید احمد خان چې زمونږ بعضې سیاسي لیډران هغۀ ته د دوه قومي نظرئې باني وائي. پۀ خپل یو تقریر کښې چې د 1884از کال د جنورۍ پۀ (27) ئې پۀ ګورداس پور کښې کړے دے. داسې ګویانه دے:

> We (i.e. Hindus and Mohammadans) should try to become one hearth and soul, and act in unison ...... in old historical books and and tradition you will have read and heard, and we see it even now, that all the people inhabiting one country are designated by the nation ...... the different tribes of Afghanistan are termed one nation, and so the miscellaneous hordes peopling iron, distinguished by the terns Persians, though abounding in variety of thoughts and religions, are still known as members of one nation. .... Remember that the words Hindu and Mohammadan are only meant for religious distinctions – otherwise all persons whether Hindu

> and Mohammadan, even the Christian who reside in the country, are all in this particular belong to one and the same nation.
>
> *(A Nation is Bron by Syed Hassan Mahmmod, page 339)*

ترجمه: مونږ (یعني هندو او مسلمان) لۀ کوشش پکار دے چې یو زړۀ یو روح شو او پۀ یووالي کښې عمل وکړو ... پۀ زړو تاریخي کتابونو او روایاتو کښې به تاسو لوستي او اوریدلي وي او مونږ حتي نن هم وینو چې هغه ټول خلق چې پۀ یو ملک کښې اوسیږي، د یو قام پۀ اصطلاح باندې پیژندلے شي ... د افغانستان مختلفو قبیلو ته یو قام وئیلے شي او دغه شان پۀ ایران کښې اوسیدونکي متفرق قبائل فارسیانو باندې پیژندلے شي. اګرچه هغوي مختلف فکرونه او مذهبونه لري. لیکن بیا هم د یو قام د غړو پۀ نامه یادیږي

...

یاد وساتئ چې د هندو او مسلمان پۀ نومو الفاظ، مذهبي فرقو د پاره استعمالیږي. ګنې نو ټول افراد کۀ هندوان دي کۀ مسلمانان او حتي کۀ عیسایان. خو چې پۀ دې ملک کښې ژوند کوي، پۀ دې خاص مورد کښې یو قام سره تعلق لري.

سر سید احمد خان پۀ دې هم لکه چې پوره تسله نه وه شوې. هم پۀ دغه کال 1854از ئې پۀ لاهور کښې انډین ایسوسي ایشن ته پۀ خپل مفصل تقریر کښې تردې لاړ:

> I heartily wished to serve my country and my nation faithfully. In the word Nation I include both Hindus and mohammadans, because that is that is the only meaning I can attach to it ......

ترجمه: ما د زړۀ نه غوښتل چې د خپل ملک او خپل قام

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت په وفادارۍ سره وکړم. د قام په کلمه کښې هندوان او مسلمانان دواړه شاملوم. ځکه چې دغه يوازينۍ معني ده چې دې ته ئې ورکولے شم

ولې دا هم واورئ؛

These are the different grounds upon which I call both those races inhabit India by one word i.e. Hindus meaning tosay that they the inhabitants of Hindustan.

ترجمه: دا هغه مختلف وجوهات دي چې زۀ هغه ټول نسلونه چې په هندوستان کښې اوسيږي، په يوه لفظ باندې يادوم. يعني هندو، د وئيلو مطلب دا شو چې هغوي ټول د هندوستان اوسيدونکي دي

يعني سرسيداحمد خان وائي چې هر هغه څوک چې په هندوستان کښې اوسي کۀ د هرې عقيدې خاوند وي خو چې په دې خاوره د هندوستان اوسي، هغه ته هندي وئيلے شي. په دې سلسله کښې د اقبال اولني وخت شعرونه هم د دغه مطلب ګويانه دي:

سارے جهان سے اچھا هندوستان همارا

هم بلبلين هين اس کي يه ګلستان همارا

ترجمه: زمونږ هندوستان د ټول جهان نه ښۀ دے، مونږ د دۀ بلبلان يو او دے مو ګلستان دے.

مذهب نهين سکهاتا آپس مين بير رکهنا

هندي هين هم وطن هے هندوستان همارا

ترجمه: مذهب په خپلو کښې د دښمنۍ درس نۀ ورکوي هندوان يو: هم وطنه يو: هندوستان زمونږ دے

دانه سبح به زنار کشيدن اموز

نګاه تو دوبين است نه ديدن اموز

(پيام مشرق)

ترجمه: د تسپو دانې د زنار په تار وپئيه او کۀ چرې دا دواړه تا ته جدا ښکاري نو بيا بايد چې ړوند شې

دې شعرته لږ ښۀ غور پکار دے بعضې خلقو خود سياست په بنا د مختلفو فرقو تر منځه د تعاون خبره کړې ده، يعني مذهب په سياسي نکته نګاه د ملک د مختلفو فرقو تر منځه د بيلتون ذريعه نۀ ده ګرځول پکار، ولې علامه اقبال خو په دې شعر کښې د سياست د ميدان نه وتلے دے، مذهبي ترون غواړي، د مسلمان د تسپو دانې د هندوانو د زنار په تار پېيي او په دا رنګې مذهبي وحدت د پاره لار ازادوي. د دې نه زيات به په دې لږ کښې څۀ ووئيلے شي؟ عام طور خو سياست کښې د (دوه قومي نظرئې) په بنياد هندو او مسلمان دوه قومونه شميرلے شي، دوه داسې قومونه چې په ملک دننه يو ځاے اوسي او مذهبي عقيدې د هغوي د ملک په حقوقو څۀ اثر نۀ پرېباسي، ولې علامه اقبال خو د دوه قومي نظرئې د پاوړۍ نه بهره وختو او په دې شعر کښې خو دا ثابتوي چې سياسي ترون نه اوچت مذهبي رواداري څۀ کوې چې بره د ترون او کلک ترون په مقام دې ودروي.

مطلب دا دے چې چونکې پېرنګيانو د هندوانو مرسته کوله. هغوي ته سرکاري نوکرۍ او مراعات حاصل وو. د نوکرو د پاره ورله د تعليم انتظام او بندوبست کيدلو.

مسلمان د پېرنګي زير عقاب ؤ. نو د هغه وخت مسلمانانو د خپلې خلاصۍ لاره هم صرف دا ليدله چې د هندو مسلم د اتحاد په برکت د پېرنګي غصې نه ځان بچ کړي.

پېرنګے هم د باتۍ په بوئي پوهه شو چې کۀ دا هندوان او مسلمانان راته يوه ډله شي. نو د دوي مقابله خو د کيدو نۀ ده. دې وجې نه هغه چې کله اولني

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاحات کول او په لوکل باډیز او میونسیپلټیو کښې ئې اختیار هندوستان لۀ ورکولو نو هغې کښې ئې ورله فرقه وارانه طریقه د انتخاب کښېوده دا اولنے قسط د (مارلي منټو /Morley Minto Reforms) د دې ریفورمونو په نامه په 1909ز کښې دا وکړے شو چې مسلمان به صرف مسلمان او هندو به هندو لۀ ووټ ورکوي. په دې طریقه پېرنګي د مذهبي عقیدې په بناء د جمهوري ادارو د بنیاد اولنۍ رده کېښوده. دا د پېرنګي د اړخه اولنے ګوزار ؤ په هغه نظریه. کومه چې سر سید احمد خان دوي په هندوستان کښې خورول غوښتل. یعني د (یوقومي نظرئې) په مقابله کښې د (دوه قومي نظرئې) په بنیاد پېرنګي کېښوده چې مسلمانانو او هندوانو ته دا څرګنده کړي چې کۀ کمېټو او میونسیپلټیو او بره ادارو لۀ راځي نو د مذهبي عقیدې په بنیاد به ځان ځان لۀ ډلې جوړوي چې هغه قامي تصور چرته جرړه ونۀ نیسي.

پېرنګي لۀ دې پالیسۍ ډېر خوند ورکړلو چې په مختلفو وختونو کښې ئې مختلفو مذهبي فرقو سره معاشقې جاري وساتلې: چنانچه په 1912ز کښې بیا د بنګال تقسیم مات کړے شو او د مشرقي او مغربي بنګال دواړې صوبې بیا یو ځاے کړې شوې. پېرنګے پوهه شو چې اګر چې په هندوستان کښې د هندوانو اکثریت دے خود هغوي ټوله ابادي په هندوستان دننه محدوده ده بهر نورڅوک هم مذهبه نۀ لري: ولې مسلمان خو چاپېره خور وور پروت دے. د افغانستان نه واخله تر ترکیې پورې. اخوا د بلقان ریاستونه او لاندې شمالي افریقه نو دا دومره غزېدلے قوت او په دې کښې بیا د پان اسلامیزم د تحریک موجودګۍ پېرنګي بیا د مسلمان د اړخه ووېر ؤ او چې څنګه اولنے جنګ عظیم شروع کېدلو نو د ترکانو بر خلاف د سلطنت عثمانیه په تباهۍ پسې وتلے پېرنګے به څنګه د هندوستان مسلمان سره مرسته کوله؟ نو پېرنګي یو وارې بیا د مسلمان د سرپرستۍ نه لاس

واخستو

په دې دوران یو دویم قسط د اصلاحاتو د مونټیګو چمسفورډ (Montagu Chelmsford Reform) په نامه ورکړے شو خو په هغې کښې هم فرقه وارانه طریقه د انتخاب جاري وساتلې شوله. دې خوا چې کله پېرنګیانو په اولني جنګ عظیم کښې د ترکانو په خلافت حمله وکړه نو دې د هندوستان په مسلمانانو کښې یو ژوند پیدا کړلو او هغوي د پېرنګي بر خلاف په ډاګه ودریدل ولې پېرنګي وار خطا بل څۀ کړلو. چې کله ګاندهي او کانګرس د مولانا محمد علي او شوکت علي سره مورچې ته راودانګل. نو پېرنګے پوهه شو چې دا خو بیا د پېرنګي هغه د (دوو قومونو) لوبه خوره شوله خلافت کمېټۍ څلور تجویزونه مسلمانانو ته وړاندې کړي وو:

۱) د سرکاري لقبونو واپسي. ۲) مسلمانانو له د سرکاري نوکرو نه استعفي. ۳) مسلمانانو لۀ د فوځ او پولیس نه استعفي او ۴) د سرکاري ټکسونو نه انکار

پېرنګي خپله توجه دویم او دریم تجویز ته کړله. ولې چې په دې طریقه د هغه خپل حکومت ته نقصان ؤ او بدنامي ئې وه خو رنګ ئې ورله دا ورکړلو چې دا د هندوانو یوسازش دے او په دې طریقه هغوي مسلمانان د حکومتي چوکو او ادارو نه وباسي او په دا شان ئې تباهۍ سره مخامخ کوي. دا رنګې ئې کوشش وکړو چې د خپلو ګوډاګیانو په ذریعه دې اتحاد او قامي تړون ته فرقه وارانه رنګ ورکړي

د پېرنګي لوبه دا وه چې دا اتحاد او تړون په مسلمانانو مات کړي او چونکه د خلافت تحریک خو خالص د مسلمانانو تحریک ؤ. هندوان خو ورسره د غېرت نه راپاڅیدلي وو نو کۀ مسلمانان دا اتحاد مات کړي نو لازماً به هندوان زړۀ بدې او مایوسه شي. چنانچه د تحریک بر خلاف اولنے اعلان نظام حیدراباد وکړو هغه په 1920ز کښې د مۍ په دوه ویشتمه

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمان جاري کړلو چې د خلافت تحریک چونکه د مسلمانانو د مفاداتو برخلاف دے په دې وجه ئې په دغه تحریک پابندي ولګوله.

د خلافت تحریک په دوران کښې ګاندهي او علي برادران په ګډه علي ګړه مسلم یونیورسټۍ ته تللي وو. د هغې اثر د خورولو د پاره پېرنګي اخوا خپله توجوه وګرځوله او علیګړه ئې د مسلمانانو د حقوقو د تحفظ او د هندوانو سره دښمنۍ ته تیاروِل شروع کړل.

هم دا رنګې د وائسرائے هند د ایګزیکټیو کونسل یو ممبر محمد شفیع په خپل یو یاد داشت کښې په 2/11/1921 دا تجویز پېش کړو:

1. یو دا چې د هندوستان د متحده تحریک د کمزوري کولو د پاره دا ضروري ده چې مسلمانان د دې تحریک نه را جدا شي او هغه به داسې کېږي چې پېرنګیان د ترکو سره څۀ مناسب صلح نامه وکړي.
2. دویم تجویز د یو تنظیم جوړول وو. د انګریز او مسلمان د اتحاد د داسې تنظیم جوړول چې هغه د برطانوي سلطنت په ګټه وي یا Anglo Mohammadan Union in the British Empire د دې په نتیجه کښې لارډ ریډنګ وائسرا ے هند په 21/9/1922 وزیر هند ته لیکي چې؛

> I have just sent you a telegram which will show you how near we have been to a complete break between the Muslims and Hindus. I have been giving the greatest attention to this possibility, and I had the greatest assistance from Shafi in my council, who is a highly respected Mohammadan.

ترجمه: ما اوس تا ته یو تار درلېږلے دے چې هغې نه به تا ته دا خبره واضحه شي چې مونږ څنګه د هندو او مسلمان تر منځه د جدايۍ راویستلو په مقصد کښې تر ډېره حده پورې کامیاب شوي یو ما په خپله دې مسئلې ته ډېره توجه کړې ده او په دې سلسله کښې زما

امداد شفیع کړے دے. څوک چې د کونسل ممبر دے او ډېر باعزته مسلمان دے.[2]

څومره چې وخت تیرېږي نو پېرنګے مجبوراً دې نتیجې ته رسیږي چې د مسلمانانو په ذریعه هغه دغه مقصد ضرور تر ګوتو کولے شي هغه ته ډېره اسانه وه چې ځان په دې خلاص کړي چې پېرنګي خو اختیار پرېښودو ته تیار دے خو چې مسلمان او هندو په خپل کور کښې روغه نه شي کولے نو دا خو د دوي خپله بدبختي ده، د دواړو روغه ئې ورته شرط اېښے ؤ. دې خوا ئې د خپلو ګوډاګیانو په ذریعه دا کوشش ؤ چې د روغې جوړې هېڅ رو ګودر معلوم نۀ شي چې دواړه ډلې پېرنګي ته ناستې وي، د دوي په حقله وزیر هند لارډ برکن هیډ Lord Birkenhead په 22/1/1925 داسې لیکي:

> The more it is made obvious that these antagonisms are profound and affect immense and irreconcilable section of the population, the more conspicuously is the fact illustrated that we and we alone can play the part of the composers.

ترجمه: څومره چې مونږ د دې ثابتولو کښې کامیاب شو چې دا اختلافات دومره مونډېز او بنیادي دي چې دواړه فرقې یو بل سره یو ځاے کیدو ته نۀ پرېږدي نو دومره به دا حقیقت په ډاګه کړي.

---

[2] سر اقبال هم د شفیع مسلم لیګ غړے ؤ. د سر شفیع په سپاربښتنه/ شفارس ورله د نائټ هُډ یعني 'سر' خطاب ملاو شوے ؤ. د شفیع لیګ او جناح لیګ اختلاف په جداګانه انتخاب ؤ. هغه وخت جناح صاحب هندوستاني قوم پرست ؤ او جداګانه انتخاب ئې نۀ غوښتو. او شفیع لیګ او مسلک قادیان جداګانه انتخاب غوښتو د کومې مطالبه چې اغا خان 1906 کښې کړې وه. د قادیاني مسلک مشر خلیفه بشیر الدین 1927 یو کتابګوټے 'هندو مسلم پرابلم' په دې مسئله لیکلے ؤ. شفیع لیګ او قادیاني مسلک همنوا وو. کله چې هندوستان د سائمن کمېشن بائیکاټ وکړو نو خلیفه بشیر الدین د قادیاني رسالې 'الفضل' کښې یو لیک 'مسلمانانِ هند کے امتحان کا وقت' ولیکلو او دتعاوف خبره ئې وکړه. سر اقبال هم د شفیع لیګ د سېکټر په حېث کمېشن سره د مرستې اعلان وکړو

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ دا حیثیت مجبوراً قبلوي چې مونږ. صرف مونږ د دې جوګه یو چې دغه دواړه ډلې یو ځاے وساتو.[3]

او چې د مقصد نشاندهي وشوله نو اوس پېرنګي ته د دې مقصد د حاصلولو د پاره د ذریعو او وسیلو ټولو کار په غاړه شو. اخېر په ډېرو کوششونو او سازشونو دغه کار تر سره شو او وائسراے ریډنګ په وزیر هند زېرے وکړو.

لکه چې په 1/1/1925 لیکي:

The bridge Gandhi had built to span the gulf between the Hindu and Mohammadan has not only broken down, but I think it has completely disappeared.

ترجمه: هغه کوم پُل چې د هندو او مسلمان. تړون د پاره جوړ کړے ؤ. هغه دا نه چې ګنې مات شو. بلکې هغه - فکر کوم - چې بیخي لهٔ منځه یو وړے شو.

ولې پېرنګي ته د ټولونه لوے تکلیف دا ؤ چې مسلمانان تس نس وو ځوک په یو جماعت کښې وو څوک بل کښې د پرې او جمبې وې. د پېرنګي تابعداري خو ټولو قبلوله هغه د یو بل مشري ئې نهٔ منله هم په دغه خط کښې وائسراے لیکي چې حالات سازګار نهٔ دي او مسلمانان اوس په کلکه حکومت سره په ملګرتیا کښې تړلي دي، خو:

[3] د هندو مسلم تر منځه منافرت او کرکې د پاره وړومبے په 1906 کښې د مسلم لیګ بنیاد کېښودے شو ـ دا ځکه 1905 کښې لیبر پارټي واکمنه شوې وه چې هغې د منشور لهٔ رویه هندوستان کښې پارلېماني اداري جوړول غوښتل او دې سره د مسلمان اشرافیه چې د انګرېز تالي څټه وه، اثر کمېدو نو د ډاکټر مېکنزي په ډاډ سر اغا خان د تالي څټو مشرانو یوه ډله جوړه کړه، وائسراے سره ئې ولیدل، د جداګانه انتخاب غوښتنه ئې وکړه ـ د جداګانه انتخاب دا مطالبه د استعماري مدبرینو په اشاره وه ځکه لارډ لمنګټن بیا جان مورلے ته خط کښې لیکي چې هندوستان کښې زمونږ واکمني په دې کښې ده چې مختلفو قومونه یو کېدو ته پرې نهٔ ږدو. دا خط د میر بوس کتاب 'آغا خان' کښې دے

There is no great outstanding man to compose the differences and to lead them.

ترجمه: په مسلمانانو کښې داسې مشر نهٔ شته چې په ځا دوی راغونډ شي او هغه د دوي لارښوونه وکړي

دغه وخت کښې د مسلمانانو دا حال ؤ چې هغه کوم د نورو ډلو او تحریکونو سره ؤ هغه خو په ځاے پرېږده په خپله مسلم لیګ په دوه ځایه تقسیم ؤ: یوه ډله د سر محمد شفیع. بله د جناح صاحب ډله وه. جناح صاحب نه پېرنګیان په دې خوابدي وو چې هغهٔ د مخلوط انتخابات، په حق کښې ؤ. نو کوشش دا شروع شو چې کهٔ دے د مخلوط په ځاے جداګانه طریقه د انتخاب ومني نو کار به اسان شي. هم په دې سلسله کښې وائسراے په 30/5/1929 کښې لیکي:

I had a long talk to Jinnah a few days ago which made it very clear to my mind that he and all the Bombay people, who are not disposed to love congress, are disposed to swing in our direction it we can give.

ترجمه: ما د جناح سره اوږده مرکه وکړله هغې نه دا خبره په ډاګه څرګندیږي چې هغه او د هغهٔ سره نور د بمبئ ملګري ئې د کانګرس سره مینه نهٔ لري زمونږ پرې ته را اوړویدو د پاره تیار دي. خو کهٔ مونږ هغوي سره د وروستو امداد وعده وکړو

نو چې کله د وائسراے او جناح صاحب د ملاقات نه پس دوي په دې نتیجه ورسېدل چې جناح صاحب به د سرکارغاړې ته ور واوړي نو اوس پېرنګي ته اسانه شوله چې د مسلم لیګ دا ډلې یو کړي. لکه چې وائسراے پېشنګوئي کړې ده (21/3/1929ز):

The two wings of the Muslim League are to meet in Delhi at the end of this month with a rapprochement between sirs Mohd. Shafi and Jinnah ...... Jinnah may be expected to

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

regain before lone his former commanding influence in the Muslim League.

ترجمه د مسلم لیک دواړه ډلې به د دې میاشتې په اخیره کښې په ډیلي کښې راغونډیږي چې د سر محمد شفیع او جناح تر منځه روغه وکړي

د دې خبرې توقع ده چې جناح بیا هغه خپل زور اثر او رسوخ په مسلم لیک کښې تر ګوتو کړي.

فکر کوئ غونډه نه ده شوې. ولې وائسراے خبر دے چې روغه به کیږي او روغه هم داسې چې سر محمد شفیع به جناح صاحب ته مخه ازاده کړي. دغه کار خو تر سره شو اوس ورله ډله پکار ده او د ډلې نه علاوه ورله د رقم انتظام هم کول غواړي. وائسراے په 26/11/1929ز کښې لیکي:

I hear that suggestion are being put out that Govt. should in some way towards raising funds in order to organize proper Muslim representations and of course we should like them to have the best advocacy they can find

ترجمه داسې اورو چې دا تجویزونه وړاندې کیږي چې سرکار دې په دې مسئله غور وکړي چې د مسلمانانو د باقاعده نمائندګۍ د پاره د رقم مناسب انتظام وکړي. یقیناً مونږ دا غواړو چې د مسلمانانو دې باقاعده بنه منظمه نمائندګي وشي

پېرنګي لکه چې دا ذمه اخستې وي چې د پارټۍ د تنظیم په سلسله کښې به د ټولو د یو کولو هم کوشش وشي. د چندې غور به هم وشي. خو یوه مضبوطه او منظمه پارټي ضروري ده وائسراے غریب لګیا دے لکه چې د خپل ملاقات حال د سرفضل حسین سره په 2/2/1931ز لیکي:

He (Fazal Hussein) developed the view that the only chance of sure progress was that a strong party should come in to being which should devote itself to fighting

congress.

ترجمه هغه (یعنې سرفضل حسین) د دې نظرئې په حق کښې دے چې د پیشرفت د پاره صرف یوه لاره ده چې یوه مضبوطه پارټي منظمه کړے شي او کار ئې صرف د کانګرس سره مقابله وي

د کانګرس سره د مقابلې او جنګ د پاره ډله پکار ده او د مسلمانانو پکار ده پېرنګي استاد شا ته ناست دے خپلو ملګرو ته داسې هدایات جاري کوي ته به وائې دے د مسلم لیک صدر دے. لکه لارډ ایروین Lord Irwin چې په 9/2/1931ز کښې د خپلې پارټۍ کارکنانو ته خطاب کوي:

I told him (sir Mohd. Shafi) that I thought they would all have to right hard and that it was no good supposing that a few packed meeting, of newspaper articles would meet the situation . They must be prepared to go out as whole time missionaries and carry the flaming torch throughout the length and breadth of India. They must be prepared to build up a greet organization which might focuss all constructive efforts to fight congress.

ترجمه: ما سر محمد شفیع ته ووې چې تاسو ته بنه مضبوط جنګ در په غاړه دے. په دې نه خلاصیږئ چې چرته په کمرو کښې په دغو غونډو سره یا د اخبارونو په مضمونونو به ستا سو مقصد ترسره شي. تاسو لهٔ پکار دي چې ټول وختي کار وکړئ. خانونه دې کار ته وقف کړئ او د حرکت دا شمع د هندوستان ګټ ګټ ته ورسوئ او د یو داسې قوي تنظیم بنیاد کیږدئ چې هغه د کانګرس په خلاف یو تعمیري تحریک وي

وائسراے دا هدایات ورکړل. بیا لیکي چې وعده وعید وشول:

...... and they propose to get to work vigorously and comprehensively. This is encouraging and I only hope this good resolution do not fade away.

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه هغوي اراده لري چې ډېر زر به باقاعده او مکمل کار شروع کړي. دا ما ته ډېره د زړهٔ غتاوي خبره ښکاري او امید لرم چې دا ښک تجویزونه به نیمګړي نه پاتې کېږي

وائي چې مونږ پوره منصوبه تیاره کړې ده. رقم به والیان ریاست ورکوي. پېرنګیانو لوبه داوه چې دلته پهٔ هندوستان کښې مونږه مسلمانان راغونډ کړو د هغوي نه یوه ډله جوړه کړو چې هلته پهٔ لندن کښې پېرنیګان نورې دنیا ته دا لانجه داسې رامخکښې کړي چې هندوستانیان پرې پهٔ خپل کور کښې نهٔ جوړېږي.

چنانچه د اول غونډمېزي کانفرنس د رابللو پهٔ دوران کښې پېرنګي د دغه فرقه وارانه اختلافاتو نه پوره فائده واخسته بیا ئې دا کوشش نور هم پهٔ زور شور شروع کړلو چې مسلمانان پهٔ شا وتېوي او د کانګرس مقابلې ته ئې ښهٔ پهٔ کلکه ودروي او چې بیا کله دویم غونډ مېزي کانفرنس پهٔ لندن کښې را وبللے شي. نو اګرچه ګاندهي جي هم پهٔ دغه کانفرنس کښې شریک شو. مګر چونکې هغهٔ خپله لوبه جاري وساتله. نو د دې پهٔ حقله وزیر هند سر ماموېل هور Sir Samuel Hoare پهٔ 10/2/1931ز لیکي:

> The delegates are mush further off with each other then they ware last year. and I don't believe there is the least chance of a communal settlement in the minorities committee.

ترجمه: د دواړو ډلو نمائندګان پروسږ کال پهٔ نسبت سږ کال نور هم د یو بل نه لرې دي او دا مې یقین دے چې د اقلیتي کمېټۍ پهٔ غونډه کښې د فرقه وارانه مسئلې د حل کولو څهٔ هم امکان نهٔ دے پاتې

پېرنګي کهٔ یو خوا مسلمانان د کانګرس پهٔ مرۍ کښې اچول نو پهٔ دغه بل اړخ ئې دا کوشش وُ چې کهٔ دا اچهوت یا هریجن Depressed classes.

untouchables د ذات پات د هندوانو نه را اوشوکوي. نو پهٔ دې طریقه به د هندوانو پره کمزوري شي. ښهٔ پر امید دي چې د والیان ریاست نه علاوه ورله د هریجنومشر امبیډکر Ambedka پهٔ ګوتو ورغے. وزیر هند پهٔ 27/12/1932ع لیکي:

> Ambedka has behaved very well at the Conference and I am most anxious to strengthen his hands in every reasonable way.

ترجمه پهٔ کانفرنس کښې د امبیډکر رویه ډېره ښه وه زهٔ پهٔ دې کښې ډېر سخت غرضي یم چې پهٔ هره معقوله طریقه دې زهٔ د هغهٔ متې مضبوطې کړم

خو دغه درک هم ورله ګاندهي جي ورک کړ. ګاندهي جي د هریجنو د حقوقو د تحفظ د پاره او هغوي لهٔ د هندوانو پهٔ مذهبي معاشره کښې د یو باعزته مقام ورکولو د پاره د مرګ روژه ونیوله امبیډکر پهٔ دوه وُ کښې ګېر وُ. کهٔ د هریجنو پهٔ نامه پېرنګي سره ودرېږي نو هلته د ګاندهي د روژې پهٔ نتیجه کښې د مرګ ذمه واري پرې راځي او کهٔ د ګاندهي جي سره څهٔ دروغې جوړې لار وباسي نو د پېرنګي د ملګرتیا او امداد نه به لاس وینځي. خو اخېر د ګاندهي جي روژې رنګ راوړلو. امبیډکر د ټول هندوستان رائې عامه پهٔ دې مجبوره کړلو چې کهٔ تهٔ د هریجنو د حقوقو تحفظ غواړې. نو بیا خو ستا پره د ګاندهي جي سره ده اخېر پونا پکټ Poona Pact پهٔ نامه د هریجنو او ګاندهي جي تر منځه یوه لوظنامه وشوله او امبیډکر پرې دستخط وکړلو. نو د پېرنګي دغه غوز خو متاک وخوت نو اوس خو ورته صرف او صرف مسلمان پاتې شو. ولې د مسلمانانو پهٔ سلسله کښې پېرنګي ته یو بل مشکل پېښ شو چې د کله نه لارډ ولنګډن د ایروین پهٔ ځاے وائسراے مقرر شو نو جناح صاحب پهٔ کډه د هندوستان نه انګلستان ته لاړ. داسې وئیلے کیدل چې د جناح صاحب د ولنګډن سره هغه

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت څهٔ نا چاقي او زړهٔ بداوے راغلے ؤ چې کله ولنګډن د بمبۍ ګورنر ؤ. چې ولنګډن کله د هندوستان د ټول واکه وائسرائے پهٔ حیثیت کښې ډیلي ته راغے. نو جناح صاحب خبر پهٔ دې کښې ولید چې ملک پرېږدي. چنانچه کله دریم غونډ مېزي کانفرنس د پاره وائسرائے د مسلمانانو نومونه لیکل. پهٔ هغې کښې د جناح صاحب نوم نهٔ ؤ. بلکې هغه شپږ د مسلمانانو نمائندګان دا وو. هیز هائنس اغا خان. انریبل چوهدري ظفر الله. ډاکټر شفاعت احمد خان. سر عبدالرحیم. سر محمد یعقوب او سر محمد اقبال. خو پېرنګے مطمئن ؤ. هغه د خپله جانبه د فرقه وارانه بیلتون د پاره دومره خواري کړې وه چې وائسرائے دا تسله وزیر هند لهٔ پهٔ 31/10/1932 ورکوي:[4]

> The Hindus, Sikhs and Muslim are to meet no Nov.3 at Allahabad to Endeavour to arrive at an agreement which will do away with the communal Award. I am assured by those who know that no agreement will ever be reached.
>
> ترجمه هندوان. سکهان او مسلمانان به پهٔ دریمه د نومبر پهٔ اله اباد کښې راغونډېږي چې د کیونل ایوارډ پهٔ خلاف فېصله وکړي. ما لهٔ با خبره خلقو دا تسله راکړې ده چې د متفقه فېصلې هېڅ امکان نشته

پېرنګي د دې خپلې پالیسۍ نه بیخي مطمئن ؤ او دا ئي پوخ یقین ؤ چې کهٔ د نورو اصلاحاتو پهٔ رڼا کښې اوس پهٔ هندوستان کښې انتخابات وشي. نو

[4] سر محمد اقبال د سر ظفر الله خان سخت خلاف پهٔ دې ؤ چې کله سر فضل حسین د پنجاب وزیر اعلي شو او د هغهٔ پهٔ ځاے سر ظفرالله د وائسرائے کونسل غړے شو چې سر اقبال ئې امیدوار ؤ نو دے د هغهٔ لهٔ کبله د مسلک قادیانیت خلاف شو او اخبارونو کښې ئې ورپسې لیکل پېل کړل؛ البته جناح صاحب سر ظفر الله قادیاني خپل زوے بللو لکه د اوویشتم مارچ 1939 از اسمبلی وېنا کومه چې عاشق حسین بټالوي خپل کتاب کښې درکړې ده وروستو ئې سر ظفرالله خان د پاکستان د بهرنیو چارو وروميے وزیر وټاکلو

هغه فرقه وارانه جذبات پېرنګي داسې راپارولي وو چې هغه کښې د دوارو فرقو تر منځه د ملګرتیا او اتحاد هډو سوال د منځه نه وتے ؤ او لکه څنګه چې پېرنګیانو دا مبارکي اخستې چې پهٔ دویم ګول مېز کانفرنس کښې اختلافات د اولنۍ نه زیات وو نو هم بیخي پهٔ دا رنګه ئې ولیدل چې پهٔ دریم کانفرنس کښې دا اختلافات د دویم نه هم نور زیات شوي وو او معلومېده داسې چې پېرنګي پهٔ دې لوبه ډېر خوشحاله ؤ چې د دې ځاے نه د هندوستان د مختلفو فرقو او ډلو مشران لندن ته بوځي. هلته ئې لکه د مرزانو وجنګوي او چې څهٔ د روغې جوړې لار ونهٔ وخي نو پېرنګے به ټولې دنیا ته مخ کړي وائي به چې مونږ څهٔ وکړو؟ مونږ خو کهٔ هر څومره کړاو. تاوان او خواري کوو. خو چې هندوستانیان پرې پهٔ خپل منځ کښې نهٔ جوړېږي. نو زمونږ لاره څهٔ؟

پېرنګي د لارډ ایروین د وخت نه دا پهٔ ښرګنده لیدل چې کله پهٔ فرقه وارانه طریقه انتخابات کېږي. نو هغه کښې به لازماً مذهبي جذبات را لړزېږي او پهٔ مسلمانانو کښې به هغه ډلې قوي کېږي کومې چې د مذهب پهٔ نامه ووټ غواړي او دې کښې ئې دوه ښېګړې لیدلې: یو خو دا چې د کانګرس مقابلې داره به پهٔ مذهبي عقیده منتخب شوي مسلمانان ممبران ودرېږي او دویمه دا چې د قام پرسته مسلمانانو د مقابلې د پاره د اسلام نوم استعمال شي نو پهٔ دا شان به د قامي خلقو پهٔ ځاے فرقه وارانه نمائندګي تسلیم کړے شي او مخکښې به د اتحاد او ملګرتیا د پاره د کانګرس سره چرې هم یو ځاے نهٔ شي.

اوس هم اګر چې وزیر هند بار بار دا خطونه لیکل چې وائسرائے ولنګډن د دې نه منع کړي چې انتخابات وکړي. ولې ولنګډن پهٔ دې ټینګ ؤ چې کانګرس بیخي کمزورے شوے دے ولې چې د هغوي د سول نافرمانۍ تحریک ناکامیابه شو تر دې چې وائسرائے ویل چې ګانډهي جي ختم دے

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې و هغه خپلو افسرانو، رپورټونو او ډائرو بيخي په دې يقيني کړې وه چې د الېکشن په نتيجه کښې به فرقه وارانه جذبات دومره راوپارېږي او ترمنځو به نفرت او کرکه دومره زيانه شي چې دې کښې د کانګرس د کټي هډو د هيڅ قسمه ګنجائش نشته. البته په دې خبره پوهه دي چې د کانګرس په مقابله کښې څه تکړه او زړه وره ډله نشته لکه چې ليکي (9/9/1934ز):

But alas Our backers are flabby crowds without any courage whiles the congress. However stupid their actions, are not afraid of fighting.

ترجمه بلکې افسوس دا دے چې زمونږ ملګري پرسمن دي او جرات پکښې نشته د دې په مقابله کښې که کانګرس هرڅومره بې وقوفي لري خو بياهم د مقابلې نه غاړه نه غروي.

خو خېر. د دغه کمي او نيمګړتيا د پوره کولو د پاره هم وائسراے انتظام کړے و او که سياسي ډله نه وه نو سرکاري ډله خو وه کنه. لکه چې په 24/9/1934ز ليکي:

I have written to Governors asking them to give a hint to their ministers to help pro.govt. candidates and also asking them, if opportunity offers, to see that good candidates are selected .... we have to sit quite still up here and say nothing except in private .... on publicity we are doing the best we cop.

ترجمه ما صوبائي ګورنرانو ته ليکلي دي چې خپلو وزيرانو ته اشاره وکړي چې د سرکار د ډلې اميدواران کامياب کړي او دې ته هم فکر وکړي چې ښهٔ اميدواران وټاکي خاني به مونږ دلته غلي ناست يو او بې د ذاتي مجلسونونه به د زړهٔ خبره په ډاګه نهٔ کړو ـ د پروپيګنډې په سلسله کښې مونږ خپل پوره وس کوو.

د صوبائي انتخاباتو تيارے

د لارډ ولنګډن د وائسراے توب خاتمه په 1936ز کښې وشوله د ده په ځاے نوے وائسراے لارډ لينلتهګو Lord Linlithgow راغے هلته لندن کښې د وزير هند سر ساموېل مور په ځاے زيټلېنډ Zetland نوے وزير هند مقرر شو دې دواړو په شريکه او په خصوصيت سره وائسراے لينلتهګو په دې خپل دور کښې د هندوستان د مختلفو فرقو يعني هندو او مسلمان تر منځه د نفاق او بېلتون دا مسئله دومره په استازي او صفايي مخکښې بوتلله چې د هغوي يو ځاے کيدو د پاره پکښې د هيڅ قسمه ګنجائش پاتې نهٔ شو د دهٔ هم لکه د مخکښې وائسراے لارډ اېروين هسې دا نسله وه چې دلته کښې کله انتخابات کېږي او په جدا ګانه طريقه انتخاب کېږي يعني چې هندو په هندو لهٔ او مسلمان به مسلمان لهٔ ووټ ورکوي، نو د دې انتخاباتو په نتيجه کښې به ارومرو فرقه وارانه جذبات پاروله اميدواران به د مختلفو فرقو د مذهبي جذباتو او خواهشاتو په بنا نه ووټ غواړي او نتيجه ئې څرګنده ده چې په اسمبلۍ کښې به هندوستاني ذهن ممبران نه وي. بلکې هندوان او مسلمان به عقيدې په بنياد هرې مسئلې ته ګوري او د خپل سياسي مستقبل نې هميشه په دې نظر وي چې څهٔ داسې پاليسي اختيار نه کړي ووټران ترې نه خفه او مايوسه شي نو لازمي خبره ده چې په داسې سياست قامي مفادات نه بلکې فرقه وارانه مفادات سواره وي

د دغه وخت په حقله وائسراے ليکي چې موجوده وخت کښې. کانګرس کښې اختلافات دي د ګاندهي جي او موجوده صدر جواهر لال نهرو تعلقات هم ښهٔ نهٔ دي او ګاندهي جي د دې خاطره د کانګرس سالانه غونډه په دسمبر کښې رابللې ده اګر چې معياد ئې تر مخکې کال اپريل پورې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے، چې نوے صدر منتخب شي وائسرائے ليکي چې په صدرات کښې هم اختلاف دے ولې چې گاندهي جي غواړي چې اراج گوپال اچاريه صدر شي او جواهرلال کوشش کوي چې عبدالغفارخان د خان نه پس صدر کړي

خېر چې پېرنگي صوبائي انتخابات وکړل نو د هغې په نتيجه کښې کانگرس د هندوستان د يوولسو صوبونه په اتو کښې اکثريتي ډله وه. نو اوس خو پېرنگے په بل رنځ اخته شو. اوس خو د هندوستان اولس خپله فيصله واوروله او د دې خبرې هېڅ قسمه گنجائش پاتې نۀ شو چې کۀ سبا لۀ د 1935ز ايکټ د لاندې هغه دويمه مرحله د مرکزي اسمبلۍ د انتخاباتو راځي نو اختيار به په مرکز کښې هم د کانگرس ډلې ته ځي.

نو اوس پېرنگے په دې مجبوردے چې د انتخاباتو د نتيجو په رڼا کښې د پېدا شوي حالاتو سر دوباره جاج واخلي او د کانگرس د مقابلې د پاره نور قوتونه راټول کړي.

پېرنگي چې چاپېره وکتل نو د هغۀ په نظر کښې درې قوتونه وو چې د کانگرس مقابله پرې وکړے شي. د ټولو نه لوے او وفادار قوت د هندوستان د څۀ د پاسه شپږو سوو (600) رياستونو د واليانو ؤ چې هلته نۀ انتخابات کيدل او نۀ د قامي او اولسي حکومتونو د قائمولو څۀ امکان ؤ. د چرچل د وېنا مطابق د دغو رياستونو ابادي نهه (9) کروړه ده. دويم طاقت چې هغه پرې کانگرس ته نقصان رسولے شو هغه اچهوت (هريجن) Scheduled Castes وو چې پېرنگي دا اواز وکړو چې کانگرس خو د برهمنانو او ذاتي هندوانو تنظيم دے دا هريجن ځانله جدا قوم دے او د چرچل په وېنا قابو څلور کروړه ابادي لري. دريم قوت د مسلمانانو دے چې هغه هم څۀ لسو کروړو ته قابو دي واليان رياست په مقابله کښې جواهرلال نهرو د يو تنظم بنياد کېښودو چې هغې ته ئې (د رياستونو د خلقو کانگرس) States People`s Congress وايۀ. واليان رياست وليدل چې د ملک

حقيقي حاکم پېرنگے د کانگرس مقابله ونۀ کړې شوه ، نو دغه غريبانان به ئې څۀ وکړې شي بله دا چې د هغوي نه هم پېرنگي لشه ويستلې وه او پکښې دومره ئې چرته د سر سړے پرېښے نۀ ؤ چې چا کښې به لږه هم څۀ خود داري وه. لا عزت نفس ؤ. پېرنگيانو ډېر کوشش وکړو. خو خوند ئې ونۀ کړو. اخېر وزير هند ايمري Amery دومره مايوسه او په قار شو چې د دې نوابانو. شهزادگانو او راجگانو په حقله په دې ليکلو مجبورشو:

It has been real mistake of ours in the past not to encourage Indian princes to marry English wives for a succession of generations and so breed a more virile of a native ruler ……

(Documents 1.10.194)

ترجمه: په ماضي کښې زمونږ نه دا سخته غلطي شوې ده مونږ بايد د هندوستاني شهزادگانو حوصله افزائي کړې وے چې د نسلونو نسلونو په تېرېدو سره ئې انگرېزي ښځې کولې چې په دې توگه د ملکي حکمرانانو په سړه طرز منځ ته راغلے وے.

مطلب دا دے چې د ايمري مطابق خو د دوي دا نسل د وروکولو دے. دوي کښې خو هډو د سره څۀ نازينتوب نۀ شته. علاج ئې دا ښويدلے دے چې پکار وو چې مونږ وخت د سره نه دا کوشش کړے وے چې دا واليان رياست پېرنگي ښځې کړے وے چې څۀ نارينه اولاد ئې راوړے وے او نن زمونږ پکار راغلے وے.

د هريجنو مسئله ورله گاندهي جي حل کړله. هغه د هريجنو د حېثيت د پاره او هغوي لۀ د مساوي حق گټلو د پاره روژه ونيوه او روژه هم د مرگ پورې. د هريجنو مشر امبيډکر خو حکومت په خپل لاس کښې اخستے ؤ او پېرنگے ښۀ مطمئن ناست ؤ. ولې دې خوا ورته دا لانجه گاندهي جي پېښه کړله چې هندوانو امبيډکر ته مخ وگرځوه (چې کۀ تۀ په رېښتيا د هريجنو د پاره

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

حیثیت او حق غواړي. نو بیا خو پکار دي چې تهٔ ګاندهي جي سره پهٔ شریکه ملا وتړے ولې چې ستاسو د دواړو خو یو مقصد دے ،

امبیډکرمجبور ؤ. بله لار ورته ګاندهي جي نهٔ وه پرېښې اخېر ګاندهي جي هله روژه ما ته کړله چې امبیډکرد (پونا پکټ) پهٔ نامه د ګاندهي جي سره دستخط وکړو او پهٔ دا شان دغه دویم قوت د انګریز هم د هغه د لاسه ووت نو اوس خو ورته صرف او صرف مسلمانان پاتې شو چې پهٔ هغوي کښې کاروکړي او هغوي د کانګرس سره سره مقابلې ته تیار کړي د لارډ.ولنګډن د تللو سره جناح صاحب بیا وطن ته واپس راغے وائسراے هند هغه ملاقات لهٔ وغوښتلو د دې ملاقات پهٔ حقله هغهٔ چې کوم خط وزیر هند ته پهٔ 9/9/1937ز کال لیکلے دے. هغې کښې ئې دا خبره کړې ده:

He took very strongly the view that we didn't pay sufficient attention to the Muslim. That there was the real risk of the Muslims being driven into the arms of the congress.

ترجمه: هغهٔ دا خبره پهٔ شدت سره محسوس کړې ده چې مونږ مسلمانانو ته څهٔ خاطرخواه توجه نهٔ ده کړې شوي او د دې پهٔ نتیجه کښې دا خطره قائمه ده چې مسلمانان دې کانګرس کښې پریوځي.

او د دې پهٔ دلیل کښې مخکښې وائي چې جناح صاحب زما ګاندهي جي سره پهٔ ملاقات هم ګیله من ؤ:

He (Jinnah) suggested that the interview (with Gandhi) was largely responsible for the lifting of the ban on Abdul Ghaffer's retune to the Frontier province & the tall of Abdul Qayyum's ministry (Sahibzada).

ترجمه: هغهٔ ووې چې د ګاندهي جي سره د ملاقات پهٔ نتیجه کښې د عبدالغفارخان نه پابندي لرې شوه او هغه خپلې صوبې نه ازاد شو او هم پهٔ دا شان د (صاحب زاده) عبدالقیوم وزارت شکست وخوړو.

یعنې جناح صاحب پېرنګي ته وائي چې زهٔ د کانګرس دومره پورې خلاف یم چې کهٔ زما خپل هم مذهبه مسلمان ورور هم د کانګرس سره ملګرتیا کوي نو زهٔ د هغې بر خلاف هم پېرنګي سره پره کښې ودریدو ته تیار یم او تماشه خو دا ده چې سر صاحب زاده عبدالقیوم خو پهٔ مسلم لیګ کښې نهٔ ؤ. ولې حقیقت دا دے چې تر دغه وخته پورې خو پهٔ صوبه سرحد کښې دومره د مسلم لیګ تنظیم هم نهٔ ؤ څکه خو پهٔ اسمبلۍ کښې یو ممبر هم د مسلم لیګ نهٔ ؤ. ولې چونکې صاحب زاده صاحب د سرکارسړے ؤ نو د دې وجې نه جناح صاحب د هغهٔ د وزارت پهٔ ماتیدو خفه ؤ او دې خوا هم لږ فکر پکاردے چې د صاحب زاده صاحب وزارت خو د عدم اعتماد د ووټ پهٔ ذریعه مات شوے ؤ نو جناح صاحب لکه چې د جمهوري ادارو هم څهٔ خاص ضرورت نهٔ محسوسولو

خبرې اترې لکه چې رواني وې د وائسراے سره پهٔ بل ملاقات کښې خبره لږه نوره هم څرګنده شوله. وائسراے لیکي (19/8/1938ز):

He (Jinnah) I ended up with the suggestion that we should keep the centre as it is now. That we should make friends with the Muslims by protecting in the Congress provinces and that if we did that, the muslin would protect us at the Centre.

ترجمه: هغهٔ (جناح صاحب) پهٔ اخېر کښې دا تجویز پېش کړو چې مونږ دې مرکز هم داسې پرېږدو او مونږ لهٔ پکار دي چې د مسلمانانو سره دوستي وکړو او د کانګرس د حکومتونو پهٔ صوبو کښې کهٔ مونږ د مسلمانانو حفاظت وکړو. نو مسلمانان به پهٔ مرکزکښې زمونږ امداد وکړي [5]

خبرنکاره ډاکتر عائشه جلال خپل کتاب The sole Spokesman کښې پهٔ مخ 45 لیکي چې اګست 1938ز کښې جناح صاحب قائم مقام وائسراے لارډ برابورن سره دا سودا بازي کوله چې کهٔ

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه داسې سودا بازي به وشي پېرنګے پوهه دے چې کۀ زۀ پۀ مرکز کښې انتخابات کوم نو دلته مرکز کښې. د مرکزي حکومت اختیار د کانګرس لاس ته ورځي نو د هغۀ دا کوشش وو چې پۀ هره طریقه وي چې د 1935 از ایکټ د لاندې د مرکز د انتخاباتو نه پۀ څۀ چل ځان خلاص کړي. نو جناح صاحب ورسره پۀ دې سودا ته تیار دے. مطلب دا جناح صاحب پۀ واضحه تکوکښې وائي چې اختیار دې هم پېرنګي سره پاتې شي پۀ مسئله کښې هم لکه چې د پېرنګي او مسلم لیګ پالیسی سره پوهه وي. لکه چې وائسرا ے پۀ 29/1/1939 کال لیکي:

I gathered further that a resolution was actually passed at Patna to the effect that the All India Muslim League aside if Congress intervention in the affair of the states continued.

ترجمه. زۀ داسې خبر شوے یم چې پۀ پټنه کښې یو تجویز دا هم پاس شوے دے چې کۀ کانګرس پۀ ریاستونو کښې خپل مداخلت بند نۀ کړو، نو بیا به مسلم لیګ هم مجبوراً دغه کارته ملا وتړي.

یعنې مطلب دا چې مسلم لیګ د ریاستونو د اولس حقوقو هم خلاف دے او عجیبه خبره دا وه چې پۀ دې څۀ د پاسه شپږو سوو (600) ریاستونو کښې به پۀ مشکله لس هم د مسلمانانو نه وو او د ټولو نه لویه خبره دا وه چې پۀ کشمیر کښې مسلمانان د خپل هندو مهاراجه پۀ خلاف د خپلو حقوقو د پاره راپاڅیدلي وو. د مسلم لیګ نه هغه هم هېر وو او نن ئې د هندوانو والیان ریاست د حق د پاره د کانګرس ګریوان ته لاس اچوو. وائسرا ے د جناح صاحب سره د یو بل ملاقات پۀ حقله 28/3/1939 کال

انګرېز د کانګرس حکومت واله صوبو کښې د مسلم لیګ مرسته وکړي نو مسلم لیګ به مرکز کښې د انګریز استعمار مرسته کوي؛ اګر کۀ مسلم لیګ لۀ سره د انګرېز ډله وه خو جناح صاحب سودا بازي د یو هوښیار وکیل غوندې هم وخت پۀ خت کوله

کښې لیکي:

But he (Jinnah) was satisfied now. he thought that the present system would not work. and that a mistake had been committed is going so far.

ترجمه: خو هغه (جناح صاحب) پۀ دې مطمئن ؤ چې دا موجوده اصلاحات د چلېدو نۀ دي او دا دومره ډېر اختیارات ورکول هم یوه غلطي ده

مطلب دا دے چې صوبو لۀ هم پۀ حق ور کولو خفه دي وائسرا ے لیکي چې جناح صاحب پۀ دې بیخي ټینګ ؤ چې اصلاحات هندوستاني لۀ قطعي نۀ وو ورکول پکار. او چا چې دغه مطالبه کوله هغوي د حالاتونه نا خبره وو جمهوریت دلته چلېدو نه دے. بلکې غلطي شوې ده چې پۀ صوبو کښې مو انتخابات کړي دي او اختیار د قام منتخبو نمائندګانو ته سپارلے شوے وے. پښتانۀ متل کوي چې ړوند د خدایه څۀ غواړي؟ دوه سترګې نو پېرنګي څۀ غوښتل د خدایه چې داسې یوه ډله راله پۀ ګوتو راشي چې هغه د پېرنګي نه هم زیات پۀ جمهوریت بد ګني او هره یوه پالیسي چې د پېرنګي پۀ خېر تمامېږي. هغې سره نۀ صرف پوره اتفاق بلکې د هغې د مخالفینو سره د پېرنګي د پاره مقابلې ته هم تیار دي.

د یورپ دویم جنګ

دا خبره یاد ساتل پکار دي چې پېرنګے پۀ دغه وخت کښې د دنیا پۀ ګټ ګټ کښې خور ؤ او ډېر پۀ فخر به ئې دا خبره کوله چې د پېرنګي پۀ سلطنت کښې نمر نۀ پرېوځي چې دا یو حقیقت ؤ. هغۀ د ټولې دنیا نه پښې راچاپېره کړې وې، پۀ کروړونو بنیادمان ئې غلامان کړي وو. د هغه ملکونو دولت د دۀ د بچو خوراک ؤ. د هغوي متې دوه فوجونه وو. نو د دې وجې نه چې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

څنګه د هغهٔ سلطنت بین الاقوامي ؤ دغه شان د هغهٔ پالیسی هم د بین الاقوامي حالاتو تابع او ماتحت وې. پهٔ هندوستان کښې د انتخاباتو نه پس پهٔ صوبو کښې د کانګرس پهٔ وزارتونو دے ډېر خوا بدے او پرېشانه ؤ. ولې اخوا نور خو پرېږده چې د دهٔ پهٔ خپل ګاونډ کښې هټلر یورپ را پهٔ مخه کړے ؤ او هغه د چا سوګړ خبره چې جغرافیه ئې اسانوله: واړهٔ واړهٔ ملکونه ئې د ستونې ښکته کول. د اټلي مسولیني هم ورسره کلک تړلي ولاړ ؤ. څهٔ لږه ډېره ماره داړه هغهٔ هم کوله. پېرنګي خپلې ډېرې استادی وکړې نو هغه د پښتنو خبره چې زوړ راشي نو چل نهٔ تینګېږي اخبر پېرنګے مجبور شو او د 1939ز کال ستمبر پهٔ دریمه ئې د جرمني خلاف اعلان جنګ وکړو. اوس خو پېرنګے پهٔ خپل کور دننه پهٔ خپل غم اخته شو. ولې چې جرمني ته مخې ته څوک ودریدے نهٔ شو. د ملک پهٔ اخستو ئې ګټې لګیدلې. پېرنګي پهٔ دې بختور ؤ چې د هغهٔ او یورپ تر منځه د کاروبار د سمندر ؤ. ګني نو د دهٔ هم خبر نهٔ ؤ.

حکومت برطانیه چې کله د جرمني بر خلاف اعلان جنګ کوو نو د هندوستان د اړخ نه ئې هم پکښې اعلان وکړو کانګرس پهٔ دې اعتراض وکړو چې د هندوستاني د تپوس نه بغېر څنګه زمونږ د طرف نه د جرمني پهٔ خلاف اعلان وشو؟ ولې چې اوس خو کانګرس دا دعوي پهٔ ځاے کولې شوه چې د تیرو انتخاباتو پهٔ رڼا کښې. هغه پهٔ حقیقت کښې د هندوستان د اولس نمائندګي کوي. پېرنګي خو اول پهٔ دې ډېر حیران شو بیا ئې تپوس وکړو چې یوفسطائي (Fascist) قوت راپورته شوے دے. د ملکونو ازادي غصب کوي او هغوي غلامان کوي نو د کانګرس نه دا تپوس کوو چې دوي به پهٔ پره کښې د دغه قوت سره ودرېږي او کهٔ نه؟ د هغه طاقتونو ملګرے به وي کوم چې د ازادۍ، امن او سولې د پاره جنګېږي؟ کانګرس ورته پهٔ ځواب کښې ووې چې اصولاً خو مونږ ښېځي د ازادۍ. سوله او د امن د

قوتونو ملګري یو او د فاشیستي نظام اصولاً مخالف یو. ولې ترکومې پورې چې د هندوستاني تعلق دے نو هغه خو پهٔ خپله ډېرې د پهٔ خوا نه غلام دے. نو لازمي ده چې مونږ به د هغه قامونو سره ملګرتیا کوو چې څوک د خپلې ازادۍ د پاره جدوجهد کوي. ولې کومې پورې چې د بادار تعلق دے نو نن چې پېرنګے د جرمني سره د جنګ میدان نه وتے دے نو پېرنګے خو دلته زمونږ حاکم دے او مونږ پهٔ خپله د هغهٔ غلامان یو او کهٔ پېرنګے پهٔ ایمانداری او روغ نیت د قامونو د غلامولوخلاف وي نو پکاردي چې دلته هم دغه اصول قائم کړي او د خپل ځانه شروع وکړي. کانګرس دا مطالبه وکړه چې هندوستان به هله پهٔ دې جنګ کښې حصه اخلي چې کله پېرنګے د جنګ د مقاصدو War aims اعلان وکړي. نو کهٔ دا جنګ پهٔ دنیا کښې د ازادۍ، صلح او امن دپاره وي نو بیا دې پېرنګے دومره وکړي چې پهٔ دې مقاصدو کښې دې دا اعلان وکړي چې کله اتحادیان جنګ وګټي نو هندوستان لهٔ به ازادي ورکړي کانګرس دا خبره پهٔ ګوته کړه چې مونږ د پېرنګي د مصیبت نه فائدې اخستلو کوشش نه کوو اوس ترې نه نور هېڅ نهٔ غواړو. ماسوا لهٔ دې اعلان نه او دا اعلان ضروري پهٔ دې دے چې د دې اعلان پهٔ رڼا کښې به بیا هندوستان د زړهٔ د اخلاصه او پهٔ پوره زور او قوت حصه اخلي ولې چې پهٔ دا شان به دا جنګ د هندوستان د خپلې ازادۍ جنګ شي. ولې پېرنګے دې ته کله تیاریدو. هغه د پېرنګي وزیراعظم چرچل خبره چې (زهٔ د دې د پاره د تاج برطانیه وزیراعظم شوے نهٔ یم چې د هغهٔ د سلطنت حصې دې دوړه کړم) نو بیا کانګرس پهٔ دې خبره ښهٔ کلک ودریدو چې کهٔ دا جنګ د یورپ د ملکونو د ازادۍ جنګ وي. وي به ولې د هندوستان د ازادۍ خو قطعي نه دے نو د دې وجې نه پهٔ دې جنګ کښې حصه اخستل او دې سره امداد کول خو د خپلې غلامۍ زنځیرونه نور هم مضبوطول دي. زهٔ پهٔ خپله د ال انډیا کانګرس کمېټۍ (AICC) پهٔ هغه

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډه کښې موجود وم چې د کانګرس صدر جواهرلال نهرو د دې وضاحت
په دې الفاظو وکړو چې (که انګریز د خپل جنګ په مقاصدو کښې دا اعلان
وکړي چې کله اتحادیان جنګ وګټي نو هندوستان له به ازادي ورکړي نو په
دغه شان به:

We shall be fighting for the liberation of our own country: otherwise we shall be fighting to defend our chains.

ترجمه په دا شان به دا زمونږ د ازادۍ جنګ شي. ګنې نو بیا خو مونږ
د غلامۍ زنځیرونه ټینګوو

نو دومره بدبخته او په سترګو ړوند به څوک وي چې هغه دې جنګ له هم
خې. قربانۍ دې هم ورکوي او جنګ دې د دې د پاره کوي چې هغه دې د
پردے غلام شي. دغه د کانګرس فېصلې د پېرنګي هغه اخېري صبر تمام
کړو پېرنګي خو اوسه پورې په هندوستان کښې دننه په دې خفه ؤ چې ولې
ئې په دې ملک کښې انتخابات وکړل او د هغې نتیجه دا شوله چې بادار
پېرنګي ئې نن د هندوستاني د حکم تابع کړه او نور ئې کوشش دا ؤ چې د
مرکز انتخابات ونه شي ولې چې پېرنګي دا کله زغملے شو چې د برطانوي
شهنشاهیت او د شاهي تاج Imperial Crown نمائنده وائسرائے دې لکه د
صوبو د انګریزانو ګورنرانو د خپلو منتخبو وزیرانو د مشورې تابع وي.
ولې دا اوس خو لا کانګرس دې ته خوښه کړله چې نن پېرنګے د خپل مرګ
او ژوند په جنګ کښې نښتے دے وطن. ملک او سر ته ئې خطره پېښه ده
او د کانګرس دا دومره جرات چې هغه په دې کښې هم پېرنګي له د دوستۍ
او د مرستې لاس نه ورکوي پېرنګے په دې ښه پوهه ؤ چې که د هندوستان
فوځ. وسائل او دولت د هغهٔ سره نه وے. نو هغه به دا دومره عظیم الشان
سلطنت په څهٔ راټینګوي لازمي خبره وه چې پېرنګي به هر څهٔ زغملي وو.
دائې قطعاً نهٔ شو زغملے او دې پېرنګے نور هم مجبور کړلو چې د کانګرس

د مقابلې د پاره نور هم په ډاګه میدان ته را ووځي او په هره ذریعه چې وې
د اسې لارې چارې راوباسي چې د کانګرس مقابله ئې وکړي
د دې خاطرے د انګریز په پالیسۍ کښې ډېره لویه تبدیلي راغله د یورپ
جنګ د هندوستان د سیاست ټوله نقشه بدله کړله تر دغه وخته پورې
پېرنګیان په کلکه د هندوستان د یو وفاق (فیډریشن) په حق کښې وو او
ټول کوشش او خواري ئې هم د دې د پاره کوله وائسرائے د جناح صاحب
سره د خپل ملاقات په حقله لیکي (28/2/1939ز):

He did not reject the federal idea.

ترجمه هغهٔ (جناح صاحب) وفاقي نظریه نامنظوره نهٔ کړله
د هغوي نهٔ په مسلمان څهٔ کار ؤ او نهٔ ئې جناح صاحب له دومره اهمیت
ورکولو البته دومره غرض ئې پکښې ضرور ؤ چې مسلمانان به شا وتېوي
چې د کانګرس مقابلې ته ئې جوتي کړي او په دا شان په کانګرس زور راشي
چې د پېرنګي سره څهٔ د اشتراک اقتدار لاره را وباسي ولې خو کانګرس
بیخي داسې لار ونیوه چې په دې کښې یواځې دا نه چې هندوستان کښې
اختیار خپلول غواړي. ولې اوس خو هغه پېرنګے دومره کمزورے کوي چې
د هغهٔ د خپلې غلامۍ ګنجائش هم پکښې پیدا کېږي دې مسئلې کانګرس
او انګریز بلکل په مختلفو مقاماتو ودرول. کانګرس او انګریز دواړو د
پاره دا د مرګ او ژوند سوال ؤ. ولې زهٔ خو به تردې لاړ شم چې د هندوستان
او برطانیې دواړو د پاره دا د مرګ او ژوند سوال شو
کانګرس حکم وکړو او د حکومت هند د دې پالیسۍ په خلاف ئې احتجاجا
د صوبو د وزارتونو نه استعفي ورکړله او په دا شان ئې دا خبره نه یواځې د
هندوستان واکدارانو ته. بلکې ټولې دنیا ته څرګنده کړه چې د هندوستان د
یوولسو صوبونه اتو صوبو خپل وزارتونه په دې وجه پرېښودل چې انګریز
دا وعده نه کوي چې د جنګ په خاتمه به هندوستان ازاد کړے شي. دې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېرنګي نور هم په قارکړو د دې نه پس د پېرنګي رويه بدله شوله. پالیسي ئې بدله شوله. سترګې ئې بدلې شولې. ژبه ئې بدله شوله دې خوا چې کله په یورپ د جنګ ګورې وریځې راخورې شولې. نو پېرنګي هم دلته د ځان راغونډولو کوشش شروع کړے ؤ. د کانګرس نه خو خوا بدې ؤ او د هغې د پاره ئې سترګې په جناح صاحب خوږیدې. ولې حقیقت دا ؤ چې جناح صاحب د مسلم لیګ مشر ؤ او مسلم لیګ د هندوستان په یوه صوبه کښې هم وزارت نه ؤ صوبه سرحد د کانګرس سره ؤ. سندھ کښې د اله بخش سومرو مخلوط وزارت ؤ. هغه هم د مسلم لیګ خلاف ؤ وائسراے د پنجاب د وزیراعلي سر سکندر حیات خان سره او د بنګال د وزیراعلي مولوي فضل الحق سره خپل تعلقات په خپله ساتل او وخت په وخت ئې ورسره سیاسي مصلحتونه او مشورې هم کولې بل د جنګ د راتلونکو خطرو په رڼا کښې خو د پنجاب نور هم اهمیت زیات شوے ؤ نو هغه سکندر حیات خبره چې وائسراے ته ئې وې چې جناح ډېر په سر مه خېژوه ولې بنګال او پنجاب خو هسې هم تاسره دي هغوي د جناح نه مني. نو:

Nothing should be done to inflate him (Jinnah).

ترجمه: ما له داسې کار چرې هم نه دي کول پکار چې په هغې کښې جناح صاحب نور قوت بیا مومي

او خبره تردې رسیدلې وه چې وائسراے په 31/8/1940 کښې لیکي:

Sikandar's admirable statement on Saturday last seems fairly effectively to have spiked the guns of Jinnah and Muslim League .... It seems to be pretty clear that relations between the Muslim League and the Punjab, Bengal and other important Muslim centre's are becoming definitely rather strained and that the chances of a breakaway are considers able.

ترجمه سکندر (سکندرحیات خان) قابل تعریف بیان د جناح او مسلم لیګ لاره بنده کړه ... دا خبره په ډاګه څرګنده ښکاري چې د مسلم لیګ او پنجاب او بنګال او نورو مسلمانانو ډلو ته تر منځه تعلقات خرابیږي او داسې معلومیږي چې دغه تړون هډو د سره وشلیږي.

وائسراے ورته په قار دے. ځکه خو ورته دا نور ټول مسلمانان مشران په قار دي نو مخکښې وائسراے لیکي چې ما هم پرې ځان نا غرضه کړے دے او:

I do not propose to make any move to him until there is an outbreak of war of some other development necessitating immediate contact with all party leaders.

ترجمه: زه هم د جناح صاحب د لیدو اراده نه لرم. تر هغې وخته پورې که عالمي جنګ شروع شو یا څه نوره څه داسې اهمه واقعه پېښه نه شوله دا د یو دیرشم اګست خط دے: ولې چې کله په درې ورځې پس اعلان جنګ وشو. نو په 5/9/1939 وائسراے وزیر هند ته لیکي چې:

I felt it wiser to be patient with Jinnah and endeavor to lead him in to the direction which we desire. And indeed if I can get more together than they are at the moment I shall do so.

ترجمه: ما داسې محسوسه کړله چې د عقل دلته تقاضا دا ده چې زه د جناح سره لږ د صبر نه کار واخلم او په دا شان زه هغه په داسې لار روان کړم کومه چې مونږ غواړو حقیقت کښې زما کوشش دا دے چې دا مسلمانان څومره حده پورې کیدے شي چې زه ئې را یو ځاے کړم

پینځه ورځې وړاندې وائسراے په دې خوشحاله ؤ چې سکندرحیات خان جناح صاحب ته نبغ شوے دے او یو اځې پنجاب او بنګال نه بلکې نور اهم

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلم مرکزونه هم ترې نه خفه شوي دي او داسې معلومېږي چې د مسلم لیګ نه جدا کېږي ولې نن د یورپ د جنګ اعلان پهٔ دې مجبور کړو چې پوره سیاسي بازیګره وارو‌ي او اعلان کوي چې زما به دا کوشش وي چې هر څنګه چې وي دا مسلمانان لیډران سره یو بل ته رانژدې کړم. صرف د دې د پاره چې پهٔ داسې لاره نې روان کړم چې هغه زمونږ پهٔ خبر تمامېږي د دې نه بربنډ او واضحه ثبوت به بل څهٔ وي چې پېرنګي د مسلمانانو مختلفې ډلې د دې د پاره را غونډوي او پهٔ داسې روانوي چې د پېرنګي پهٔ خپل خبر تمام شي: نو اوس به ګورو چې لوبغاړي پېرنګي څهٔ څهٔ کارنامې کوي او خپل غرض پهٔ چا سر کوي او څنګه ئې پرې کوي؟

لکه څنګه چې مخکښې ذکر شوے دے چې پېرنګي پهٔ هیڅ قیمت هم دې ته غاړه نهٔ کېښوده پهٔ مرکز کښې دې انتخابات وکړي او اوس خو چې لا پهٔ یورپ کښې جنګ ونښتو او یکښې هندوستان هم اعلان جنګ وکړو. نو اوس خو بیې د پېرنګي هډو د سره سمے نه راتلو. ولې پېرنګي لهٔ د مسلم لیګ مشران څهٔ مشوره ورکوي؟ نواب اسماعیل د یو پي د مسلم لیګ صدر وُ د هغهٔ د مشورې پهٔ حقله وانسراے پهٔ 8/10/1939 کښې لیکي:

> The nawab repeated that it was essential that any declaration should make it clear that a democratic system at the Centre was not acceptable to the Muslim community and went on to urge that the Congress claim to speak for India and to control defenses was perfectly inadmissible.

ترجمه نواب اسماعیل، دا خبره تکرار کړله چې سرکار دې دا اعلان وکړي چې دا موجوده نظام مسلمانانو ته قطعي قبول نهٔ دے او وروستې ئې زیاته کړه چې کانګرس د دې خبرې هیڅ حق نهٔ لري چې د هندوستان د اولس نمائندګی دعوې ولري نو د دې وجې نه د دفاع انتظام هغه ته د سپارلو اجازه ورکول جائز نهٔ دي

د یو پي د مسلم لیګ صدر صاحب اعلان کوي چې پهٔ مرکز کښې جمهوري عمل مسلمانانو ته نه دے قبول او پهٔ کانګرس اعتراض کوي چې هغه د هندوستان د اولس د اړخه د هغوی د نمائندګی دعوې غلطه کوي. کانګرس پهٔ اتو صوبو کښې وزارتونه لري: هغه خو نمائنده نه دے او د مسلم لیګ سره یوه صوبه هم نهٔ شته. هغه نمائنده دے هغه ښېښانهٔ مثل کوي؛ (غلبیل راپاڅي. کوزې ته وائي تا کښې دوه سورې دي)

د مسلم لیګ بل مشر عبدالله هارون پهٔ 31/10/1939 کښې وانسراے ته تار وهي:

> Sir Abdullah Haroon took the view that democratic development in the West did not suit India .... the Muslim have no differences with Great Britain except over federation, which should be dropped. The wanted the British to stay and they are now growing popular whit the Muslim Community

ترجمه: سر عبدالله هارون د دې نظرئې دے چې مغربي طرز جمهوریت د دې ملک د مزاج مخالف دے د مسلمانانو د انګریزانو سره څهٔ نوراختلاف رائې نشته. ما سبواء وفاق نه. نو پکار دي چې سرکار دغه د وفاق منصوبه پرېږدي مسلمانان غواړي چې پېرنګیان دې دلته موجود وي او اوس خو پېرنګے نورهم پهٔ مسلمانانو کښې هر دل عزیزه کېږي.

د نواب اسماعیل خان خو پهٔ وفاق دا اعتراض دے چې مسلمانان ئې نهٔ قبلوي د سر عبدالله هارون دا دلیل دے چې جمهوریت سره د هندوستان د خلقو مزاج موافق نهٔ دے. نو وفاق ته لا څهٔ ضرورت دے او یو قدم مخکښې خي او وائي چې مسلمانان خو غواړي چې پېرنګیان دې هم دلته وي او نه دې خي

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو اوس دې هرسړے فکر وکړي چې کوم وائسراے ته پۀ داسې حالاتو کښې د مسلم لیګ مشران د دې قسمه مشورې او تسلی ورکوي. نو هغه به د هغۀ پۀ زړۀ ټکور نۀ لګي. نو څۀ به وي؟ او چې د دې پۀ مقابله کښې بیا د کانګرس د مشرانو روئې ته ګوري. نو د هغه وائسراے به کانګرس ته پۀ زړۀ څۀ تیرېږي ولې د مسلم لیګ د مشرانو د ځان ځاني بیانولو نه علاوه د ال انډیا مسلم لیګ مرکزي ورکنګ کمېټۍ د جناح صاحب پۀ صدارت کښې تجويز پاس کړو چې:

Muslim League .... Is irrevocably opposed to may "federal objective" which must necessarily result in a majority community rule under the guise of democracy and parliament system of Govt. Such a constitution is totally unsuited to the genius of the people of the country which is composed of various nationalities and does not constitute a national state.

(G. Allnan. Pakistan Movement. P.218)

ترجمه: مسلم لیګ پۀ ټینګه د وفاقي نظام مخالفت کوي ولې چې د هغې پۀ ذریعه به د اکثریتي ډلې حکومت قائم شي او نوم به ئې جمهوریت او پارلیماني نظام وي. داسې ائین د دې ملک د مزاج مخالف دے: ولې چې دلته مختلف قومیتونه اباد دي او دا پۀ هېڅ شان هم یو قوم نۀ شي منلے کیدے.

دلته هم دلیل دا ورکیدے شي چې جمهوریت د هندوستان د اولس د مزاج سره برابري نه کوي. دلته مسلم لیګ یواځې د مسلمانانو د جذباتو ترجماني نۀ کوي. بلکې د ټول هندوستان اولس د طرفه لګیا دے او دا بل دلیل چې د هغې نه هم خطرناک دے چې دلته چونکه (قومیتونه) اباد دي او چې کوم ملک کښې مختلف قومیتونه اباد وي نو هلته یو (قامي ریاست) نۀ شي جوړیدے. هم دا کمېټي مخکښې وائي:

.... the committee further urges upon His Majesty's Govt. and ask for an assurance that no declaration regarding the question of Constitutional advance for India should be made without the consent and approval of A. I.M League nor any constitution be famed and finally adopted by H.M.'s Govt and the British parliament without such consent and approval

(G. Allana. Pakistan Movement, P.219)

ترجمه: ...... کمېټي برطانوي حکومت باندې زور اچوي او د یقین دهانی غوښتنه کوي چې بغېر د ال انډیا مسلم لیګ د رضا او منظورۍ نه دې د هندوستان د پاره د ائیني پېشرفت د پاره هېڅ اعلان ونۀ شي او بغېر د دۀ د رضا او منظورۍ نه دې هېڅ داسې ائین جوړېږي نه او برطانوي حکومت او برطانوي پارلیمنټ لۀ خوا دې نه تصویبېږي

نو مسلم لیګ اوس تر دې مطالبې پورې لاړ چې حکومت برطانیه دې مسلم لیګ لۀ دا تسلي ورکړي چې د مسلم لیګ د مرضۍ او تسلۍ نه بغېر به هېڅ قسمه ائین د دې ملک د پاره نۀ جوړېږي او دا خواست ئې برطانوي پارلیمنټ ته هم کړیدے او بیا چې کله وائسراے هند اعلان وکړو چې ورکز د پاره به انتخابات نۀ کېږي نو د مسلم لیګ ورکنګ کمېټۍ پۀ هغې د خپلې رائې اظهار پۀ دې الفاظو کښې وکړو:

The Working Committee appreciates the declaration of H.E Viceroy which is in the interest of India and particularly the Musalmans that the federal scheme, embodied in the G. of India Act 1935, has been suspended. They wish that instead of its being suspended it had been abandoned completely.

(G. Allana. Pakistan Movement, P.217)

ترجمه: ورکنګ کمېټۍ د عزت ماب وائسراے د اعلان ستائنه کوي کوم چې د هندوستان او خصوصاً د مسلمانانو پۀ ګټه وي او دا چې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکومت هند (1935ز ایکټ (قانون) کښې پروت وفاقي سکیم ملتوي شوے دے. هغوي غواړي چې پۀ ځاے د التوا. پکار دي چې وفد سکیم د سره پرېښودلے شي

مطلب دا چې مسلم لیګ د پېرنګي نه هم یو قدم وړاندې روان دے کۀ پېرنګے وائي چې زۀ د هندوستان د خلقو دا حق تسلیموم چې هغوي لۀ دې حکومت ورکړم، خو زۀ د مرکز انتخابات پۀ ډېره مجبورۍ ملتوي کوم. ولې چې جنګ دے، نو د هغې قام د اتاثر اخستے شو چې کله حالات سازګار شي. جنګ خلاص شي، نو بیا به انتخابات کېږي او قام ته به د خپلو منتخبو نمائندګانو پۀ ذریعه پۀ ملک د حکمرانۍ اختیار حاصل شي. ولې د مسلم لیګ ډله پۀ دې خفه ده چې دا وائسراے د التوا ټکي ولې استعمال کړي دي. پکار خو دا وه چې وائسراے دا اعلان کړے وے چې دا منصوبه مونږ بیخي وغورځوله. هغه پښتانۀ چې متل کوي چې (د سورنه ئې تیلیا بددي)؛ هغه داسې واقعات وي او بدبختي دا ده چې دا ټولې مطالبې د مسلمانانو د طرف نه پورته کېږي چې هغوي قابو لس کروړه ابادي لري او پۀ څو صوبو کښې ئې اکثریت دے. وزارتونه ئې جوړ دي د بمبۍ او یو پي او نورو داسې صوبو مشران چې هلته د هندوانو اکثریت دے لګیا دي او صرف پۀ دې خاطر چې پېرنګے دې اختیار د هغه صوبو د اکثریت نمائندګانو ته ونۀ سپاري، پۀ دې بل اړخ ئې د خپلو هغه مسلمانانو د ګټو نه هم سترګې پټې کړي دي ځوک چې پۀ اکثریتي صوبو کښې اوسي. لکه بنګال، پنجاب، سندھ، سرحد او څۀ حده پورې اسام او نور خو پرېږده. بیا جناح صاحب د مسلم لیګ د کلني اجلاس پۀ تقریر کښې پۀ خپله ووې:

We felt we could never accept the dangerous scheme of
the Central federal Govt. embodied in the G. of India Act
1935. I am sure that we have made no small contribution
towards persuading the British Govt. to abandon the

scheme of Central Federal Govt.

(G. Allana. Pakistan Movement, P.230)

ترجمه: مونږ محسوسوله چې د 1935 ګورنمنټ آف انډیا ایکټ کښې پروت د مرکزي وفاقي حکومت خطرناک سکیم هیچرې نۀ شو منلے. زما یقین دے چې مونږه برطانوي حکومت ته پۀ دې ترغیب ورکولو کښې چې د مرکزي وفاقي سکیم نه لاس واخلي. ډېر څۀ کړي دي

یعنې جناح صاحب ډېر پۀ فخر دا خبره کوي. بلکې دا خپله کارنامه ګڼي چې مونږ پېرنګے پۀ دې رضا کړو چې هغه دې د مرکزي وفاقي حکومت دا منصوبه پرېږدي. دلته سوال دا پېدا کېږي چې دا پۀ مرکز کښې د انتخاباتو نه کولو فېصله د پېرنګي ده کۀ د مسلم لیګ؟ او چې دا منصوبه د مسلم لیګ مشرانو پۀ پېرنګي پاتې کړله. نو د دې ښېګړه چا ته ورسیده؟ حکومت د چا وُ او چا ته پاتې شو؟ دې ته استاذي وائي. پېرنګي مطلب خپل کوي خو ټوپک ئې د مسلم لیګ ډلې پۀ اوږه اېښے دے. د دې نه لویه بدبختي به د یو قام څۀ وي چې هغې کښې یو داسې سیاسي تنظیم پېدا شي چې هغه پۀ خپله غلامۍ فخر کوي؟ او دا خپله کامیابي ګڼي چې قام ته د انتقال اقتدار مو به کامیابه کړي او حکومت هم خپل اقا او بادار ته وسپاري.

داسې معلومېږي چې حالات اوس دې اړخ ته روان دي چې پېرنګے او مسلم لیګ د مشترکو مفادو د پاره یو بل سره مکمل تعاون کوي او کۀ دې خوا مسلم لیګ د پېرنګي د پالیسۍ د پاره خپل ځان پېش کړو، نو اخوا پېرنګے هم هسې نۀ وُ ناست. هغۀ هم د خپله جانبه کوشش کولو چې څومره کېدے شي مسلمانان د مسلم لیګ د تنظیم لاندې راولي. جناح صاحب سره بیا ملاقاتونه شروع شول لکه څنګه چې د یو ملاقات پۀ حقله وائسراے پۀ

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

5/10/1939کز کښې لیکي:

He (Jinnah) thanked me with much gracious. Ness for what I had done to assist him in keeping his party together and expressed great gratitude for this.

ترجمه: هغهٔ (جناح) پهٔ ډېره مهربانۍ سره زما شکریه ادا کړه چې ما د هغهٔ د پارټۍ پهٔ یو ځاے ساتلو کښې امداد کړے ؤ او د دې د پاره ئې د زیاتې شکرې اظهار وکړو

پارټي د جناح صاحب ده، خو سره یو ځاے ساتلو کښې ئې وائسراے یواځې دا نهٔ چې غرضي دے بلکې پوره کوشش پکښې د خپلې غاړې کوي او ځکه خو جناح صاحب د وائسراے بیا بیا شکریه ادا کوي

یوه بله مسئله چې د هغې ذکر وائسراے پهٔ دې خط کښې کړے دے. هغه هم ډېره دلچسپه ده. وائسراے وائي چې جناح صاحب ډېر شکایات وکړل چې د کانګرس وزارتونو مسلمانانو سره زیاتے کړے دے. وائسراے وائي چې ما ورته ووې چې ما تحقیق کړے دے. د کانګرس وزارتونو هیڅ زیاتے نهٔ ؤ کړے بلکې دا یو نفسیاتي کیفیت دے مسلمانان دا د احساس کمترۍ د وجې نه (څخه) کوي. نو د دې پهٔ ځواب کښې جناح صاحب وائسراے ته وائي چې د صوبه سرحد حکومت دا حکم کړے دے چې هندي به پهٔ ټولو سکولونو کښې لازمي مضمون وي.

یعنې کانګرس د وزارتونو نورې خبرې خو به شاید چې دروغ او زیاتے وي ولې جناح صاحب ته پکښې دا خبره خو سل پهٔ سل ربښتیا ښکاریده. نو ځکه ئې وائسراے ته دا مثال پیش کړو. ښهٔ نو. اوس دې سپینو دروغو لهٔ څهٔ پرتوګ جوړوې. یوه بله وجه دا هم کیدے شي چې د صوبه سرحد حکومت پهٔ سکولونو کښې د پښتنو هلکانو، جینکو د پاره پهٔ پښتو ژبه تعلیم ضروري ګڼلو او پښتو ژبه ئې لازمي تعلیمي ژبه کړې وه لکه چې

جناح صاحب ته پښتو هم هندي ښکارېده [6]

پېرنګے سیاسي بازیګر

اوس د لوبغاړي پېرنګي استاذۍ ته ګوره چې څنګه د هندوستان د ازادۍ پهٔ لاره کښې هغه خنډونه اچوي او د خپل سامراجي او نو ابادیاتي پالیسۍ د پاره کومه حده پورې تللو ته تیارېږي. وائسراے پهٔ 4/12/1939 کښې وزیر هند ته پهٔ صفا ټکو کښې لیکي:

I am fully alive. As my letter to you about Jinnah's questions will have shown. to the objection of allowing the Muslim minority to turn itself into a majority with the right of veto & that does seem to appear to be a position that we can accept.

ترجمه: زهٔ د دې اعتراض نه پوره خبر یم لکه چې د جناح د سوالاتو پهٔ حقله به تا ته زما د خط نه څرګنده شوي وي چې ګنې مونږ کوشش کړے دے چې د مسلمانانو اقلیت پهٔ اکثریت بدل کړو چې د ویټو حق لري او دا هغه پوزېشن ښکاري چې مونږ ئې قبلولے شو

د مسلم لیګ د ورکنګ کمېټۍ د هغه تجویزپهٔ حقله وائسراے صاحب د خپلې پالیسۍ وضاحت کوي چې کوم کښې مسلم لیګ دا مطالبه کړې ده چې مونږ لهٔ دې حکومت برطانیه دا ډاډ راکړي چې:

.......no declaration of constitutional advance for India should be made without the consent and approval of the All India Muslim League.

1937 ئز صوبه کښې د وزارت اعلي جوړېدو سره چې کوم سمدستي اصلاحات شوي وو. هغې کښې صوبې نه د ایف سي ار ختمول. د اعزازي مجسټرېټ ختمول، د زنانو د وراثت حقوق بل منظوري، ملاکنډ الیکټرېسټي پراجېکټ سکیم کول. د مردان شوګر مل جوړول، د نوبتي چوکۍ ختمول او دې سره سره پښتو ژبه تاریخ کښې پهٔ وړومبي ځل دفتري، عدالتي او ابتدائي تعلیم ژبه ګرځول وو ـ جناح صاحب د غوښتنه چې هندي دې ختمه شي، هم دې ته اشاره ده

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه: د ال انډیا مسلم لیګ د رضا او منظورۍ نه بغیر به د هندوستان د پاره دائیني پېشرفت اعلان نهٔ کېږي

وائسراے ښهٔ پوهه دے چې د دې مطلب خو پهٔ واضحه ټکو کښې دا دے چې د مسلمانانو اقلیت مونږ پهٔ اکثریت بدل کړو. تر دې چې د ویټو حق هم دغه اقلیت ته وسپارو نو دلته بیا چونکې د تاج برطانیه د مفاداتو تحفظ ضروري دے. نو تهذیب او شائسته پېرنګي بیا نهٔ د بنیادي انساني حقوقو، نه د جمهوریت او نهٔ د انتخاباتو خبرې ته غوږ ږدي بلکې ډېر پهٔ کلکو سترګو اعلان کوي چې دغه پوزیشن مونږ قبلوو. پېرنګي سترګې بدلې کړې. نهٔ پټې کړې دي خپله پالیسي مخکښې بیائي. خوځان ئې ترې نه یو خوا ته کړے دے او مسلم لیګ ئې را وړاندې کړے دے. خپلې پالیسۍ پهٔ هغه چلوي وائسراے د دې نه پس بیا وزیر هند سره پهٔ خپلو خطونو کښې دې طرف ته اشاره کړې ده چې کهٔ مونږ د مسلمانانو د اکثریتي صوبې پهٔ شمال غرب کښې را جدا کړو. نو پهٔ دا شان به مونږ ته زیات سهولت وي. وزیر هند خو چونکې لندن کښې ناست ؤ او پهٔ بین الاقوامي حالاتو ئې نظر ؤ نو هغهٔ وائسراے ته ولیکل چې کهٔ تهٔ فکر وکړې. نو هندوان خو صرف د هندوستان پهٔ خاوره پراتهٔ دي ولې مسلمانان خو دلته د چین د سرحد نه واخله داسې پهٔ مشرق وسطي تر ترکي پورې غزیدلي دي او دې بل خوا ټوله شمالي افریقه ده نو چې دا دومره لویه علاقه د مسلمانانو راغونډه شي نو دا به ګڼې د مسلمانانو څخه یو وارې بیا هغه د جمال الدین افغاني Pan Islamism ته ونهٔ ګرځي؟ سوال داسې ؤ چې کهٔ چرې سبا لهٔ دا مسلمانان راپاځي او د پېرنګي بر خلاف د شوروي سره ساز باز وکړي نو دا به ګڼې سلطنت برطانیه د پاره خطرناکه مسئله نهٔ وي؟[7]

[7] پان اسلام ازم د یهودي مدبر او سفارت کار ډرمنډ وولف د رسا ذهن کارنامه ده د دې مفکورې بنیاد پهٔ 'قضیهٔ شرقي' (Eastren Question) باندې دے چې مطلب ئې د اسلامي بلاک جوړولو پهٔ

پهٔ دې مسئله کښې ئې وائسراے ته ونیلي دي چې سوچ وکړي وائسراے هند د دې غرض د پاره د ټول هندوستان د مرکزي سي ائي ډي C.I.D یا مرکزي استخباراتي اداري Central Intelligence Dept نه پوره رپورټ وغوښتو. دغه رپورټ کښې وائسراے پهٔ خپل خط کښې پهٔ 17/11/1939 ز وزیر هند لهٔ لیږلے دے چې پهٔ هغې کښې راغلي دي:

زما د مسلمانانو مختلفو ډلو لکه مسلم لیګ، وهابیانو، خاکسار، احرارو او نورو هغو ماهرینو سره چې د افغانستان او قبائلو پهٔ مسئلو کښې دلچسپي لري. پهٔ تفصیل سره خبرې وکړې زهٔ پهٔ دې نتیجه رسیدلے یم چې د هندوانو او مسلمانانو پهٔ منځ کښې اختلافات دومره زیات شوي دي چې اوس خبره شلون ته جوړه شوې ده.

Thus shortly a nation of Muslim India must be established.

ترجمه: دغه شان د مسلمان هندوستان یو قام قائمول پکار دي

پاتې شوه خبره د شوروي اتحاد پهٔ امداد د پېرنګیانو بر خلاف د محاذ جوړولو نو:

........Such aid is out of question. As once Bolshevik aid is accepted Islamic principles will be submerged, and if an opportunity is given to Russian influence to be felt south of Oxus, all Muslim nations will degenerate to the level of the soviet Central Asiatic Muslim states.

ترجمه: د دغسې امداد سوال نهٔ پیدا کېږي. ځکه کهٔ یو وارې بالشویک امداد قبول شو. نو اسلامي اصول به ډوب شي او کهٔ چرې د امونه جنوب خوا ته د روسي اثر خوریدو موقع ورکړے شوه. نو ټول مسلمانان قامونه به لکه د شوروي اتحاد مرکزي ایشیائي (مسلمان

ذریعه د زار روس لاره نیول وو

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

رياستونو غوندې خراب شي.
خبره لږه مخکښې نوره هم واضحه کوي چې:

Muslims will not ask favors from the anti.God Bolshevik Russia.

ترجمه: مسلمانان به د خداے دښمنه بالشویک روس نه د مهربانۍ غوښتنه کړي.

دا حال خو د هندوستان د مسلمانانو ؤ او د Pan Islamism پۀ مسئله هم وائسراے صفا وائي چې؛

In the Turkish Treaties are seen the barring of Bolshevism from the Islamic world and a rapid development of the line up of Muslim against soviet expansionist policy.

ترجمه: پۀ ترکي معاهدو کښې بالشویزم د اسلامي دنیا نه خارج کړے شوي او د شوروي اتحاد نو هغه طلب پالیسۍ خلاف د مسلمانانو قامونو د محاذ نیولو طرف ته یو ګړندے پېشرفت معلومېږي.

وائسراے د خپلې منصوبې خوبۍ بیانوي نو ورته دا خبره پۀ ډاګه څرګندوي چې د دې منصوبې پۀ کامیابولو سره به لکه د ترکي د معاهدې د شوروي اتحاد بر خلاف د مسلمانانو قومونو یوه مورچه مکمله شي او دا د اسلام قلعه به لکه د تیزندۍ د شوروي اتحاد د غاړې نه چاپېره شي.
د پېرنګي د اکامیابي وه چې هغه ځان لۀ پۀ مسلمانانو کښې داسې ملګري پیدا کړل چې هغوي د پېرنګي پۀ دواړو پالیسیو (یعنې داخلي او خارجي) کښې د حکومت برطانیې سره کلک پۀ پره کښې ودریدو ته تیار وو. هم دغه یو اسلام دے چې د هندوستان دننه ئې د پېرنګي د مفادو د تحفظ د پاره او د هغۀ د حکومت د ساتلو د پاره د کانګرس بر خلاف استعمالوي او هم ئې د پېرنګي د بین الاقوامي مفاداتو د تحفظ د پاره د شوروي اتحاد بر

خلاف استعمالوي نو اوس پېرنګي ته هم اسانه شوله. ولې چې خو صرف یو مسلم لیګ دې را تینګ کړي. نو نور کار به بیا هم دا مسلم لیګ د دۀ پۀ نبوونه کوي دغه د شوروي اتحاد دا پۀ کښې صرف یوه اخېري مسئله وه او چې د وائسراے دا تسله ده. نو بیا پرې ناراستي ده پکار
د دې انټلیجنس Intelligence یا استخباراتي رپورټ نه دا هم څرګنده شوه چې پېرنګے به پۀ کومو طریقو د شوروي اتحاد پۀ خلاف اسلام استعمالوي ولې چې دلته خو حکومت د پېرنګي ؤ او پېرنګے خو هم مسلمان نۀ ؤ دلته مسلمان اوس هم د یو کافر غلام ؤ. نو دلته ورته پېرنګي یوه بله نسخه را وویستله چې شوروي اتحاد خو ملحد Anti God دے او د خداے د ذات نه منکر دے او هم دا نسخه او مجربه نسخه پېرنګي ډېره پۀ کامیابۍ سره استعمال کړې ده لکه څنګه چې به مخکښې نورهم څرګنده شي [8]

د پاکستان منصوبه

وائسراے پۀ بار بار دا خبره د مسلمانانو مشرانو لکه سر سکندر حیات او مولوي فضل حق او نورو ته کړې ده چې مسلمانان دا چغې وهي چې اختیار

---

[8] دې توله لوبه کښې یو خوا کۀ د دېوبند عالمانو د خپلواکۍ جنګ تود ساتلے ؤ نو بل خوا پکښې خینې بد دیانته ملیانو د انګرېز پۀ اشاره د مسلم لیګ مرسته کوله د دې بد دیانته ډلې مشر قاري طیب، مولانا شبیر احمد عثماني کوله او د مولانا اشرف علي تهانوي نازږۀ غوندې مرسته ورته هم حاصله وه دې ډلې دېوبند نه مولانا عبیدالله سندهي وباستلے ؤ او د شیخ الهند خلاف ئې کار کولو وروستو د شیخ الهند ډلې د شیخ مدني پۀ مشر کښې بیا ځان منظم کړو مولانا تهانوي چې یو لوے عالم ؤ. یو خوا ئې خوجه اسماعیلي فرقه پۀ 'بوادر النوادر' کښې د مسلمانیة نه وباسلې بل خوا ئې د مسټر جناح مرسته کوله اوس چې د مولانا شبیر احمد عثماني د تقریرونو ټولګه د 'مکالمة الصدرین' پۀ نامه خپره شوې ده. نو معلومه شوه چې مولانا تهانوي بیا ولې د مسلم لیګ مرسته کوله ـ دا څکه چې شبیر احمد عثماي د دې کتاب لۀ رویه هغۀ ته انګرېزانو شپږ سوه روپۍ میاشتنۍ ورکوله

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانګرس لۀ مۀ ورکوئ. لا پۀ مرکز کښې انتخابات مۀ کوئ. نو دا يوه منفي
Negative خبره ده او دې کښې وائسراے او وزير هند ته دا مشکل پېښ
دے چې هغه هلته پۀ انګليند کښې د پارليمنټ ممبران پۀ دې نۀ شي
مطمئن کولے چې کله کانګرس انتخابات ګټلي دي. نو ولې دې هغوي لۀ
اختيار ورنۀ کړے شي نو وائسراے پۀ کراتو دا خبره دې مسلمانانو ته کوي
چې تاسو لۀ پکار دي چې څۀ مثبت (Positive) او تعميري (Constructive)
تجويز پېش کړئ. ولې چې د جمهوريت د مخنيوي د پاره يو اقليت لۀ دا
اختيار ورکول چې د اکثريت مخه ووهي او د هغوي هغه جمهوري. قانوني
او ائيني مطالبه مسترد کړي. دا پۀ مهذبه دنيا کښې نۀ قبليږي. هم داسې
خبره ئې د سر سکندر حيات خان سره کړې وه نو د هغې پۀ حقله وزير هند ته
ليکي. هغۀ وے چې زۀ به ستا دا تجويز د مسلم ليګ ورکنګ کمېټۍ پۀ
مخکښې پېش کړم

He (Sikandar Hayat) thoroughly understood the necessity and importance of getting on to a constructive line and having a scheme of his own on which to stand before attempting any propaganda in England ……
He would let me know confidentially how matters went in the meeting of the Muslim League working Committee on 3rd Feb.

ترجمه: هغه (سکندر حيات) پۀ يو تعميري لاين باندې. د تللو پۀ
ضرورت او اهميت ښۀ پوهيدو او مخکښې د دې چې پۀ
انګلستان کښې د پروپېګنډې څۀ کوشش وکړي. د ودريدو د
پاره ئې خپل سکيم لرلو

هغه به ما ته پۀ رازدارانه طور ووائي چې پۀ دريمه فرورۍ باندې د
مسلم ليګ پۀ ورکنګ کمېټۍ کښې څنګه بحث او فېصلې
وشوې

سکندر حيات وائسراے لۀ تسله ورکوي چې مسلم ليګ پۀ دې حقله څه
فېصله وکړي نو زۀ به ترې ته نا بيا پۀ رازدارانه توګه Confidentially خبر
کړم. چنانچه د مسلم ليګ د ورکنګ کمېټۍ د دغې غونډې نه پس سر
سکندر حيات او مولوي حق دواړه پۀ شريکه د وائسراے سره ملاقات لۀ
تللي دي ولې چې سر سکندر ما ته ووې چې:

…… that I should be interested to hear that the W.C of the M.L has now instructed a sub.committee to draft a constructive program me. I said I was delighted to hear it and that I should await its terms with the greatest interest.

ترجمه: زۀ به پۀ دې اوريدو کښې دلچسپي لرم چې د مسلم ليګ
ورکنګ کمېټۍ اوس يوې سب کمېټۍ ته هدايت کړے دے چې يو
تعميري پروګرام جوړ کړي ما ووې چې زۀ به دې اوريدو باندې ډېر
خوشحاله شوم او زۀ به پۀ ډېره دلچسپۍ د دۀ د الفاظو انتظار وکړم
او دا زيرے ئې پرې کړے دے چې ستا د تجويز مطابق مسلم ليګ يوه سب
کمېټي جوړه کړې ده چې دغه تعميري منصوبه جوړه کړي وائسراے ورته
وائي چې زۀ به دلچسپي ولرم. زۀ خو د خوشحالۍ نه جامو کښې نۀ ځائيږم
خو خپله دلچسپي ئې دغلته ختمه نۀ کړله. بلکې ورته وائي چې د دغې
رپورټ به هم انتظار کښې يم

2/6/1940 جناح د غونډې نه پس پۀ د مسلم ليګ د ورکنګ کمېټۍ د دغه
صاحب د وائسراے ملاقات لۀ پۀ خپله راغلے دے. وائسراے وائي چې:

…… After the usual compliments he (Jinnah) opened the proceedings by asking me what we were to do. Assuming that we meant the Muslim League.

ترجمه: د معمول ستړي مشي نه پس هغۀ (جناح) خبرې اترې د دې
تپوس سره شروع کړې چې مونږ څۀ وکړو؟ مطلب ئې دا ؤ چې زمونږ
ترې نه مسلم ليګ مراد دے

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ډېر اوږد ملاقات دے او د وائسرائے او جناح صاحب په منځ کښې ډېرې مطلبي خبرې شوي دي؛ ولې چې وائسرائے وائي چې جناح صاحب په خپله په ما سوال وکړو چې اوس به مونږ (مسلم ليګ) څه کوو؟ نو مطلب ئې بل څه کيدے شي چې مسلم ليګ صدر په خپله راغلے دے او د وائسرائے نه ځان پوهول غواړي چې اوس مونږ له څه کول پکاردي. وائسرائے هغه ته دا خبره بيا کړې ده او په خپله وائي چې زه خو د دې خبرې په تکرارولو سترے شوم

At the risk of wearing his I was bound to repeat that it was quite useless to appeal for support in Great Britain for a party whose policy was one of sheer negation.

ترجمه. د هغه د سترې کولو د خطرو قبلولو سره سره. زه مجبوروم تکرار کړم چې د يوې داسې پارټۍ د پاره بيخي بې فائدې خبره ده چې د هغې پاليسي بلکل نفي وي هغه دې په برطانيه کښې د حمايت د پاره اپيل وکړي

دا يو ډېر عجيبه ملاقات دے وائسرائے د جمهوريت او د منتخبو وزارتونو خبرې کوي او جناح صاحب ورته وائي چې کانګرس له سم کلک ځواب ورکوه لکه د لارډ ولنګډن وائسرائے ورته وائي چې دا د ولنګډن زمانه نه ده. نن کانګرس سره د اتو صوبو وزارتونه دي که سبا و غواړي نو دغه وزارتونه په بيرته اخستې شي نو بيا به مونږ څه کوو؛ ولې جناح صاحب په دې ټينګ دے چې تر څو تاسو د کانګرس سره غوټه خبره نه وي کړې او لانجه مو بيخي نه وي غوځه کړې نو زمونږ په تاسو اعتبار نه کېږي. ولې کانګرس د نورو وزارتونو کار به کېږي. نو وائسرائے په يو وزارت کښې ضرور دلچسپي لرله او هغه د صوبه سرحد وزارت ؤ. په يو تير ملاقات کښې وائسرائے جناح صاحب ته وئيلي وو چې که ته کوشش وکړې نو په

صوبه سرحد کښې به وزارت جوړنه کړے شي. جناح صاحب ورسره لوظ کړے ؤ چې زه د خپلو ملګرو سره مصلحت وکړم نو بيا به دې خبر کړم اوس د هغې خبرې په حقله وائي چې ما خپلو ملګرو سره صلاح وکړله. هغوي وائي چې مونږ خان له د وزارت جوړولو جوګه نه يو خو که ګورنر سر جاج کننګم هغوي سره مرسته کوي نو بيا کار کېږي. بيا ورته جناح صاحب د دغه وزارت جوړولو خوبۍ او فائدې بيان کړې چې وائسرائے ضرور کننګم ته ووائي:

Mr. Jinnah added that he was most anxious, if possible, to put this through, as he was convinced that there could be no more salutary lesson for Congress and no better advertisement of the real position in India whether before country of throughout the world, than that a non.Congress ministry should be established in the N.W.F.P He was therefore most anxious to bring this matter to a successful issue.

ترجمه. ښاغلي جناح زياته کړه چې هغه زيات تشويش لري. که ممکنه وي نو بايد داسې وشي لکه د هغه چې يقين دے چې د دې نه به د کانګرس د پاره په ملک کښې دننه او په ټوله دنيا کښې زيات ښه سبق نه وي او په هندوستان کښې به د اصلي حالت بل ښه تشهيرنه وي چې په صوبه سرحد کښې يو غېر کانګرسي حکومت قائم شي: نو ځکه هغه زيات مشوش ؤ چې دا مسئله يوې کاميابې نتيجې باندې بدله کړي.

حقيقت هم دا دے چې د پېرنګي او مسلم ليګ په شريکه پاليسۍ او منصوبه کښې د ټولو نه لوے خنډ صوبه سرحد ؤ ولې چې دغه صوبه کښې د ټول هندوستان د ټولو صوبو نه د مسلمانانو د ابادۍ تناسب زيات ؤ. يعني په سلو کښې درې نوي او دغه صوبه شوروي اتحاد طرف ته په سرحد

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم پرته وه نو چې کله دغلته د مسلم لیګ نه غیر د خدائي خدمتګارو وزارت وي نو دا نه د پېرنګي په داخلي پالیسۍ کښې او نه په خارجي پالیسۍ کښې خائیږي یعني نه نې د کانګرس په خلاف او د پېرنګي د حکومت د قائم ساتلو په مرسته کښې او نه نې د شوروي اتحاد بر خلاف استعمالولے شي نو جناح صاحب هم دې طرف ته اشاره کوي چې دغه صوبه کښې بوغیر کانګرسي وزارت قائمول په دې ضروري دي چې د دې اثر به د ملک دننه او په بهر دنیا د سرکار په حق کښې ښۀ پرېوځي نو ځکه کننګم لۀ پکار دي چې د مسلم لیګ وزارت قائم کړي حالانکې حال دا ؤ چې دغلته په تېرو انتخاباتو کښې د مسلم لیګ په نامه هم هلته په اسمبلۍ کښې نۀ ؤ وائسرا ے ورته تسله ورکړې ده چې:

..... I would commune ate his views to the Governor. He and his friends would in due course and by one beans of other. Be put in possession of the Governor's views.

ترجمه زۀ به د هغۀ نظریات ګورنر ته ولیږم او هغه (جناح) او د هغۀ دوستان به په مناسب وخت. په یوه یا بله وسیله. د ګورنر د نظریاتو نه خبر کړي

دا صرف یوه خبره ښکاره وي چې دغه وخت کښې مسلم لیګ او پېرنګے بلکل په یو مقام ولاړ وو او چې څنګه جناح صاحب ډېر په بې باکۍ دا سوال کړے ؤ چې اوس به مونږ څۀ کوو؟ نو هومره په بې باکۍ وائسرا ے ورسره تولې خبرې په ډاډه زړۀ کوي: ولې جناح صاحب هم په دې پوهه ؤ چې اوس د پېرنګي د خپلو مفاداتو دا تقاضا ده چې خپله ډله مضبوطه کړي. خو نور خو پرېږده هغه وائسرا ے ته دا هم تجویز پېش کړے ؤ چې د سندھ د اله بخش سومرو وزارت مات کړي[9] جناح صاحب وائسرا ے ته وائي

[9] الله بخش سومرو د سندھ قوم دوست سیاست دان د باچا خان ملګرے ؤ چې هغۀ د مسلمانانو بېل

وائسرا ے د جمهوریت خبره کړې ده:

..... but the chief minister had made speeches recently, copies of which he would send me. This made the position in Sind impossible if the Chief Minister remained in power. I said I would wait to see the text of them.

ترجمه لیکن وزیراعلي اوس اوس داسې تقریرونه کړي دي چې د هغې نقلونه به هغۀ (جناح) ما ته راولیږي چې هغه په سندھ کښې حالت. کۀ چرې وزیراعلي په اقتدار کښې وي. ناممکن کړے وے ما ورته ووې چې زۀ به د دغه تقریرونو د متن انتظار کوم.

د پېرنګیانو دا کوشش ؤ چې هغه د هندوستان ټول مسلمانان په دې خبره پوهه کړي چې کۀ هغوي د پېرنګي نه د څۀ ښېګړې طمع کوي. نو پکار دي چې په مسلم لیګ کښې شامل شي وائسرا ے په دې خبره کښې نۀ باک کړے دے او نۀ ناراسته تر دې چې هغه محسوسوي چې هغه تر دې خو راغے: حالات ئې دې ځا ے لۀ ورسول لکه چې په 21/2/1940 کښې په وزیر هند زېرے کوي چې نۀ بلکل وار خطا نۀ کړې کۀ کانګرس مونږ سره مقابلې ته راووځي نو:

All I can say is that if Congress are set having a fight here, they are going to have a fight not only with us, but with the Muslims (I am glad that Jinnah has made the statement).

ترجمه: دومره وئیلے شم کۀ چرې کانګرس غواړي چې جنګ وکړي نو هغوي به نۀ صرف مونږ سره جنګ کوي. بلکې مسلمانانو سره به ئې هم کوي (زۀ خوشحاله یم چې جناح بیان ورکړے دے)

پېرنګیان وائي چې کانګرس مقابلې ته راووځي نو:

هیواد د پنجاب نه بغیر د سندھ. بلوچستان. پښتونخوا او کشمیر په ساخت غوښتلو د هغۀ په سندھلوے اثر ؤ انګرېز ته پنجاب نه بغیر پاکستان منظور نۀ ؤ ځکه ئې هغه په سیاسي حریف ایوب کهوړو باندې ووژلو

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

(زهٔ یواځې نهٔ یم محبوبا هم راسره ده)

وائسرا ے وائي چې ما د مسلمانانو سره خپله ډله پخه کړې ده او دې ځل لهٔ د کانګرس جنګ به یواځې پېرنګي سره نهٔ وي بلکې د مسلمانانو سره به وي خبره ما د رته ترديې را ورسوله نورڅهٔ غواړې؟

پهٔ دغه وخت د مسلم لیګ د ډلې حیثیت د شکو د بوجۍ ؤ چې پېرنګیانو د خان نه مخ کښې د دې د پاره کړې وو چې د کانګرس د طرفه ډز او غوزار به دې خوري. کهٔ بوجۍ سورۍ شي. نو د پېرنګي پرې څهٔ؟ د هغهٔ غرض خو صرف د کانګرس د غوزار نه بچ کول دي او کهٔ مسلمان نن دې ته غاړه ږدي. د سامراج پېرنګي د غلامۍ دا جغ یواځې پهٔ خپله نهٔ بلکې پهٔ ټول هندوستان قائم ساتل غواړي نو د دې نه ښکه به پېرنګي کوم ځا ے پیدا کوله؟

د پاکستان مختلف تاویلونه

چونکې پېرنګیانو عموماً او وائسرا ے لارډ لنلیتګو خصوصاً هر یو د مسلم لیګ لیډر ته وئیلي وو چې پهٔ منفي سیاست د برطانیې حاکمان نهٔ رضاکېږي. هغوي لهٔ پکار دي چې څهٔ مثبت او (ټهوس) منصوبه پېش کړي او هم داسې مطالبه ئې د سر سکندر حیات خان پهٔ ذریعه د مسلم لیګ د مرکزي مجلس عاملې نه هم کړې وه نو هر څوک ځان ځان لهٔ لګیا وو او پهٔ مختلفو طریقو ئې دغه اړخ ته منصوبې پېش کړي دي. وزیر هند ته وائسرا ے لیکلي دي چې چوهدري خلیل الزمان د بمبۍ ګورنر ته وئیلي وو چې پکار دي چې هندوستان پهٔ دریو ډومینیونونو کښې تقسیم شي. داسې معلومېږي چې چوهدري صاحب د هندو او مسلمان نه علاوه یو دریم ډومینین د والیان ریاست هم قائمولو ته تیار ؤ. دې بل اړخ ته د سرحد ګورنر

سر جارج کننګم وائسرا ے ته لیکي چې کله سردار اورنګ زیب د مسلم لیګ د مرکزي مجلس عاملې د غونډې نه راغے او ما لهٔ ئې خپل رپورټ راوړو. نو هغه وې چې:

The scheme which they (Muslim League) were now contemplating would involve the creation of six of seven Indian dominions .... and that this novel scheme now holds the field in preference to the original Pakistan proposal.

ترجمه: مسلم لیګ اوس پهٔ کوم سکیم باندې غور کوي. هغه به پهٔ شپږو یا اووهٔ ډومینینونو باندې مشتمل وي ... او دا چې دا عجیبه سکیم اوس، پاکستان د اصل تجویز نه وړاندې ځا ے نیسي

د دې نه کافي وړاندې وزیر هند لارډ زیټلینډ د سر فیروز خان نون سره د خپل یو ملاقات حال لیکي چې ما هغه سره تفصیلي خبرې وکړې او هغه وائي چې شمال غربي حصه د هندوستان به لکه د برما بیخي د هندوستان نه جدا یو مملکت د پاکستان پهٔ نامه جدا شي وزیر هند وائي چې:

I told him that I saw almost insuperable difficulties in the way of our acceptance of such a policy.

ترجمه: ما هغهٔ (نون) ته ووې چې د داسې پالیسۍ د قبولو پهٔ لاره کښې زهٔ تقریباً نا قابل حل مشکلات وینم.

دې فیروز خان نون پهٔ ځواب کښې وې: 'ښهٔ ده چې خبر دې کړم.'[10]

---

[16] چوهدري رحمت علي خپل کتاب The father land of Pakistan (ژباړن: اقبال الدین احمد) کښې لیکلي دي، سر شیخ محمد اقبال خطبه اله باد کښې د بېل ریاست غوښتنه نهٔ وه. ولې هندوستان کښې دننه د یو مسلم یونټ غوښتنه وه. د پاکستان غوښتنه هغهٔ تر ټولو مخکښې Now or Never پمفلټ کښې کړې وه او درې کسانو اسلم خټک د اکسفورډ طالب علم، صاحبزاده طارق د لاء طالب علم، عنایت الله خان د وټرنري طالب علم پرې دستخط کړے ؤ. سر اقبال هم ایډورډ تهامسن ته خط کښې دغه غوښتنه رد کوي. دا خط جاوېد اقبال 'زنده رود' کښې رانقل کړے دے. خپله چوهدري رحمت علي دا تجویز د سردار اسلم خان ملغاني نه اوربدلے ؤ. هغه وخت دے د

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

......and he said, if that was so he would not himself encourage it when he returned to India.

(دا خط د 13/12/1938 کال دے)

ترجمه: .... او هغهٔ ووې چې کهٔ چرې داسې وي نو کله چې هغه هندوستان ته واپس لاړ شي، هغه به د دې حوصله افزائي ونهٔ کړي.

دا خو مختلفې منصوبې وې د کېمبرج د طالب علم چوهدري رحمت علي د پاکستان متعلق خپله نظریه ده، سر محمد اقبال خپل تجویز پېش کړے ؤ ولې ګورو چې مشر استاد پېرنګے پهٔ خپله څهٔ وائي.

د پېرنګي پاکستان

دا خو د مسلمانانو خوارانو خپل تجویزونه وو اختیار خو د پېرنګي ؤ د مسلمانانو د لیډرانو خو دِا حال ؤ چې لکه سر فېروز خان نون چې پهٔ 1938 کښې د وزیر هند پهٔ رائې پوهه شو چې هغوي د هندوستان تقسیم نهٔ مني نو سمدستي نون صاحب ووې؛ (بښه ده چې خبردې کړم چې بیا داسې څهٔ خبره د خولې نه نهٔ وباسم) نو کتل دا پکار دي چې د پېرنګي پهٔ څهٔ سمې راځي او پهٔ څهٔ ئې خپل غرض سرکېږي اخبر چې د سر سکندرحیات خان او د مسلم لیګ د خپلې کمېټۍ نه پوره نهٔ شوه، نو پېرنګي د مسلمانانو دغه ټولې منصوبې نامنظوره کړلې او د وائسراے د ایګزیکټیو کونسل یو ممبر چوهدري ظفرالله ته ووئیل شو چې تهٔ د دوؤ ډومینیونو یوه نقشه پېش کړه، د دې پهٔ حقله وائسراے لنلتګو پهٔ 12/2/1940 کښې وزیر هند ته لیکي چې زما پهٔ وېنا ظفرالله د ډومینین سټیټس پهٔ حقله یو یادداشت لیکلے ؤ چې

مزاري قبیلې اتالیق ؤ چوهدري رحمت علي موجوده پاکستان منلو باندې د جناح صاحب خلاف The great Betrayal کتاب لیکلے او ورته ئې 'غدارِ اعظم' (Quizling Azam) وئیلي دي

هغه ما مخکښې درلیږلے دے. وائي چې څهٔ نور وضاحتونه ترې نه ما غوښتلي دي، هغه وائي چې تفصیلات به زهٔ بیا وروستو پېش کړم: خو د هغهٔ (ظفرالله) دا خواهش دے چې دا خبره دې چرې هم څرګنده نهٔ شي چې دا خاکه هغه پېش کړې ده. هغه البته دا اختیار راکړے دے چې څنګه زهٔ مناسب ګنم، داسې دا دستاویز استعمال کړم؛

I may do what I like with it including sending a copy to your thirdly that copies been passed to Jinnah and I think to Hydri and fourthly that which, he, Safrullah, cannot of course admit its authorship, his document his been prepared for adoption by the Muslim League with a view to being given the fullest publicity.

ترجمه. زهٔ چې هر څهٔ وغواړم ورسره کولے شم. پهٔ شمول د دې چې تا ته یو نقل درولېږم. دریمه دا چې نقلونه ئې جناح او زما پهٔ خیال حېدري ته ورکړے شوي دي او څلورمه دا چې هغهٔ (ظفرالله) بې شکه د دې تالیف پهٔ خپله غاړه نهٔ شي قبلولے. د هند دستاوېزو زیات نه زیاتې پبلسټۍ پهٔ غرض د مسلم لیګ د منظورۍ د پاره تیار شوي دي.[11]

[11] چوهدري ظفر الله خان قادیاني وائسراے نه د دې د پټ ساتلو خواست کړے ؤ خکه تر اخره پورې چې تر څو دا انډیا افس لائبرېري انګلېنډ دستاوېزات برڅېره شوي نۀ وو. چا ته پته نۀ وه چې قرارداد چا لیکلے دے چوهدري خلیق الزمان. چا چې د دې قرارداد تائید پۀ منټو پارک کښې کړے ؤ. خپل کتاب 'پېتهه وے تو پاکستان' مخ 297 باندې لیکلي دي چې ما ډېره هڅه وکړه چې دا خبره معلومه کړم چې د قرارداد مسوده چا لیکلې خو تر اوسه راته معلومه نۀ ده عبدالرحمان صدیقي ما ته وئیلي وو چې هغۀ سکندر حیات نه پوښتنه وکړه نو هغۀ راته وې چې دا تپوس خپل صدر یا سېکټر نه وکړه ـ خو بۀ هر حال کښې دا خبره درسته ده چې دا مسوده د چا هندوستاني یا مسلمان نۀ ده. ځکه د مسلم لیګ ریزولېشن خو به ما، عبدالرحمان یا نواب اسماعیل جوړوۀ او مسلم کښې مونږ نه ښۀ ډرافت چا نۀ شو جوړولے

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

وائسرا ے وضاحت کوي چې مسوده خو زما په وېنا تیاره کړے شوې ده خو ظفر الله چونکې قادیانے دے نو کۀ مسلمانانو ته پته ولګیده چې دا منصوبه د یو قادیاني د لاس جوړه ده نو هغوي به بیا شک کوي. وائسرا ے ځومره ډاډه ؤ او په ډاګه لګیا دے چې د دې یوه کاپي جناح ته ورکړے شوې ده چې مسلم لیګ دامنصوبه منظورکړي او د دې مشتهرې وکړي: یعني چې د جناح پالیسي او د مسلم لیګ سیاست شي. سر اکبر حیدري ته یوه کاپي په دې غرض ورکړے شوې ده چې د دې د پاره مالي امداد د هغوي په ذمه ؤ. دې تاریخونو لۀ غور په کار دے. دا خط وائسرا ے په 12/3/1940 کښې لیکلے دے منصوبه خو ئې مخکښې لیږلې ده او مسلم لیګ هغه منصوبه په 23/3/1940 په لاهور کښې د قرارداد پاکستان په نامه په خپل سالانه اجلاس کښې تصویب کړه چې مشتهري ورله ورکړي (مارچ کښې د ظفرالله د ایګزیکټیو کونسل د ممبرۍ میعاد ختمیدو هغۀ ته د دې خدمت په غرض کښې توسیع ورکړے شوله)

د مسلم لیګ د دې تجویز د پاس کولو نه درې ورځې پس وائسرا ے په 25/3/1940 کښې لیکي:

> As Congress are putting forward a preposterous claim which they know is incapable of accept.acne, he (Jinnah) equally will put forward just as extreme a claim, of the impracticability of realizing which he is probably just as will aware, but the existence of which will, while reaffirming the Muslim attitude of hostility to congress claims, take away some, at any rate, of the damaging charge which has bither to been leveled against them (Muslim League) that they have no constructive ideas of their own.

ترجمه: لکه چې کانګرس یوه احمقانه دعوي کوي چې هغوي ته پته ده قبلیدے نۀ شي نو هغه (جناح) هم دغه شان یوه انتها

پسنده دعوي وکړي چې د هغې ناقابل عمل حیثیت نه به هغه هم ښۀ خبر وي. مګر د هغې په وجه هغه نۀ صرف د کانګرس د دعوو په حقله د مسلمانانو د دښمنۍ اماده وکړي بلکې د مسلم لیګ خلاف د دې الزام نه چې د هغوي خلاف تراوسه پورې لګیدو چې هغوي. هېڅ تعمیري نظریات نۀ لري. به لږ څۀ کم کړي

وائسرا ے غریب خو دا چغې وهلې چې څۀ منصوبه وړاندې کړئ خو چې په ولالانو پوره نۀ شوه، مجبوراً ئې خپله منصوبه وړاندې کړله دلته هم کۀ ورته په غور وکتل شي. نو په مسلمانانو ئې څۀ کار نه شته: د کامیابولو او کامیابیدو درک ئې نۀ لګي وائي چې جناح هم پوهه دے چې کار د کیدو نۀ دے: خو پېرنګے خو خپل غرض سرکوي. یو د کانګرس سره دښمنۍ ته مسلم لیګ راویستل او دویم مثبت او تعمیري تجویز. سړے چې ورته ګوري نو زۀ وایم چې دا پېرنګیان به ځومره خوشحالیدل چې دا د ګلابو ماناېو لوبه ئې جوړه کړې وه او ګوډاګي ئې ګډول [12]

مسلم لیګ: د پېرنګي ډله

---

[12] نوموړي مسلم لیګي مشر چوهدري خلیق الزمان خپل کتاب کښې لیکي چې کله مولوي فضل الحق شېر بنګال د لاهور قرارداد په دریغ وړاندې کړو نو مسټر جناح ئې ما ته د تائید کولو وونیل رما زړۀ نۀ غوښتل خو پاڅېدم او تائید مې وکړو داسې ښکاري چې هغۀ ته احساس ؤ چې هغه یو غیر فطري کار کوي، ځکه هم د دغه کتاب (Path way to Pakistan) په مخ 792 لیکي چې ئن سوچ کومه نو غوني راباندې خیږ خیږ شي چې دا مونږ څۀ کول؟ زمونږ دعوي خو په ګرد پنجاب باندې وه او مونږ خپله عرضی کښې هډو پنځوستمه برخه خپله لۀ سره لرې کړه دغه شبه په ما باندې ډېره ناتلاره وه نه خو زۀ ځکه غلے پاتې شوم چې کۀ دې وخت کښې ما اختلاف وکړو نو کۀ زۀ بر کېږم او کۀ ور کېږم، خو د مسلم لیګ ماتې یقیني ده ــ دې نه اندازه کېدے شي چې د مسلم لیګو سنجیده ولې او نسبتاً پوهه خلق د دې قرارداد په پایله وړاندې نه رسېدلي وو خو چونکې دا قرارداد د وائسرا ے لۀ اړخه راالېږلے شوے ؤ نو منل ئې ګویا عین فرض ګرځولے شوې وو

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو چې کله مسلم لیګ د وائسرا ے د طرفه د ظفر الله منصوبه د پاکستان په لاهور کښې قبوله کړه. نو بیا پیرنګے په دې پوهه شو چې هغه اوس په مسلم لیګ ملا تړلے شي چې دے به د پیرنګي پالیسي سل په سل چلوي او د کانګرس د مقابلې د پاره به خان په خپله تیاروي. نو بیا د پیرنګي د پاره دا فیصله لازمي او فطري وه چې هغه بې د مسلم لیګ نه د بل چا د هیڅ قسمه حیثیت تسلیمولو ته بیخي تیار نه ؤ[13]

هم په دغه ورځو کښې د قام پرسته مسلمانانو یوه ډیره درنه او نمائنده غونډه په ډیلي کښې وشوه چې صدارت ئې د سنده منتخب وزیراعلي الله بخش سومرو وکړو. وزیر هند لارډ زټلینډ د دې اهم کنونشن په حقله د وائسرا ے نه تپوس کړے دے. وائسرا ے ورته په 14/5/1940 کښې داسې لیکي:

I attach no particular importance to the Delhi Conference of the Muslim which took place a few days ago. it had been well organized and the congress press machine has written it up admirably. We both are. Of course, aware that there is not unimportant Muslim element outside the Muslim League ….. Indeed I am sure that Jinnah remains the man to deal with on Muslim side.

---

[13] د اردو ژبې نوموړے ادیب پرویز پروازي خپل کتاب "Sir Zafarullah: Contribution of the Freedom Movement" کښې لیکلي دي چې هغهٔ د سر ظفر الله خان په کار و زیار مرتب کړے دے چې سر ظفر الله خان خپله دا منلي وو چې 'قرارداد پاکستان' درافت هغهٔ د وائسرا ے په وینا باندې جوړ کړے ؤ خو خپله نامه ئې ځکه پټه ساتله چې هغه قادیانے ؤ او بیا د پاکستان په حواله شکوک و شبهات پیدا کېدل: ځکه چې قادیانیت مسلک مسلمانانو د انګریز کاشت بوټے ګڼلے ؤ خو بیا د جنرل ضیاء جالندهري دور کښې چې کله سر ظفر الله خان مرګون حاله په کټ پروت ؤ او قادیاني مسلک غیر مسلمه ګرځېدلے ؤ. د هغهٔ نه په زبردستي اخستے یو بیان په اخبارونو کښې خپور کړے شو چې قرارداد پاکستان ما نهٔ دے لیکلے او اوس دغه بیان حواله هر ځاے درباري لیکوالان ورکوي

ترجمه: زهٔ د مسلمانانو ډیلي کانفرنس ته چې څو ورځې مخکښې وشو. هیڅ خاص اهمیت نهٔ ورکوم د دې ډیر ښهٔ انتظام شوے ؤ او د کانګرس پریس د دهٔ په باره کښې په قابل تعریفه توګه لیکل وکړل ... مونږ دواړو ته یقیني معلومه ده چې د مسلم لیګ نه بهر اهم مسلمانان عنصر وجود نهٔ لري زهٔ بلکل باور لرم چې صرف جناح هغه سړے دے چې مونږ ورسره د مسلمانانو په اړخ معامله کولے شو

د کانګرس سره ملګري هغه مسلمانان خو پیرنګي د سره منل نهٔ. چا چې د خپل ملک د ازادۍ د پاره کوشش کولو او د پیرنګي د غلامۍ نه ئې د خان خلاصولو د پاره په یو قامي تحریک کښې د کانګرس سره په شریکه ملا تړلې وه. ولې پیرنګے هغه مسلمانان هم نه مني. ځوک چې د مسلم لیګ نه بهر خپل یو تنظیم جوړوي او دا د زرونه زیات د مسلمانانو نمائندګان چې د یو منتخب وزیراعلي په مشرۍ راغونډ شوي دي. دا هم پیرنګے نه تسلیموي او وزیر هند ته په ډاګه لیکي چې زمونږ سړے جناح دے او هغه د ټولو مسلمانانو نمائنده شو.

د لارډ زیټلینډ میعاد پوره شو. هغهٔ اخېري الوداعي خط په 14/5/1940ع کښې لیکلي دي. نوے وزیر هند L.S Amery ایمري مقرر شو چې هغهٔ خپل اولنے خط په 16/5/1940 کښې لیکلے دے.

خاکسار

د دې نه هم عجیبه پوزیشن د خاکسارو ؤ. په دې نورو مسلمانانو خو دا اعتراض ؤ چې دوي د پیرنګي سره مرسته نهٔ کوي ولې خاکسارو خو د امداد پېشکش هم کړے دے لکه چې وائسرا ے په 24/5/1940ع کښې لیکي:

Meanwhile the khaksars have formally renewed

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

their offer to me of 50,000 men to help in war.

ترجمه: پهٔ عين حال کښې خاکسارو پهٔ جنګ کښې د مدد
کولو د پاره د پنځوسو زرو کسانو راکولو خپل پېشکش ما ته
رسماً راتازه کړے دے

دوي عاجزانان خو د پېرنګي سره د جرمن بر خلاف جنګ ته هم ملا تړلې وه.
خو پېرنګے وائي: جناح بيان ډېر واضحه دے چې

.... formal statement by Jinnah that he accepts no responsibility for Khaksars of their activities and that they have declined to accept his advice.

ترجمه: د جناح لهٔ طرفه رسمي بيان دے چې هغه د خاکسارو
يا د هغوي د سرګرميو هيڅ ذمه واري نهٔ قبلوي او دا چې
هغوي د هغهٔ د مشورې قبلولو نه انکار کړے دے.

وائسراے پهٔ خپل ذهن او پاليسۍ کښې بلکل واضحه دے چې خاکسار
چونکې د جناح صاحب هدايات نهٔ مني نو وائسراے وائي چې:

.... that considering the present attitude of the khaksara in the Punjab it would not be advisable for me to enter into any correspondence with them of their leaders and I propose accordingly to leave the telegram unanswered.

ترجمه: پهٔ پنجاب کښې د خاکسارو د موجوده روئې پهٔ نظر
کښې نيولو سره به دا زما لپاره مناسبه نهٔ وي چې هغوي يا د
هغوي ليډرانو سره د څهٔ قسمه خط وکتابت باندې لاس پورې
کړم او دغه شان زهٔ بهتره ګڼم چې د تار هيڅ ځواب ورنهٔ کړم.

پېرنګے پهٔ ډاګه لګيا دے دا کوشش کوي چې پهٔ هر يو هندوستاني مسلمان
دا خبره واضحه کړي چې پېرنګے ئې د جناح صاحب او مسلم ليګ نه بل
څوک او نهٔ بلې ولې تسليمولو ته تيار دي نو کهٔ څوک پهٔ پېرنګي ځان

تسليموي، نو پکار دي چې مسلم ليګ ته لاړ شي هسې خو پېرنګي
کانګرس ته دا بانه تېنګه کړې وه چې چونکې هغه موږ سره پهٔ جنګ کښې
امداد نهٔ کوي، نو موږه ورسره څنګه تعاون وکړو؟ ولې دلته خو خاکسار د
پېرنګ دا مداد د پاره پنځوسوزرو (50000) خاکسارو رضاکارانو خدمات
هم پېش کړل، خو چونکې خاکسار د جناح صاحب د حکم تابع نهٔ دي، نو
وائسراے هند دومره اخلاقي سپکاوي ته راپرېوځي چې د تار ځواب قدري
هم قصداً او ارادتاً نهٔ ورکوي.

صوبائي وزارتونه او جناح صاحب

کله چې د هندوستان د اتو (8) صوبو د کانګرېسي وزارتونو استعفې ګانې
ورکړې، نو هلته پهٔ صوبو کښې د دفعه 93 د لاندې د ګورنر ذاتي
حکومتونه قائم شول يعني ګورنر راج ولګيدو جناح صاحب وائسراے لهٔ
خواست وکړو چې پهٔ دغه صوبوکښې دې سياسي او غير سرکاري
ايډوايزران (مشاوران، مشيران) مقرر کړے شي يعني مطلب دا چې د کومو
صوبو وزارتونه کانګرس پرېښودل هغه دې د مسلم ليګ د طرفه مقرر شوو
مشيرانو ته پهٔ حواله شي چې سړے ورته ګوري نو دا څهٔ عجيبه ناروا
مطالبه ده، يعني د جناح صاحب پهٔ قول دې د کانګرس (يعنې د هندوانو د
صوبو اختيار هم مسلم ليګ ته وسپارلے شي او دا پهٔ داسې حالاتو کښې
چې مسلم ليګ نور خو پرېږده چې پهٔ دغه صوبو کښې ئې د سره څهٔ حيثيت
نهٔ لرلو بلکې پهٔ يوه صوبه کښې هم د مسلم ليګ د ډلې حکومت نهٔ ؤ. خو
چې کله جناح صاحب د پېرنګي د مرضۍ خلاف د مطالبې کولو جرات
وکړو، نو وائسراے پهٔ 10/7/1940 کښې ليکي:

I hope that Jinnah will not continue to press his extravagant claims.

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه: زه امید کوم چې جناح به خپلې نامعقولې دعوې جاري
ونه ساتي
خو که دې نه قلارېږي او په دې خپله نارامه پورې نښتې وي نو :

If he does I think myself that we may definitely have to consider whether we should continue the effort which I so far made to deep the Muslims together, whether we should not let the balance of the Muslim League as represented by Sikandar Fazlul Haq have their break with Jinnah. But I do not want to see such a break if we can reasonably avoid it.

ترجمه: که چرې هند خپل عمل جاري وساتي. نو زما په فکر
مونږ له پکار دي چې په دې خبره حتمي غور وکړو چې ایا
مونږ دغه کوشش جاري وساتو کوم چې تراوسه پورې ما د
مسلمانانو د یو ساتلو د پاره کړے دے؟ ایا مونږ د مسلم
لیګ دغه توازن چې سکندر فضل الحق ئې نمائندګي کوي.
د جناح نه ونه شلوو؟ مګر زه دغه شان شلون لیدل نه غواړم.
که چرې مونږ ترې نه په معقوله طریقه بچ کیدے شو.

پېرنګي د مسلم لیګ او جناح صاحب د حیثیت په حقیقت پوهه وو لکه چې
په 28/8/1940 کښې لیکي؛

I hope that Sikandar and Fazlul Haq will be able to bring pressure on Jinnah to make
him tee the line. If he does not, I shall go without him.

ترجمه: زه امید کوم چې سکندر او فضل الحق به په جناح زور
واچوي چې د پالیسۍ پېروي وکړي، که چرې ئې نه کوي نو
زه به د هغه نه بغېر کار وچلوم.

پېرنګے په دې پوهه ؤ چې مسلم لیګ خپل څه مونډېز حیثیت نه لري هغه د

پېرنګي په ډانګورو خان اوچت کړے دے سر ئې بره ښکاري او چې کله
پېرنګے وغواړي چې خپلې ډانګورې ترې نه راوکاږي نو مسلم لیګ به
پرمخې په مخکښې پروت وي. چرته به ئې درک هم نه لګي. ولې پېرنګے به
دې هم ډاډه ؤ چې په مسلمانانو کښې به هغه ته چرې هم د خپلو ګوډاګیانو
کمے نه وي، که یو خوا سکندرحیات خان او مولوي فضل حق په مسلمانانو
کښې یو خپل مقام او حیثیت لرلو. ولې چې د مسلمانانو د اکثریتي صوبو
منتخبو وزارتونو مشران وو نو بل خوا ته چې کله دې خبرې هوا وخوړه چې
پېرنګے د جناح صاحب نه خفه دے، نو هر مسلمان خپل خدمات پېش کول
شروع کړل په دې سلسله کښې وائسراے د سر اکبر حیدري په حقله په
29/8/1940 کښې لیکي؛

You may be amused to hear that Hydri, during our conversation a few days ago, coyly hinted to me that if there should be trouble with Jinnah and the Muslim League, there was, at any rate, a very prominent Muslim, who could steer the country through the troubled waters that may lie ahead.

ترجمه: د دې په اورېدو به خوشحاله شې چې حیدري څو
ورځې مخکښې ما سره د خبرو اترو په دوران کښې په
شرمیندوکه توګه ما ته اشاره راکړه چې که چرې جناح او
مسلم لیګ سره څه مشکل پېش شي. نو هېڅ باک نشته، یو
بل وتلے مسلمان شته چې هغه د ائنده مشکلاتو نه ملک
ویستے شي.

وائسراے وائي چې ما ئې شکریه ادا کړله چې د نظام نمائندګي د ر له ښه ده
وائسراے پوهه ؤ چې دا د عاشق معشوق ناز نخرې د سیاسي لوبغاړو یوه
مشغله ده پېرنګي قصداً او ارادتاً جناح صاحب او مسلم لیګ له دومره
اهمیت ورکوي او دومره اختیارمن ئې تسلیموي چې که چرې سبا له د

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانګرس او مسلم لیګ څهٔ د روغې جوړې خبرې کېږي، نو چې جناح صاحب دوي دومره اوچت خېژولي وي چې د هغې ځاے نه راکوزیدل بیا جناح صاحب ته هم ګران وي؛ نو د دې وجې نه چې جناح صاحب هر څومره نارامې وائي او اوچت لګي، نو پېرنګے ورته ګوري یا ئې راښکلے وي؛ ولې چې هغه پوهه دے چې د مسلم لیګ د ډلې ټول قوت او حیثیت د پېرنګي په خپل لاس کښې دے، لکه چې وائسراے وائي چې یا به جناح صاحب زمونږ پالیسي چلوي، ګنې نو زهٔ به بیا د هغه نه بغېر پهٔ خپله مخه ځم؛ خو کوشش ئې دادے چې؛

I still think it important to hold the Muslim League together we can do so, and in these circumstances there is nothing for it but to be patient with Jinnah, though one's patience is beginning definitely to run out.

ترجمه: زهٔ اوس هم پهٔ دې فکر یم او اهمه خبره دا ده چې څومره زمونږ توان دے مسلم لیګ یوځاے متحد وساتلے شي او پهٔ دې حالاتو کښې بله لاره نهٔ شته بې لهٔ دې چې جناح سره ګوزاره وکړو؛ اګر چې هغه سره د سړي صبر پهٔ حتمي توګه تمامېږي.

پهٔ وخت کښې جناح صاحب د حکومت هند نه دا مطالبه وکړه چې؛

That the Muslim League should now be taken into full and equal partnership with H.M Govt. is the ruling of this country & authority share with them.

ترجمه: مسلم لیګ باید اوس د دې ملک پهٔ حکمرانۍ کښې د برطانوي حکومت سره یو شان برابر حصه دار کړے شي او هغوي سره اقتدار تقسیم شي.

یعنې مطلب دا چې د هندوستان ټول هندوان، سکهان، عیسایان، پارسیان

او اچهوت به پهٔ ځاے پاتې شي او د ملک حکومت به پېرنګي او مسلم لیګ پهٔ برابر حیثیت سره چلوي؛ یعني اوس مسلم لیګ د ټول هندوستانیانو د نمائندګي واحد دعوي دار شو.

د وائسراے دا کوشش ؤ چې د کانګرس نه بغېر یو مشاورتي کونسل جوړ کړي د اچهوتو لیډر امبیډکر او د هندو مهاسبها ایني Anay سره خبره خلاصه کړې وه خو چونکې جناح صاحب لهٔ مکمل اختیار نهٔ شو ورکیدے. نو هغهٔ د شاملیدونه انکار وکړو، پهٔ دې وجه دغه منصوبه پهٔ ځاے پاتې شوله او وائسراے پهٔ خپله د امبیډکر او ایني نه معافي وغوښته. دغه وخت وائسراے د دې خبرې ضرورت محسوس نهٔ کړو چې د جناح صاحب نه تپوس وکړي چې د 1937 د انتخاباتو پهٔ نتیجه کښې د هغهٔ څهٔ نمائنده حیثیت دے؟ وائسراے ښهٔ پوهه دے لکه چې پهٔ 19/9/1940 کښې لیکي:

He Jinnah is subjected to very considerable criticism from various sections of the community he has against him the prime Ministers of the two majority Muslim provinces the line he has been taking is unsympathetic to large numbers of Muslim of position even in Muslim minority provinces such as Bihar and U.P.

ترجمه: هغه (جناح) د خپلې فرقې د مختلفو حصو تر تنقید لاندې دي د دواړو مسلمان اکثریتي صوبو وزیراعظمان د هند خلاف دي کوم لاین چې هغه شړي، هغه د مسلمانانو د ګڼ تعداد او حتي د مسلمان اقلیتي صوبو لکه بهار او یو پي د مسلمانانو پوزیشن ته غېر همدردانه دي.[14]

---

[14] د دې وجه د جناح صاحب خوجه اسماعیلي اغا خاني مسلک واله ؤ چې علماء ئې مسلمانانو کښې نهٔ شمېري لکه څنګه چې لوے عالم اشرف علي تهانوي خپل کتاب 'بوادر النوادر' کوم چې هغهٔ خپل مرګ نه څو ورځې مخکښې لیکلے ؤ. کښې اسماعیلي اغا خاني فرقه بیخي کافره

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنجاب او بنګال نه علاوه دې نورو دواړو د مسلمانانو اکثرتي صوبو يعني سندھ او سرحد کښې هم د جناح صاحب مخالفې سياسي ډلې موجودې وې خو د دې هرڅۀ باجود هم وائسرا ے وائي چې؛

Indeed I am Jinnah is the 'man' to deal with on Muslim side.

ترجمه: واقعاً زۀ يقين لرم چې د مسلمانانو په اړخ جناح يوازينے سړے دے چې سره معامله کيدے شي

د مسلم ليګ د قائم ساتلو په سلسله کښې کۀ هر څومره مشکلات راتلل، پېرنګي فېصله کړې وه چې هغه به ټول يو په يو حل کوي د پنجاب مثال به واخلو. په پنجاب کښې د سر سکندر حيات خان په مشرى کښې د يونينسټ ډلې حکومت ؤ چې هغې کښې هندوان او سکهان هم شامل وو دلته چې جناح صاحب او مسلم ليګ د تقسيم هند مسئلې لۀ څومره زور ورکړو، نو دغلته په پنجاب کښې سکندر حيات خان ته مشکلات پيښيدل. ولې چې د هندوستان دننه غېرمسلمو دا حالات ليدل نو هغوي مطالبه شروع کوله چې د پاکستان د مطالبې او تجويز په حقله دې پېرنګے د خپلې پاليسى واضحه اعلان وکړي. وائسرا ے د دې اعلان کولو مخالفت کښې ليکي (1/3/1941ز):

It should not only be a mistake but it would be very near a breach of faith were we to do anything of the sort.

ترجمه: دا به نۀ صرف غلطي وي بلکې تقريباً به د اعتماد ماتول وي کۀ چرې مونږ دغه شان وکړو

ګرځولې ده

په انسائيکلوپيډيا اسماعيلزم کښې کومه چې تاج الدين صادق علي او ممتاز علي راجوړه کړې ده، کښې ليکل شوي دي چې د جناح صاحب خپله نامه 'مامدالي جيناح' د سر اغا خان مور لېږي عليشا د خوجه روايت لۀ مخه خپله اينې وه

او ځکه وائسرا ے هم په دې خط کښې ليکي چې سکندر حيات خان راغے او ما ته ئې ووې چې زما د مسلم ليګ د ورکنګ کمېټۍ سره د پاکستان په مسئله اختلاف رائې ده او زۀ د دغه کمېټۍ نه استعفي ورکوم. ليکي چې ما ورته په خپله ونۀ وې خو د پنجاب ګورنر سر هنري کريک Sir Henry Caik ته مې ووې چې تۀ سکندر حيات منع کړه چې استعفي ور نۀ کړي او بيا وجه بيانوي؛

This is not the moment at which I want to see any spilt in the Muslim League which I think is very important (tiresome as the activities may be in some ways) to maintain as a solid political entity.

ترجمه: دا هغه خط نۀ ؤ چې زۀ په مسلم ليګ کښې د درز مشاهده وغواړم کۀ څۀ هم ځينې فعاليتونه به ئې بنائي په ځينو مواردو کښې ستومانه کوونکي وي فکر کوم دا به ډېره مهمه وي چې دغه ګوند يو مضبوط سياسي ماهيت وساتي او د مسلم ليګ په ډله کښې ئې دلچسپي څۀ ده؛

.... That is the more desirable since we are moving into the nest phase of Gandhi Muslim ranks, more particularly over this vital question of Pakistan .... Would be a very great encouragement to the anti.war party and might well make our position in dealing with the Satyagraha more difficult.

ترجمه: ..... دغه قسم زياته بهتره ده ځکه چې مونږ د ګاندهي ساتياګراها د مهم بلې مرحلې ته ننو ځو او د مسلمانانو په صفونو کښې بيا خصوصاً د پاکستان په دې حياتي سوال د څۀ قسمه درز به د جنګ مخالفت پارټي زيات زړۀ غټاوي وي او د ساتيا ګراها په قابو کولو کښې به زمونږ پوزيشن نورهم

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشکل کړي

د پېرنګي په مسلمان څهٔ کار نشته، بار بار لیکي چې پاکستان د منلوړ چلیدو شے نهٔ دے خو پېرنګي خو خپل منډېزي دښمن کانګرس لهٔ مقابلې لهٔ خوک ګوري او تېوله توجه او مخه ئې مسلم لیګ ته ده چې پس د دې چې کهٔ چرې کانګرس د پېرنګي مقابلې ته پتون وواهو، نو مسلم لیګ به د پېرنګي سره پهٔ ډاګه پهٔ پره کښې ودرېږي

سکندر حیات خان خو د خپل یونینسټ ملګرو د تسلی د پاره یو بیان ورکړو چې هغې ته وزیر هند ایمرې پهٔ خپل 8/10/1941 نیټې پهٔ خط اشاره کړې وه. دغه بیان کښې سکندر حیات خان تجویز پېش کړے دے چې پېرنګیان دې یو سرکاري اعلان وکړي او یو میعاد دې وټاکي چې کهٔ دې دومره موده کښې د هندوستان مختلفو فرقو خپل کورکښې څهٔ مکمله فېصله ونهٔ کړے شوه او متفقه ائین ئې منظور نهٔ کړو، نو بیا به برطانوي حکومت بامر مجبوری د خپلې مخې ائین هندوستان لهٔ ورکوي. د دې خط د حاشیې د پاسه وائسرائے هند پهٔ خپل لاس پهٔ نري خط لیکلي دي؛

And. Make it perfectly certain that the Muslims would refuse to play till the limit brought us.

ترجمه: او دا پهٔ مکمله توګه پخه کړه چې مسلمانان به تر هغې لوبې کولو نه انکار وکړي ترڅو چې یو حد راورسیږي او مونږ پکښې رادننه شو.

د دې نه پهٔ واضحه ټکو کښې وائسرائے د خپلې پالیسی اعلان نهٔ شي کولے چې پېرنګے صرف دا کوشش کوي چې مسلمانان پهٔ هېڅ شان هم روغې جوړې او تصفیې ته رضا نهٔ شي چې اختیار پېرنګي ته وسپارلي شي او د دې غرض او مقصد د حاصلولو د پاره پېرنګي دومره پهٔ ډاګه او بربنډه لګیا ؤ او داسې ئې پکښې خپل پردي کولو چې د شک هېڅ قسمه ګنجائش

نې نهٔ پرېښودو. پهٔ دې سلسله کښې د سندهـ د وزیراعلي اله بخش سومرو یو واضحه بیانول به خبره سپینه کړي دا خو مخکښې ذکر شوے دے چې هم د دې اله بخش د مشری د لاندې د قام پرسته مسلمانانو یوه نمایندهٔ درنه غونډه ډیلي کښې شوې وه. لازمي خبره ده چې وائسرائے پهٔ هغې خفه ؤ، چونکې د دهٔ د مسلم لیګ ډلې سره تعلق نهٔ ؤ خو د یوې صوبې د منتخبې اسمبلی نمائنده وزیراعلي ؤ او هم د دې وزیراعلي پهٔ حیثیت د وائسرائے هند د ډیفنس کونسل ممبر هم ؤ خو د هغې باوجود هم د وائسرائے لهجه او طریقه د خبرو اترو ورسره سخته څهٔ چې هتک امیزه ده. د وائسرائے پهٔ تپوس هغه څهٔ تجویزونه پهٔ ډیفنس کونسل کښې پېش کړل چې د هغې پهٔ ذریعه به د دې فرقه وارانه اختلافاتو څهٔ قدرې مخنیوے وشي او دا تجویز نې هم پېش کړو چې جواهر لال نهرو او مولانا ابوالکلام ازاد (دغه وخت قیدوو) هغوي دې پرېښودے شي. د تجویزونو پېش کولو نه پس ئې بیا د وائسرائے نه تپوس وکړو. د هغې پهٔ حقله وائسرائے د 11/10/1941 نېټې پهٔ خط کښې لیکي؛

"When "he said, "Are I likely to hear from you what you have decided?" I replied "you"11 hear nothing – you are not one of my advisers, but the least intention of telling you how I propose to handle my business and I trust you understand that." He said," you are very frank." I said "I am bound to be frank, this is my business and responsibility.

ترجمه: هغهٔ ما ته ووې چې (کله زهٔ به تا نه واورم چې تا څهٔ فېصله کړې ده) ما ځواب ورکړو چې (تهٔ به زمانه هېڅ وانه وري، تهٔ زما د مشیرانو نه نهٔ ئې. بلکې د سندهـ وزیراعظم ئې .... زهٔ تا ته د دې وئیلو هېڅ اراده نهٔ لرم چې زهٔ څنګه خپل کاروبار پهٔ مخ بوځم او زما اعتماد وي چې تهٔ به دې خبره

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهیږي (هغه ووې ترڅو ډېر سپین ویونکے ئې) ما وې چې زهٔ مجبوریم چې سپین ویونکے واوسم دغه زما کار او زما ذمه واري ده.

عجیبه ټوقه ده: اله بخش د یوې صوبې منتخب وزیر اعلي او د وائسراے د خپل ډیفنس کونسل ممبر ؤ. هغه لهٔ داحق نهٔ ورکوي چې هغه دې د هغه د تجویزونو پهٔ حقله رائې ورکړي او پهٔ دې بل اړخ د مسلم لیګ مشرانو سره پهٔ مسلکي او سیاسي معاملو کښې مشورې. جرګې کوي او لاربښودنې ورته کوي او دې لهجې او طریقې د خبرو ته خو ئې لږ فکر پکار دے چې څومره تکبر او فرعونیت دے پکښې؛ خو غرض او مقصد د پېرنګي صرف یو دے چې هر یو مسلمان پهٔ دې پوهه شي چې پېرنګي د مسلم لیګ نه بهر او د جناح صاحب د تابعدار او وفادارۍ نه غېر د یو مسلمان حیثیت تسلیمولو ته تیار نه دے؛ ان کهٔ هغه د مسلمانانو د اکثریتي صوبې د منتخبې اسمبلۍ وزیر اعلي هم وي او کهٔ د وائسراے د خپل ډیفنس کونسل غړي وي هم.

پېرنګیانو دا هم کوشش کولو چې پهٔ بین الاقوامي سطحه هم جناح صاحب او مسلم لیګ دنیا سره معرفي کړي پهٔ دغه ورځو کښې د چین د حکومت سربراه چانګ کاي شیک د حکومت برطانیه پهٔ بلنه د هندوستان پهٔ دوره راتلو. هغهٔ خواهش ظاهر کړے ؤ چې هغه ګاندهي او جواهر لال نهرو سره لیدل غواړي وائسراے لیکي چې دا خو به ګرانه پهٔ دې شي چې دغه لیډرانو سره خو زما خبرې اترې بندي دي. وائي چې؛ د دغې انتظام خو به وشي خو غم ورسره بل وي؛ لکه چې پهٔ 26/1/1942 کښې لیکي؛

I know you would at once .take the point of his seeing Jinnah as well as the other two and I shall have to coax him to receive the head of the Muslim League, whether he feels inclined of not.

ترجمه: زهٔ پوهیږم چې تهٔ به زر دا مسئله رابرسیره کړې چې هغه دې باید جناح او هغه نور دوه تنه ووینې او کهٔ هغه داسې غواړي یا نهٔ، زهٔ به هغه دې ته اماده کړم چې د مسلم لیګ مشر ومني.

چانګ کاي شیک پهٔ دې خبره کښې ډېر پهٔ ټینګه غرضي ؤ چې د هندوستان د مسئلې څهٔ حل راوباسي هغهٔ لیدل چې جاپانیانو پېرنګیان راپه مخه کړي دي سینګاپور ئې قبضه کړو برما فتح شوه او اوس د هندوستان دروازه ډبوي؛ نو چانګ کاي شیک پهٔ ځان هم لګیا ؤ او دې خوا ئې د امریکې د اړخه پهٔ پېرنګیانو زور اچولو چې پهٔ هره لار چې وي د هندوستان د مسئلې څهٔ حل ضرور راوباسئ امریکې ته دې خبرې کښې کافي زور ښکاریدو چې د پېرنګي د خپلو انتخاباتو پهٔ نتیجه کښې کانګرس پهٔ اتو صوبو کښې حکومتونه ګټلي دي او نن دغه اتهٔ واړه صوبو کښې منتخب حکومتونه نهٔ شته بلکې هلته ګورنر راج یعني انګریز اېغ پهٔ ښغه حاکم دے. امریکې پهٔ دې خبره زور اچولو چې د قام د مرستې نه بغېر د نن سبا جنګونه سرته نهٔ رسي.

کرپس مشن
Cripps Mission

پېرنګے پهٔ دې پوهه ؤ چې هلته یورپ کښې هر څهٔ چې کېږي، دلته ایشیا کښې هغه ته کافي نقصان ورسیدو او هغهٔ پهٔ او ځل دا محسوسه کړله چې د دې خبرې هم امکان شته چې پېرنګے د هندوستان نه لاس ووینځي. نو د دې نوي حالاتو پهٔ رڼا کښې پېرنګي پهٔ خپلې پالیسۍ سر دوباره غور شروع کړو. پېرنګي اوسه پورې ښهٔ پهٔ کلکه د هندوستان د وفاق او وحدت پهٔ حق

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې ؤ، جناح صاحب او مسلم لیګ هغهٔ صرف د دې د پاره په شا ټېول چې د کانګرس او مسلم لیګ روغه دې نه کېږي، نو اختیار به په خپله پېرنګي ته پاتې وي او نور خو پرېږده. هغه د اچهوتو امبېډکر په دې پوهه ؤ چې:

> He was perfectly content himself, he said, with that state of things and in favor of the Pakistan idea quite. Frankly, because it meant that the British would have to stay in India.
>
> (د 19/11/1940ع- نیټې د وائسرا‌ے لیک)

ترجمه: هغهٔ (امبېډکر) ووې چې هند په خپله د دغه حالاتو او پاکستان د تصورپهٔ حق کښې په رښتیا سره بېخي مطمئن دے، ځکه چې د دې مطلب به دا وي چې انګریزان به هندوستان کښې پاتې شي.

ولې اوس چې کله پېرنګي سره دا وېره پېدا شوله چې شاید چې هغه د هندوستان په پرېښودو مجبور شي نو هغهٔ د فډرېشن او وفاق په مسئله اسرار او ټینګار پرېښود او هغهٔ د کانګرس د چېړلو او تنګولو د پاره چې ئې کومه د تقسیم منصوبه د سودا بازۍ په توګه پېش کړې وه اوس ئې هغه یو وارې ډېر په سنجیدګۍ سره د نوې پالیسۍ په لړ کښې د سر سټیفورډ کرپس په ذریعه هندوستان ته راولېږله. لږ دې خبرې ته فکر پکار دے چې دا 1942 کال دے. د پاکستان مطالبې نه څهٔ زور موندلے دے او نهٔ مسلم لیګ څهٔ تحریک چلولے دے، ولې د دغه وخت حالاتو تهٔ کهٔ په غور سره وکتل شي، نو په دې ټوله مسئله کښې د پېرنګي ټول وخت خپل او صرف خپل مفاد مد نظر دي او هم په دغه غرض هر اړخ او هر پلو ته ګوري. پېرنګي د امریکې نه مجبور ؤ، ګنې نو هغه خو په هېڅ شان هم د کانګرس مشرانو سره خبروته غاړه نهٔ کېښوده او بهانه ښه معقوله وه چې دلته عالمي جنګ روان دے خو چې د امریکې د لاسه مجبوره شو، کرپس خو ئې ولېږه،

خو د وائسرا‌ے دې غرض ته هم لږ غور پکار دے چې د پېرنګي نیت د اولې ورځې نه څهٔ دے؟ لکه چې په 24/3/1942 کښې لیکي:

> I now have considerable hopes that whether the scheme succeeds of fails, that is to say it is accepted of rejected, there may be looking to the propaganda value involved in face of American opinion a balance of credit to our side.

ترجمه: زهٔ اوس کافي اندازه امیدونه لرم چې کهٔ سکیم کامیابه کېږي، یا ناکامه کېږي، یعني سکیم منظورېږي یا مسترد کېږي د امریکنیانو د رائې په وړاندې به مونږ د دې پروپېګنډې اړخ ته ګورو چې هند به زمونږ په تله کښې کریډټ وي.

هلته وزیر هند ایمري ورته د بل اړخ نه ګوري او په دې سلسله کښې د خپلې پالیسۍ وضاحت ډېر په تفصیل سره کوي. د هغهٔ د 10/3/1942 کال د لیږلي خط خبره بلکل واضحه کوي؛

> Consequently the only way out and incidentally a way of gaining a little time was to send someone to discuss and negotiate.

ترجمه: په نتیجه کښې یوازینۍ لار او تصادفاً د لږ وخت د حاصلولو لار دا وه چې څوک ورولېږو چې خبرې اترې او مذاکرات وکړي.

اولنے غرض ئې دا دے چې په دې طریقه به وخت لهٔ دیکه ورکړي او بهر دنیا لهٔ به عموماً او امریکې لهٔ به خصوصاً دا تاثر ورکړي چې مونږ ډېر په سنجیدګۍ سره د دې مسئلې حل غواړو او ځکه خو مو یو ذمه وار وزیر د خبرو اترو او تصفیې د پاره لیږلے دے. ولې دا ورته د اولې ورځې نه لکه چې یقیناً معلومه ده چې د روغې جوړې هېڅ ګنجائش نشته. لکه چې په

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله وائي؛

After all once it is laid down that there must be agreement and no coercion of important minorities, then the only conclusion is that things must indefinitely.

ترجمه، چې یو ځل دا تسلیم شي چې روغه جوړه ضرور ده او پهٔ اهمو اقلیتونو باندې به زور زیاتے نهٔ وي، نو بیا یوه نتیجه رامخې ته کېږي چې هر څهٔ به د نامعلومې مودې پورې پاتې شي.

ولې وزیر هند ایمري د خپل مطلب اخبري خبره پهٔ ډاګه لیکي، د 24/3/1942 نیټې پهٔ خط کښې پهٔ خپله ګویانه دے؛

Jinnah. I should have thought will be content to realize that he has now got his Pakistan in essence, whether as something substantive of bargaining point.

ترجمه: زما پهٔ فکر جناح به د دې خبرې پهٔ احساس مطمئن وي چې هغه اوس پهٔ اصل کښې پاکستان حاصل کړے دے، کهٔ د بنیادي وجود پهٔ شکل وي یا د سودابازۍ پهٔ توګه.

لازمي خبره ده چې کله د جناح صاحب دا تسله وي چې پېرنګي هغه لهٔ پاکستان ورکوي نو د هغهٔ نه به څوک دا توقع وکړي چې هغه به د کانګرس سره روغې جوړې ته کښېني او چې لا پېرنګے پکښې دا شرط هم ښهٔ پهٔ کلکه کېږدي چې روغه جوړه ضرور پکارده او د اقلیتونو د حقوقو تحفظ ضروري دے، نو بیا خو ګټه یواځې د پېرنګي ده او د کانګرس نه به ګټلے حکومت واخستے شي او پېرنګے به با اختیاره باچا پهٔ باچا پاتې وي.

هم پهٔ دې خط کښې وزیر هند ایمري وائسراے لنلتګوله تسله ورکوي چې مونږ کوم تجویزونه د کرپس پهٔ لاس پېش کړي دي، هغه ټول زمونږ پهٔ خپل

خبر تمامېږي، یو پهٔ یو نې ورته شمېري؛

1: The viceroy will have to remain not merely as constitutional Governor General, but as representative of broader imperial aspects of Govt. for a good long time to come.

2: Supposing that Pakistan does come off, there will possibly be two Muslim India (if that doesn't divide itself) and finally at least one important primitive hill tribal area.

ترجمه: ۱ وائسراے به نهٔ صرف یو ائیني ګورنر جنرل پاتې وي، بلکې د ډېر راتلونکي وخت پورې به د حکومت د وسیع استعماري اړخونو نمائنده هم وي.

۲ فرض کړه چې پاکستان منځ ته راشي، نو بیا به ممکنه وه د مسلمانانو علاقې، ټول ریاستونه، د هندو برطانوي هندوستان (کهٔ چرې وي بیا ځان تقسیم نه کړي) او پهٔ اخېر کښې تقریباً یوه اهمه عقب مانده غره ایزه قبائلي علاقه وجود ولري.

نو چې دا ټول هندوستان داسې وړې وړې ټوټې شي او یو مرکزي وفاقي حکومت نه وي نو بیا خو د دې مختلفو یونټونو د پاره خپل فوځ، بحریه او هوائي فوځ ساتل ممکن کېدے نهٔ شي، نو دوي به بیا پېرنګي ته محتاجه وي؛

There will, therefore, have be someone, in the absence of a Central self.governing federal scheme, to take control of these matters.

ترجمه: نو دغه وجه وه چې د یو مرکزي حکومت کوونکي د وفاقي سکیم پهٔ عدم موجودګۍ کښې به څوک لازماً داسې وي چې د چارو کنټرول پهٔ لاس کښې واخلي.

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو پهٔ دې ئې ښهٔ پوهوي چې اول خو تجویزونه داسې دي چې د هغې د قبلولو څهٔ امکان هڅو د سره شته نهٔ او چې کانګرس او مسلم لیګ کښې روغه جوړه نهٔ وي شوې، نو د اختیار د ورسپارلو هڅو سوال نهٔ پیدا کېږي خو کهٔ هڅو دا ناممکن ممکن شي، نو بیا هم دا هرڅهٔ د پېرنګي پهٔ ښېګړه کښې تمامېږي البته دا ورته هدایت کوي چې دا خبره واوره؛

So whatever you do or agree to, you had better keep in mind the desirability of retaining Delhi and a considerable area around it, as an ultimate federal territory of an eventually United India and not let it pass in to the hands of one of the "Dominions" that may temporarily emerge out of the first experiment id constitution making.

ترجمه: نو څکه هر څهٔ چې تهٔ کوې یا پرې رضا کېږې، نو دا خبره پهٔ ذهن کښې وساته، مناسبه به دا وي چې ډیلي او د هغه خواوشا کافي زمکه د یو اخېري متحد هندوستان وفاقي علاقې پهٔ حیث ځان سره وساتې او مهٔ پرېږده چې د هېڅ یو ډومینین (چې عارضي طور به د ائین جوړونې اوسنۍ تجربې نه پس منځته راشي) لاسونو ته ورشي.

دا د کرپس د مشن حقیقت دے. دا منصوبه وه، دا پالیسي وه، برطانوي حکومت دا خوبونه وینې چې کهٔ دا منصوبه منظوره او کامیابه هم شي، نو وائسراے ته دا هدایات دي چې تهٔ مرکز را ټینګ کړې ولې چې دا تقسیم به عارضي وي او اخېر به بیا هندوستان ټول پهٔ ټوله د پېرنګي د سامراجي او نو ابادیاتي سلطنت یوه حصه شي. وائسراے وزیر هند لهٔ دا تسله ورکوي چې د کرپس مشن پهٔ دوران کښې ما خپله رابطه باقاعده جناح صاحب سره ساتلې ده لکه چې د 14/4/1942 نېټې پهٔ خط کښې لیکي؛

However I was set pains without delay and before

Cripps left, to sound Jinnah through Firoz Khan Noon, who has been a most use.ful intermediary with the result which I have already reported to you by telegram.

ترجمه: مګر پهٔ ډېر تلوار بغېر د څهٔ تاخیره مخکښې لهٔ دې چې کرپس بیرته لاړ شي، د ملک فیروزخان نون، چې ډېر زیات فائده مند منځګړے ثابت شوے دے، پهٔ ذریعه جناح د هغه نتیجې نهٔ چې مخکښې تا ته د تار پهٔ ذریعه رپوټ کړے ؤ خبر کړه.

نتیجه خو ظاهره وه چې پېرنګے د تقسیم اصول تسلیم کړل، کانګرس ئې نهٔ مني، عجیبه حالت دي، تحریک کانګرس چلوي، د حکومت پهٔ خلاف قرباني کانګرس ورکوي، جیلخانو لهٔ ځي، ګولۍ خوري، وزارتونه پرېږدي دا ټولې قربانۍ کانګرس ورکوي او مطالبې د مسلم لیګ منلې شي، چې نهٔ تحریک شو، نهٔ د قربانۍ جذبه، نهٔ پهٔ انتخاباتو کښې کامیابي او نهٔ څهٔ سیاسي قوت، سر سټیفورډ کرپس چې پهٔ کوم مقصد پېرنګي رالیږلے ؤ د هغې لکه چې خاطر خواه نتیجه پوره شوې وي او څکه وائسراے پهٔ وزیر هند پهٔ 6/7/1942 کال دا زیرے کوي؛

Jinnah's statements in the last few days have brought emphatically the continued reluctance of the Muslim League to see any compromise reached except on their own terms

ترجمه: تیرو څو ورځو کښې د جناح بیانونه د مسلم لیګ پرله پسې عدم امادګي را پهٔ ډاګه کړې وه چې هغه د خپلو شرطونو نه علاوه هېڅ قسمه مصالحت کول نهٔ غواړي.

پېرنګي خپل ذاتي غرض داسې روند کړے ؤ چې هغه هېڅ څهٔ د اصولو او اخلاقي پرواه نهٔ کوله. کهٔ یو خوا ته د مسلم لیګ څهٔ سیاسي حیثیت نهٔ ؤ

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هم د دې پېرنګي پهٔ کړو انتخاباتو کښې ئې هېڅ څهٔ حیثیت نهٔ وُ پاتې او نور خو پرېږده چې د مسلمانانو پهٔ اکثریتي صوبو کښې ئې هم څهٔ نمائنده حیثیت نهٔ لرلو او د دې باوجود پېرنګي ور لهٔ دا تسله ورکوله چې پېرنګي هغه د ټولو مسلمانانو ابادي قابو څلورمه برخه وه. یعني پهٔ څلوېښتو کروړو کښې څهٔ کم لس کروړه نو چې دا پېرنګے پهٔ کوم حساب تسلیم کړې وُ چې دا اقلیت دې پهٔ اکثریت باندې خپلې مطالبې تسلیموي او پهٔ دې سوال هم پېرنګي خان کوڼ کړے وُ چې کهٔ چرې د غېر مسلمو پهٔ اکثریتي صوبو کښې جناح صاحب خپل حیثیت تسلیمول غواړي او پېرنګے ئې دغه حیثیت مني او تسلیموي

نو ایا جناح صاحب به کانګرس لهٔ هم دغه هومره حقوق د مسلمانانو پهٔ اکثریتي صوبو کښې ورکړي؟ او ایا پېرنګے به هم دغه اصول د مسلمانانو پهٔ اکثریتي صوبو کښې تسلیم کړي. کوم چې د غېر مسلمو پهٔ صوبو کښې ئې تسلیم کړے وي؟ ولې حقیقت دا دے چې د پېرنګي. نهٔ پهٔ مسلمان څهٔ کار وُ او نهٔ پهٔ هندو، هغهٔ خپل غرض اخستے وُ او هر څهٔ کولو ته تیار وُ چې هغه پکښې خپل او د خپل تاج او تخت خېر لیدو او دا څرګنده خبره وه چې کهٔ د کانګرس او مسلم لیګ روغه نه کېږي، نو اقتدار به د پېرنګي سره وي نو د پېرنګي خېر هم پهٔ دې کښې وُ چې مسلم لیګ پهٔ دې مجبور او اماده کړي چې د روغې جوړې هېڅ امکان پاتې نهٔ شي عجیبه خو دا ده چې پهٔ دې طریقه خو مسلم لیګ ته هم اقتدار نهٔ پهٔ حواله کیدو او د هغهٔ د ټولې نارامۍ فائده یواځې پېرنګي ته رسیده؟

د کانګرس د قامي تحریک د مخ نیوي دپاره پېرنګي پهٔ هېڅ هم صرفه نهٔ کوله. روا ناروا، حلال حرام، جائز ناجائز هر څهٔ د پېرنګي پهٔ بازار خرڅېدل. چونکې کانګرس پهٔ خپل مقام ټینګ ولاړ وُ او پهٔ هېڅ قیمت ئې هم د هندوستان د ازادۍ او خود ارادیت حق پېرنګي ته نهٔ حواله کولو. نو نور

خو پرېږده چې پېرنګي خپل نظریاتي مخالفین او د سر دښمنان هم استعمالول شروع کړل او هر هغه سیاسي قوت کوم چې د پېرنګي مرستې ته غاړه کېښوده یا ئې خپل سیاست پهٔ پېرنګي خرڅولو. نو سرکار ورته تیار وُ.

کانګرس سره د جنګ تیاري

پېرنګے دغه وخت مطمئن وُ چې ما خان سره والیان ریاست، اچهوت، مسلم لیګ، هندو مهاسبها او دوي سره تړلي تنظیمونه ملګري کړل، نو اوس ورته یواځې کانګرس پاتې وُ چې هغهٔ سره خپل حساب کتاب برابر کړي د کرپس د مشن پهٔ وجه د امریکې هم لږه تسله وشوله چې پېرنګي څهٔ لاره راوباسي او د کانګرس او مسلم لیګ مخالفت لهٔ پېرنګي دومره اهمیت ورکړو چې غوږه ئې د خپله سره واړوله او د هندوستانیانو پهٔ سر ئې وروتپله نو بین الاقوامي طور هم مطمئن شو. وزیر هند ایمري ډیمار وائسراے ته لیکي چې دا دې وخت دے ورځه پرې؛ (دلیک نیټه 24/7/1942ز)

The sooner you pounce in them, the better.

ترجمه: څومره زر چې پهٔ هغوي راغونډ شئ دومره به ښهٔ وي.

ورته وائي (دا مشران ټول د افریقي یوګنډا ته جلا وطن کړه) وائسراے لیکي چې ګاندهي جوړ نهٔ دے. ایمري ورته وائي (عدن ته ئې ولېږه، خو چې د هندوستان نه ئې ورک کړې) وائسراے د دغو ورځو پهٔ خطونو کښې دا زېرے هم لېږل چې قام د ګاندهي نه مایوسه دي، کانګرس ډېر بدنام دے. د وزارتونو پهٔ دوران کښې ترې نه صاحب رائې خلق خفه او مایوسه شوي دي او د تحریک چلولو توان ېېخي نهٔ لري. لنډه اوږده دا چې د ورلاندې وتو د پاره حالات بالکل سازګار دي. چنانچه کله د اګست پهٔ میاشت کښې د

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډه په بمبۍ کښې وشوله او هغوي په AICC (ال انډيا کانګرس کمېټي) انګريزغږ وکړو چې (هندوستان پرېږده) Quit India نو پېرنګي خو تيارناست ؤ، ناست څهٔ ؤ. هغهٔ خو د مودونه خپله تياري کړې وه. د کانګرس د ورکنګ کمېټۍ ټول مشران ګرفتارشول. سرکار پهٔ پوره زور د قامي حرکت د چقولو کوشش وکړو. تر دې چې پهٔ کلو او جلوسونو باندې د هوائي جهازونو نه هم بمبارۍ وشوې، ګولۍ وچليدې، جېلخانې ډکې شوې. د جهازونو د بمبارۍ پهٔ حقله وائسراے پهٔ خپله داسې ليکي (17/8/1942ز):

I am most grateful for your support even the use of air.power against saboteurs. I am certain that we ought not shirk from using any of the means at our disposal in dealing with a movement so dangerously revolutionary as the present one.

ترجمه: زهٔ ډېر شکر ګزاريم چې د تخريب کارو خلاف د هوائي طاقت استعمالولو کښې امداد وکړو. زهٔ پوخ يقين لرم چې مونږ بايد زمونږ پهٔ خپل وس کښې د هرې ذريعې استعمال نه ډډهٔ ونهٔ کړو، تر څو داسې تحريک لکه اوسنے چې دومره خطرناک حد پورې انقلابي دے، پرې وچقوو.

وائسراے دا خبره تسليموي چې کانګرس لا د څهٔ تحريک چلولو اراده نهٔ وه کړې، بلکې خبره ئې څنډوله او پهٔ څوړخار کښې ؤ چې کله پهٔ پېرنګي نور هم سخت وخت راشي او څهٔ لوے شکست وخوري نو دلته به دوي هم تحريک شروع کړي او د موقع نه به فائده واخلي لکه چې هم پهٔ دې خط کښې وړاندې ليکي:

We have thus different and far mote Import.and reason to be thankful that we have brought on this business at a time when the war position is not such as to offer any immediate threat to India, whether from the west doubt that East, I have not the least

doubt that Gandhi's plan was to wait for bad war news before raising the standard of revolt.

ترجمه: مونږ پهٔ دې مختلف او زيات اهم سبب باندې شکر ګزار يو چې مونږ دا معامله پهٔ داسې وخت کښې عملي کړه چې د جنګ پوزيشن داسې نهٔ دے چې د مغرب يا مشرق دواړو خواوو نه هندوستان ته څهٔ فوري خطره پېښه کړي. زهٔ پهٔ دې خبره کښې هېڅ شک نهٔ لرم چې د ګاندهي پلان دا ؤ چې تر هغه وخته انتظار وکړي، تر څو چې د جنګ نه بد خبرونه واوري او بيا د بغاوت جنډه پورته کړي.

اګر چې کانګرس لا د تحريک چلولو اعلان نهٔ ؤ کړے او زياتے د پېرنګي د طرفه وشو خو قام دومره عظيمه قرباني ورکړله او پهٔ داسې جوش، جذبه او مېړانه ئې د پېرنګي مقابلې ته ملا وتړله او دومره بې کچه نرتوب زاړو ځوانانو او پهٔ خصوصيت سره ښځو وښودو چې پېرنګے پهٔ خپله حېران ؤ. هغه ته خو خوشامندګرو او درباريانو دا تسله ورکړې وه چې قام د کانګرس نه ويزاره ناست دے ولې کله چې تحريک دومره زور ونيوؤ چې خبره د پوليس ملېشه او فوځ نه هم پوره نه شوله او نوبت تر هوائي جهازونو، بمبارۍ او ګوله بارۍ پورې ورسېدو نو وائسراے پهٔ خپله وائي (24/8/1946ز):

I continue to be rather puzzled that our intelligence should not have been able to give us rather mere warnings than it has of the way things were likely to go.

ترجمه: زهٔ حېران او پرېشان يم. زمونږ اينټليجنس بايد د دې قابل وي چې راته ئې مخکښې وارننګ راکړے وے چې حالات پهٔ کوم ډګر روانېدے شي

د بهار د ګورنر پهٔ حقله وائي چې:

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

He and his govt. were taken by surprise.

ترجمه: هغه او د هغهٔ حکومت ناڅاپي راګیر شول

وانسراے ګني نهٔ وُ خبر چې خوشامندګر دربایان او لاندې افسران خو تول عمر مشرانو ته هغه خبرې کوي چې هغوي پرې خوشحالیږي. پېرنګي خو پهٔ خپله جانبه کانګرس د تحریک چلولو میدان نه ویستے وُ او پهٔ ډېرو خوارو ئې دومره ډېر حساب تاب لګولے وُ. دا معلومات د پېرنګیانو د وزیراعظم چرچل پهٔ خپل خط کښې دي قیصه داسې وه چې کله پهٔ هندوستان کښې قام د کانګرس د مشرۍ لاندې د خپلې ازادۍ د تحریک پهٔ سلسله کښې بې انتها قربانۍ ورکړې او پېرنګي ته د دغې جذبې پهٔ چقولو کښې مشکلات پېښ وو، نو د چین سربراه چانګ کاي شیک یو وارې بیا د امریکې صدر روزوېلټ ته خپل تشویش ښکاره کړو او پهٔ دې ئې زور واچوو چې امریکې لهٔ پکاردي چې پېرنګے مجبوره کړي چې د بین الاقوامي عالمي جنګ پهٔ دوران کښې داسې زور زیاتے او ناروا د قام د منتخبو مشرانو سره نهٔ کوي صدر رون ویلټ د چانګ کاي شیک دغه خط چرچل لهٔ ولېږه. چرچل واپس روزوېلټ ته لیکي چې؛

> The congress party in way represents India and is strongly opposed by over 90 million Mohammadans, 40 million untouchables and the Indian states comprising 90 million ……. The military classes on whom everything depends are thoroughly logal. in fact over a million have volunteered for the army.

ترجمه: کانګرس پهٔ هیڅ وجه د هندوستان نمائندګي نهٔ کوي او هغه د نهو(9) کروړه ابادي لري، سخت مخالف دے …..
پوځي طبقې چې د هر څهٔ انحصار پهٔ هغوي باندې دے بېخي وفاداره دي، پهٔ حقیقت کښې څهٔ د پاسه یو ملیون د ارمي د

پاره رضا کار شوي دي

د پېرنګي چې خپل غرض راشي، څنګه ئې ځان روند کړے وي؟ وائي کانګرس د هندوستان نمائندګي نهٔ کوي پېرنګي ته د خپلو کړو انتخاباتو علاج نهٔ ورته چې کانګرس د یوولسو صوبو نه پهٔ اتو (8) کښې وزارتونه ګټلي وو او پهٔ دې بل اړخ ئې تول د هندوستان مسلمانان د مسلم لیګ پهٔ کاته کښې جناح صاحب ته ورتللي وو

سکهستان

پېرنګي د کانګرس دې قامي تحریک کافي وار خطا کړل او چاپېره ئې لاس پښې وهل شروع کړل کوشش ئې دا وُ چې د هندوستان پهٔ قامي تړون او اتحاد کښې څهٔ نور درزونه پېدا کړي. مسلمانان خو هغه تول پهٔ تولړه پهٔ خپله جولۍ کښې شمېرل. هندوانو کښې ئې د اچهوتو پهٔ نامه د امبېډکر پهٔ ذریعه کافي کار کړے وُ، اوس ئې پهٔ اخېره کښې مخه سیکهانو ته شوله وزیر هند د دې خبرې تحقیق وکړې چې د سکهانو خپل څهٔ ریاست لکه د مسلم لیګ د پاکستان هسې جوړېدے شي کهٔ نهٔ؟ ایمري خو ورته پهٔ دې ستر که ګوري چې کهٔ سکهان هم لکه د مسلم لیګ د خپل ریاست مطالبې ته تیارکړے شي نو دا به د کانګرس د پاره یو جدا سر درد وي او د هندوستان یو بله حصه به جدا کېدو د پاره ځان تیارکړي او د کانګرس د سیاسي قوت پهٔ کمزوري به تمامه شي. وزیر هند خو دې ته ډېر خوشحالېدو، ولې وانسراے چې پهٔ موقع ناست وُ، هغه پهٔ یوه وجه پهٔ سکهانو کښې د دې قسمه تحریک حوصله افزائي کول به ابغ پهٔ نبغه پنجاب متاثره کړي چې هغه کښې د پېرنګي دوه تاوانه دي؛ اولنے دا چې د دې لانجې اصلي مشکل به پنجاب ته پېښیږي او هلته خو د کانګرس وزارت نه دي هلته خو

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانان دي او بیا د حکومت تابعدار او وفادار یونینیسټ دي چې مشر ئې سر سکندر حیات خان دے، نو صوبائي حکومت ته د مشکلاتو پیدا کولو نه علاوه به دا لانجه د سکهانو او مسلمانانو تر منځه وي او کانګرس به پکښې دومره ښکېل نۀ وي. نو د پېرنګي مقصد خو صرف د کانګرس سره مقابله کښې دي. بله خبره دا ده چې پنجاب د پېرنګي د فوځ برتي کولو علاقه ده او پۀ دې موجوده وخت کښې هلته د دې قسمه نفاق اچول د پېرنګي پۀ خېر نۀ تمامېږي نو ځکه وائسرا ے د دغسې تجویز مخالفت وکړو لکه چې پۀ 7/9/1942 کښې لیکي؛

I am certain that if we did show the very slightest sign of taking “sikhistan” seriously in the least degree. Not only shall we aggravate communal tension gravely in the Punjab, but we should never hear the end of it.

ترجمه: زما باور دے کۀ مونږ (سکهستان) پۀ مسئله باندې د سنجیدګۍ د لږ ګوتې اشارې اظهار وکړه، نو پۀ دغه شان نۀ صرف پۀ پنجاب کښې فرقه وارانه کړکیچ خطرناک حده پورې شدید کړو، بلکې دغه کړکیچ هېڅ اختتام به ونۀ شي.

پۀ یو وخت کښې پېرنګیانو د هندوانو د اکثریت او قوت کمولو پۀ خاطر یو بل تجویز هم پېش کړے ؤ او هغه د اچهوتو جدا حېثیت، ولې هغه د وزیر هند خبره چې؛

Protection of scheduled castes, of course, is impossible on any geographical basis, such as the right of non.accession gives the predominantly Muslim provinces.

ترجمه: واقعیت کښې پۀ جغرافیائي بنیادونو د اچهوتو حفاظت ناممکن دے، لکه څنګه چې د مسلمانانو اکثریتي

صوبو د نه شمول حق مسلمانان محفوظوي

وائي چې دا اچهوت داسې خوارۀ وارۀ او تس نس پۀ ټول هندوستان کښې پرانۀ دي، ګنې نو د یو بل (اچهوتستان) درک پکښې لګېده. البته یوه طریقه ئې شته چې اېمري وائي چې دا اچهوت دې یا مسلمانان شي یا عیسایان. نو بیائې د حقوقو د تحفظ مناسب انتظام کېدے شي.

هندو مهاسبها

د وزیر هند د دې تجویز مخالفت خو وائسرا ے وکړو خو هغۀ نورې لارې چارې لټولې چې دې فرقه وارانه سیاست باندې لږ نور تیل واچوي لکه څنګه چې ذکر شوي دي چې چین او امریکې دا کوشش کولو چې د کانګرس سره د روغې جوړې څۀ لاره را وویستے شي نو وائسرا ے دا لازمي وګڼل چې فرقه وارانه مخالفت لۀ لږه نوره هوا ورکړي. د کانګرس ټول مشران کشران د جېل پۀ تورو تمبو دننه وو او د جناح صاحب بیانونه څۀ عجیبه پۀ دې لګېدل چې د بل اړخ نه هډو چا ځواب نۀ ورکولو. بله لویه خبره دا وه چې کانګرس نن د ازادۍ د جنګ د میدان شاه زلمے ؤ. هغه نن خپل وارۀ، زاړۀ، نر، ښځې، ځوانان او پېغلې د ملک د ازادۍ د پاره قربیان کول، نو پۀ کوم یو هندوستاني کښې به دومره جرات وي چې هغه دې پۀ دې وخت کښې هم د پېرنګي سره پۀ پره کښې ودرېږي.

ولې پېرنګي خو پۀ خپله لوبه کوله، نو هغه اوس د هندو مهاسبها سره ساز باز شروع کړو چې هغه د مسلم لیګ د تقسیم هند پۀ مخالفت کښې میدان ته وباسي چې د هندو او مسلمان تر منځه د روغې جوړې امکانات ختم کړي او دنیا لۀ عموماً او امریکې لۀ خصوصاً دا تاثر ورکړي چې مسئله ډېره سنګینه ده. لانجه یواځې د کانګرس هم نۀ ده. بلکې نور قوتونه هم داسې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

شته چې هغه د مسلمانانو دې مطالبې سره بنیادي اختلاف لري، ولې چې دلته اوس په موجوده حالاتو کښې یواځې جناح صاحب لګیاو، خپله ئې ډنګوله (کۀ د پېرنګي هغه ئې ډنګوله) او د ځواب ځوک نۀ وو. واپسي ځواب والا خو ټول د تورو تمبو شاته پراتۀ وو. سیاسي مباحثې به چا کولې؟ اېړي به چا وهلې؟ په یوه ډله خو نۀ کېږي مقابله کښې بل ټیم ضرور پکار وي، نو هم په دې غرض وائسرا ے په 15/12/1942 کښې لیکي؛

I have endeavored to encourage the Mahsabha etc.by reverting to the topic of the unity of India though I trust in terms sufficiently guarded so far as the Muslims are concerned grievance. But I have also thought it well, for the point is most important one and to the centre of our position, to bring out that the difficulties of this country are not due to our reluct.ance to transfer power, but to the fact that we have offered to transfer power.

ترجمه: ما د مهاسبها وغېره حوصله افزائي کوشش کړے دے چې هغوي د هندوستان د وحدت موضوع ته وګرځي، او داسې مې دا په احتیاط کړي دي چې مسلمانانو او په تېره تېره جناح ته د جائز خفګان موقع په لاس ورنۀ شي مګر ما دا هم لازمه ګڼلې وه او دا نکته ډېره اهمه او زمونږ د موقف د پاره مرکزي حېثیت لري چې داسې وښائم چې د دې ملک مشکلات په دې کښې نۀ دي چې ګنې مونږ نه غواړو اقتدار منتقل کړو، بلکې په حقیقت کښې په دې کښې دے چې مونږ د اقتدار د انتقال پېکش کړے دے.

د پېرنګي استاذۍ ته ګوره چې څنګه دا مختلف او متضاد او د یو بل دښمن قوتونه په خپل خپل ځاے د خپلو مفاداتو د پاره استعمالوي.

وائسراے د هندو مهاسبها سره د هندوستان د وحدت د پاره تړون کوي او مسلم لیګ او جناح صاحب سره د تقسیم او په دا شان به دا دواړه قوتونه یو بل سره ورلاندې باسي. جناح صاحب هغه ئې داسې مقام ته رسولے دے چې هغه د وائسراے خبره چې؛

The Muslims will do no business except on their own terms.

ترجمه: مسلمانانو به د خپلو شرطونو نه غېرهېڅ معامله ونۀ کړي.

او د هغوي شرط هم د هندوستان تقسیم او د پاکستان قیام دے او دې خوا د هندو مهاسبها مشران وائي چې تقسیم هند خو د مقدسې غوا ټوټې کېدل دي. دا دواړه فرقه وارانه تنظیمونه په خپل خپل مقام په ټینګه ولاړ دي. خو د دوي دې ټول حرکت او کوشش نتیجه صرف دا خېژي چې پېرنګے دنیا ته وائي چې زۀ خو نن اقتدار حواله کولو ته تیاریم خو کۀ دوي پرې په خپل کور کښې جوړ شي. په خپله وائسراے وائي چې جناح صاحب اوس داسې مطالبې شروع کړي چې؛

That it is almost inconceivable that the Hindu majority could ever accept then.

ترجمه: تقریباً ناقابل تصور خبره ده چې هندو اکثریت به هغه تسلیم کړي.

او چې 1943 کال نوے کېدو نو وائسراے هند، جناح صاحب د اندړپائې بل پاټکي ته خېژولے ؤ او په داسې مقام ئې ودرولے ؤ چې په وزیر هند زېري کوي 26/1/2943 د جناح صاخب موجوده رویه داسې ده چې؛

.... attitude which might be summed up by naying that if the Congress accepts his terms in full, he be would rteat them friendly.

ترجمه: د هغۀ رویه په دې کښې خلاصه کېږي چې کۀ چرې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانګرس زما شرطونه مکمل مني، نو زهٔ به هغوي سره د
مهرباني سلوک وکړم.

د پېرنګي دې طنز ته لږ غور پکار دے هغه وزیر هند ته وائي چې مني کهٔ نهٔ، دا نن جناح صاحب دومره په بلې بلې سر شوے دے او داسې مقام ته مورا رسولے چې هغه اوس داسې رویه اختیار کړې ده چې کهٔ کانګرس د هغهٔ هغه مطالبې پوره پوره تسلیم کړي نو شاید چې دے ورسره مهرباني وکړي. یعني دا ګنې د منلو خبره ده چې پېرنګے د جناح صاحب او د مسلم لیګ د اصلي قوت او طاقت نه ګنې نهٔ خبر، د 1937 از د انتخاباتو نتیجې هغهٔ ته نهٔ دي معلومې او د مسلم لیګ موجوده تړون او اتحاد ګنې د واسرائے په کوشش پورې نهٔ تړلے؟

د ګاندهي جي وفاقي حکومت تجویز

ګاندهي جي او د کانګرس ټول مشران دغو ورځو کښې جېل کښې وو ګاندهي جي روژه نیولې وه. هندوستان کښې د ګاندهي جي د رهایۍ د پاره یو تحریک وچلېدو. ګاندهي د جېل نه یوخط کښې حکومت لهٔ دا مشوره ورکړله چې کانګرس په دې هیڅ قسمه اعتراض نهٔ لري چې حکومت برطانیه دې اختیار، خېر دے، جناح صاحب ته حواله کړي او هغه دې یو قامي او نېشنل حکومت جوړ کړي. دې پېرنګیان ډېر پرېشان کړل، خو وائسرائے خپل 16/2/1943 خط کښې حکومت برطانیه لهٔ تسله ورکوله چې جناح صاحب د دغه لیډرانو په غونډه کښې د شاملېدونه هم انکار وکړو. جناح صاحب او لیاقت علي خان دواړو په شریکه د دې قسمه حکومت جوړولو نه انکار وکړو.

And his(Jinnah) statement and that of Nawabrada Litigate Ali khan, in the assembly, have dealt pretty

effectively with the suggestion that the Muslim are willing parties either to Gandhi's fast or to his suggestion that a national govt. can be framed by them. With his good will in a day.

ترجمه: په اسمبلۍ کښې د جناح او لیاقت علي بیانونو د دې خیال په موثره توګه مخنیوے کړے وے چې ګنې مسلمانان د ګاندهي د روژې یا ګنې د دې تجویز چې د ګاندهي په مرسته د هغوي یو قامي حکومت په یوه ورځ کښې جوړېدے شي، طرفداري کوي.

[illegible] کانګرس د خاطره د روغې جوړې د شو؟ کولے څهٔ کانګرس زیات نه دې د تر کومه پورې لاړ؟ پېرنګي ته وائي چې اګر چې انتخابات مونږ ګټلي دي حق د حکومت زمونږ دے، خو تهٔ خېر دے اختیار جناح صاحب لهٔ ورکړه خو اقتدار هندوستان ته حواله کړه. ولې بر ګه تماشه ده چې پېرنګے غلے ناست دے. وفاقي حکومت جوړولو او د دغې مشري جناح صاحب لهٔ ورکولو مخالفت جناح صاحب او نواب زاده لیاقت علي خان کوي. د ناړامۍ هم څهٔ حد وي، هغه د پېرنګي ټوله باداري، بدنامي، بد نیتي، بددیانتي، دوکه، فریب، ظلم زیاتے، تجاوز او د باداري شوق هر څهٔ ډېر په استاذۍ کښې هغه د جناح صاحب او مسلم لیګ په غاړه کښې واچول او د مسلم لیګ د دغه وخت مشرانو ثومره په کلکو سترګو د پېرنګي دغه پالیسي په ډېره خوشحالۍ او فخر وړاندې بیائي. زهٔ وایم چې اسلام خو ډېر اوچت مقام لري د سړیتوب او انسانیت تقاضې هم په شاپاتې دي. کهٔ مسلم لیګ په حقیقت کښې مسلمان لهٔ حق غوښتو، نو نن ورته د ټول هندوستان حکومت ورسپارلے کېږي خو دوي ئې نهٔ قبلوي. د هندوستان د حکومت اخستو نه انکار په دې وجه خو نهٔ دے چې ګنې دا اقتدار به مسلم لیګ د پېرنګي نه اخلي او د هغهٔ جګړه خو د پېرنګي سره نه د کانګرس سره ده. څهٔ

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

وشو کۀ دغه کانګرس نن د ملک د ازادۍ په جدوجهد کښې په جېلخان
کښې بندیوان پروت دي.
پېرنګیان هم عجیبه مخلوق دي. څنګه چې خپل منځ کښې په خط او کتاب
کښې دوي ډېر په بې باکۍ رېښتیا رېښتیا وائي او چې څنګه په نورو خلقو
بوږه نه دوروي، خو داسې څان هم کله نه کله بادوي. د ګاندهي جي د دې
پېشکش او د جناح صاحب د انکار نه پس نور خو پرېږده چې هغه شوده
ایمري هم پوهه دے، لکه چې په 8/2/1943 کال وائسراے ته لیکي؛

I don't believe that you will ever get Indian politicians settling down to a reasonable discussion of their own internal problems so long as they can shirk them by putting the blame on an alien govt. To that extent thers is really something in Gandhi's plea that Indians can only agree once we are out of their way.

ترجمه: زۀ باور نۀ کوم چې تۀ به کله هم هندوستانے
سیاستدانان د خپلو مسئلو د حل د پاره یو معقول بحث،
تمحیص ته تیار کړې. ترڅو چې کېدے شي هغوي به د دغه
مسئلو د حل نه ډډه کوي او الزام به په اجنبي حکومت اچوي.
تر دغه اندازې د ګاندهي په دې دعوي کښې وزن شته چې
هندوستانیان هغه وخت په خپلو کښې جوړېدے شي چې
مونږ (انګریزان) د هغوي د لارې نه ووځو.

مسلمانان وزیران

لکه څنګه چې مخکښې ذکر شوے دے. کله چې ګاندهي جي په جېل کښې
دننه روژه ونیوه او حکومت هند په هغې غوروونه کاڼۀ کړل، نو د وائسراے د

خپل کونسل څو ممبرانو استعفي ګانې ورکړې. دا ټول غېر مسلم وو
وائسراے لکه چې د غېر مسلمو د دغه روئې نه مایوسه شو، نو د دې وجې
نه ئې مسلمانانو ته مخه کړله ولې چې دا ئې لکه چې تسله وي چې دوي به د
دومره خودداریٔ او عزت نفس مظاهره نۀ کوي، او هم دغسې وشوه د هغۀ
په حقله وائسراے وزیر هند لۀ تسله ورکوي چې امید دے چې د دې وزیر نه
به د دغه مخکښېنو هسې د شکایت موقع نه وي چې بیا په دنیا کښې مونږ
بدنام کړي، ولې چې دا د کونسل ممبران خو منتخب دي هم، دا خو
وائسراے په خپله خوښ کړي دي او نامزد دي. وائسراے د 2/5/1943 په
خط کښې وائي؛

I was him (Aziz u hiq) yesterday and gave him a kalking to. I told him I would own the food deptt. Myself, though not publicly, for the time being, and he readily accepts that public responsibility will, of course. Be entirely with him and he will bave to defend the action of the deptt. In public and of course keep in touch with what's going on inside. As regards commerce. Industries and civil Supplies I begged him not to make the mistake of immersing himself is a great deal of detail, that was properly to be handled or to slow down action by frequent interference from his high level …… He took all this very well and expressed himself ready to play.

ترجمه: ما پرون عزیزالحق ولیدو او ورته مې خبرې وکړې. ما
هغۀ ته ووې چې د خوراک محکمه به د موجوده وخت د پاره
اصلاً ماسره وي خو اعلانیه طور به د خلقو په مخ کښې تاسره
وي، او هغه په بېړه دا ومنله چې بې شکه د دغه محکمې
پبلک ذمه واري به د هغۀ وي او هغه به د عوامو په وړاندې د

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه محکمې د عمل دفاع کوي او ورسره به خان خبروي چې د محکمې دننه څۀ روان دي ما ترې نه خواهش وکړو چې خان پۀ زیات تفصیل کښې د غرقولو غلطي ونۀ کړي، کومه چې به د سېکټریانو لۀ خوا سر ته رسي. خان باندې زیات بار وانۀ چوي یا د لوړې سطحې نه درکاري مداخلت پۀ ذریعه کار سست نۀ کړي. هغه پۀ دې هر څۀ اٰمنّا او صدّقنا ووې او لوبې لوبولو ته ئې امادګي ظاهره کړه.[15]

دا پرېکون او خلاصي ورسره وائسراے د مخکښې نه کړي دي. دې ته هم لږ غور پکار دے چې دغه غېر مسلم وزیران هم وائسراے خوښ کړي وو. او دا مسلمانان هم وائسراے خوښ کړي دي. د دواړو پۀ کردار، عمل او خودداری کښې دې واضحه فرق ته چې سړے ګوري نو ګنې پېرنګیان ګرم وو چې هغوي خپل ټول اعتماد صرف پۀ مسلمانانو کولو. کۀ هغه سرکاري افسران او وزیران وو او کۀ سیاست دانان. پۀ دغو ورځو کښې وزیر هند ایمري دا هدایات راولېږل چې د ګاندهي جي د روژې پۀ سلسله کښې چې کومو غېر مسلم سرکاري افسرانو استعفي ګانې ورکړې. هغه سمدستي

---

[15] سردار شوکت حیات د جناح صاحب نژدې باوري ملګرے خپل کتاب "ګم ګشته قوم" خپرونه 1995از کښې د دې عزیز الحق پۀ حواله لیکلي دي چې د 1947از پېل کښې جناح صاحب ما ته د سیاست پرېښودلو او د پېسې ګټلو مشوره راکړه. ما ورته خواب ورکړو چې نۀ د جنګ دوران زۀ ډګر پرېږدم او نۀ راته د ډېرو پېسو ګټلو چل راځي نو جناح صاحب خپل پرائیوېټ سېکرټري کے ایچ خورشید راوغوښتو چې د وائسراے کونسل ایګزېکټیو غړي عزیز الحق سره پۀ فون زما تماس ونیوه. هغۀ چې نمبر ملاو کړو نو خبرې ئې ورسره وکړې چې شوکت درلېږم او دے ئې ولېږلو. عزیز الحق چې د خوراک محکمه ورسره وه، هغۀ د درامد کنټرولر مسټر مهته او د برامد چیف کنټرولر میا امین الدین راوغوښتل او سردار شوکت حیات ته ئې پرې د یو کروړ نه زیات پرمټونه جوړ کړل دې نه پس چې دے جناح صاحب ته راغلو نو هغۀ د ممبۍ مشهور سېټهـ احمد ته ولېږلو د چا چې پۀ یورپ تجارت ؤ و د هغۀ پۀ ذریعه ئې ورله یورپ کښې اردرونه بک کړل ـ یعني پۀ یوه پېره ئې ورله د لوے لاس وهلو سرکاري طریقه وښودله

منظورې کړې بلکې نور هم کوشش وکړئ کۀ داسې غېر مسلم افسران وي چې پۀ هغوي لږ هم څۀ شک د دې جذبې کېدے شي چې دوي کانګرس سره همدردي لري، نو پۀ مخه ئې د نوکرۍ نه وباسئ

جناح صاحب او د پاکستان تشریح

د سر سکندر حیات خان د مرګ نه پس سر خضرحیات ټوانه د پنجاب نوے وزیراعلي مقررشو. دغلته ده سره پۀ یونینسټ پارټۍ کښې هندوان او سکهان هم وو او وزیران هم، چونکې د مسلم لیګ د طرفه د پاکستان د مسئلې مختلف تاویلونه کېدل، نو دغه غېر مسلمو پنجابیانو پۀ خپل وزیراعلي زور واچولو چې حکومت لۀ پکار دي چې پۀ جناح صاحب زور اچوي چې هغه د پاکستان تشریح وکړي. ولې چې پۀ لاهور کښې پاس شوي قرارداد کښې د «یو ریاست» نۀ، بلکې د «ریاستونو» ذکر ؤ. اوس پکښې جناح صاحب دا شوشه هم پرېښې ده چې د مشرقي او مغربي پاکستان ترمنځه یوه ګزرګا (corridor) وي چې هغه به د مسلمانانو وي وغېره وغېره. نو پۀ دې سلسله کښې خضرحیات ټوانه د وائسراے هند نه تپوس وکړو چې جناح صاحب دا کوم تاویلونه بیانوي. د دې نه خو نوره ګډوډي پېدا کېږي. نو ښۀ به دا وي چې جناح صاحب پۀ دې مجبور کړے شي چې هغه د پاکستان د منصوبې پوره تشریح او وضاحت وکړي، ولې چې مونږ ته پۀ پنجاب کښې مشکلات پېښېږي. بله دا چې د دغې وضاحت پۀ رڼا کښې به مسلمانان هم خپله فېصله وکړے شي. وائسراے دا کله منله. هغه کله یوه بهانه او کله پۀ بله بهانه وخت لۀ دیکه ورکوله. د وائسراے دلچسپي خو د پاکستان پۀ وضاحت کښې نۀ وه، نۀ ئې پۀ مسلمانانو، هندوانو، سکهانو او نورو غېر مسلمو څۀ کار ؤ. هغۀ خو د

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکستان د منصوبې په جوړولو او مشتهري کولو کښې صرف یو غرض چې د مسلم لیګ او کانګرس روغه جوړه په هېڅ شان ونۀ شي. د پېرنګي خېر خو هم په دې کښې ؤ چې څومره دا شے مبهم وي، او چې څومره هم مبهم وي نو دومره به خطرناک وي او د مخالفه ډله به ترې نۀ وېرېږي. خضر حیات ټوانه کښې وائسراے هر څۀ وې، ولې وزیر هند ته خو صفا لیکي:

(4/5/1943):

From his (Jinnah) I own point of view held the strength of his position is that he has refused to define it (Pakistan) this I have no doubt that the famous corridor by which he proposes to link North west Pakistan with North East Pakistan, a corridor which would presumably run via Delhi, Luck now, Allahabad and Patna, cutting off the area north of the corridor from the Hindu majorities in the South of it, would almost inevitably figure and he would be a fool if he did not sake all sorts of excessive demands in respect of tariffs, defence, the use of ports and the like.

ترجمه: د جناح د خپل نظر مطابق د هغۀ د موقف نیم زور په دې کښې پروت دے چې هغه د (پاکستان) د تعریف کولو نه انکار کړے دے ... دغه شان هېڅ شک نه لرم چې د کومې مشهورې ګزرګاه په ذریعه چې هغه غواړي شمال مغربي پاکستان او شمال مشرقي پاکستان سره وتړي او کومه به چې د ډیلي، لکهنو، اله اباد او پټنه نه تېرېږي. دغه د ګزرګاه شمالي علاقه به د جنوب هندو اکثریتي علاقونه جدا کوي، دغه د ګزرګاه مسئله به هغه (جناح) راپورته کړي او هغه به احمق وي کۀ چرې هغه دې سره نورې اضافي مطالبې چې

محصولاتو، دفاع او د بندرګاه استعمال وغېره پورې به تعلق ولري را اوچتې نۀ کړي

پېرنګے خو لا خوشحاله دے چې څومره دعوي جناح صاحب کوي، دومره به د روغې جوړې ګنجائش ختمېږي. د پېرنګي څۀ خر خته کښې نښتے دے چې هغه دې د پاکستان د منصوبې د وضاحت او تشریح زور په جناح صاحب واچوي ولې د دې حقیقت نه هم انکار نۀ شي کېدے چې تر دغه وخته پورې لا جناح صاحب او د مسلم لیګ نور مشران په خپله هم په خپل ذهن کښې واضحه نۀ وو چې مونږ څۀ غواړو. د مثال په طور دا د ګزرګاه مسئله به واخلو چې یواځې دې ته سړے وګوري نو حېرانه شي چې دا به څنګه وي چې د لاهورنه واخله تر دکلکتې پورې دا ګزرګاه، هندوستان په منځ وشلوي. دا به د مسلمانانو وي، په کوم حق؟ د دې دومره پنځلس سوه مېله اوږدې ګزرګاه پلنوالے به څومره وي؟ د دې د حفاظت د پاره به څومره فوځ پکاروي؟ هم په شمال او هم په جنوب او داسې ورپسې. نو په سوونو سوالونه ذهن له راځي، نو دا صرف یوه خبره ثابتوي چې د مسلم لیګ د مشرانو په ذهن کښې قطعاً څۀ واضحه نقشه د پاکستان نۀ وۀ او پېرنګے ګنې په دې نۀ ؤ پوهه چې نور خو پرېږده دا د ګزرګاه دا تجویز څومره نامعقول څۀ چې د خندا او ټوقې دے. وزیر هند ایمري په خپله مني:

The practical case, indeed. Against Pakistan seems to me overwhelming.

(د 6/5/1943 خط)

ترجمه: دپاکستان خلاف عملي دعوي زما په خیال ډېره قوي ده.

نو ګنې د دې خبرې د ثابتولو د پاره څۀ ډېر زیات عقل او منطقي دلیل پکار دے چې بیا ولې پېرنګي دا ټوله لوبه جوړه کړې ده.

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګاندهي جي خط جناح صاحب ته

کله چې د ګاندهي جي د هغهٔ اولنے خط څهٔ خاطر خواه نتيجه را ونهٔ وته کړه چې هغه حکومت هند ته ليکلے ؤ چې اقتدار تاسو جناح صاحب ته حواله کړئ او د هغې ځواب حکومت هند نهٔ بلکې جناح صاحب او نواب زاده لياقت علي خان ورکړو او دغه د قامي حکومت تجويز ئې نامنظور کړو نو بيا ګاندهي جي ابغ پهٔ نبغه جناح صاحب ته د جېل نه خط وليکو چې هغه خط حکومت هند بندکړو. نور خو څهٔ کوې، چې د برطانيې وزيراعظم سرونستن چرچل دغه ورځو کښې د امريکې پهٔ دوره ؤ چې د ګاندهي جي د خط نه خبر شو، نو دومره پرې سخته وه چې د هلته نه ئې سوال ځواب وکړو؛

Winston telegraphed from America urging that there should be no communiqué and the letter simply suppressed.
(25/4/1943)

ترجمه: وينستن دامريکانه تار وواهه چې هېڅ اعلان دې ونهٔ شي او خط دې منع کړي شي.

پهٔ لندن کښې پېرنګيان وبرېدل چې د ګاندهي جي د قامي حکومت د جناح صاحب پهٔ مشرۍ کښې انکار جناح صاحب کافي بدنام کړے دے، نو کهٔ د ګاندهي دا خط ور لهٔ ورکړے شي، نو شايد چې د روغې جوړې ګنجائش پېدا شي، ولې د وائسراے خپله رايه دا وه چې دا خط بندول نهٔ دي پکار. وائسراے پوهه ؤ چې جناح صاحب اوس پېرنګي دومره اوچت خېژولے دے چې د هغې ځاے نه راکوزېدل به هغهٔ ته هم ګران وي. او دې خوا کانګرس هم څهٔ کمے نهٔ دے کړے ولې چې کهٔ د ټول هندوستان حکومت هغوي جناح صاحب ته پېش کړي دي نو د هغې نه نور زيات څهٔ کېدے شي چې ګاندهي

جي به نې جناح صاحب لهٔ ورکړي نو د وائسراے دا يقين ؤ چې د روغې جوړې او مصالحت ګنجائش بېخي نهٔ دے پاتې نو خط دې بيا ولې پېرنګے اتهال کړي او غوړه دې پهٔ خپل سر واخلي پېرنګي خو دنيا ته دا خبره کوله چې مونږ خو نن اقتدار حواله کولو ته تيار يو خو کهٔ د هندوستان مشران پرې رضا شي.

پهٔ خپلو کښې رضا شي.
پهٔ خپلو کښې خبره بد وګڼل چې ولې د ګاندهي جي خط هغهٔ لهٔ ورنهٔ جناح صاحب پهٔ دې خبره بد وګڼل چې ولې حکومت ئې چېلنج هم کړو. د خواجه ناظم الدين پهٔ ورکړے شو. تر دې چې حکومت ئې چېلنج هم کړو. د خواجه ناظم الدين پهٔ حقله وائسراے ليکي چې هغهٔ دلته پهٔ ډيلي کښې پهٔ ډاګه ووې چې پهٔ دې مسئله کښې مونږ جناح صاحب سره ملګري يو او تر استعفي ورکولو پورې تللو ته تيار يو. د خط پهٔ بندولو خو جناح صاحب پېرنګي ته پهٔ قار ؤ او دړکې مړکې هم پکښې وشولې خو بيا ئې يو ډېر عجيبه شان بيان ورکړو چې د هغې پهٔ حقله وائسراے پهٔ 1/2/1943 کښې ليک؛

> Meanwhile he fact that Jinnah has wholly associated himself and in his public statement on Gandhi's letter, with the principal that there can be no communication with Gandhi so long as the Mahatma does not call off the policy of last August, is a very valuable advance.

ترجمه: پهٔ دې دوران کښې جناح د ګاندهي جي پهٔ خط باندې پهٔ خپل مطبوعاتي بيان کښې ځان دې اصل سره تړلي دي چې تر هغه وخته پورې ګاندهي سره هېڅ رابطه نهٔ شي کېدے ترڅو چې مهاتما وتېر اګست پاليسي پرې نهٔ ږدي وايو زيات فائده مند پېشرفت وي.

يو خوا خو د خط پهٔ نهٔ ورکولو اعتراض ؤ او پهٔ دې خوا وائي چې ګاندهي سره د خط وکتابت خو تر هغې سوال نهٔ پېدا کېږي چې تر څو ګاندهي د تېر

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

اګست د میاشتې خپله پالیسي بدله نهٔ کړي. د ګاندهي جي د اګست د میاشتې مطالبه دا وه چې پېرنګیان دې هندوستان ازاد کړي. تحریک د هندوستان د ازادۍ د پاره چلېږي. ګاندهي جي جناح صاحب لهٔ د خبرو اترو دعوت ورکړے دے چې عالمي جنګ شروع دے، ملک کښې اړے ګړے دے، جرمني او جاپان دنیا را پهٔ مخه کړې ده. چې مونږ هم سره کښېنو او د خپل مستقبل پهٔ حقله شریک سوچ وکړو. ګاندهي جي د ملاقات درخواست کوي. جناح صاحب د ملاقات درخواست پهٔ دې شرط قبلوي چې اول دې ګاندهي جي د (هندوستان پرېږدي) Quit India تحریک د واپس کېدو اعلان وکړي یعني ګاندهي جي دې دا اول ومني چې مونږ د ملک د ازادۍ مطالبه پرېښودله، د هغې د پاره مو خپل تحریک او خپل جدوجهد بند کړو، نو هغې نه پس ته به جناح صاحب هغه سره خبرو اترو ته کښېني. تپوس دا پکار دے چې دا تحریک خود نوابادیاتي او سامراجي بادار پېرنګي پهٔ خلاف د ملک د ازادۍ د پاره او د خپل حق خودارادیت د پاره چلوو. نو چې جناح صاحب او مسلم لیګ ته پهٔ دې کښې څهٔ تکلیف ؤ، دا کار خو د پېرنګي ؤ چې هغه ګاندهي جي ته دا شرط پېش کړي وي. دا څومره د زړهٔ چاودون خبره ده چې نن مسلم لیګ هم هغه ذمه واري پهٔ خپل سر اخستې ده کومه چې د پېرنګي وه. پهٔ داشان جناح صاحب د حکومت هند فېصلې لهٔ هم جواز پېدا کړو چې هغوي ګاندهي جي خط بند کړے ؤ. دا خو هغه د مړه سپي خبره شوله، یو سړي خپل یو اشنا لهٔ لاړ. ورته ئې ووې چې د اوړي د فصل د سمبالۍ ورځې دي. زهٔ به څو ورځو لهٔ پهٔ مېره غنمو ته دېره یم نو کهٔ تا خپل سپي ما لهٔ څو ورځې راکړو چې هلته ماسره څوکۍ کوي، اشنا ورته ووې چې زما سپے خو مړ دے کهٔ دغلته ولاړ وي خو بیا هم خبر ؤ. بیا ئې ورته وې کهٔ ژوندے ؤ، نو هم مې تا لهٔ نهٔ درکولو خو زهٔ ئې څواب ورکوم او څواب هم د پېرنګي څواب. د وائسراے د خوشحالۍ هغه خو به

پرېږدو. ولې وزیر هند ایمري د جناح صاحب د دې بیان پهٔ حقله څهٔ لیکي؟ (2/6/1943):

I confess I admire the skill with which Jinnah has taken advantage of your deflation of Gandhi ovrer this business of deflating him once further, while at the same time adroitly saving his own face by making it clear that the only letter which would have satisfied him and which he dared you not to forward, was one abandoning the whole congress policy (i.e. to the extent making his condition identical with yours).

ترجمه: زهٔ اعتراف کوم او جناح مهارت ستایم، څنګه چې هغه ستا د ګاندهي جي د سپکولو نه پهٔ دې معامله کښې فائده واخسته او نور ئې سپک کړو او پهٔ عین وخت کښې پهٔ داسې ماهرانه رول خپل مخ بچ وساتو چې دا خبره ئې واضحه کړه چې صرف یو خط هغه مطمئن کولے شو او کوم چې هغه (ګاندهي) ونه کړے شو، تاسو ته راولېږئ، هغه دا ؤ چې د کانګرس ټوله پالیسي پرېږدي (تر دې پورې لاړ چې خپل شرط ئې تاسو (وائسراے) هغې سره مشابه کړو.)

مطلب د پېرنګي دادے چې ګاندهي جي سپک deflate کړي او هلته پس ته به ورسره خبره کوي چې اول پرې دغه تحریک واپس واخلي، کومې چې د پېرنګي پهٔ خلاف د هندوستان د ازادۍ د پاره چلېږي، نو ایمري خو څکه وائي چې جناح صاحب هم ګاندهي سپک کړو او دوهمه خبره هم جناح صاحب د پېرنګي وکړله او د پېرنګي او جناح صاحب یو شرط دے چې اول د ازادۍ تحریک واپس واخله نو هله پس ته به نورې خبرې کېږي چې دا قسمه واقعاتو ته سړے پهٔ غور ګوري، نو دا خبره څان ته بیا بیا رایادول

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

غواړي چې ایا ددغه وخت د مسلم لیګ لیډرانو پهٔ دې خپله رویه او پالیسۍ چرې د دې اړخه هم سوچ کړے ؤ چې زمونږ پهٔ دې رویه د مسلمان پهٔ کور کښې کوم خبر پریوځي کهٔ نهٔ؟ هغوي هم پهٔ پټو سترګو پهٔ پېرنګي پسې نیت تړلے ؤ چې څهٔ هغهٔ کول غوښتل، هغه دوي ورله پهٔ خوشحالۍ او فخر سرته رسول.

د جناح صاحب مقام او حېثیت د پېرنګي پهٔ نظر کښې

چونکې تر دغه وخته پورې لا پېرنګي د هندوستان د پرېښودلو اراده نهٔ وه کړې او هلته پهٔ لندن کښې ناست وزیر هند سره به کله کله دا وېره شوله چې وائسرا ے کومه طریقه د جناح صاحب سره شړي ډېر امکان لري چې دا جناح صاحب بیا دومره پهٔ سر وخېژي چې بیا سبا لهٔ د پېرنګي د پاره سر دردي شي او بیا چې وقتاً فوقتاً وائسرا ے دا هم لیکي چې زما حتي الوسع دا کوشش دے چې پهٔ مسلم لیګ کښې دې انتشار او نفاق پېدا نهٔ شي، نو دې وزیر هند نور هم وویراو چې ډله ورله هم ته مضبوطه کړې او سړي هم دومره ناحقه مطالبې کوي، نو سبا لهٔ به دې زمونږ د پاره د ګاندهي او کانګرس نه هم لو ے سر دردي شي. اخېر وائسرا ے هند لنلتګو دا فېصله وکړه چې د وزیر هند ایمري ټولې وېرې خورې کړې. د جناح صاحب د سیاسي حېثیت تجزیه، د مسلم لیګ د قوت تول او بیا د دې موازونه د کانګرس سره پهٔ تفصیل سره او پهٔ ډېر سپینه او بې باکه ژبه کښې وکړې - پهٔ 10/6/1943 کښې د خپل یو رپورټ پهٔ ترڅ کښې لیکي؛

Your comment on Jinnah's sttitude .1 think he probably looks a little more alarming from London that he does here. I don't, however, think he wants a row with the govt. though on the other hand (like unfortunately all these leaders) he exists on being as

rude to govt.(& to his political opponents) as he thinks he dares. I doubt if anyone jakes it very seriously. his threats do not cause me any sleepness nights. As I have consistently felt and said both to Zetland and you, Jinnah would be quite as bad a master as Gandhi. But Jinnah is not as strong a position as to be in the near future, since he represents a minority and a minority that can effectively hold it's won with our assistance. Nor, of course, is his organization as deep.rooted as is that of the Congress. I would expect him to be likely to continue to be not merely non.constructive, but positively destructive, and to Endeavour to play his hand so as to get the maximum in the way of commitments favorable to his community and the maximum in the way of hurdles to be taken by the Hindus, but without cacing a showdown with the Govt.

ترجمه: د جناح د روئې پهٔ باب ستاسو تبصره پهٔ حقله باید ووایم چې زما پهٔ خیال هغه د لندن نه ممکنه ده لږ زیات ورونکي و ښکاري، پهٔ نسبت ددې ځا ے. لیکن زهٔ فکر نه کوم چې هغه حکومت سره شخړه کول غواړي اګر کهٔ بل طرف ته (لکه د بدقسمتۍ نه د دې ټولو لیډرانوغوندې) د هغهٔ بقا پهٔ دې کښې ده چې حکومت سره (او خپلو سیاسي مخالفینو سره) دومره بدتمیزه اوسي څومره چې جرات ئې ولري. زهٔ پهٔ دې کښې شک لرم چې څوک هم دارو پهٔ سنجیدګۍ سره اخلي او د هغه ګواښونه زما د پاره د بې خوبه شپو باعث نهٔ ګرځي لکه چې ما همېشه محسوسه کړې ده او وزیر زیټلینډ او تا ته مې وئیلي دي جناح به دومره بد بادار وي څومره چې

Scanned by CamScanner

به ګاندهي وي. لیکن پهٔ دومره مضبوط پوزیشن کښې نه
دے څومره کښې چې ګاندهي او کانګرس دي او امکان نهٔ
لري چې هغه پهٔ نزدې مستقبل کښې مضبوط شي، ځکه چې
هغه د اقلیت نمائندګي کوي او داسې اقلیت چې هغه زمونږ
پهٔ مدد پهٔ خپلو پښو ودرېدے شي نهٔ پهٔ واقعیت کښې د هغه
تنیم دومره ژورې جرړې لري څومره چې کانګرس لري، زهٔ به د
هغه نه دا توقع و لرم چې خپل کار جاري وساتي، خو صرف
غېر تعمیري نه بلکې تعمیري طور کار وکړي او کوشش
وکړي داسې لوبه وکړي چې د خپلې برادرۍ د پاره زیات نه
زیات وعدې ترلاسه کړي او زیات نه زیات رکاوټونه د
هندوانو لاس ته ورشي، لیکن پهٔ څنګ کښې حکومت سره د
ډغرې اخستونه ځان بچ کړي.

بس دے، وشوه. کهٔ نور څهٔ ګنجائش پکښې شته. پېرنګے تسلیموي چې
جناح صاحب نهٔ څهٔ خپل قوت لري او نهٔ څهٔ قومي تنظیم. تر دې وائي چې پهٔ
راتلونکي مستقبل کښې هم د هغهٔ د قوت د زیاتي هېڅ امکان نهٔ شته. هغه
د اقلیتي فرقې لیډر دے او دغه اقلیتي فرقه صرف زمونږ پهٔ امداد خپل
حېثیت قائم ساتلے شي. نو ځکه خو هغه وزیر هند لهٔ تسله ورکوي چې مهٔ
وېرېږه هغه د حکومت سره د مقابلې نهٔ دي. ددې نه زیات پهٔ واضحه
ټکو کښې وائسراے څهٔ ووائي؟ هغه برطانوي حکومت لهٔ تسله ورکوي چې
جناح صاحب نه څهٔ حېثیت لري او نهٔ څهٔ قوت. هغه خو مونږ د دغه حېثیت
خاوند کړے دے ولې سوال دلته دا پېدا کېږي چې د وائسراے هند د وېنا
مطابق جناح صاحب نهٔ څهٔ نمائنده حېثیت لري او نهٔ سیاسي قوت او قومي
او منظمه ډله، نو دے به د مسلمانانو دحقوقو تحفظ څنګه وکړي؟ دے خو
پهٔ خپله هم پوهه دے چې د دهٔ هر څهٔ طاقت او قوت د پېرنګي پهٔ لاس کښې

دے او کهٔ نن پېرنګے ووائي چې چونکې ما پهٔ دې هندوستان کښې پهٔ خپله
انتخابات کړي دي نو خبره څرګنده ده چې هندوستانیانو پهٔ چا اعتماد
کړے دے نو زهٔ به صرف د قام د منتخبو نمائندګانو او هغه سیاسي پارټو
سره د هندوستان پهٔ مستقبل مشوره کوم کومې چې قام د دې د پاره منتخب
کړي دي نو بیا به د مسلم لیګ او جناح صاحب حېثیت څهٔ وي؟ دا نه چې
ګنې یواځې وائسراے پهٔ دې پوهه ؤ چې جناح صاحب خپل څهٔ قوت او
حېثیت نهٔ لري. جناح صاحب پهٔ خپله هم دا محسوسه کړې وه او نور خو
پرېږده چې پهٔ لاهور کښې ئې پهٔ هغه اجلاس کښې د مسلم لیګ ملګرو ته
وې چې کوم کښې د پاکستان تجویز پاس شوے ؤ. چې اوسه پورې خو
وائسراے بې د ګاندهي نه بل څوک منل نهٔ خو بس ګاندهي، او ګاندهي ؤ
لېکن چې کله پهٔ یورپ کښې جنګ ونښتو، نو وائسراے زهٔ هم وبللم. دا ئې
الفاظ دي؛

> After the war (began) I was treated on the same basis as Mr. Gandhi. I was wonderstruck why all of a sudden I was promoted and given a place side by side with Mr. Gandhi.

ترجمه: د جنګ د نښتونه پس ما سره د ګاندهي غوندې یو
شان سلوک وشو، زهٔ حېران شوم چې ولې ناڅاپي زما ترقي
وشوه او ګاندهي سره څنګ پهٔ څنګ ځاے راکړے شو.[16]

جناح صاحب پهٔ خپله حېران دے چې زما (ترقي) څنګه وشوله او ما لهٔ

[16] خپله جناح صاحب سره دا احساس ؤ چې پهٔ شخصي توګه باندې هغه څومره اوبو کښې دے.
ځکه چې کله ورله د دوېم نړیوال لام نه پس ته انګرېزانو زیات ارزښت ورکړو نو یو دوه کښې حېران
شو.
پي کے مېنن پهٔ کتاب 'انتقال اقتدار' کښې د جناح صاحب خپله وېنا لیکي چې "کله ما سره د
ګاندهي غوندې سلوک وشو نو حېران شومه چې دا ناڅاپه ولې زما رتبه دومره بره شوه چې د مسټر
ګاندهي تر څنګه ئې ځاے راکړلو"

(c) ketabton.com: The Digital Library

Scanned by CamScanner

وائسرائے د ګاندهي سره د مساوي حېثیت څنګه راکه؟ نو لنډه اوږده ئې دا چې وائسرائے هم د جناح صاحب پهٔ حقیقت، حېثیت او قوت خبر دے او جناح صاحب هم خبر دے چې نهٔ ما انتخابات ګټلي دي، نهٔ مې خپل سیاسي تنظیم داسې قوي او محکم دے نو بیا پېرنګي ما لهٔ دا دومره لوړ مقام ولې راکوي، نو د دې لازمي نتیجه یوه او صرف یوه کېدے شي چې د جناح صاحب دې همېشه دا کوشش وي چې د پېرنګي دغه ورکړے حېثیت او مقام د هغهٔ د ګوتوونه وځي. جناح صاحب پهٔ دې هم پوهه ؤ چې د پېرنګي سره د کانګرس د مقابلې د پاره بې د هغهٔ نه بل څهٔ درک نهٔ لګي نو هغهٔ به هم هر وخت دا کوشش ؤ چې د دغې مجبورتیا نه د زیاتې نه زیاته فائده واخلي خو دا به ئې هم همېشه مد نظر ؤ چې چرې خبره دومره لرې لاړه نه شي چې پېرنګي سره اېغ پهٔ نېغه مقابلې ته نوبت ورسي ولې د وزیر هند ایمري تسلي نهٔ کېده، نو پهٔ بل خط کښې ورته وائسرائے لنلتګو د مسلم لیګ پهٔ حقله مونډیزه خبره کړې ده. ورته لیکي چې د هغوي پهٔ اخباري بیانونو پسې تلل نهٔ دي پکار لکه چې پهٔ 4/10/1943 کښې لیکي:

> But I believe as I have often said to you in these matters that the Muslim (Jinnah) though they are bound to abuse us in the interest of keeping their place in the public eye and so safeguarding their reputation as good nationalists, have nothing to gain from the disappearance of the British connection of from a further weakening of that connection, and do not want any such.

ترجمه: بلکې زما عقیده ده لکه چې ما همېشه تا ته د دې معاملو پهٔ حقله وئیلي دي چې مسلمان (جناح) مجبوره دے چې مونږ ته کنځلې وکړي او دغه شان خپل ځاے د خلقو پهٔ نظر کښې خوندي وساتي او د هغه قام پرستانو پهٔ شان د

خپل شهرت حفاظت وکړي البته هغوي ته د برطانوي رابطې د غېبېدو یا د دغې رابطې د نورې کمزورې کېدو نه څهٔ پهٔ لاس نهٔ ورځي او دغه رابطه کمزوري کول نهٔ غواړي

وائسرائے وائي چې جناح صاحب مونږ پسې بد رد ځکه وائي چې قام لهٔ تاثر وکړي چې هغه قام پرسته لیډر دے او پهٔ دې طریقه هغه صرف اولس کښې خان لهٔ اعتماد پېدا کوي، ګني نو حقیقت دا دے چې د مسلمانانو خبر پهٔ دې کښې دے چې انګرېزدې دلته د حاکم پهٔ حېثیت کښې موجود وي، دوي د پېرنګي سره خپل تعلق شلول نهٔ غواړي او شلول خو پرېږده. هغوي د دغه تعلق کمزوري کول هم نهٔ غواړي

صوبه سرحد او پېرنګي

د پېرنګي دې ټولې پالیسۍ ته کهٔ پهٔ غور وکتل شي، نو ده چې د فرقه وارانه سیاست د رادوساره کولو او د مذهبي جذباتو د راپارولو او د مسلمان او غېر مسلمو پهٔ منځ کښې د نفاق او بې اعتمادۍ فضا پېدا کولو پهٔ ذریعه د کوم نفرت او بېلتون بنیاد کېښودو پهٔ هغې کښې د صوبه سرحد خدائي خدمتګارو تحریک ډېر لوے خنډ ؤ. دغه تنظیم نهٔ د پېرنګي پهٔ داخلي پالیسۍ کښې ځائېدو او نهٔ ئې د پېرنګي د خارجه پالیسۍ سره مرسته کوله او پېرنګي ته لوے تکلیف او مشکل دا ؤ چې پهٔ صوبه سرحد کښې د مسلمانانو ابادي قابو پهٔ سلو کښې دوه نوي وه چې هغه د ټول هندوستان پهٔ ټولو صوبو کښې د مسلمانانو د تناسب نه زیاته وه او غټ مشکل دا ؤ چې دا صوبه پهٔ هغه مقام پرته وه کوم ته چې پېرنګي خپل سرحد وے، داسې خو د پېرنګي سلطنت پهٔ هغه وخت کښې دومره غزېدلے ؤ چې هغه د چا خبره چې د هغې نمر نهٔ پرېوته ولې پېرنګي دې صوبې ته

صوبه سرحد ښکه وې چې دلته د پېرنګې خپل حقیقي دښمن یعني شوروي اتحاد سره مخامخ کېدو او دا د سامراج او نو ابادیاتي نظام د نمائنده تاج برطانیه داسې سرحد ؤ چې دلته ورته مخامخ شوروي اتحاد پروت ؤ چې اول پکښې زارشاهي وه او د هغه زارشاهۍ په دوران کښې خپل سرحد د افغانستان پورې د امو دریاب غاړې ته رارسولے ؤ. ولې د 1917ز د روس د اشتراکي انقلاب نه پس خو پېرنګي سره ورو ورو نوره هم خطره پېدا شوله او امو دریاب چې تر دغه وخته پورې یو جغرافیائي سرحد ؤ، د دغه انقلاب نه پس هغه د جغرافیائي سره سره یو نظریاتي سرحد هم شو او د دغه نظریاتي یلغارنه د بچ کېدو د پاره پېرنګي هم یو نظریاتي قوت پېدا کړو. مونږ ولیدل چې په اولني عالمي جنګ کښې پېرنګي خپل قوت د مسلمان اتحاد او طاقت د ختمولو د پاره استعمال کړو پېرنګي د هندوستان حکومت د مسلمانانو نه اخستے ؤ. پېرنګے د سمندر په لاره هندوستان ته راغلے ؤ. پېرنګي ولیدل چې د یورپ د بلقان د ریاستونو نه راواخله تر د چین د سرحد پورې دا ټوله خطه د مسلمان وه او هلته د شمالي افریقې نه را واخله تر مشرق وسطي پورې دا یو ډېر لوے عظیم قوت د مسلمان ؤ او بیا په تېره د ترکي خلافت عثمانیه یو دروند او مضبوط حکومت ؤ. نو زۀ په هندوستان کښې په غزیدلو پښو خوب نۀ شم کولے او نۀ دا بې حسابه دولت هضمولے شم نو چې اولني جنګ عظیم خلاصېدو، پېرنګي د ترکو خلافت دړې وړې کړے ؤ او هغه لوے اتحاد او تړون ئې دړې وړې ټوټې کړے ؤ او د خپل لاس ګوډاګي ئې هلته کښېنولي وو.

چې جنګ خلاصېدو نو پېرنګي ایله ساه واخسته چې د مسلمان نه مې خان بې غمه کړو او د اسلام دا بین المللي تړون مې د منځه یوړو. ولې چې د دغې جنګ په دوران کښې روس کښې یو اولسي انقلاب راغے. اول خو پېرنګي او نورو سامراجي قوتونو کوشش وکړو چې دغه انقلاب په کچه

کښې ووهي. د انقلاب ضد قوتونو سره ئې ساز باز او مرسته وکړه. نو خوند ئې ونۀ کړو. د ځوان شوروي اتحاد ناکه بندي ئې وکړه چې د بهر دنیا سره د هېڅ قسمه تجارتي لین دین ونۀ شي. دا ئې کوشش ؤ چې په دې طریقه به دا نوي نظام اقتصادي طور کمزورے او تباه کړي ولې دغه سازش هم کامیاب نۀ شو او چې کله د دغه اولسي انقلاب لوے او ستر مشر لنین مړ شو او انقلاب بیا هم قائم پاتې شو، نو بیا پېرنګي سره په حقیقت کښې سخته وېره پېدا شوله او د دغه نظریاتي انقلاب د مخنیوي د پاره ئې سوچ او فکر شروع کړو، نو اخېر په دې نتیجه ورسېد چې پېرنګي د دغه نظریاتي قوت د پاره هر چرته کۀ لاس پښې وهي نو د هغې د وړاندې صرف او صرف یوه لاره وه چې هغه اسلام د خپل غرض د پاره استعمال کړي او دغه نظریاتي قوت د شوروي اتحاد د انقلابي او نظریاتي قوت د مخنیوي د پاره قوي کړي خو پېرنګے په دې ښۀ پوهه ؤ چې کۀ د حقیقي اسلام روح قائم پاتې کېږي نو دې کښې خو د کافر پېرنګي تاوان دے او ګرانه ورته په دې هم وه چې اوس اوس پېرنګے د مسلمانانو د عظیم خلافت بر خلاف په ډاګه جنګ کړے ؤ نو دغه اسلام د پېرنګي نۀ ؤ پکار، پېرنګي لۀ داسې اسلام پکار ؤ چې هغه د پېرنګي د سامراجي او نوابادیاتي شهنشاهیت په مرسته ودرېږي او د انقلابي شوروي اتحاد د مقابلې د پاره یوې نظرئې په حېثیت د پېرنګي وسله شي نو د پېرنګي پالیسي بدله شوه، هغه د اسلام یوه داسې تیزندۍ غوښتنه چې هغه د ترکي نه را واخله د چین تر سرحده پورې د شوروي اتحاد په مرۍ کښې واچوي چې پېرنګیانو په خپله ژبه کښې Military Creacent یعني (فوځي هلال) وې.

په هندوستان کښې د فرقه وارانه نفرت او دښمنۍ بنیاد هم په دې غرض کېښودے شوے ؤ او هم د دې بین الاقوامي سامراجي مقصد د حاصلولو د پاره پېرنګي دا ضروري وګڼله چې دا تیزندۍ به هله پوره مضبوطه او

مکمله شي چې د اسلام په نامه یوه حصه د هندوستان قطب ته د شوروي اتحاد سرحد ته مخامخ راجدا شي چې د ترکي. ایران سره سره د چین تر سرحد پورې د اسلام په نامه یوه مضبوطه او محکمه کلا جوړه شي چې دا د شوروي اتحاد برخلاف د پیرنګي د سلطنت د بچ کولو او د هندوستان د غلام ساتلو د پاره یوه ذریعه او وسیله شي. پیرنګي ډېر هوښیار او چالاک ؤ. هغه ځان لهٔ داسې ملګري کتل چې هغه د پیرنګي دا مقصد ترسره کړي. نو چې دې ته ښهٔ پهٔ غور وکتل شي. نو باچا خان او د هغهٔ خدائي خدمتګاران د پیرنګي پهٔ دغه پالیسۍ کښې پهٔ هېڅ شان نهٔ ځائیدل. اندروني پالیسي د پیرنګي دا ده چې هغوي د هندو او مسلمان پهٔ منځ کښې د نفرت، کرکې او دښمنۍ پهٔ حق کښې وو او خدائي خدمتګار د دغه شي مخالف وو. بله دا چې پیرنګي اسلام د خپل سامراجي او نو ابادیاتي شهنشاهیت د بچ کولو د پاره استعمالول غوښتل او خدائي خدمتګاران دغې ته قطعاً تیار نهٔ وو. بلکې مطالبه، کوشش او جدوجهد ئې دا ؤ چې پیرنګے دې د هندوستان د ازادۍ اعلان وکړي او کډه دې پهٔ سر کړي چې هندوستان ازاد شي او د هندوستان واک اختیار دې اولس ته پهٔ حواله شي چې د دولت او وسائل د قام د وړو، تږو او بربنډو لغړو او بې وسه غریبانانو پهٔ ښېګړه راشي او هم د دې غرض د پاره ئې ځان پهٔ هندوستان کښې هغه قوتونو سره ملګرے او اتحادي کړے ؤ چا چې د ملک د ازادۍ د پاره ملا تړلې وه او هغه او انډین نېشنل کانګرس یعني هغه د ملک د ټولو اوسېدونکو یو قام پرسته تنظیم ؤ چې پکښې هندوان. مسلمانان، سکهان، عیسایان او پارسیان ټول شامل وو او هندوان پکښې ډېر وو. ولې چې هندوستان کښې اکثریت د هندوانو ؤ او د کانګرس بنیادي مقصد د ملک ازادي وه او د پیرنګي کډه بارول د کانګرس پهٔ هېڅ شان هم د پیرنګي د پاره شوروي اتحاد سره مقابلې ته غاړه نهٔ کېښوده، بلکې هغهٔ خو

کوشش دا ؤ چې پیرنګے دې هندوستان نه واپس خپل ملک ته لاړ شي نو پیرنګي چې پوره سوچ وکړو. هغه هم پهٔ دې نتیجه ورسېدو چې پهٔ هندوستان کښې دننه د هغهٔ دښمن کانګرس دے او د کانګرس نظریه د قومیت ده چې هغه د علامه اقبال خبره:

مذهب نهین سکهاتا آپس مین بیر رکهنا
هندي هین، هم وطن هین. هندوستان همارا

ترجمه: مذهب پهٔ خپلوکښې د دښمنۍ ساتلو درس نهٔ ورکوي، هندیان یو هم وطنه یو. هندوستان زمونږ دے

او د پیرنګي دښمن شوروي دے نو د پیرنګي نظر بازو او هوښیارو سترګو داسې محسوسه کړه چې کهٔ یو خوا اسلام پیرنګے د خپل غرض د پاره د یوې نظرئې پهٔ توګه د شوروي اتحاد برخلاف استعمالولے شي. نو پهٔ بل اړخ هم دلته پیرنګے هم دغه اسلام د کانګرس پهٔ خلاف استعمالولے شي نو د هغهٔ مشکل اسان شو یعني چې یو اسلام راټینګ کړي. نو دلته پهٔ هندوستان کښې دننه به ئې د فرقه وارانه نفاق، نفرت او دښمنۍ د پاره پهٔ خپله ښېګړه راولي او پهٔ بین الاقوامي میدان کښې ئې د یو نظریاتي قوت پهٔ توګه د شوروي اتحاد د انقلابي اشتراکي نظرئې بر خلاف استعمال کړي او هم دغه پالیسي وه چې پیرنګي راټینګه کړه. ولې پهٔ دې پالیسۍ کښې د ټولو نه لوے خنډ د صوبه سرحد خدائي خدمتګاران وو چې نهٔ د هندو مسلمان د نفاق او نفرت پهٔ خاطر هغوي د هندوستان د قامي او اولسي تحریک نه ځان جدا کړو او نهٔ د شوروي اتحاد برخلاف د پیرنګي د دغه نظریاتي مقابلې د پاره د اسلام نوم هغوي استعمالولو ته غاړه کېښوده. پیرنګي ته دا هم یو مشکل ؤ چې دې صوبه کښې مسلمانان پهٔ ډېر زیات اکثریت کښې وو، بله دا چې صوبه سرحد سره تړلې قبائلي علاقه وه او ور پورې افغانستان ؤ چې دا لر او بر پښتانهٔ پیرنګي د ډیورنډ د کرښې پهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

Scanned by CamScanner

برکت د یو بل نه راشلولي وو او اګر چې ډېر جنګونه شوي وو. نو بیا هم پېرنګي د پښتنو د علاقو نه مجموعي طور مطمئن نهٔ ؤ نو پهٔ داسې حالاتو کښې د پېرنګي د خېټې لاندې صوبه سرحد کښې دا یو قامي تحریک راپورته کېدل د پېرنګي د پاره یوه خطره وه او د هغهٔ د مفادو د تحفظ پهٔ لاره کښې زبردست خنډ ؤ. نو پهٔ دې اړخ د دې قامي تحریک د هندوستان د قامي ډلې کانګرس سره تړون، واقعي چې د پېرنګي د ټولې پالیسۍ د پاره د ټولونه لویه خطره او د پېرنګیانو ټوله پالیسي دا وه چې دا تحریک د کانګرس نه وشلوي، دے وچقوي ختم ئې کړي. ولې چې دا صوبه یو خو ډېره حساسه منطقه وه بل د هندو او مسلمان د نفرت او بېلتون تحریک پکښې نهٔ ؤ بله لویه خبره دا وه چې دا خدائي خدمتګاران، دا پهٔ قام مئین او ننګیالي داسې وو چې د پېرنګي د بې پناه ظلمونو. تشدد. وهلو. ټکولو. کورونو تالا کولو، جېلخانو، د هغې تکلیفونو. جائیدادونو ضبطولو داسې د هر قسمه حربې چې پرې پېرنګي استعمال کړې دا تور زن او بهادران پېرنګي د خپلې وانهٔ ړول.

خانان او مُلیان

ولې پېرنګي کهٔ یو خوا پهٔ وهلو او جبر و تشدد صرفه نهٔ وه کړې، نو پهٔ دې بل اړخ ئې د دې قامي تحریک پهٔ خلاف ټول خپل اثر او رسوخ، مال او دولت استعمال کړو او هغه ټولې حربې ئې استعمال کړې چې د هغهٔ پهٔ اختیار کښې وې حقیقت دا دے چې د پېرنګي خو اول دا خیال څهٔ چې یقین ؤ. چې زهٔ به حکومتي زور او تشدد دا تحریک وچقوم، بیا ئې خپل ټول قوتونه راټول کړل، سران، نوابان، خان بهادران، خان صاحبان، جاګېرداران، انرري مجسټریټان او خپل ټول ګوډاګیان راټول کړل پهٔ

زرګونو خلقي پهٔ جېلونو کښې واچول شول، د خانانو زامنو د پېرنګي د پاره ډنډه ماران بهرتي کړل، د خدائي خدمتګارانو کورونه تالا شول. بچي ئې خوار شول، د هرې پور د جېلخانې نه بهر د غازیانو مقبره جوړه شوله خو قام دومره بې کچه نرتوب او د بهادرۍ مظاهره وکړه چې دنیا ورته حېرانه پاتې شوله ولې کله چې د خدائي خدمتګارو د دې عظیمو قربانو پهٔ نتیجه کښې پېرنګے مجبور شو او صوبه سرحد لهٔ ئې د هندوستان د نورو صوبو سره مساوي حیثیت ورکړو او چې بیا کله د 1935ز ایکټ د لاندې دلته پهٔ اول ځل انتخابات وشول، نو اګر چې دغه وخت کښې د ټول اولس بالغ رائې دهۍ ووټ نهٔ ؤ. اندازه دا وه چې د بالغ رائې دهندګانو پهٔ قول څهٔ (50.40) فیصده ووټران وو. مګر بیا هم پېرنګي ولیدل چې د هغهٔ ټول غټان یو پهٔ یو قام راځملول اګر چې خدائي خدمتګارو پهٔ دغه اولني انتخاباتو کښې قطعي اکثریت حاصل نهٔ کړو. بلکې د (50) ممبرانو پهٔ اسمبلۍ کښې ئې (19) سیټونه وګټل، خو دې الیکشن دوه خبرې واضحه کړې یو خو دا چې ئې د خدائي خدمتګارو د ډلې نه بل یو هم منظم تنظیم نهٔ ؤ چې پهٔ دې انتخاباتو کښې ئې جماعتي حیثیت باندې برخه اخستې وې او دویمه اهمه خبره دا ده چې خدائي خدمتګارو پهٔ دغه انتخاباتو کښې کومو کومو شخصیتونو لهٔ ماتې ورکړه، د پېرنګي د اړخه د ټولونه عبرتناک شکست د نواب سر صاحبزاده عبدالقیوم ؤ چې د زیدې کلي د یو خدائي خدمتګار عبدالعزیز خان نه ئې شکست وخوړ. دې بل اړخ د هوتي نواب سر محمداکبر خان د خپلې کورنۍ د یو خدائي خدمتګار امیر محمد خان (چې پهٔ خان لالا مشهور ؤ) د لاسه شکست وخوړ. داسې د تهکال د نوابۍ د کورنۍ ارباب شېر علي خان هم د خپلې کورنۍ پهٔ یو کشر خدائي خدمتګار ارباب عبدالغفور خان بایلله هم دا شان د کوهاټ پهٔ ضلعه کښې د پېرنګي یوه بله مضبوطه ستن خان بهادرقلي خان د یو خدائي خدمتګار د لتمبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې د محمد افضل خان د لاسه راپورزيده. د خدائي خدمتګارو په مقابله کښې چې کوم ممبران کامياب شول، هغې کښې درې نوابان، دوه نواب زاده ګان، دوه خان بهادران او څلورخان صاحبان وو. داسې په هندوانو کښې په شپږو ممبرانو کښې څلور رائې بهادران او دوه رائي صاحبان ور تفصيل ئې داد ے:

- نواب سر صاحب زاده عبدالقيوم (دهٔ خپله حلقه کښې خوانتخاب بائيللو خو د ے لاړ او د هزارې د خان پور د راجګانو په حلقه کښې ودريدو او هلته ئې وګټله)
- نواب باز خان د ټيري (کوهاټ)
- نواب محمد ظفرخان (بنو)
- نواب زاده الله نواز خان (ډېره اسماعيل خان)
- نواب زاده محمد سعيد خان
- خان بهادر سعدالله خان (لښهړ لاړو)
- خان بهادر محمد زمان (هزاره)
- خان صاحب اسد الله خان (ډېره اسماعيل خان)
- خان صاحب عبد المجيد خان (هزاره)
- خان صاحب راجه عبد الرحمان (هزاره)
- خان صاحب محمد عطائي خان (هزاره)

د دې انتخاباتو نه پس سمدستي پېرنګي د صوبه سرحد په سياست نظر واچولو هغه پوهه شو چې دا نوابان، خان بهادران، جاګېرداران، ذيلداران کهٔ په خپلو خپلو خايونو هر څومره قوي او تکړه وي، خو چې ترڅو دلته يو مضبوط او منظم تنظيم او سياسي جماعت نه وي، نو پېرنګي د خدائي خدمتګارو سره مقابله نهٔ شي کولے. دا ډېره د حېرانتيا خبره ده چې کهٔ څومره پېرنګي کوشش وکړو چې دا خپل ګوډاګيان په يو مزي راغونډ

کړي، خو خبره څهٔ ډېره مخکښې نهٔ تلله. دې خبرې نه هم لږ فکر پکار د ے چې تر دغه وخته پورې په دې صوبه سرحد کښې د مسلم ليګ نوم قدرې نه و او نهٔ ئې د دې وجې نه په اسمبلۍ کښې يو ممبر ؤ. دا ټول ممبران د خدائي خدمتګارو نه غېر ازاد ممبران وو او د هېڅ يوې سياسي ډلې غړي نهٔ وو. پېرنګے په دې پوهه ؤ چې پښتون دوه مشران لري: يو ديني او بل دنياوي پېرنګي په د نياوي مشرانو ملا تړله. هغهٔ د ډېر تکل او تراوسه پورې پېرنګي په دې نتيجه رسيدلے ؤ چې پښتون ډېر خودداره او تورزن قام د ے ولې دهٔ کښې د هغه وخت د معاشرې د قبائلي ژوندون د سردراى نظام د لاندې اجتماعيت تصور نهٔ شته. خان خاني او انفراديت لري. البته خپل خانان او ملکان، مشران او سپين ږيري لري، مګر فېصلې د سرداري نظام په شان سردار نهٔ کوي، بلکې قامي جرګه ئې کوي او چونکې دغه مشران او سپين ږيري د قام د رائې او مشورې تابع وو، خو په دې د پېرنګي سمې نهٔ راتلو نو پېرنګي ته دا وونيل شو چې په پښتنو کښې دې دغه زړې د مشرې کورنۍ او قامي خانان يو طرف ته وديکي او خپلې خانۍ دې قائمې کړي. د هغوي په ژبه خپل بوټي دې نال کړي چې د دوي د لاسه کرلي وي د دوي د لاسه اوبهٔ خوري او هم پېرنګے ئې د سورې لاندې په ارام ناست وي او د دې خانانو. ملکانو او مشرانو پهٔ دا مجبور وي چې دوي ټول پهٔ ټوله په پېرنګي پورې تړلي وي. د دوي ټول دولت،قوت، اثر او رسوخ. عزت او درناو ے به د سرکار په کرسۍ وي نو دوي به چرې هم دا جرات ونهٔ کړے شي چې د پېرنګي بر خلاف څهٔ قدم واخلي. ولې چې پهٔ داشان به د هغه همه مراعاتو، دولتونو اوسفارشونو نه محروم شي د کومو پهٔ ذريعه چې د معتبرۍ اوچت مقام ته پېرنګي خېژولي وو. دا خطاب يافته سران، بې رياسته نوابان، بې بهادرۍ خان بهادران، خان صاحبان، ذيلداران، جاګېرداران او د دوي دا کورنۍ چې د پېرنګي پهٔ شتو شته او د هغهٔ په

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

انعامونو او منصبونو مړې وې او د دوی د بچو د پاره په فوځ او سول کښې نوکرۍ حاضري وې. دا یوه طبقه پېرنګي داسې جوړه کړې وه چې د دوی په دې قام کښې یو سرکاري حېثیت ؤ سفارشونه ئې منظوریدل. انریري مجسټریټان وو مقدمې به ئې په خپله فېصله کولې د دفعه 40 سرحدي قانون د لاندې به هم دوي د جرګو ممبران وو چې د قتلونو فېصلې به ئې اورولې ترل پرانستل به ئې کول. د پېرنګي د وړاندې هم دا مشران وو د دوي نه غېر هغوي نه دا درنې زړې کورنۍ تسلیمولې او نۀ ئې د قام خوښې او غوره سپین ږیري.

د پېرنګے چونکې د دې پالیسۍ سره سره دا هم یوه قطعي فېصله وه چې څنګه هغه دا پښتون قام ټوټې ټوټې کړو. څۀ په افغانستان، څۀ په یاغیستان، څۀ قبائلي علاقې، څۀ ایجنسۍ او څۀ ئې ریاستونه کړل او څۀ ئې د خپلې خېټې د لاندې د صوبه سرحد په نامه رالاندې کړې. هم دغه شان یوه لویه برخه ئې د دې هر څۀ نه جدا د بلوچستان سره ملګرې کړله نو دغه شان ئې بیا کوشش دا ؤ چې د پښتنو نه اجتماعي ژوند تصور بالکل ورک کړي او دې کښې پېرنګي دومره تکلي او غرضي ؤ چې هغه هم په دې خپلو جوړ کړو خانانو او نوابانو کښې هم یو قسمه اتفاق ته غاړه کېښوده. بلکې د پېرنګي غرض دا ؤ چې څومره د دې مختلفو کورنیو او قبیلو او د دې د مشرانو خپلو کښې ورانه وي، نو د یو بل د ضد نه به دوي د سرکار په تابعدارۍ کښې مخکښې کېږي او د هر یو به دا کوشش وي چې د هغه بل په مقابله کښې ځان د سرکار اصلي خدمتګار او تابعدار څۀ چې مرلې ثابت کړي. دې څۀ وخته پورې خو د پېرنګي کار ډېر ښۀ وویستو. خو چې کله د خدائي خدمتګارۍ تحریک شروع شو، نو هغې کښې د قام محرومې حصې او په خصوصیت سره غریبانان شامل شول، نو اول خو سرکار هم د دې خانانو په مرسته د دې تحریک د چقولو انتظام وکړو، ولې د انتخاباتو نه

پس پېرنګے پوهه شو چې یو په یو یعني انفرادي طور کۀ د دې د منظمې ولې په حیثیت یو ځاے په یو تنظیم کښې کار کولو ته غاړه کښې نۀ ږدي. نو تر هغې د دوي د دې قامي تحریک مقابله نۀ شي کولے او بیا په خصوصیت سره چې کله نواب د سر صاحب زاده عبدالقیوم غونډې سرکاري سړي او نواب سر محمد اکبرخان هوتي غونډې د یوسفزو دکورنۍ قامي سړي سره ونښتل. نو بیا خو پېرنګے پوهه شو چې د دې دواړو سرکاري نوابانو اختلاف د پېرنګي مفادو ته نقصان ورسولو.

په دې بل اړخ د نور هندوستان د تجربې نه پېرنګي دا زده کړه وکړه چې اوس د پېرنګي غرض صرف د اسلام په نامه په سیاست کښې ترسره کېږي نو دا هم د تعجب خبره ده چې د مسلم لیګ بنیاد په ستمبر 1937ز کښې په ایبټ اباد کښې د ملیانو د لاسه کېښودے شو. ډېره د حیرانتیا خبره دا ده چې د جمعیت العلماء د صدر مولانا شاکرالله د نوښار په مشرۍ کښې د مسلم لیګ بنیاد کېښودے شو او دا د جمعیت العلماء صدر ئې اولنے صدر او هم د دغه جمعیت العلماء سکرټري مولانا محمد شعیب د مردان ئې د صوبائي مسلم لیګ سکرټري شو. دې ته لږ فکر پکار دے چې په اپریل 1937ز کښې د سرصاحب زاده عبدالقیوم په مشرۍ کښې کوم وزارت جوړشوے ؤ. هغه په ستمبر 1937ز کښې په اسمبلۍ کښې دعدم اعتماد د تحریک په وجه پرېوت.

وروسته چې بیا وزارت یوکال تېر شو او د خپلو محدودو اختیاراتو باوجود د صوبې وزارت د ډاکټر خان صاحب په مشرۍ کښې څۀ انقلابي اصلاحات وکړل یعني؛

1. جاګیرونه ضبطول
2. انرېري مجسټریټۍ ماتول
3. نوبتي څوکۍ بندول

Scanned by CamScanner

دا داسې فېصلې وې چې د دې نېغ پۀ نېغه اثر د پېرنګي پۀ هغه ملاتړو
پرېوت چا ته چې پېرنګي ټول قام مو تازه کېښنولې ؤ او پېرنګي دې سرانو،
خان بهادرانو، خان صاحبانو، ذیلدارانو او د خپل لاس جوړ کړي خانانو ته
پۀ ډاګه ووې چې تر څو تاسو یو قوت نۀ شئ او د یو منظم جماعت د جنډې
لاندې راغونډ نۀ شئ، نو تاسو د خدائي خدمتګارو مقابله نۀ شئ کولې لکه
چې تېرو انتخاباتو دا خبره څرګنده کړله، نن غریب خان د ملک حاکم ګڼې.
ولې چې حکومت د اولس د ووټ پۀ ذریعه جوړ شو او غریبانان ډېر دي.
پۀ هر حال، نوموړو اصلاحاتو پېرنګي او د هغۀ ګوډاګیان ووېرول دې
سرکاري خانانو سره د خپل مستقبل فکر شو او پېرنګي هم د دې موقع نه
فائده واخسته چې پۀ دواړو مورچو د قامي تحریک مقابله وکړي. نو چې د
ستمبر 1938ز کښې خان بهادر سعدالله خان د مولانا شاکرالله د نوښار پۀ
ځاے د صوبه سرحد د مسلم لیګ صدر مقرر کړے شو. پۀ دا شان مسلم
لیګ د نوابانو، سرانو، خان بهادرانو، ذیلدارانو او انرېري مجسټرېټانو پۀ
خپل اختیار کښې واخستو. دا د پېرنګي د پښتنو د پاره دنیاوي ډله شوله
ولې د دې سره ئې د ملیانو یوه ډله منظمه کړله چې د هغې تفصیل د صوبې
د هغه وخت ګورنر سرجارج کننګم پۀ خپلو ذاتي ډائرو کښې ډېر پۀ تفصیل
سره موجود دے. یعنې پېرنګي د خپله جانبه د پښتنو لکه د مغلو د اکبر
باچا پۀ دواړو دنیاوي او دیني مورچو خپلې ډلې منظمې کړلې.

د سر جارج کننګم ډائرۍ

چونکې د پېرنګیانو د ټولې پالیسۍ دارومدار صرف پۀ اسلام ؤ یو د دې
وجې نه د سر جارج کننګم دا رپورټ زۀ لږ پۀ تفصیل سره رانقل کول
ضروري ګڼم چې قام ته پته ولګي چې کافر پېرنګي څنګه پۀ مختلفو ذریعو

او ذریعو د مسلمانانو دیني مشران او پۀ حقیقت کښې د رسول اکرم (ص) د
مصلې (مصلا)، وارثان او د هغۀ د محراب او ممبر تابعداران د خپل کافرانه
غرض د پاره استعمال کړي دي او څومره پۀ ارزانه ئې استعمال کړي دي زۀ
افسوس کوم چې دې کښې بعضې نومونه داسې دي چې د هغې پۀ ظاهرولو
منم چې د دغه علماء دین نه وروستو پاتو ته به تکلیف رسي نو خبردار کړم.
کوم چې یو کافر اقا او د نوآبادیاني او سامراجي قوت علمبردار د خپل تاج
او تخت د پاره استعمال کړي دي او چې څنګه د مسلمانانو دا دیني مشران
هم دغه پېرنګي د خپل غرض د پاره استعمال کړي دي چې قام خبرداره شي
او وېښ او بېدار اوسي، سترګې وغړوي سبا لۀ بل یو قوت د قام حق د
اسلام پۀ پاک او سپېڅلي نوم غصب نۀ کړي او دا دین خرڅي ملیان پۀ ګوته
کړي چې نور راتلونکي ترې نه عبرت واخلي.
د سر جاج کننګم دا د خپل لاس لیکلي ډایرۍ چې سړے لولي، نو حېران
شي چې څومره څومره درانۀ، خوش شکله، فرشته صورت، د دیني مدرسو
فارغ التحصیل عالمان هم د پېرنګي د پاره لګیا.وو او د خدائے قران پۀ
لاس د رسول اکرم (ص) احادیث پۀ غاړه د کافر پېرنګي د حکومت د پاره او
د خپل ملک، وطن او مسلمانانو د غلامولو د پاره ئې خپل ایمان، ضمیر
او سړیتوب پۀ سرو سپینو خرڅ کړے دے.
د سر جاج کننګم دا ډایرۍ د هغۀ پۀ ذاتي کاغذونو کښې د پېرنګیانو د
لندن پۀ لائبرېرۍ کښې موجودې دي څوک کۀ ثبوت غواړي او لا پۀ دې
سلسله کښې نور لټون کول غواړي، نو هغوي ئې کتلے شئ. ما د دغه ډایرو
مکمل نقل د لائبرېرۍ نه سرکاري طور راوړے دے.
هسې خو د پېرنګي د نمائندګانو د وخت د سره نه دا کوشش ؤ چې هغوي پۀ
هندوستان کښې د مختلفو فرقو ترمنځه نفاق پېدا کړي او دغه نفاق د
خپلې فائدې د پاره استعمال کړي ولې پۀ صوبه سرحد کښې پېرنګي ته دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشکل ؤ چې دلته مسلمان په دومره ډېر زیات اکثریت کښې ؤ چې هغه د غېر مسلمو د غلبې نه وېریدو. بله دا چې پښتون هسې هم په خپلو متو دومره باور لرلو چې هغه د چا بل د غلامۍ تصور هم نهٔ کولو او چې کوم قام د پېرنګي غوندې جابر، ظالم او قوي طاقت سره ډغرې ته تیار ؤ، نو هغهٔ به د نور چا نه چا ویرولے ؤ؟ ولې په دې علاقه کښې عموماً او په قبائلو او افغانستان کښې خصوصاً پېرنګي ملیان څان سره ملګري کړي وو چې هغوي د روس او بیا شوروي اتحاد په خلاف د پېرنګي په حق کښې اواز پورته کوي او بیا چې کله په خصوصیت سره روس کښې په 1917از کښې انقلاب راغے، نو پېرنګے پوهه شو چې اوس د زار روس د فوځي قوت سره سره د اشتراکي انقلاب یو نظریاتي قوت هم ملګرے شو چې د هغې تا بیا هم ضروري وه او د دغه نظریاتي قوت د مقابلې د پاره د پېرنګي نظر بازو سترګو اسلام غوره کړے ؤ، او د دغه پېرنګي په دغه سلسله کښې کافي خواري او سترې کړې وه او بیا چې کله امیر امان الله خان د جانبه پېرنګي ته په حقیقت کښې خطره پېښه شوله. نو هلته پېرنګي هم دغه اسلام د یو اسلامي ملک افغانستان د مسلمان او پښتون باچا په خلاف څومره په کامیابۍ سره استعمال کړے ؤ ولې کله چې په یورپ باندې د هټلر د جرمني د اړخه د جنګ ګورې وریځې راخورې شوې، نو پېرنګي سره بیا د خپلو غزېدلو سرحداتو خطره پېدا شوله. دا خو مونږ وکتل چې څنګه اسلام پېرنګي د خپل غرض د پاره په هندوستان کښې په سیاسي میدان کښې په خپله ښېګره راوستو او دا مو هم کتلي دي چې هم دغه اسلام د شوروي اتحاد د نظریاتي مقابلې د پاره د هغهٔ پکار راغے نو چې کله حالات هنګامي شول، نو په صوبه سرحد کښې هم پېرنګي خپله مخه بیا ټول په ټوله اسلام ته کړله. کهٔ یو خوا ئې نوابان او جاګیرداران د اسلام په نامه په مسلم لیګ کښې راغونډول، نو دې بل اړخ ته ئې مکمله توجه مُلیانو ته کړله چې دلته

په صوبه سرحد کښې او ور پورې قبائلي علاقه چې ان تر د افغانستان دننه پورې خپله دغه د اسلام مورچه راټینګه کړي.

Kuli Khan at once arranged secret meetings with tribal Mullahs and others who would not' come out into the open. With some Mullahs he had to establish relations through certain persons in Hyderabad stare.

ترجمه: قلي خان ډېر زر قبائلي ملیانو او نورو سره چې څانونه ښکاره کول نهٔ غواړي رابطه قائمه کړه. څینو سره هغهٔ د حیدراباد په ریاست کښې د بعضو افردو په ذریعه تعلقات جوړ کړل.

کننګم داسې ګویانه دے چې دا د ملیانو سره د رابطې کار مونږه خان بهادر قلي خان ته په حواله کړو چې هغه دې د دې قسمه ملیانو سره په پټه رابطه قائمه کړي. څوک چې په څرګنده د پېرنګي سره تعاون او ملګرتیا ته نهٔ راوځي، خبره بالکل واضحه ده چې مونږ خو دا هر څهٔ صرف د اسلام د خدمت د پاره کوو او صرف د اسلام د دښمنانو په خلاف یوه مورچه قائمول غواړو او د اسلام دښمن خو صرف یو ؤ یعني بالشویک. کننګم لیکي چې اولنے ملا چې قلي خان بهرتي کړو نو هغه ملا مروت ؤ چې هغهٔ اول د خاکسار تنظیم سره تعلق لرلو. اول ورته هغه د اسلام خدمت ښکارېدو. خو اوس قلي خان په دې مطمئن کړو چې د اسلام خدمت اوس صرف د (جهاد) په اعلان کېدے شي چې د اسلام د دښمنانو بر خلاف ئې پورته کړي

Through Mullah Marwat, Kuli Khan established relations with the office bearers of the jamiat.ul. Ulema Sarhed and their supporters in India. These Mullahs many of whom had consistently been anti.British, began to speak and write against the Russians and Germans on the, platform and in the

Scanned by CamScanner

press. Subsidies were paid to all these Mullahs through Muslim Marwat.

ترجمه: د ملا مروت په ذریعه قلي خان د جمعیت العلماء سرحد عهدیدارانو او په هندوستان کښې د هغوي حمایتیانو سره تعلقات قائم کړل. دغه ملایانو چې زیات پکښې پېرنګي دښمنه وو د ممبر د پاسه او پریس کښې روسانو او جرمنیانو خلاف تقریرونه کول او لیکل شروع کړل. د ملا مروت په لاس دغه ټولو ملایانو ته پېسې ورکړې شوې.[17]

د ملا مروت په ذریعه قلي خان د جمعیت العلماء سرحد سره رابطه قائمه کړله (اګر چې دا هغه علماء وو چې ټول عمري د پېرنګي بر خلاف وو او په قامي تحریکونو کښې وړاندې وو)، کننګم وائي چې دې ملیانو لۀ پېسې هم قلي خان د ملا مروت په لاس ورکولې. د دې ملیانو په ذمه دا کار ؤ چې دوي قام ته ووائي چې پېرنګے چونکې اهل کتاب دے او نور خو پرېږده چې دۀ سره نکاح هم روا ده او په دې بل اړخ روسي بالشویک دي چې هغوي خو اهل کتاب نۀ دي، بلکې د پېرنګي په وینا خو هغوي هډو د سره خداے نۀ مني، نو د دې وجې نه نن د پېرنګي او اسلام مقصد یو دے چې د دغه بې دینه نظام مقابله وکړي نو دوي مجبور دي چې قام ته په مخه دا خبره رایاده

[17] یعني شاکر الله مولانا د نوښار، مفتي مدرار الله د مردان، شاد محمد مولانا د صوابی، خادم محمد اکبر مولانا د چارسدې، محمد شعیب مولانا د مردان۔ مفتي مدرار الله د سمیع الحق ګروپ د اکرام الله شاهد تبر ډپټي سپیکر پلار ؤ. په دې خدماتو ورله کوم چې ئې انګرېز د پاره کړي وو، وروستو د تحریک پاکستان د سرو زرو تمغه ورکړې شوه. مفتي مدرار الله د مسلک په لحاظ 'رضا خانے برېلویه' ؤ. وروستو ئې بیا د باچا خان خلاف یو کتاب هم لیکلے ؤ. د کتاب نوم او مندرجات کښې شوي علمي خیانت نه یوې خوا ته، په دې کتاب د مفتي مدرارالله برېلوي زوي هم 'اضافې' کول ضروري ګڼلي دي چې دې نه ئې د تاریخي واقعیت د کم ترینې درجې اندازه کېدې شي

کړي چې نور خو پرېږده چې د پېرنګي په فوځ کښې بهرتي کېدل او د پېرنګي د پاره جنګ کول هم د اسلام خدمت دے[18]

کننګم لیکي چې ما د جمعیت العلماء سرحد مشران په دې راضي کړل چې هغوي وزیرستان ته په فقیر ایپي پسې لاړ شي او دا ورته ووائي چې اوسه پورې خو هغه د پېرنګي بر خلاف جهاد کولو، ولې چې دا د اسلام خدمت ؤ ولې اوس خو پېرنګے د جرمن او اټلي سره په جنګ دي، نو په داسې وخت کښې خو فقیر ایپي لۀ پکار دي چې اوس خو دې پېرنګے نۀ تنګوي ولې چې پېرنګے د کفر په خلاف جنګ کښې نښتے دے. نو دا هم په یو رنګ د اسلام خدمت دے.

پېرنګي دا هر څۀ په داسې پټه طریقه کول چې د پېرنګي مخالفین په هیڅ رنګي هم خبر نۀ شي چې ګنې دا وفدونه لېږل او دا تقریرونه، وعظونه او په خطبو کښې د پېرنګي مرسته هم د هغۀ په ښودنه اشاره او امداد کېږي او ځکه کننګم خوشحاله دے. لیکي چې د فقیرایپي د نائب، محمد وارث خط جمعیت العلماء سرحد مشرانو لۀ راغے، نو د هغې نه دا څرګنده شوله چې لهجه ئې دوستانه وه یعني تسله په دې وه چې د فقیرایپي او د هغه د ملګرو دا شک نۀ ؤ چې ګنې دا کار دې ملیانو د پېرنګي په وینا او خواهش کړې وي.

د یورپ د جنګ شروع کېدو نه پس دلته په هندوستان کښې د کانګرس او پېرنګي تر منځه اختلاف راپورته شو. د کانګرس د اتو صوبو وزارتونو

[18] نو دا هم خو بیا ځکه مسلم لیګي شاعرانو به انګرېزانو د پاره جنګي ترانې هغه وخت لیکلې لکه د پاکستان ترانې جوړوونکي نوموړي شاعر حفیظ جالندهري دا سندره خو دوېم نړیوال لام کښې زیاته مشهوره وه چې ریډیو د پاره ئې کښلې وه 'مین تو چھورے کو بھرتي کر آئی رے' حفیظ جالندهري چې کله قومي ترانه لیکله نو د زېډ اے بخاري سره ئې شخړه هم راغلې وه هغۀ غوښتل چې د هغۀ لیکلے بند دې هم د قومي ترانې سرنامه کړې شي، دۀ نۀ منل بیا هغۀ دا وړاندیز کړے ؤ چې سورة الفاتحه دې ترانه کړې شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعفي ګانې ورکړلې او حالات ورو په ورو محاذ ارايي طرف ته رواڼ وو.
نو دلته د صوبې ګورنر دا ضروري وګڼله چې د قبائلي علاقو او افغانستان
نه علاوه دلته په صوبه کښې دننه هم مليان منظم کړي او خپله رابطه ورسره
قائمه کړي

بله دا چې چونکې جنګ کښې اوس صرف جرمني او اټلي وو، نو پېرنګي
دا بهتره وګڼله چې د شوروي اتحاد په حقله خپله مخالفه پروپېګنډه څه
قدرې سسته کړي او زور جرمني او اټلي له ورکړي
کننګم د مليانو درې ډلې ټاکلې وې. دا وړه وړه مليان ئې د علاقو خانانو
او اعتباري خان بهادرانو ته په حواله کړي وو. د هغوي نه چې کوم لږ
اوچتې درجې وو، نو هغوي سره ئې رابطه د ډپټي کمشنرانو په ذريعه ودار
چې کوم ډېر کبرا وو، نو هغوي نېغ په نېغه ګورنر سره خپله سلسله برابره
کړې وه. شروع به د وړو مليانو نه وکړو؛

I have not been in touch with any of the smaller
Mullahs myself. I have done it through the following
agents with whom practically all my connections
have been verbal: as little is put on paper as possible.
Ghulam Haider of sherpao: He told me that he
thought he could work through about 9 or 10
Mullahs including those of the following villages:
Razzar, Kot, Tar nab, Tangi, Utmanzal and Umarzai
(later prang and Charsadda).

ترجمه: زه يو هم وړوکي ملا سره په رابطه کښې نه يم، ما دغه
رابطه د لاندې ايجنټانو په ذريعه ساتلې وه. هغوي سره زما
رابطې عملاً ټولې زباني دي او په کاغذ باندې ډېرې کمې
ليکل شوي دي

د شېرپاو غلام حېدر[19] هغه ما ته ووې چې هغه د لاندينو
کليو په شرکت د نهو يا لسو مليانو په ذريعه کارکولے شي:
رځړ، کوټ، ترناو، تنګي، اتمانزي، عمرزي (وروستو پړانګ
او چارسده)

خان ته ووې چې ته به هر يو ملا ببل ببل او
کننګم وائي چې ما د شېرپاو
خان له راغواړې او د اسلام خدمت ته به ئې تيار وې خلوېښت 40 يا
پنځوس 50 روپۍ به ورله ورکړې ورته به ووائي چې بيا به څلور 4 مياشتې
پس راځي او خپله ټوله کارګزاري به بيانوي چې څه څه دې کړي دي پېرنګي
خان بهادر صاحب ته وائي چې داسې ئې په اشارو کښې يوه کړه چې که کار
دې تسلي بخش وکړو، نو نوره وظيفه به درته ملاو شي خان بهادر صاحب
په خواب کښې ګورنر ته وائي چې دا بعضې مليان ډېر اعتباريان نه دي، نو
بنه به دا وي چې زه دوي مياشت په مياشت راغواړم دا خيال به البته ساتلے
شي چې رقم هم مناسب ورکړے شي يعني مطلب دا که د څلورو 4 مياشتو د
پاره څلوېښت 40 روپۍ وي نو څو لس 10 روپۍ مياشت شوه کنه کننګم
وائي چې ما د شېرپاو خان له شپږ سوه 600 روپۍ ورکړې دا شان د نوښار او
پېښور تحصيل د مليانو فهرست د ضلع ډپټي کمشنر سکندر مېرزا ته په
حواله ؤ چې د هغې فهرست موجود دے؛

[19] غلام حېدر خان شېرپاو خان بهادر د تېر ګورنر حيات شېرپاو او د تېر وزير اعلي او د حوال
مشرف په رژيم کښې د داخله چارو وزير مېجر (ريټائرډ) افتاب احمد خان شېرپاو، چې د 'مسو
نېشنلزم' داعي او د قومي وطن ګوند مشر دے؛ والد محترم ؤ د وېش نه پس ئې د وزير اعظم
نوابزاده لياقت علي خان په دربار کښې چارسده کښې غونډه جوړه کړې وه چې د کې دوران کښې
پکې د زړه دوره راغله او هم دغلته لې د منحرف خدائي خدمتګار ملا محمد اکبر خادم په څوا کښې
ساه ووته

د خدائي خدمتګار غورځنګ په برخ ئې د انګرېزانو د پاره ډېر ښېر خدمتونه لکه د علي قلي خان،
باچا ګل او شيخ محبوب نر سره کړي وو او د خان بهادري منصب باندې فائز ؤ

Scanned by CamScanner

.... The Wazir.i.Azam sent me a list of Mullahs through whom he is working he is paying them on an average about Rs.15/. P.m. each.

(Sir George Cunningham's Diaries, Appendix B).

ترجمه وزيراعظم ما ته د مليانو يو لسټ راولېږه د چا پهٔ ذريعه چې هغه کار کوي. هغهٔ ورته اوسطاً د مياشتې پنځلس 15 روپۍ د سړي پهٔ سر ورکوي. (د B ضميمې نه)

د سوات، بونير، مردان او رانيي زي مليان د هغه وخت د سوات وزير اعظم حضرت علي ته پهٔ حواله وو. کننګم وائي چې وزيراعظم ما ته مکمل فهرست د مليانو رالېږلي دي چې هغوي لهٔ هغه سړي سر پنځلس روپۍ د مياشتې ورکوي. د کوهاټ دغه مليان د هغه ځاے ډپټي کمشنر شيخ محبوب علي ته پهٔ حواله وو.

د بنو د ضلع ډپټي کمشنر مليان دوو تنو ته پهٔ حواله کړي دي چې يو نواب ظفرخان او بل تاج علي خان (د خان بهادر غلام حيدرخان زوې) وُ.

د ډېره اسماعيل خان ډپټي کمشنر محمد اسلم لهٔ کننګم شپږ سوه 600 روپۍ ورکړې چې هغه ئې درې ديني مشرانو لهٔ ورکړي: اماخېلو فقير، پير موسي زي او پير زکوړي يعني دوه سوه 200 روپۍ سړي سر. دا وعده ورسره وشوه چې کهٔ د هغوي کار تسلي بخش وي نو مال به نور هم ورکړے شي. د سيتانې د سيد عبدالجبار شاه پهٔ حقله کننګم ليکي چې د هغهٔ رابطه د حيدر اباد دکن سره وه. دهٔ لهٔ د دغه رياست وزيراعظم سراکبر حيدري رقم ورکړو. د کننګم دا خيال وُ چې دا بچت به وکړي چې کار به پهٔ سيد صاحب د پېرنګي کوي او وظيفه به ورله حيدراباد نه راځي. کننګم وائي چې څو ورځې پس ما ته عبدالجبارشاه خبر وکړو چې ما پهٔ صوابۍ کښې انتظام برابر کړے دے او باجوړ ته مې هم خپل تربور ولېږلو.

د خيبر د اپريدو مليانو سره رابطه د پولټيکل ايجنټ بيکن Bacon په ذريعه

My arrangement uptil now with him (Maulana Barkatueeah. Of Samar) has been that he comes to see me once or twice a year. Barkutullah said he duuld also do a good deal through perhaps 10 sor 12Maulvis in different places throughout Bajaur and Mohmand country. I paid him Rs. 1000/

ترجمه: تراوسه پورې زما د هغهٔ (اسمار مولوي برکت الله) سره ترتيب داسې پاتې شوے دے چې هغه کال کښې يو يا دوه ځله زما د ليدو ته راځي. برکت الله ووې چې هغه د باجوړ او مومندو علاقې پهٔ مختلفو ځايونو کښې شايد د لسو 10 مليانو پهٔ واسطه ډېر څهٔ کولے شي. ما هغهٔ ته زر 1000 روپۍ ورکړې.[20]

(د اسمار) د مولوي برکت الله سره د کننګم رابطه لکه چې د کانې وخت نه وه. کننګم ليکي چې ما هغه ته ووے چې بيا ما دوه درې مياشتې پس خبر کړي

کننګم بيا د دې مليانو د کارګزارۍ او پهٔ خصوصيت سره د خان بهاد رقلي خان د کار تفصيل بيان کړے دے. خان بهادر صاحب لکه چې خپل ټول کار پهٔ جمعيت العلماء سرحد ويستلے دے. کافي تفصيل دے چې هغوي څومره غونډې کړي دي تجويزونه ئې پاس کړي دي پمفلټونه ئې چاپ کړي

[20] دلته د کتابت تېروتنه (typo-mistake) شوې ده ـ د 'اسمار' پهٔ ځاے 'اسموس' ليکلے شوے وُ خو دا اسمار دے. څکه چې برکت الله ملا د اسمار پهٔ ماجت کښې ملائيتوب کولو نوميال اديب او مبارز کاکاجي صنوبر حسين مومند هم غلنی. ګنداو کښې د برکت الله ولې سره يو ځاے جهاد کولو هم د دغه امير المجاهدين مولوي برکت الله پهٔ سرپرستۍ کښې به چمرکنډ نه د کاکاجي رساله 'شعله' وتله دا خبره قمر راهي هم خپلې مقالې کښې زبادلې ده او د انور خان ديوانه کتاب کاکاجي کښې هم شته

دي دورې ئې کړې دي او پهٔ مختلفو علاقو کښې ئې رابطې قائمې کړې دي د کننګم پهٔ دې دستاویز کښې پهٔ اول ځل د یورپ د جنګ نه علاوه د کانګرس بر خلاف د تقریرونو ذکر هم راغلے دے.

Maulana Mohd.shuaib toured Mardan District condemning Satyagraha. Pamphlet by Maulana Madaullah 'war situation' anti.congress.

ترجمه: مولانا محمد شعیب د مردان ضلعې دوره وکړه او ساتیاګراها ئې وغندله. د مولانا مداء الله (؟) جنګ حالت کانګرس مخالفه پمفلټ.

بل پکښې د مولانا مداء الله د پمفلټ ذکر دے چې د یورپ د جنګ پهٔ سلسله کښې ئې د کانګرس خلاف هم لیکلے دے.

پېرنګے خو ډېر وېښ او بېدار ؤ کننګم سره دا فکر شو چې رقم خو مونږ چاپېره پهٔ سمه او غر خورکړو. ملک مو د ملیانو پهٔ ذریعه ځان سره ملګرے کړل خو چې پته ولګوو چې دا ملیان واقعي د پېرنګي د پاره پروپېګنډه کوي او کهٔ نهٔ؟ نو کننګم وائي چې مونږ خپل جاسوسان پهٔ ملیانو پسې جوماتونو ته ولېږل چې پته ولګوي چې ملیان دغه خپله وظیفه حلالوي. کهٔ هسې د سرکار پېسې خوري؟ چې رپورټونه راغلل نو کننګم مطمئن او خوشحاله شو چې ملیان ډېر پهٔ ایمانداري او اخلاص لګیا دي، د پېرنګي خدمت د اسلام پهٔ جذبه او لس 10 پنځلس 15 روپۍ میاشت پهٔ عوض خرڅوي.

Hazrat Ali, Wazir.i.Azam of Swat, is doing excellently in Swat & Buner: he uses Pir Baba Ziarat – Also Ghulam Haider of sherpao in his area ……. Hazrat Ali now covers the whole of swat, Buner and Mardan border.

ترجمه: د سوات وزیراعظم حضرت علي پهٔ سوات او بونیر

کښې ډېر ښهٔ کارکوي – هغه د دې مقصد د پاره د پیر بابا زیارت استعمالوي. د شیرپاو غلام حیدر هم پهٔ خپله علاقه کښې ښهٔ کارکوي .... حضرت علي اوس ټول سوات، بونیر او د مردان پوله کښې اړم دے.

د ډېره اسماعیل خان د اماخیلو د فقیر او د موسي زو د پېر نه کننګم خوشحاله دے او وائي چې دغه پېر خو دغه پیر خو زما ملاقات لهٔ پهٔ خپله پېښور ته تشریف راوړے ؤ. دوي سره رابطه د شېر علي وه. هغه لکه چې د تجوړي پېر هم بهرتي کړے دے.

کننګم وائي چې شېرعلي د تونسې پېر پورې هم خان رسولے ؤ. خبره ئې خلاصه کړې وه خو بدبختي دا شوه چې دغه پېر صاحب پهٔ اخلاقي مقدمه کښې ګېر دے.

معلومېږي چې کننګم لا هغه شان د فقیر ایپي د لاسه پهٔ عذاب دے وائي چې مونږ د (شوي) د فقیر، اما خېلو فقیر، کربوغې ملا او حاجي اخوند زاده پهٔ ذریعه فقیر ایپي ته خطونه ولیکل چې هغه د پېرنګیانو نه قلار کړي. پهٔ خیبر کښې پولټیکل اېجنټ خپل ټول کار عبدالباقي ملا ته حواله کړے دے. وائي چې هغه ډېر زیات بې اعتباره دے. خو د کار سړے دے. وائي چې ملا صاحب لهٔ مو زر (1000) روپۍ ورکړې.

کله چې پهٔ یورپ کښې جنګ ونښتو او هټلر ټول یورپ را پهٔ مخه کړو او پېرنګے پهٔ هرې خوا ماتې خوړلې، نو پېرنګي سره دا فکر پېدا شو چې ممکنه ده شوروے اتحاد د دې موقع نه فائده واخلي او دې خوا د هندوستان طرف ته رامخه کړي.

روغې پېش بندۍ د پاره ئې نور خو پرېږده پهٔ جمعیت العلماء پهٔ خپل سالانه اجلاس یا غونډه کښې دا تجویز پاس کړو چې کهٔ چرې شوروي اتحاد پهٔ افغانستان راغے نو دا به د ټولو مسلمانانو فرض وي چې هغه د شوروي

(c) ketabton.com: The Digital Library

Scanned by CamScanner

اتحاد خلاف پهٔ جهاد کښې شریک شي خو چې کله د پېرنګي تسله وشوله چې د شوروي اتحاد د طرفه دغه خطره نهٔ شته نو بله فتوي کننګم صاحب جاري کړله

I advised kuli khan to moderate his anti Bolshevik propaganda and to concentrate more on propaganda against Germany and Italy.

ترجمه : قلي خان ته مشوره ورکړه چې بالشویک مخالفه پروپېګنډه اوس لږه غلې کړي او د جرمني او اټلي خلاف پروپېګنډه باندې زور واچوي

دا شان چې څنګه دلته د کانګرس او پېرنګي تعلقات خرابېدل خو هم دغه ملیان بیا پېرنګي د کانګرس پهٔ خلاف استعمالول شروع کړل.

حقیقت دا دے چې مشکله خو دا وه چې څنګه به یو عالم دین یا عالم سوچه مسلمان پهٔ مذهبي جذبه د پېرنګي مرسته وکړے شي. پېرنګے د مسلمانانو ازلي دښمن ؤ. د سلطان ایوبي د وخت نه ئې راواخله تر سلطنت عثمانیه پورې د ترکیې د تباه کولو ذمه وار هم دا پېرنګے ؤ. پهٔ عربستان کښې څهٔ چې پهٔ خانه کعبه ډزې هم د دې پېرنګي هندوستاني فوځ وکړې. دلته پهٔ خپل ملک کښې دننه د هندوستان باچائي د مغلو د مسلمانانو بادشاهانو نه هم دې پېرنګي واخسته هم دې پېرنګي چې د ډیلي د اخېري تاجدار بهادرشاه ظفر سره او د هغهٔ د بچو سره څهٔ عمل وکړو، هغې نه هم دنیا خبره وه او بیا دلته د پښتنو د خپلو سترګو د وړاندې دې پېرنګي پهٔ افغانستان کښې د پښتنو مسلمانانو سره څهٔ سلوک وکړو؟ د امیر دوست محمد خان نه راواخله. پهٔ امیر شېر علي خان او اخېري سر ئې پهٔ امیر امان الله خان ولګیدو. دا ټول مسلمانان د پېرنګي د لاسه تباه او برباد وو. کهٔ د شوروي اتحاد، جرمن یا اټلي د لاسه؟ او لرې به نهٔ ځو پرون چې دلته د (1930) کال نه راواخله. دا پهٔ کلونو پېرنګي پهٔ دې خدائي خدمتګارو کوم ظلمونه او

ناروا کړي وو. نو هغه ګنې دې ملایانو ته نهٔ وو معلوم؟ یا چې کوم جنګونه او بمبارۍ د پېرنګي د لاسه پهٔ دې قبائلي مسلمانانو ورونو کېدلې. نو د هغې نه هم دا ملایان نهٔ وو خبر؟ پهٔ وزیرو، مسیتو، اپریدو او مومندو مسلمانانو دا لام بندي د پېرنګي د طرفه نه وه، کهٔ د شوروي اتحاد، جرمن او اټلي د طرفه؟ دا د حاجي صاحب د ترومزو او فقیر ایپي غونډې مجاهدینو او حقیقي وارثانو د پیغمبر پهٔ خلاف جنګ هم دې پېرنګي کولو، خو د ملا نهٔ پهٔ دین څهٔ کارؤ، نهٔ پهٔ مسلمانۍ، نهٔ پهٔ قران او نهٔ د رسول اکرم (ص) پهٔ مصلې (مصلا). دغه دین خرڅي خو د لسو او پنځلسو روپو د میاشتې پهٔ پېرنګي خرڅ وو. هغوي لهٔ به فتوي پېرنګي ورکوله. د هغوي مفتي او قاضي پېرنګے ؤ. هغه د پښتومتل دے چې "مونیا خو به هرڅه وائي، خو که ملا فاروق ئې هم ومني کنه" دغه ملیانو خو د اسلام توره را اخستې وه، د پېرنګي سترګو ته ئې کتل. د هغهٔ د حکم تابع وو. کهٔ پېرنګي وې چې روس کافر دے ملا صاحب وې دے کهٔ پېرنګے وې چې نهٔ، اوس روسي ښهٔ شوي دي جرمن کافر دي. نو جرمن کافر دي. اګر چې هغه هم د پېرنګي پهٔ کتاب ایمان راوړے ؤ او "اهل کتاب" کښې داخل ؤ. نو ملا صاحب ته د پېرنګي فتوي منظوره وه. او چې بیا لا وار د اټلي د کفر راغے. نو اټلي خو د عیسایت مرکز ؤ او داسې مقام ئې لرلو لکه د مسلمانانو د پاره خانه کعبه. هلته خو لاټ پادري یا پاپاي روم پهٔ خپل خان وسېدو. ولې زمونږ د ملا خو اهل کتاب سره تعلق ؤ او نهٔ ئې پهٔ هغوي څهٔ کار ؤ هغهٔ خو د پېرنګي فتوي ته ناست ؤ او چې کله پېرنګي ته بیا د اسلام او د دغسې ملا ضرورت د خپل اندروني یعني ملکي سیاست د پاره پېښ شو نو د اولسو پنځلسو روپو د میاشتې نوکران ملیان هغه بیا د دغې خپل سیاسي غرض د پاره استعمالول شروع کړل. ولې دلته پهٔ صوبه سرحد کښې خو د پېرنګي مخالف خدائي خدمتګار ؤ چې هغه خو قابو ټول پهٔ ټوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانان وو. مشر ئې باچا خان ؤ چې حاجي ؤ مونږ ګزاره ؤ اسلامي مدرسې ئې جوړې کړې وې د مسلمانانو خدمت ئې کولو. ولې بده دا وه چې د کافر پېرنګي نه ئې خپل ملک او خپله خاوره ازادوله نو هم دا دین خرڅي ملا د کافر پېرنګي د پاره خدائي خدمتګارو مقابلې ته راووتو. ما ته خاني پۀ دې خبره څۀ بدې نۀ ښکارېدو کۀ دا عالم دین پۀ سیاسي جامه کښې مېدان ته راوتي دي. ولې چې دا د هر یو بنیادم انساني حق دے خو دلته دغه ملا د کافر پېرنګي د پاره د ملک د ازادۍ د مجاهدینو او غازیانو پۀ خلاف د اسلام د پاک او سپیڅلي دین پۀ نامه راپورته شو. لکه چې کننګم لیکي چې؛

Jamiat-ul-Ulema toured in Kohat District in June 1942 and in Peshawar and Mardan July. doing intensive propaganda:1. Ant.Axis. on the Islamic theme generally and, 2. Anti.congress, particularly on the Pakistan theme. Mullahs in Peshawar and mardan intensified their anti.congress propaganda, July.August 1942.

ترجمه: جمعیت العلماء پۀ جون 1942ز کښې د کوهاټ ضلعې او جولائي کښې د مردان او پېښور دوره وکړه او شدیده پروپېګنډه ئې وکړه؛

الف: محوري طاقتونو مخالف. عموماً اسلامي موضوع باندې. ب: کانګرس مخالف. خصوصاً د پاکستان موضوع باندې. پېښور او مردان کښې ملیانو د کانګرس پروپېګنډه تېزه کړه (جولائي. اګست 1942ز)

یعني اوس پېرنګي دغه ملیان د مسلم لیګ د سیاسي کار د ملاتړ د پاره دیني مېدان ته راوویستل دې خوا لړ فکر پکار دے چې څنګه د عالمي جنګ حالات بدلېدل. نو دغه شان دلته د دې ملیانونه پېرنګي د وخت د

ضرورت مطابق خپل کار اخستو. دغه ملیان تر دغه وخته پورې بیا پېرنګي داسې جوتې کړي وو. چې هر هغه څۀ پېرنګي غوښتل. دې ملیانو د هغې د پاره پۀ اسلام کښې جواز پیش کولے شو

Wazir.i. Azam of Swat is now employing is Mullahs in Mardan and 2 at pir Baba Ziarat paying Rs.30/. P.m. Each.

ترجمه: د سوات وزیراعظم اوس پۀ مردان کښې اتلس (18) او پیر بابا زیارت کښې د وو (2) ملیانونه کار اخلي هر یوه ته د میاشتې دېرش (30) روپۍ ورکوي

هو. کله چې د شوروي اتحاد د اړخه د حملې نه پېرنګے مطمئن او بې غمه شو نو هغه بیا دا ملیان ټول پۀ ټوله د خدائي خدمتګارو مقابلې ته راوویستل یعني چې اګست 1942از راتلو. نو کننګم لیکي چې وزیراعظم د سوات پۀ مردان کښې (18) ملیان نوکران کړي دي او (2) پۀ پیر بابا زیارت کښې او (20) شل روپۍ میاشت ورله ورکوي

Maulana Mohd shuaib and Maulans Midrarullah came to see me at Nathigalli on 26th August, and produced a long draft in Urdu of their pamphlet which they propose to issue both in the districts and in T.T all gooey anti.Congress, anti.Japanese and axis stuff. They were extremely friendly.

ترجمه مولانا محمد شعیب او مولانا مدرارالله پۀ (26) د اګست نتهیاګلۍ ته زما د لیدو لۀ پاره راغلل او د اردو د یو پمفلټ یوه اوږده مسوده ئې راوښوده کوم چې هغوي پۀ ضلعو او قبائلو پۀ علاقو کښې خورول غواړي دېر ښۀ د کانګرس خلاف. جاپانیانو خلاف او محوري طاقتونو خلاف مواد ئې لرل هغوي ډېر خواږۀ وو

Scanned by CamScanner

د دې نهٔ نور واضحه ثبوت بل څهٔ کېدے شي چې دا ملیان د اسلام خدمت کول غواړي او د کفر پهٔ خلاف د قلم جهاد کوي او اسلامي فتوي جاري کوي خو دغه فتوي اول د منظورۍ د پاره پېرنګي لهٔ وړي.

يره، پېرنګي د نر بچي خو دا يو خدمت د اسلام کړے دے چې د دغه ملیانو نومونه ئې سره د هغوي د پتو پوره پوره لیکلي دي. د پېښور تحصیل څلېرویشت (24) ملیان دي چې پکښې شپږ د پېښور ښار دي. دیارلس (13) د تحصیل چارسدې دي ، درې (3) د تحصیل نوښار دي، اتلس (18) د مردان او د صوابۍ دي. او دا سلسله هم داسې جاري ده چې (1946) پورې بیا کننګم چا، چا لهٔ د چا پهٔ لاس څومره رقم ورکړے دے د هغې ایجنټانو نومونه یو پهٔ یو پهٔ دغه دستاوېز کښې درج دي چې سړي ئې لولي. نو شرم ورځي چې څنګه زمونږ عالمانو او خانانو خپل دین، ایمان، غېرت او پښتو پهٔ پېرنګي د کفر د غرض سرکولو د پاره پهٔ سرو پېسو خرڅ کړي دي او څنګه دې ملیانو د پېرنګي د مفادو د تحفظ د پاره د ملک د ازادۍ پهٔ غازیانو او مجاهدینو د کفر فتوې لګولي دي. دا شاباشے پېرنګي لهٔ د ورکولو دے چې هغهٔ د خپل سامراجي او نو ابادیاتي راج د قائم ساتلو د پاره پهٔ مسلمانانو کښې داسې ډله پېدا او منظمه کړله چې هغوي نه د جنګ د ازادۍ د پاره د پېرنګي نه مطالبه قدرې نهٔ کوله بلکې هغوي اپوټه د پېرنګي پهٔ مرسته کښې ولاړ د ملک د ازادۍ د تحریک پهٔ خلاف پهٔ اسلامي جذبه او دنیاوي قوت کلک ټینګ ولاړ وو.

د پېرنګي کوشش دا ؤ چې هغه کورنیو کښې څان لهٔ ملګري پېدا کړي کومې چې د پېرنګي پهٔ خلاف جنګیدې. د پېرنګي پهٔ خلاف پهٔ جهاد کښې د فقیر ایپي سره سره دوه ډېر نامتو دیني مشران وو چې یو د مسیدو ملا پاونده ؤ او دویم پهٔ مومند کښې حاجي صاحب د تورمزو. او دا د پېرنګي کوشش ؤ چې هر څنګه چې وي دا دواړه مورچې فتح کړي او زما پهٔ خیال د

هغهٔ د ټولو نه لویه کامیابي هم دا وه چې د دغه شان غازیانو زامن د خان پهٔ خوا ودروي[21]. چې د دغه ورځو حالاتو ته سړے چاپېره ګوري. نو پهٔ ضلعو او قبائلي علاقو کښې به داسې کم کوز بااثره ملا، پېر، فقیر، اخوندزاده او د دارالعلوم مشر وي چې هغه پېرنګي څان سره ملګرے کړے نهٔ وي. د حاجي صاحب د تورمزو او د ملا پاونده د وفات نه پس خو بیا صرف یو فقیر ایپي داسې غازي او مجاهد پاتې ؤ چې هغهٔ پهٔ پېرنګي نهٔ خرڅېدو. یوه دلچسپه واقعه پهٔ دې سلسله کښې دا وشوه چې د یورپ د جنګ د شروع کېدو نه پس پېرنګیانو د افغانستان پهٔ حکومت زور واچولو چې هغوي دې جرمنیان د خپل ملک نه وباسي. پهٔ افغانستان د زور راوړلو پهٔ خاطر یو شامي پېر پېرنګیانو راوست چې هغه پهٔ قبائلي علاقه کښې د افغانستان د حکمراني کورنۍ پهٔ خلاف خلق راپورته کړي. پېرنګي چې کله د افغانستان د حکومت د طرفه مطمئن شو. نو هم دغه شامي پېر ئې پهٔ وزیرستان کښې د واڼې چاونۍ ته راوبللو او ورسره پهٔ پنځویشت زره پونډه (25000) فیصله وشوه شامي پېر چې څنګه اول نهٔ ؤ. داسې بیا غیب شو چې دا کاروشو نو پهٔ لندن کښې وزیر هند لهٔ ئې خوند ورکړو. وائسراے لیکي چې کوشش

[21] د ملا پاونده زوے فضل دین او د حاجي صاحب ترمزو زوے باچا ګل هم لکه د قاسم نانوتوي د زوي قاري طیب غوندې د انګرېز د پاره کار کولو احمد کاکا خېل کتاب 'خدائي خدمتګار تحریک' کښې د مومندو د جنګونو ډېره ښه تجزیه کوي چې دا جنګونه پهٔ حاجي صاحب باندې باچا ګل کول او مطلب ئې سړک جوړول وو چې ګندا او سړک جوړ شو او انګرېز د افغانستان پولې ته ورسېدو نو سپین توغ ئې پورته کړو چې تاسو وګټله

باچا ګل د وېش پهٔ وخت هم خدائي خدمتګار تحریک بې اثره کولو د پاره لمړے د پښتونستان خبره کوله. بیا ئې وېش نه پس د علي قلي خان خټک او قیوم خان پهٔ اشاره جهاد کشمیر مهم پېل کړو چې دې کښې ورسره خپل بالکي نعت خوان حاجي محمد امین او مولانا عبدالله ښهٔ تشهیر وکړو

وکړه چې داسې یوه سودا د فقیر ایپي سره هم وشي. د هغې پهٔ ځواب کښې وائسرائے پهٔ خپل خط کښې لیکي (14/7/1937):

> There is, I fear, no possible chance of dealing with him (Faqir Api) I on the same lines as the Shami Pir. He is not only implacable but also completely uncorrupt able.... Who would rid me of this turbulent priest.
>
> Page 125

ترجمه: فقیر ایپي سره د شامي پېر رنګین سودا نهٔ کېږي، د هغه نه صرف زمونږ لارې لهٔ نهٔ راځي، بلکې پهٔ هېڅ شان هم خرڅېږي نهٔ. ما به کله څوک د دې سرکش ملا نه خلاص کړي؟[22]

ملیان، خانان او مسلم لیګ – او وزارت جوړول

دا خو مونږ لیدلي دي چې د مسلم لیګ بنیاد پهٔ دې صوبه کښې اول اول ملیانو کېښودو. د جمعیت العلماء سرحد صدر مولانا محمد شعیب د دغه مسلم لیګ صدر او د جمعیت العلماء سرحد سکرټري مولانا مدارار الله ئې سکرټري شو. دوي دواړو ملیانو براه براست تعلق د صوبې د ګورنر سرجارج کننګم سره وُ (څنګه چې هغهٔ د خپل لاس لیکلو ډائرو نه ثابته ده) ولې بیا ورو ورو پېرنګي دا بهتره وګڼله چې دا دواړه مورچې جدا کړي. سیاسي او دنیاوي مورچه خان بهادرانو او جاګېردارانو ته حواله کړي او دیني و اسلامي مورچه ملیانو او پېرانو ته حواله شي. او کهٔ پهٔ غور ورته وکتل

[22] شامي پیر چې ورته 'بغدادي پیر' هم ونیلے کېږي، دا یو انګرېز جاسوس ډېوډ جونز وُ. د پښتو فکشن نومیالي لیکوال نصیر احمد احمدي دغه کردار پهٔ تاریخي بنیاد کنګالولو نه پس یو شاندار ناول 'ډېوډ جونز' لیکلے دے چې لوستلو باندې ارزي

شي، نو هم دغه د کننګم 'ایجنټان' بیا دلته د مسلم لیګ مشران شول خان بهادر قلي خان، خان بهادر غلام حېدر خان د شېرپاو، نواب ظفر علي او تاج علي خان د بنو او دغه شان دا ټول پېران او ملیان خو ابغ پهٔ نبغه مسلم لیګ ته راغلل لکه پیر صاحب د مانکي شریف او پیر صاحب د زکوړي او دا نور ملیان هم پهٔ هغه خپله طریقه د پېرنګي د هدایاتو د لاندې ني د سرکار د پاره سیاسي لوبه د مذهبي مورچې نه کوله.

د ملیانو پهٔ ذریعه کارکولو کښې پېرنګي ته لویه ښېګړه دا وه چې دوي پهٔ قبائلي علاقو کښې هم سرکار لهٔ کارکولې شو. ولې چې نور سیاسي کارکنان خو دغه علاقو ته تللي هم نهٔ شول او نهٔ د اخبار وغېره پهٔ ذریعه هلته چا خپله خبره رسولې شوله.[23]

کننګم پهٔ دې خبره پوهه وُ چې دا ملیان اوس داسې مقام ته رسېدلي دي چې پېرنګي هر څنګه، هر ځائے او پهٔ هره مورچه دوي استعمالول غواړي، نو ډېر پهٔ اسانه ني استعمالولې شي نو ځکه هغه اوس د دوي نه د خدائي خدمتګارو پهٔ خلاف د کارکولو کار واخستو او ځکه خو پهٔ خپله لیکي:

> As a result of this propaganda the Yusufzai of Mardan, who used to be professionally anti-Govt became first anti-Russia and anti-German, then anti-Japanese and so by natural consequences anit-Hindu and anti-Congress, that the Muslim League successes in these byel-ections are generally accepted as being a victory for the British Govt over the subversive element in the country.
>
> (Governor's Report 24/8/1943).

[23] انګرېز استعمار لهٔ مخه قبائلي سیمه کښې پهٔ سیاسي هلوځلو باندې بندېز وُ. ځکه هلته هم ملا د ښهٔ کار ایستلې شو او تر اوسه پورې دغه حال دے د افغانستان د نوم تر حده جهاد کښې هم د دغه انګرېز پاللي ملیانو درېم نسل خپل مقصد د پاره سرمایه داره نړۍ پکار راویستو او پښتنه سیمه ني د وېرې ترهې نمونه جوړه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

Scanned by CamScanner

> ترجمه: د دې پروپیګنډې په نتیجه کښې مردان یوسف زي
> چې همېشه به مسلکي طور د سرکار مخالف وو. اول روس
> مخالفه او جرمن مخالفه شو او بیا د جاپان خلاف شو او دغه
> شان قدرتي طور هندو مخالفه او کانګرس مخالفه شو په دې
> ضمني انتخاباتو کښې د مسلم لیګ کامیابي عموماً په
> ملک کښې په تخریب کارو عناصرو باندې د برطانوي
> حکومت کامیابي ګڼل کېږي

پېرنګي ته چونکې دلته خدائي خدمتګارو نور مشکلات هم پېښ کړي وو چې هغوي د سول نافرمانۍ د تحریک سره سره دلته د صوبې وزارت نه هم استعفي ورکړې وه او دلته ګورنر راج ؤ. په دې پېرنګے خفه ؤ. ولې چې دا صوبه د مسلمانانو د ټولو نه زیاته اکثریتي صوبه وه او دلته په تېرو انتخاباتو کښې مسلم لیګ هډو سره موجود نۀ ؤ. نو ځکه ئې یو ممبر هم نۀ ؤ. نو دا د پېرنګي ډېره لویه ناکامي وه وائسراے په خپل خط کښې په 16/1/1940 نېټه لیکي چې "جناح صاحب زما ملاقات لۀ راغے، نو ما ورته ووې چې په صوبه سرحد کښې د ډاکټرخان صاحب وزارت استعفي نه پس د بل وزارت جوړېدو څۀ امکان شته؟" هغۀ ورته وې چې "زۀ ځم خپلو ملګرو سره به مشوره وکړم نو بیا به دې خبر کړم" خو بیا ورته جناح صاحب وې چې ښۀ به دا وي چې ګورنر ته ووئیلې شي چې هم په دې سلسله کښې څۀ دلچسپي واخلي.

قابو میاشت پس جناح صاحب د وائسراے سره په ملاقات کښې هغه ته ووې چې "ما خپل مسلم لیګ مشرانو سره خبره وکړه، هغوي وائي چې مونږ ځان لۀ په صوبه سرحد کښې د وزارت جوړولو جوګه نۀ یو. خو کۀ ګورنر کننګم هغوي سره مرسته وکړي نو بیا به کار وشي" بیا ورته جناح صاحب د وزارت جوړولو خوبۍ بیانوي وائي چې "زۀ په دې کښې ډېر غرضي یم ولې

چې بو واړي دا وزارت جوړ شي، نو دا به د کانګرس په مخ څپېړه وي او بله ښکاره به دا وي چې په دا شان به دا خبره هم د ملک دننه او هم بهر ټولې ښیانه څرګنده شي که د مسلمانانو د ټولو نه لویه اکثریتي صوبه کښې غیر کانګرسي وزارت جوړ شي، نو د دې اثر به دا وشي چې د هندوستان د سیاسي حیثیت پته به څرګنده شي نو ځکه خو زۀ په دې کښې د خده به اورنه غرضي یم

> وګورئ د دې کتاب د (67) مخ انګرېزي متن او ترجمه ئې
> ښاغلي جناح زیاته کړه چې هغه زیات

هندوستان د سیاسي حیثیت وضاحت خو صرف داسې کېږي چې مسلم لیګ او پېرنګے دواړه دا غواړي چې کانګرس یواځې د هندوانو تنظیم ؤ او مسلم لیګ د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نمائنده جماعت دے لازمي خبره وه چې د صوبه سرحد خدائي خدمتګار وزارت چې غیر مسلم لیګي دے د پېرنګي او مسلم لیګ دواړو دغه بنیادي نکته ردوله او ځکه دواړه په شریکه غرضیان دي چې په هره لار چې وي، صوبه سرحد د مسلم لیګ په جولۍ کښې ورواچوي

وائسراے جناح صاحب لۀ تسله ورکړه چې زۀ اوس څۀ نۀ شم وئیلے او چې زۀ ګورنر کننګم سره خبره وکړم، نو بیا به مو خبر کړم

په دې سلسله کښې نوره قیصه د سکندر میرزا وه چې هغه په دغه وخت کښې د پېښور ډپټي کمشنر ؤ. هغه په خپله سوانح عمري کښې یوه واقعه بیانوي چې زۀ نواب بهوپال د زمرو ښکار لۀ مېلمه کړے وم واپسۍ کښې زۀ د نواب زاده لیاقت علي خان لیدو لۀ لاړم هغۀ زۀ قائداعظم لۀ ولېږلم دا د مارچ (1943) واقعه ده سکندر میرزا وائي چې زۀ ورغلم نو اول خو قائداعظم زما د مور سره د پېژندګلوي وغېره تعلقات قائم کړل بیا ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

Scanned by CamScanner

زمانه تپوس وکړو چې "تهٔ مسلمان ئې؟" ماوې چې "صاحب مونږ د رسول
کریم (صلي الله علیه وسلم) د زمانې مسلمانان یو" بیا جناح صاحب تپوس
وکړو چې "تهٔ ما د هندوستان د مسلمانانو سربراه منې؟" ماوې "او صاحب"
جناح وې چې "پهٔ هندوستان کښې پهٔ یوه صوبه کښې هم د مسلم لیګ
وزارت نهٔ شته، ولې ما ته وئیلي شوي دي چې کهٔ تهٔ کوشش وکړې نو پهٔ
صوبه سرحد کښې د مسلم لیګ وزارت جوړیدے شي" ما ورته ووې "زهٔ خو
یو ډپټي کمشنر یم او دا کار صرف یو د صوبې ګورنر کولے شي" سکندر
میرزا وائي چې دا مې هم ورته ووې چې "پهٔ هغه صوبه کښې مسلم لیګ د
سره شته نه، او بله دا چې پهٔ صوبه سرحد کښې د مسلم لیګ سربراه اورنګ
زیب خان دے چې هغه خو یو بې کاره او بددیانته سړے دے" جناح ما ته
ووې "د سردار اورنګ زیب خوبۍ او قباحتونه به پرېږدو او د مسلم لیګ
تنظیمي جالت چې هر څهٔ وي، هغه یوخوا، خو د هندوستان د مسلمانانو
خاطره زما فرض دي چې دغلته د مسلم لیګ وزارت جوړ شي" پهٔ دې سلسله
کښې بیا مخکښې لیکي چې "د صوبې ګورنر سر جارج کننګم د کابل پهٔ
دوره تللے ؤ او چې څنګه هغه واپس راغے نو ما پسې ئې سمدستي سوال
ځواب وکړو. زهٔ لا ناست هم نهٔ وم چې ګورنر ګویانه شو چې حکومت
هندوستان پهٔ ما زور راوړے دے چې سمدستي دې نوے وزارت جوړ شي
ولې چې حکومت دا ثابتول غواړي چې دا صوبه د کانګرس ډلې سره نهٔ ده".
دغه ورځو کښې زمونږ د صوبائي اسمبلۍ اکثر ممبران د "هندوستان
پرېږدئ" Quit India د تحریک پهٔ سلسله کښې پهٔ جېلونو کښې پراتهٔ وو.
بې مقدمې، بې عدالته، اووهٔ د اسمبلۍ خدائي خدمتګار ممبران پهٔ جېل
کې وو او اووهٔ (7) نور ممبران لاړ وو او لا لرې کړے شوي وو، نو ګورنر ته
لاره ازاده وه. هغهٔ سردار اورنګزیب خان را وبللو او د صوبائي وزارت د
جوړولو بلنه ئې ورکړه. ولې سکندر میرزا وائي چې "زما پهٔ اورنګزیب خان

اعتماد نهٔ ؤ" وې ئې چې "زما نظر دغه وخت کښې صرف پهٔ یو سړي پرېوته
چې هغه د پېښور ښار سردار عبدالرب نشتر ؤ. خو هغه دغه وخت پهٔ
"احرار" تحریک کښې ؤ او احرار د مسلم لیګ سخت مخالف وو او پهٔ دا
شان کانګرس ته نزدې ؤ." سکندر میرزا وائي چې "د نشتر جناح صاحب څهٔ
ډېر خوښ نهٔ ؤ، بلکې کال مخکښې ئې پهٔ مهابت خان جومات کښې پهٔ
جناح صاحب پسې ډېر کنځل ویل کړي وو، خو ما نشتر را وغوښتو او د
اسلام پهٔ نامه مې هغهٔ ته اپیل وکړو او هغهٔ زما پهٔ وینا د احرار تنظیم
پرېښودو او پهٔ مسلم لیګ کښې شامل شو او داسې د اورنګزیب وزارت
کښې وزیر واخستې شو." سکندر میرزا لیکي چې "دا اورنګزیب ؤ چې دے
به راغے، ما ته به پهٔ زمکه کښېناستو او هم زما د کوششونو پهٔ برکت
وزیراعلي شو" د اورنګزیب پهٔ حقله کننګم پهٔ خپلو ډایرو کښې لیکي چې
زهٔ د دهٔ نه دومره تنګ وم چې هره مسئله به پېښه شوله. نو دے به ما لهٔ پهٔ
منډه راغے او تپوس به ئې کولو چې د دې مسئلې پهٔ حقله ستا څهٔ رائې ده او
ما لهٔ څهٔ کول پکار دي؟

Aurangzeb is extremely amenable and anxious to do as I want. He seems to have forgotten that the function of a minister is to advise the Governor. Nearly every file comes from him with a note: "I solicit the advice of H.E. the Governor".

(Cunningham's Diary 19.7.1943)

ترجمه: اورنګزېب ډېر زیات اطاعت کوي او فکرمند وي چې
هغه څهٔ وکړي چې زهٔ ئې ووایم. معلومېږي هغهٔ دا هېر کړي
دي چې د وزیر کار دا وي چې ګورنر ته مشوره ورکړي. تقریباً
د هغهٔ نه هر قابل د دغه یادداښت سره ما ته راځي "زهٔ د جناب
ګورنر د مشورې درخواست کوم" (د کننګم ډائري 19/7/1943)

حقیقت هم دا ؤ چې اورنګزېب خان دې پهٔ دې پوهه ؤ چې دا وزارت هم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېرنګي د لاسه جوړ دے. په داسې اسمبلۍ کښې چې يو ممبر هم مسلم ليګ په نامه نهٔ وي منتخب شوے د مسلم ليګ وزارت جوړول صرف د پېرنګي ګورنر او د هغهٔ د ډپټي کمشنر کار ؤ. په دغه ممبرانو کښې په خپله دومره ذاتيات او پرې جمبې وې او هم د دې وزارت په مشرۍ د اورنګزيب خان او د مسلم ليګ د صوبائي صدر خان بهادر سعد الله خان په خپل منځ کښې سخته ناچاقي وه. ګورنر چې د وزارت کار ګزارۍ ته وکتل نو په دې خبره مجبور شو چې کهٔ دا وزارت هم په دا شان پاتې شي. نو وزارت خو پرېږده، هغه بنيادي قوت يعني مسلم ليګ ډلې ته به نقصان رسېدے شي لکه څنګه چې کننګم په خپله ډائرۍ کښې په (27/5/1944) نښته ليکي:

There is no doubt that the name of the Muslim League administration is sim mud nowadays owing. To the scandalous in which buy votes.

ترجمه: په دې کښې بډو هېڅ قسمه شک ګنجائش نشته چې د مسلم ليګ حکومت په دې خبره څان د کاسيري کړي چې څان سره اسمبلۍ د ممبرانو ساتلو د پاره هغوي څومره په ناروا طريقه کاروبار شروع کړي دي.

دا د مسلم ليګ د وزارت قابو کال شوے ؤ. کننګم کوشش شروع کړو چې خدائي خدمتګار ممبران د اسمبلۍ وار په وار راپرېږدي.

په دې بل اړخ په مسلم ليګ دننه دومره سختې پرې جمبې شروع شولې چې مسلم ليګ په څرګنده دوه ډلې شو. يو د اورنګزيب خان حکومتي ډله او بله ډله د سعدالله خان چې د هغه سره هغه څوک ملګري وو چې هغوي ته په حکومت کښې څهٔ نه وو رسېدلي. خبره تردې ورسېدله چې په نومبر 1944 کښې سعدالله خان جناح صاحب ته خط وليکهٔ:

These skirmishes continued. In November 1944 Saadullah Khan informed Jinnah that he could no longer support the ministry and that if a

non.confidence motion was tabled. He would vote in favors of it.

(India. Pakistan or pukhtoonistan by Errand Jansen, p.12)

ترجمه: دا نښتې جارې وې. نومبر 1944 کښې سعد الله خان جناح خبر کړو چې هغه نور وزارت حمايت نهٔ شي کولے او کهٔ چرې په وزارت د عدم اعتماد تحريک پېش شو نو هغه به ئې حمايت وکړي.

ګورنر د خپله جانبه کافي کوشش کولو چې وزارت ټينګ شي او د دې خاطره ئې د 1944ز د مني اجلاس په دې وجه را ونه بللو چې د اسمبلۍ د پاره څهٔ کار نشته. د کانګرس پارليماني پارټۍ سکرټري ګورنر لهٔ د شلو ممبرانو په دستخط ياد داشت ورولېږه چې اسمبلۍ دې را وغواړي چې د اورنګزيب وزارت په خلاف د عدم اعتماد په تجويز بحث وشي خو ګورنر دغه يادداشت نامنظور کړو. اخېر د 1945 په سپرلي کښې چې کله اسمبلي مجبوراً راوبللې شوله نود اورنګزيب وزارت په خلاف تحريک پاس شو خان بهادر سعدالله خان په خپله هم د مسلم ليګ د وزارت په خلاف ووټ ورکړو.

ګورنر کننګم او د هغهٔ د لاندې افسران په دې پوهه وو چې د اورنګزيب وزارت اثر د مسلم ليګ په تنظيم پرېوځي او دا سودا هغوي ته ډېره ګرانه پرېوتله، ولې چې د وزارت په وجه مسلم ليګ نور بدنامه شو او نورې ډلې پرې پکښې راپېدا شولې ولې حالات په داسې طرف روان وو چې پېرنګے په هېڅ شان هم دا تاثر ورکولو ته نهٔ شو تيارېدے چې دا صوبه دې د خدائي خدمتګارانو او د کانګرس په ملګرتيا کښې پاتې شي. د سرکار پاليسي واضحه وه او س حکومت په خپله د خپلو سرکاري افسرانو په ذريعه هم په صوبه کښې او هم په قبائلي علاقه کښې کارشروع کړو

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د 1946 کال انتخابات

پۀ فروري 1946ز کښې پۀ صوبه سرحد کښې صوبائي انتخابات وشول چې پۀ هغې کښې کانګرس واضحه اکثريت وګټو. يوائې دا نه چې ګټې پۀ اسمبلۍ کښې ئې هم قطعي اکثريت ۋ ولې پېرنګي زړۀ پۀ دې خوږ شو چې د مسلمانانو پۀ سيټونو کښې هم کانګرس اکثريت وګټو. مسلم ليګ حسب معمول مکمل زور او قوت د يوې ضلعې هزارې نه ګټلے ۋ چې هلته پۀ نهو سيټونو کښې اتۀ مسلم ليګ ګټلي وو. پېرنګي اګر چې د هره جانبه زور لګولے ۋ او د خپلو افسرانو پۀ ذريعه ئې دا کوشش ۋ چې مسلم ليګ وګټي بعضې افسران خو پۀ ډاګه او ډېره بربنډه طريقه لګيا وو د مثال پۀ طور د بنو د ضلعې انګرېز ډپټي کمشنر د خپلې ښځې سره د ټولې ضلعې دوره وکړه چې چا به ورته د چائے ډوډۍ ست وکړو نو دۀ به ورته وې چې زما ښځې لۀ لوپټه ورکړئ او د لوپټې وضاحت به دا ۋ چې خپل ووټ مسلم ليګ لۀ ورکړئ. د دې نه علاوه د هندوستان د رياستونو د نوابانو دولت او د پېرنګي د مليانو او خان بهادرانو شريک قوت هم ورسره شامل ۋ. خو دا د پېرنګي د پاره لوے شکست ۋ چې د ټول مردان د ضلعې نه يو ممبر د مسلم ليګ پۀ ټکټ منتخب شو او هغه د هوتي نواب سر محمد اکبر خان ۋ. داسې د پېښور د ټولې ضلعې نه صرف يو سيټ مسلم ليګ وګټۀ صرف پۀ بنو کښې مسلم ليګ دوه سيټه (د دغه ډپټي کمشنر پۀ برکت) وګټل کوهاټ کښې ئې ټول سيټونه بايلل. پۀ دې انتخاباتو کښې مسلم ليګ ته او ورسره پېرنګي ته لويه پرېشاني دا پېښه شوله چې دا انتخابات خو تش د پاکستان پۀ نامه شوي وو او خبره د کفر او اسلام ترحده پورې رسېدلې وه ولې چې د سرکار همه ملګري پېران او مليان لګيا وو او د اسلام پۀ نامه ئې د

پاکستان د مطالبې د پاره کوشش کولو. پېرنګي چې کله پوهه شو چې پۀ آئيني او قانوني، سياسي او جمهوري طريقه خو مسلم ليګ کاميابه نۀ شو او دا صوبه حسب دستور د خدائي خدمتګارو سره پاتې شوله نو بيا هغوي پۀ نورو لارو چارو غور شروع کړو.

د ډېره اسماعيل خان ضلعې نه د جمعيت العلماء سرحد پۀ ټکټ دوه ممبران منتخب شوي وو او چې دغه دواړه ورسره شو. نو د ډاکټر خان صاحب سره دري ديرش (33) ممبران وو او د مسلم ليګ سره اوولس (17) وو.

د دې انتخاباتو نه پس چې کله ډاکټر خان صاحب وزارت جوړ کړو نو پۀ دغو ورځو کښې سر جاج کننګم خپل اوږد ميعاد د ګورنرۍ پوره کړو او د هغۀ پۀ ځاے نوے ګورنر سر اولف کېرو راغے. کيرو صاحب دلته د (1930، پۀ هغو نازکو ورځو کښې د پېښور ډپټي کمشنر ۋ او ډېر ظلم او زياتي د دۀ پۀ زمانه کښې د خدائي خدمتګارو سره شوے ۋ. خو دے بيا ډيلي ته تللے ۋ او دا تېر څو کاله د هندوستان پۀ مرکزي حکومت کښې خارجه سکرټري ۋ هلته به ډيلي کښې هم وائسراے بدل شوے ۋ او د لارډ لنلتګو پۀ ځاے لارډ ويول (Lord Wavell) د هندوستان لوے وائسراے مقرر شوے ۋ او لنلتګر چې کله چارج پرېښودو. نو هغه خپله مشهوره خبره ئې کړې وه چې:

> I think I can claim to be handing over to Wavell a pretty set stage so far as the political situation is concerned. Though that would need constand attention and a constant personal handling.

> ترجمه: زما پۀ فکر زۀ د عوې کولې شم چې ويول ته تر خو پورې چې د سياسي حالت تعلق دے. ښۀ جوړ شوے ستېج ور حواله کوم. اګر چې دا هر څۀ به همېشنۍ توجه او همېشنۍ ذاتي کار ته ضرورت ولري

او د دې حقيقت نه هيڅ څوک هم انکار نۀ شي کولے چې لنلتګر د خپل

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

وائسراے توب پهٔ دوران کښې د هندوستان د سیاسي قسمت فېصله تقریباً کړې وه او چې کله پهٔ جون 1945 کښې لارډ وېول د هندوستان د سیاسي لیډرانو یو کانفرنس پهٔ شمله کښې پهٔ دې خاطر راوبللو چې د دې سیاسي لانجې څهٔ حل راوباسي، نو حسب معمول د پېرنګي پالیسي قطعي واضحه وه چې پهٔ دې طریقه هندوستان ته او پهٔ خصوصیت سره دنیا ته خپل منځ روڼ کړي چې پېرنګے خو غواړي چې فېصله دې وشي، خو چې مسلمان او هندو پهٔ خپل منځ کښې نه رضا کېږي، نو پېرنګے اختیار او اقتدار چا ته وسپاري؟ یعني کانفرنس یا غونډه پېرنګي د دې د پاره نه رابلله چې څهٔ روغه جوړه وشي بلکې راغونډېدل به صرف پهٔ یو غرض وو چې دا لیډران یو بل ته مخامخ کړي او روغه جوړه خو پرېږده چې لانجه به څهٔ نوره هم خرابه کړي.

د شملې کانفرنس اولني تجویز دا منظور کړل چې هندوستان دې یو مرکزي وفاقي وزارتي کونسل جوړ کړي وېول دا اعلان مخکښې لا کړے ؤ چې پهٔ دې کونسل کښې به د مسلمانانو او غېر مسلمو نمائندګي برابره وي. جناح صاحب حسب معمول پهٔ دې نسبت چې بل هېڅ څوک د دې حق نهٔ لري چې هغه لا د مسلمانانو د نمائندګۍ دعوي وکړي او دا پرېږده چې هیڅوک دا حق هم نهٔ لري چې دې کونسل ته دې د مسلمان وزیر انتخاب وکړي. مطلب دا شو چې د مسلمانانو او غېر مسلمو نمائندګي برابره وي. یو خوا جناح صاحب ؤ بل خوا د ټول هندوستان ټول نور اوسېدونکي هندوان، سکهان، عیسایان، پارسیان وغېره د هندوستان ابادي دغه وخت څلوېښت کروړه وه چې پکښې لس کروړه مسلمانان وو. کانګرس سره اتهٔ صوبې وې. د مسلمانانو پهٔ اکثریتي صوبو کښې هم مسلم لیګ سره څهٔ نهٔ وو. د بنګال د یو سلو اوولس (117) سیټونو نه مسلم لیګ صرف څلوېښت (40) ګټلي وو. پنجاب کښې د څلور اتیا (84) مسلم سیټونونه مسلم لیګ یو ګټلے ؤ پهٔ

سنده او صوبه سرحد کښې نې یو ممبر هم نهٔ ؤ. وېول وائي چې 'ما د جناح صاحب نه تپوس وکړو چې اخېر تهٔ غواړې څهٔ؟' وې چې ستا پهٔ کونسل کښې څومره مسلمانان وزیران دي؟

They must all be nominated by the League and must all be leaguers. *(P. 149)*

ترجمه: هغه صرف پهٔ خپله د مسلم لیګ د مشر پهٔ حېثیت مسلمانان نوي کونسل ته نامزد کولے شي.

بیا وائي چې کهٔ چرې پهٔ دې کونسل کښې پهٔ یوه مسئله مسلمانان اعتراض وکړي، نو هغه به پهٔ (2/3) اکثریت فېصله کېږي وېول وائي:

In fact a kind of communal veto.

ترجمه: چې دا پهٔ حقیقت کښې یو قسمه فرقه ایزه ویټو ده.

د مسلمانانو وزیرانو د انتخاب اوله دعوي د پنجاب یونینسټ وزیر اعلي خضر حیات خان وکړه. کانګرس پهٔ خپل فهرست کښې د دوو مسلمانانو نومونه ورکړل ولې چې یو خو صوبه سرحد هغوي سره ؤ او بل پهٔ سنده کښې اله بخش د قام پرسته ډلې وزارت ؤ ولې عجیبه تماشه دا ده چې وېول پهٔ خپله لیکي چې جناح صاحب د نورو ډلو سره مساوي نمائندګي غواړي:

If he really meant this, it shows that he bad never at any time as intention of accepting the offer, it is difficult to see why he came to simla at all. *(page 155)*

ترجمه: کهٔ چرې هغه پهٔ رېښتیا داسې غوښتل نو دا ښائي چې د هغهٔ هېڅ کله پېشکش منلو اراده نهٔ وه. مشکله ده ووایو چې هغه ولې شملې ته راغے.

او بیا وېول نتیجه هم بیانوي:

The root cause of the failure was, of course, Jinnah's intransigence and opstinacy.

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه: د ناکامۍ اصلي وجه بې شکه چې د جناح سر زوري او ضد ؤ.

د جناح صاحب نه دا تپوس هم پکار دے چې کانګرس خو اوس بې کچه قرباني ورکړي دي؛ په زرګونو خلق ئې په تحريک کښې قرباني کړل او په لکونو جېلونه وخوړل خو د هغوي خو نه شو: خو چې هغوي ګټه وکړله. نو ته بوجې په لاس راغلې وائي ما ته ترې نه خپله څه پردۍ برخه هم راوتله متل دے چې توري دې لالا وهي او مړۍ دې ګوپالا وهي.

وېول په خپله خودا ليکي او د جناح صاحب دا رويه ورته ناجائزه او نامناسبه ښکاري. خو عمل په څه کوي؟ د پنجاب د صوبې د منتخب نمائنده خضر حيات حېثيت نه تسليموي د سنده د منتخب وزيراعلي او اله بخش سرمرو حېثيت نه تسليموي.

د صوبه سرحد د منتخب وزيراعلي ډاکټر خان صاحب حېثيت نه تسليموي او د جناح صاحب په ناجغه ضد او بې اصوله او بې بنياده دعوي دغه کانفرنس ناکامه ملتوي کوي؛ نو د دې نه ګني بل څه ظاهري ثبوت پکار دے چې ټوله لوبه د پېرنګي د لاسه جوړه وه او مسلم ليګ صرف د دې د پاره نارامي کوله او ناروا او بې بنياده مطالبې ئې کولې چې پېرنګي له بهانه ورکړي چونکې روغه نه کېږي نو اقتدار دې د پېرنګي سره بدستور پاتي وي. نور خو پرېږده چې د مسلم ليګ د سياست مداح او د کانګرس دښمن انګرېز هاډسن H.V Hodson په خپل کتاب The Great Divide کښې په دې ليکلو مجبور شو چې؛

> A minority party with insupportable claim had been allowed to veto the whole project for advancing India's self.Govt. *(Page 125)*

ترجمه: د يو ناقابل برداشت دعوي لرونکي اقليتي پارټۍ اجازت ورکړے شو چې د هندوستان د خود اختياره حکومت

وړاندېز بوټللو د پاره ټوله منصوبه ويټو کړي

او غرض او مقصد ئې په خپله مخکښې بيانوي:

> Some observers thought that Lord Wavell's sudden abandonment of his plan was the decisive move which made the partition of India inevitable. *(Hodson, P.127)*

ترجمه: د ځينو مبصرينو خيال ؤ چې د لارډ وېول له خوا ناڅاپي خپل پلان پرېښودل يو فېصله کوونکے حرکت ؤ چې د هندوستان تقسيم ئې حتمي کړو.

او وېول غرض ؤ.

نو هم دغه خو د پېرنګي Sir Stafford Cripps. کوم تجويزونه د دې نه وړاندې چې کله کانګرس پېش کړي وو، نو هغې کښې ئې دا خبره کړې وه چې د جنګ د خاتمې نه پس کله د هندوستان د ائين سازه اسمبلۍ کښې ائين جوړېږي نو؛

> Any province would be free to keep itself out of the proposed Union and to retain its prevailing constitutional position. If such non.accepting proposed Indian Union.

ترجمه: هره صوبه به اختيار ولري چې د مجوزه يونين نه بهر پاتې شي او خپل روان ائيني پوزيشن برقرار وساتي. که چرې دغه شان نه منونکي صوبې خواهش ولري، نو هغوي د دغه مجوزه هندوستاني يونين شا به خپل جدا يونين جوړولے شي.

دغه د پاکستان د مطالبې د منظورولو اوله پاوړۍ او دا ئې هغه اخبري فېصله!

د شملې کانفرنس وائسراے هند لارډ وېول دغه شان ختم کړو او ناکامه شو.

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

وېول په دې ټینګ و چې کانګرس دې مسلم لیګ د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نمائنده تسلیم کړي. په دغه کانفرنس کښې د صوبه سرحد وزیراعلي ډاکټرخان صاحب هم موجود و. هغه د وائسرا ے نه پوښتنه وکړه چې زه د هندوستان په ټولو صوبو کښې د مسلمانانو اکثریتي صوبې منتخب وزیر اعلي یم او زه مسلم لیګ کښې نه یم نو زما په حقله دې څه خیال دے؟ لارډ وېول په دې خبره بیخي سترګې پټې کړي وې چې په دې هندوستان کښې پېرنګي (1937) کښې صوبائي انتخابات کړي وو او د هندوستان په یوولسو (11) صوبو کښې یوه کښې هم د مسلم لیګ حکومت نه و. د مسلمانانو اکثریتي صوبو کښې هم د مسلم لیګ هېڅ درک نه لګېدو. د سنده او سرحد په اسمبلو کښې ئې یو ممبر هم نه و. د پنجاب په اسمبلۍ کښې ئې یو ممبر و، نو مطلب دا چې د پېرنګي په خپلو کړو انتخاباتو کښې د مسلم لیګ حېثیت صرف په هغه صوبو کښې و چې کوم ځا ے مسلمانان په اقلیت کښې وو. د مسلمانانو په اکثریتي صوبو کښې مسلم لیګ هډو د سره څه حېثیت نه لرلو. ولې پېرنګے په دې ټینګ و چې ترڅو کانګرس دا خبره تسلیم نه کړي چې مسلم لیګ د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نمائنده دي، نو تر هغې د روغې جوړې هېڅ امکان نه شته دا خبره به کانګرس څنګه منله؟ اخېر په کوم حساب؟

کانګرس په دغه انتخاباتو کښې عظیمه ګټه کړې ده؛ د یوولسو (11) صوبونه په اتو (8) کښې د هغوي وزارتونه وو ولې پېرنګے خپل غرض ړوند کړے و. هغه د پښتو متل دے چې "حق به هم حق وي خو زور هم حق دے" پېرنګي خپل مطلب را په مخه کړے و. هغه مسلم لیګ د خپل غرض د پاره استعمالولو، نه ئې مسلمان څه کار و او نه په مسلم لیګ. هغه خو مسلم لیګ د کانګرس په مرۍ کښې د دې د پاره اچولو چې دنیا له دا تاثر ورکړي چې پېرنګي خو اقتدار حواله کولو ته تیار دے، خو هله چې د هندوستان

خلق په خپلو کښې رضا شي او ټوله لوبه ئې دا جوړه کړې وه چې مسلم لیګ دومره په سر وخېژوي او دومره ئې اوچت کړي چې د هغه هره ناروا نه روا او ناجائزه نه جائز ووائي او سبا له بیا مسلم لیګ که رانښکته کول غواړي، نو هم چې نه شي رانښکته کېدے نو د دې غرض د پاره د پېرنګي دا کوشش و چې په هره حلاله حرامه لار چې وي خو چې مسلم لیګ را ټینګ کړي د شملې 1945 په کانفرنس کښې د پېرنګي صرف دا غرض و چې هغه د هندوستان ټولو مسلمانانو باندې دا خبره واضحه کړي چې سرکار ئې د مسلم لیګ بل څوک د مسلمانانو نمائنده تسلیمولو ته تیار نه دي نو که څوک په حکومت هند ځان تسلیمول غواړي. نو هغه له پکار دي چې مسلم لیګ ته لاړ شي او زه دا خبره په دعوي سره کول غواړم چې که د پاکستان منصوبه وه هم نو دا پېرنګي څه د مسلمان د ښېګړې د پاره نه وه وړاندې کړې د پاکستان په نامه د یو مسلمان ملک پېرنګي ته په خپله ضرورت و ولې چې هغه د اشتراکي شوروي اتحاد نظریاتي مقابلې د پاره د ترکو نه را واخله تر د چین د سرحد پورې، یوه د اسلام کلا مکمل کول غوښتل د پاکستان په ذریعه تقسیم هند نه، بلکې تقسیم مسلمان کېدو، نو د پېرنګي پرې څه؟

هغه خو خپل سامراجي او نوآبادیاتي شهنشاهیت د استحکام د پاره لګیا و او که دا کار ورله مسلمان څه. که مسلم لیګ کولو نو د پېرنګي د پاره بله د تسلۍ او خوشحالۍ خبره څه کیدې نه شوله

د وېول نوې منصوبه

(د پاکستان ضرورت، پېرنګي ته)

کله چې د یورپ دوېم جنګ ختم شو او قلاره قلارې شوله نو پېرنګي بیا

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښېناست او د نوو حالاتو پهٔ رڼا کښې ئې پهٔ خپله پالیسي غور شروع کړلو. د هغې نه مخکښې څهٔ وخت چې پهٔ یورپ کښې جرمني پهٔ شوروي اتحاد حمله وکړه او شوروي اتحاد ئې شا ته پهٔ مخه واخستو تر دې تول ملک ئې ورله لتاړ کړو او ماسکو ته صرف یو څو میله پاتې وو. نو پېرنګي د شوروي اتحاد د خطرې د اړخه بې غمه شو او چې کله دې خوا د جاپان د طرف نه پېرنګي یو پهٔ یو د خپلو ابادو نه وشړلې شو او چې کله برما هم جاپان قبضه کړله او پهٔ کلکته ئې بمباري شروع کوله. نو د پېرنګي توله مخه بیا جاپان ته شوله. هم دغه ورځو کښې پېرنګي پهٔ هندوستان کښې دا کوشش شروع کړو چې اوس چونکې د شوروي اتحاد قوت ختم دے نو کهٔ نور هندوستان د پېرنګي د ګوتو وزي. نو دا ئې مناسب وګڼل چې د افغانستان حکومت سره خپله لاره چاره برابر کړي او دا د پښتنو علاقې چې د 1893 د ډېورنډ د کرښې پهٔ راښکو د افغانستان نه را شوکولې شوې وې دا به بېرته هغوي ته پهٔ حواله کړي مطلب دا چې کهٔ جاپان لا جرمن ئې اخلي. نو د هغې نه پهٔ افغانستان ولې احسان نه کوي. د حکومت افغانستان سره خط وکتابت روان ؤ او دې خوا د کننګم صاحب ایجنټانو لکه د حاجي صاحب د ترنګزو د زوي باچاګل پهٔ ذریعه د افغانستان پهٔ حق کښې پروپیګنډه شروع کړله لا پېرنګے ناست دے او د دې خبرې اجازه ورکوي چې دلته دې د جمعې پهٔ ورځ د افغانستان د باچا ظاهر شاه خطبه ولوستلې شي.

ولې کله چې شوروي اتحاد پهٔ جرمني را وګرځېدو او د هټلر فوځونه هم پهٔ هغه شان تباه او برباد شول. لکه څنګه چې د فرانس د نپولین فوځونه پهٔ مخ کښې صدۍ کښې تباه شوي وو او شوروي اتحاد داسې جرمني را واخست چې د برلین د ښار پورې ئې ورسولو. نو دلته پېرنګے بیا پوهه شو چې د شوروي اتحاد هغه خطره خو هندوستان ته بدستورقائمه پاتې شوله ولې

اګر چې د شوروي اتحاد تول ملک لتاړ ؤ ښارېږ ئې لوټې لوټې وې قابو دوه کروړه روسیان د ملک د سره قربان شول ولې د دې هر څهٔ باوجود هم شوروي اتحاد کښې دومره قوت شته چې جرمني ئې پهٔ کوړ ولګوو نو پېرنګي ته بیا هغه د اسلام کلا Military crescent را یاده شوله ولې اول سر کښې خو پېرنګي پهٔ دې پوهه ؤ چې نور باقي هندوستان کښې خو هسې هم د کانګرس زور دے او کانګرس خو پهٔ هیڅ شان هم د پېرنګي غلامي نوره نهٔ قبلوي نو پهٔ ځاے د دې چې دا تول د هندوستان حکومت کانګرس ته پرېږدم. نو د دې نه دا ښهٔ ده چې دا د پښتنو علاقې واپس افغانستان لهٔ ورکړم. پهٔ دې کښې ئې دوه خبره خپل ګڼل: یو خو دا چې پهٔ دې طریقه به هندوستان د خپل شمال غربي سرحد د غریزې علاقونه محروم شي او یو طبیعي او قدرتي جغرافیائي سرحد به ئې د ګوتو وزي. پېرنګي د تاریخ نه او د خپلې تجربې نه پهٔ دې نتیجه رسیدلے ؤ چې هندوستان تر هغې پهٔ ارام پهٔ غښېدلو پښو خوب نهٔ شي کولے. ترڅو پورې چې دغه د شمال غربي هند دغه درې د حکومت هند پهٔ خپله قبضه کښې نه وي؛ نو چې دا د پښتنو دا همه علاقې افغانستان ته لاړې شي. نو پهٔ دا شان به هندوستان یو ګونه کمزوري پاتې شي او د دغه اړخه به هر وخت ناقلاره او بې ارامه وي دویمه دا چې کله پېرنګیان دغه علاقې افغانستان لهٔ ورکړي. نو افغانستان به تول عمري د پېرنګي ممنون او مشکور وي او د دوستۍ او ملګرتیا د پاره به پکښې زیاتې ګنجائش پاتې شي ولې د شوروي اتحاد دغه کامیابۍ دغه فیصله پهٔ بېرته وګرځوله او پېرنګي بیا پهٔ خپله نیکۍ او لوظ ستومانه شو. افغانستان پهٔ ځاے پاتې شو او یو وارې پېرنګي بیا پهٔ دې مجبور شو چې د نوو حالاتو پهٔ رڼا کښې څهٔ داسې لاره راوباسي چې د اشتراکي شوروي اتحاد د خطرې مقابله پرې وکړې شي. د وېول خپلې لیکلې ډایرۍ. دا توله مسئله ښخي پهٔ ډاګه څرګندوي. حقیقت دا دے چې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

چا د ویول دغه ډایرۍ نه وي لوستي نو هغوي د پاره دا مشکله شي چې د هغه وخت د هغه پالیسیو پوره جاج واخستے شي. نور خو پرېږده چې د مولانا ابوالکلام ازاد غوندې وېښ، بېدار او مردم شناس هوښیار هم د ویول په ظاهري لباس تېروتو ولې زما په خیال لنلتګر چې کومه لوبه رواند کړې ده، ویول هم په ډېره استاذۍ او کمال مهارت هغه منصوبه سر ته د رسولو پوره پوره کوشش کولو بلکې زهٔ وایم چې دے په دې خپله منصوبه کښې نور هم وړاندې تللے دے ولې کمال ئې د منافقت دا دے چې د کانګرس صدر او بې کچه قابل او زاغ مولانا ازاد هم په دهٔ د ایماندار او مخلص ګمان راپېدا شوے دے لکه څنګه چې هغه په خپل کتاب India wins Freedom کښې لیکي.

ویول چې د هندوستان د وائسراے په حېثیت اختیار واخیستو، نو د هغې نه وړاندې هغه د هندوستان د فوځ سر لښکر Commande.in.chief ؤ. هغه کانګرس د پېرنګي ازلي دښمن ګڼلو ولې چې کانګرس د یورپ د جنګ په دوران کښې پېرنګي ته مشکلات پېښول تحریک ئې چلولو او کوښښ ئې دا ؤ چې د پېرنګي د جنګ په تیاریو کښې خلل واچوي او د ټولو نه لویه خبره دا چې کانګرس دا کوشش کولو چې پېرنګے د دې ملک نه خپله کډه ونغاړي نو د دې وجې نه کانګرس د هغهٔ ازلي او مونډیز دښمن ؤ. نور د کانګرس د تنظیم نه علاوه دلته د قام پرسته ننګیالو مسلمانانو یوه ډله وه او دوي سره د هغه باعمله عالمانو د دین ډله وه چا چې د خپلې د ازادۍ د پاره د کافر پېرنګي ګرېوان ته لاس اچولے ؤ.

د ویول په خپلو ډایرو کښې د لسم اګست 1946 یو خط خپل پرائیویټ سکرټري ته لیکلے دي چې هغه د هغهٔ د چاپ شوي کتاب The Viceroy's Journal په (332.330) مخونو کښې درج دي. دې کښې هغه په تفصیل سره د خپلې نوې منصوبې "دټوټې کولو پلان" .The Break.down ذکر کړے

دے:

If we are forced to an extreme position, we should hand over the Hindu provinces, by agreement and as peacefully as possible to Hindus rule withdrawing our troops, officials and nationals in an orderly manner and should at the same time support the Muslim provinces of india.

(Wavell, the viceroy's journal,page 485 30/5/1946)

ترجمه: کهٔ چرې مونږ یو انتهائي حالت سره مخامخ شو نو مونږ لهٔ پکار دي چې د معاهدې په ذریعه او ترممکنه حده په امن ناک ډول هندو صوبې د هندوانو حکمرانۍ ته حواله کړو او خپل فوځونه، افسران او شهریان په منظمه طریقه بېرته کړو او ورسره ورسره د هندوستان مسلمانانو حمایت وکړو.

او ښهٔ په ډاګه څهٔ چې بربنډ هدایات ورکوي. خپل سکتر ته وائي چې چونکې د کانګرس او مسلم لیګ ترمنځه د هېڅ قسمه روغې جوړې امکان نهٔ شته نو چې کله دا تعطل پېدا شي نو حکومت برطانیه به ما وغواړي بیا به زهٔ دغه تجویز هلته پېش کول غواړم، نو خپل سکرټري ته ئې دا هدایات دي چې زهٔ دا کوم تجویزونه پېش کوم تاله پکار دي چې د دې د تفصیلاتو د پاره د پینځو اوچتو افسرانو یوه کمېټي مقرر کړې چې هغوي ما لهٔ یو خفیه رپورټ مرتب کړي چې دا منصوبه به څنګه ترسره کېږي.

د ویول خپله تجزیه او تحلیل دادے چې د مسلم لیګ او کانګرس جګړه په داسې علاقو ده چې د هغې تعلق د هندوستان د سرحداتو سره دے. د پاکستان د منصوبې دوه برخې دي یو په شمال مغربي کښې او بل په شمال مشرق کښې چې دغه د مسلمانانو د اکثریت علاقې دي. ویول تجویز کوي او منصوبه داده چې کومو صوبو کښې د کانګرس اکثریت وي هغه دې کانګرس ته وسپارلے شي. مکمله ازادي دې ورله ورکړے شي او پېرنګے

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې سره د خپل فوځ، سرکاري افسرانو او باله بچه هغې صوبو ته واوړي کومو کښې چې د مسلمانانو اکثریت دے، وېول چونکې یو پېښه ور فوځي دے. نو هغه پۀ دې ښۀ پوهه دے چې د هندوستان د شمال مغرب او شمال مشرق علاقې د هندوستان نه جدا شي او دغه علاقې پېرنګي پۀ خپله قبضه کښې وساتي نو چې د دې به د هندوستان پۀ دفاع څۀ اثر پرېوځي. علاقې هم بیانوي پۀ مشرق کښې بنګال او اسام او پۀ مغرب کښې صوبه سرحد، پنجاب، سندهـ ان تر ډیلي پورې دا علاقې به پېرنګي سره قبضه کښې پاتې شي او نور کانګرس پوهه شه او د هغۀ باقي مانده هندوستان. پوره تفصیل هلته موجود دے. پۀ اخېر کښې د مطلب خبره لیکي. د مسلم لیګ پۀ حقله وائي چې هغوي به شاید چې پۀ دې اعتراض ونۀ کړي بلکې یو قدم مخکښې ځي او وائي چې؛

> In fact The Muslim league would presumably welcome the plan.
>
> *(Wavell, The Viceroy's journal. P.332)*

ترجمه: پۀ حقیقت کښې مسلم لیګ غالباً د پلان هرکلے وکړي.

وائي چې وېول سر فېروز خان نون را وبللو او د دې منصوبې پۀ حقله ئې د مسلم لیګ د مشرانو رائې د هغۀ نه وغوښته. وائي چې هغۀ واپسي ځواب یوړو چې مسلم لیګ ته پۀ دې اعتراض نۀ شته.

دې ټولې منصوبې ته چې سړے ګوري او پۀ بېل بېل اړخ ئې سوچ کوي نو د هغۀ د حکومت هند د وائسرا ے او لویو لویو انګرېز افسرانو دې ذهنیت ته حېران شي. کانګرس لۀ د پېرنګي د دښمنۍ دا سزا ورکېدے شي چې هغه دې د خپلو ټولو طبعي او جغرافیائي سرحداتو نه محروم کړے شي، یو خوا ته شوروي اتحاد او پۀ دې بل اړخ چین. بله دا چې د هندوستان تقسیم داسې د دښمنۍ او تربګنۍ پۀ ماحول کښې وشي او دا دواړو سرحدونه د

پاکستان ورسي او بیا پۀ دغه علاقو کښې ورته پېرنګي سره د خپل ټول فوځ او قوت دیره شي او هندوستان د اوسېدونکو به دفاع څنګه کېږي؟

> I pointed it out that Pakistan issue affected not only India, but the whole Empire.
>
> *(Wavell, The Viceroy's journal. P.218)*

ترجمه: ما پۀ ګوته کړه چې د پاکستان مسئله نۀ صرف هندوستان باندې اثر غورځوي بلکې ټول سلطنت باندې اثر اچوي.

د دې منصوبې نه دا خبره هم ډېره پۀ بربنډه څرګندېږي چې پېرنګے کۀ د مسلم لیګ سره څۀ مرسته او کومک کولو. نو هغه څۀ د مسلمان د ښېګړې د پاره نۀ ؤ، بلکې دې کښې د پېرنګي خپل غرض ؤ او هغه د خپل سلطنت او شهنشاهیت د پاره دا ټوله لوبه توده کړې وه پۀ دا شان پېرنګي د مسلمان نۀ بلکې د خپلو مفاداتو د تحفظ غرضي ؤ ولې د پېرنګي پۀ سیاست. چالونو، سازباز، فوځي او علاقائي ضروریاتو خو سړے پوهېدے شي خو حېرانتیا خو د مسلم لیګ د مشرانو کردار ته ده چې دا دوي د چا د پاره لګیا دي؟ منم چې مسلم لیګ چرې هم د ملک د ازادۍ د پاره نۀ دے راپورته شوے او نۀ ئې دٔ پېرنګي د غلامۍ نه د ځان ازادولو د پاره څۀ حرکت او جدوجهد کړے وي. ولې دا هم سړے قطعاً نۀ شي هېرولے چې کۀ چرې د کانګرس او د مسلمانانو او علماء دین د قربانو پۀ نتیجه کښې پېرنګے پۀ دې مجبوره کولے شي چې هغه دې د هندوستان نه کډه وکړي. نو چې دا ازادي دې یو اځې د کانګرس پۀ برخه کښې ورسي او نور هندوستان او پۀ خصوصیت سره مسلمانان دې بدستور د پېرنګي پۀ غلامۍ کښې پاتې شي، هغه د بل ګټلې ازادۍ او د پېرنګي شکست څنګه د پېرنګي پۀ فتح او ګټه تمامولے شي یعني مطلب دا چې د هندوستان د ازادۍ جنګ د دې مسلم لیګ د مشرانو پۀ برکت به صرف د غېر مسلمو اکثریتي صوبو د

Scanned by CamScanner

ازادي جنګ شي او مسلمان دې هم هغه غلام پاتې شي. دريمه خبره چې دې منصوبې نه په ډاګه واضحه کېږي چې اوس سړے پوهېدے شي چې ولې پښتانهٔ، صوبه سرحد او خدائي خدمتګار د پېرنګي د سترګو ازغي وو ځکه چې د هندوستان په ټولو مسلمانانو کښې من حيث القوم صرف خدائي خدمتګار هغه ډله وه چې د پېرنګي په سياست او سازشونو پوهه وه او هم دا خدائي خدمتګار وو چې د پېرنګي د غلامۍ نه د ځان خلاصولو په خاطر ئې د کانګرس سره په شريکه ملا تړلې وه. پېرنګي ته په دې سلسله کښې دوه مشکلات وو چې يو خو دا صوبه د مسلمانانو اکثريتي صوبه ده چې قابو په سلو کښې درې نوي (93%) مسلمانان وو او د مسلم ليګ سره نه وو، بلکې د پېرنګي خلاف وو، او دريمه دا چې دا صوبه په داسې مقام پرته وه چرته چې پېرنګي د شوروي اتحاد په خلاف خپله د اسلام مورچه د خپل غرض د پاره جوړوله نو په دې خبره سړے ډېر په اسانه پوهېږي چې ولې پېرنګي خپل ټول قوت او زور هم د دې خدائي خدمتګار تحريک په ختمولو پسې استعمالولو او ولې هغه يو خوا نوابان، سران. خان بهادران او دنياوي مشران نو په دې بل اړخ ئې خپل تنخواخواره ملايان. پيران. فقيران، باباګان، اخونزاده ګان او د ديني مدرسو مشران راجمع کړي وو چې يو خوا د مسلم ليګ د سياسي پليټ فارم او په دې بل اړخ د اسلام په نامه د ديني ممبر نه د خدائي خدمتګارو په خلاف يو مسلسل جدوجهد جاري وساتي. غرض او مقصد ئې صرف يو ؤ چې دا د پېرنګي مخالف قوتونه د منځه يووړے شي او دا صوبه هم د مسلم ليګ دې مشرانو ته وسپارلے شي چې پېرنګے ئې هم د ملک په اندروني سياست کښې او هم په خپله خارجي پاليسۍ کښې د خپل سامراجي مفاداتو د تحفظ د پاره استعمال کړے شي

کېبينټ مشن او د شملې دوېم کانفرنس

برطانيه کښې د جنګ د خاتمې سره انتخابات وشول انتخابات کنزروټيو پارټۍ بايلل او لېبر پارټۍ وګټل او د چرچل په ځاے اېټلي د برطانيې وزيراعظم شو دلته په هندوستان کښې وېول هم د عام انتخاباتو اعلان وکړو دا ئې اميد ؤ چې د سرسټيفورډ کرپس د اعلان او د شملې کانفرنس د نتيجې په سلسله کښې پېرنګي کوم حېثيت مسلم ليګ له پيدا کړے ؤ. د هغې نه فائده واخلي. غرضيان او اسره باز په دې پوهه وو چې پېرنګي فېصله کړې ده چې د پاکستان مطالبه تسليموي او بې د مسلم ليګ نه د بل مسلمان هېڅ حېثيت نهٔ تسليموي او چې انتخابات د جداګانه نيابت په ذريعه وي (چې مسلمان به مسلمان اوغېرمسلم به غېرمسلم له ووټ ورکوي)، نو بيا خو مسلم ليګ ته لاره بيخي صفا ده نو هر يو سوداګر. کارخانه دار او شته من په مسلم ليګ رامات شو
مسلمانان واليان رياست به د خپل تحفظ د پاره مسلم ليګ سره مرسته کوي. داسې سرکاري افسران خو په ډاګه لګيا وو. ولې چې وېول په خپله دا خبره واضحه کړله چې خپلې داخله سکرټري ميوډي Sir Francis Mudie ته ئې وويل؛

> .... and told him (Mudie) to impress on everyone that to appease Congress at the expanse of the Loyalists was not my
>
> *(Wavell. The Viceroy's journal. P.177)*

ترجمه او ميوډي ته مې ووې چې هر چا باندې دا خبره واضحه کړي چې زما پاليسي دا نهٔ ده چې د تابعدارانو په قيمت کانګرس د لاسه کړم

وېول هم صرف دوه ډلې تسليموي: يو کانګرس او بل تابعداران Loyalista

(c) ketabton.com: The Digital Library
Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلم ليګ هغهٔ د تابعدارانو په فهرست کښې شامل کړے دے
کله چې انتخابات خلاص شول نو د حکومت برطانيې د طرفه کېبينټ مشن
راغے يو په خپله سکرټري اف سټېټ Lord pethick Lawrence (وزير
هند)، بل ور سره هماغه زوړ کرپس Sir Stafford Cripps او دريم
اليګزېنډر A.V.Alexander دوي د رارسېدو سره سمدستي په خپل کار
پېل وکړو او تجويز پېش شو چې پکار دي چې د جناح صاحب او جواهر لال
ملاقات دې وکړے شي. ويول ليکي؛

Cripps and the other ministers thought that there ought to be a meeting between Jinnah and Nehru, not with any hope of agreement, but purely for publicity value, to show that we had done our best to secure agreement.

ترجمه: د کرپس او نورو وزيرانو خيال ؤ چې د جناح او نهرو تر منځ ملاقات ضروري دے په دې اميد نه چې ګني څهٔ معاهده وشي، بلکې صرف د مشتهري په خاطر دې دا وښودل شي چې مونږ خپل ټول توان نه کار واخست چې روغه جوړه دې وشي.

د دې ځاے نه ئې شروع کوي، د دې نه د وېول د دغه منافقت او ايمانداری جاج په اسانه اخستے کېدے شي. روغه به څنګه کېږي او چا سره به کېږي؟ دې دوېم شمله کانفرنس ته سرکار صرف د مسلم ليګ او کانګرس ممبران راوبلل. څلور څلور تنه کانګرس په خپل وفد کښې مولانا ابو الکلام ازاد، جواهرلال نهرو، سردار وله بهائي پټېل او باچا خان وټاکل او مسلم ليګ جناح صاحب، نواب زاده لياقت علي خان، نواب محمد اسماعيل او سردار عبدالرب نشتر نومونه ورکړل. کانفرنس کښې دوه هندوان او شپږ مسلمانان وو. وېول ليکي چې جناح صاحب خو شروع د کانفرنس داسې

وکړله چې کله مولانا ازاد جناح ته د جوړ تازه د پاره لاس وړاندې کړو، نو جناح صاحب هغهٔ ته د لاس ورکولو نه انکار وکړو. وائي بسم الله او دا د يو مسلمان بل مسلمان سره اخلاق، کافر پېرنګي سره خو په ټيټه سلام عليک او لاس ورکوي. هندوانو لهٔ لاس ورکوي. څهٔ چې د پېرنګيانو ښځو سره لاس ملاووي. جناح صاحب خو د شملې کانفرنس د اندرېانې سر ته خېژولے ؤ. هغهٔ ته پته وه چې چونکې هغه نهٔ رضا کېدو، نو دغه کانفرنس سره ناکامه شو نو اوس به هغه څوک راکوزوي؟ د پاکستان نه لاندې خبره هغهٔ نهٔ منله او د پاکستان مسئله کانګرس نه قبلوله. دغه کانفرنس هم په دغه خبره ناکامه شو چې مسلم ليګ په دې ټينګ نښتے ؤ چې هغه دې د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نمائنده تسليم کړے شي

کېبينټ مشن دا اعلان کړے ؤ چې کهٔ چرې کانګرس او مسلم ليګ سره په خپل منځ کښې متفق شي، نو بيا به مشن د خپله خانه اعلان کوي چنانچې د (1946) کال د مې په شپاړسمه مشن د خپل اړخه دا اعلان وکړو چې هندوستان به يو يونين (وفاق) وي او دې يونين سره به صرف درې محکمې وي؛ دفاع، امورخارجه او مواصلات. بيا ئې د هندوستان ټولې صوبې په درې ګروپونو کښې تقسيم کړې وې، مسلم او غېر مسلمو په حېثيت؛

- ګروپ (بي) کښې پنجاب، سندهـ، سرحد او بلوچستان،
- ګروپ (سي) کښې بنګال او اسام،
- ګروپ (اے) کښې باقي پاتې شپږ صوبې لکه بمبئ، مدارس، بهار، اړيسه، سي پي او يوپي.

تجويز دا ؤ چې دا نوې منتخبې صوبائي اسمبلۍ به د مرکزي ائين سازۍ اسمبلۍ د پاره ممبران منتخب کوي چې هغوي د يونين او د دې درې محکمو د پاره ائين او قانون جوړ کړي او د حکومت برطانيې سره د ملک د ازادۍ او اختيار خپلولو د پاره نمائنده اداره وي. د صوبو د پاره به قانون

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

صوبائي اسمبلۍ جوړوي او که چرې صوبې غواړي، نو د دې ګروپونو په شکل کښې یو اتحاد هم کولے شي او درې ګروپونو د پاره د ائین سازې اداري شکل هم اختیارولے شي او هرې صوبې لۀ دا اختیار هم ورکړے شوے دے چې کۀ لس کاله پس هغه مناسب ګڼي نو د ګروپ نه بهر تۀ وتلے شي.

کۀ دې تجویزونو ته پۀ غور وکتل شي نو دې د دواړو ډلو قابو مطالبې منظورې کړې. کانګرس د هندوستان اتحاد غوښتو، نو دغه وفاقي حکومت قصور هلته د کمزوري مرکز پۀ حېثیت موجود ؤ. مسلم لیګ د غېر مسلمو د ګڼ شمېر (عددي برتري) نه وېریده. نو د ګروپونو پۀ شکل کښې د دغې هم علاج راوتے ؤ. اختیار هم قابو ټولو صوبو ورکیدے شول، ماسېوا د دغو درېو محکمو نه).

کېبینټ مشن دا اعلان هم وکړو چې د وائسرا ے هند د مشرۍ د لاندې دې یو عبوري حکومت جوړکړے شي. دا هم اعلان وشو چې د ائین سازې اسمبلۍ د انتخاباتو سره به عبوري حکومت پۀ مرکز کښې جوړېږي. خو چې کومه ډله د مشن د (16) مۍ دا تجویزونه نۀ قبلوي نو هغه به پۀ مرکزي حکومت کښې نۀ شي اخستے.

مسلم لیګ ته بنیادي مشکل

د مسلم لیګ مشرانو ته یو بنیادي مشکل سمدستي دا پېښ شو چې د هغوي د سر ټول لیډران خو د هغه صوبو اوسېدونکي وو چې هغه د غېر مسلمو اکثریتي صوبې وې نو هغوي به د ګروپ (اے) پۀ اسمبلۍ کښې پاتې کېدل. نور خو به کېده، خو جناح صاحب پۀ خپله او نواب زاده لیاقت علي خان اخوا پاتې کېدل. وېبول وائي چې اولني وضاحت مسلم لیګ دا

غوښتنو چې ایا د یوې صوبې اسمبلۍ سره به دا اختیار وي چې هغه دې د خپلې صوبې نه بهر د بلې صوبې سره انتخاب کړي؟ وېبول وي: هو نو په دا شان د مسلم لیګ دغه لیډران او مشران د بنګال د صوبې د طرفه د ائین سازې اسمبلۍ ممبران منتخب کړے شول اګر چې نمائندګي د بمبۍ او یو پي کوله. پۀ مختلفو ګروپونو کښې د ائین سازې اسمبلۍ د ممبرانو تعداد:

ګروپ اے (A)

صوبه	غېرمسلم	مسلم
مدارس	45	4
بمبۍ	19	2
یو پي	47	8
بهار	31	5
سي پي	16	1
اړیسه	9	0
ټول ټال	167	20

ګروپ بي (B)

پنجاب	8	16 سکهان څلور
سرحد	0	3
سندھ	1	3
	9	22 څلور سکهان

ګروپ سي (C)

بنګال	27	33
اسام	7	3
	34	36

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلم لیګ ته سمدستي دا خبره څرګنده شوله چې په ګروپ سي کښې دا تناسب 62 مسلمانان او 34 غیرمسلم خو څهٔ خطرناک غوندې دي. کهٔ چرې غیرمسلمو یو دوه مسلمانان هم وغولول، نو خبره خلاصه ده. دې خوا په پنجاب کښې څهٔ حده پورې دغه مشکل ؤ. 16 مسلمانان وو او 12 غیر مسلم ولې دې سره د پنجاب یو بل مشکل هم ؤ مسلم لیګ ته چې هلته خوا انتخابات یونینسټ پارټۍ ګټلي وو او هغهٔ کښې مسلمان، هندوان او سکهان ټول شامل وو ولې اصلي مشکل مسلم لیګ ته دې خَل لهٔ دا پېښ ؤ چې مشن دا اعلان په ټینګه کړے دے چې کهٔ چرې کومې ډلې دا تجویزونه نا منظور کړل نو هغه به حکومت کښې نهٔ شي اخستے او بس پاتې به وي مسلم لیګ پهٔ دې ښهٔ پوهه وو چې کهٔ د حکومت نه بهر پاتې شو، نو پاتې به وي او ملګري ترې تښتي د پاتې کېدو نه دي.

مسلم لیګ د پاکستان د مطالبې نه لاس اخلي

د ال انډیا مسلم لیګ کمېټي راغونډه شوله. د مشن پهٔ تجویزونو ئې غور وکړو او د 1946 کال د جون پهٔ شپږمه ئې دا منصوبه منظور کړله او پهٔ دا شان د متحده هندوستان د وفاق حېثیت ئې تسلیم کړلو او د پاکستان د مطالبې نه ئې لاسونه وویستل.

مسلم لیګ کلک پهٔ طمعه ؤ چې کانګرس به دا تجویزونه نامنظور کړي. د ګروپونو پهٔ تشکیل او پهٔ هغې کښې پهٔ جبري شمولیت باندې به ضرور اعتراض کوي خو پهٔ 25 د جون 1946 د جون پهٔ خپلې ډایرۍ کښې لیکي چې؛

> The worst day yet.........congress has accepted the statement of may 16 ....:.. Now Cripps having assured me categorically statement of May 6th.

(P. 305)

ترجمه: تر ټولو نه خرابه بله ورځ. کانګرس د می د شپاړسمه بیان منظور کړو..... زهٔ خو کرپس پهٔ واضحه ډول ډاډه کړے وم چې کانګرس به هېڅ کله د می د شپاړسمې بیان منظور نهٔ کړي.

ویول خو د کانګرس پهٔ دې منظورۍ ډېر مایوسه او خوابدے شو د هغهٔ خو دا پوخ یقین ؤ چې کانګرس به دا تجویزونه ونهٔ مني. د هغهٔ خو پهٔ خپل ذهن کښې هم هغه د ټوټې کولو پلان Breakdown Plan ګرځېده او پهٔ هغه ذهن ئې سوچ کولو. دلته ورله کانګرس ټوله لوبه ورانه کړله. پهٔ خپله تسلیموي چې؛

> Congress man oeuvres have now put us in a very difficult position, both with Mr.Jinnah and the formation of an intetim govt
>
> *(Wavell,The Viceroy's Journal, p.303)*

ترجمه: د کانګرس چالونو خو اوس مونږ پهٔ یو مشکل صورت حال کښې راګېر کړي یو، جناح سره هم او د یو عبوري حکومت د جوړولو پهٔ بابت هم.

ویول سره یو اخې خپل غم دے. د جناح صاحب غم هم وائسرائے سره دے چې د کانګرس دې منصوبې منظورولو مونږ ته او جناح صاحب دواړو ته مشکلات پېښ کړل ویول دا کوشش شروع کړو چې پهٔ هره لاره وي د کانګرس دا منظوري نا منظوره کړي چې دا پهٔ بدیانتۍ شوې ده.

> Unless we decide that the Congress is dishonest, as it is in fact, and refuse to regard it an acceptance.
>
> *(Wavell, p.304)*

ترجمه: ترڅو چې مونږ فېصله ونهٔ کړو چې کانګرس بددیانته دے. لکه حقیقت چې دے هم او د دې نه منکر نهٔ شو دا

Scanned by CamScanner

منظوري، منظوري نهٔ ده، نو خبره خرابه ده.

وېول پهٔ خپله ډېر مجبور ؤ او د هغهٔ چې څهٔ زړهٔ غوښتل او د هغهٔ پهٔ خپل ذهن کښې چې کومه منصوبه وه، پهٔ هغې کښې ورته مشلات دي برطانوي وزیرانو پېش کړل. پهٔ دوي ئې وس نهٔ رسېدو ولې چې هغه حاکمان وو. وزیر هند پهٔ خپله موجود ؤ. د وېول دا مشورې او رائې هغوي ته غېر معمولي ښکاریدلې. هغوي خپلې فېصلې پهٔ خپله کولې او دغه فېصلو باندې وېول خوابدے ؤ خو بې وسه ؤ. ولې پهٔ دې طمع ناست ؤ چې دا مشن به اخېر برطانیې ته پهٔ بېرته لاړ شي. او زهٔ به یو وارې بیا خپلې فېصلې د خپلې منصوبې مطابق کوم. مسلم لیګ چې د پاکستان د مطالبې نه دستبرداره شو. ځکه چې مشن پښه ټینګه کړه. نو وېول خو پهٔ ډاګه وائي چې د پاکستان د منصوبې اثر پهٔ ټول سلطنت پرېوځي، نو د دغې علاج به څهٔ کېږي؟ تراوسه پورې خو وېول مسلم لیګ لهٔ دا تسله ورکړې وه او دا ئې ثابته کړې وه چې کهٔ مسلم لیګ نه رضا کېږي. نو روغه جوړه به نهٔ کېږي او چې روغه جوړه نهٔ کېږي. نو حکومت به کانګرس ته نهٔ سپارلې کیږي ولې اوس خو مشن پهٔ کلکه داخبره وکړه چې کومه ډله دا فېصله نهٔ منظوروي. نو هغه به حکومت کښې نهٔ شاملېږي. وېول پهٔ دې فېصله ډېر خوابدے ؤ او یو ځل نیم خو تر دې لاړ چې د مشن مشرانو ته ئې ووې چې کهٔ چرې د مسلم لیګ نه بغېر د کانګرس سره سجهوته وشوله، نو زهٔ به استعفي ورکړم:

The Viceroy was not prepared to carry on if they gave way to congress demands.

(Hodson, The Great Divide, p.151)

ترجمه: کهٔ چرې هغوي د کانګرس مطالبې منلي وے نو وائسرا ے نور کار کولو ته تیار نهٔ ؤ.

وېول پهٔ خپلو ډایرو کښې دا خبره بار بار کړې ده چې کانګرس دا منصوبه پهٔ منافقت منلې ده. د زړهٔ ئې نهٔ مني. دې کښې ئې هم څهٔ چل دے. ولې وېول ته

مشکله دا وه چې کانګرس ونیلي وو چې مونږ ئې منو او د وېول دا خبره چې خط ئې دومره پهٔ استاذۍ لیکلے ؤ او چې ټول پېرنګیان او د هغوي ماهرین کښیناستل، نو هېڅ څهٔ داسې ګنجائش ئې پکښې پېدا نهٔ کړے شو:

We then discussed the congress letter of acceptance which is really a dishonest acceptance, but is so cleverly worded that it had be regarded as an acceptance.

(Wavell, the Viceroy's jourani, p.305)

ترجمه: بیا مونږ د کانګرس د منظورۍ پهٔ خط باندې بحث وکړو چې هغه پهٔ رېښتیا یو بددیانته منظوري ده ولې خط دومره پهٔ استاذۍ لیکل شوے دے چې بله چاره نشته چې دا منظوري ونهٔ ګڼل شي.

د وېول خو اول تجویز مشن ته دا ؤ چې مسلم لیګ غېر مشروط طور د پاکستان د مطالبې نه دستبرداره شوي دي خو مونږ لهٔ پکار دي چې عبوري حکومت هغوي ته یواځې پهٔ حواله کړو. ولې چې کانګرس دا منظوري پهٔ منافقت کړې ده خو چې کله پهٔ هغه خط کښې هغوي څهٔ ګنجائش پېدا نهٔ کړے شو. نو بیا وېول دا تجویز پېش کړو چې زهٔ به سمدستي اوس سرکاري حکومت جوړ کړم او د دې سیاسي حکومت پهٔ رغونه به پهٔ قلاره بیا سوچ او غور وکړو خو دغه تجویز هم سرکارونه منلو. لارډ وېول اخېر ډېر پهٔ مات زړهٔ د (1946) کال د جولائي پهٔ 22 جناح صاحب او جواهرلال نهرو ته خطونه ولیکل او د عبوري حکومت تجویز ئې ورته پېش کړلو.

عبوري دور

پهٔ مجوزه مرکز کښې به څوارلس (14) وزیران وي. شپږ (6) د کانګرس چې یو به پکښې هریجن ؤ، پینځهٔ (5) د مسلم لیګ او درې (3) به وائسرا ے هند

(c) ketabton.com: The Digital Library

نامزدول چې یو به پکښې سکھ وُ.

کانګرس پۀ دې څو اعتراضونه کول یو خو دا چې دا کابینه دې مکمل طور خود مختاره وي او وائسرا ے ته دې دا حق نۀ وي حاصل چې هغه دې د دې فېصلې رد کړي یعني د وائسرا ے حېثیت د یو ائینې سربراه وي بلا اعتراض د نهرو دا وُ چې د اقلیتونو دا نامزدګي هم مناسب نۀ ده ولې زما پۀ خیال اصلي جګړه او لانجه لکه چې پۀ دې پېښنه شوې وي چې کله دا درې ګروپونه جوړېږي، نو دې کښې دې هرې صوبې ته انفرادي طور (یعني ځان ځاني) فېصله کول وي یعني ګروپ سي (C) کښې دې اسام حق لري چې خپله فېصله ځانه لۀ، او پۀ ګروپ بي (B) کښې دې سرحد او سندھ خپلې فېصلې پۀ ځان ځاني کوي، ولې چې کۀ چرې بنګال او اسام پۀ شریکه فېصله کوي، نو د اسام د ووټ څۀ حېثیت پاتې کېږي؟ هم دارنګې چې پۀ ګروپ بي (B) کښې د پنجاب اتۀ ویشت (28) ممبران وو. څلور د سندھ او درې د سرحد وو، نو چې دوي پۀ شریکه ووټ کوي، نو د وړو صوبو د پاره ترې نه څۀ مطلب ولاړېږي؟ مسلم لیګ پۀ دې خبره ټینګ وُ چې نۀ، ګروپ به پۀ شریکه فېصله کوي.

جناح صاحب د مسلم لیګ ټول هندوستان کونسل پۀ بمبۍ کښې راوبللو او هغۀ ته ئې بیا د سره پۀ ټوله معامله د غور کولو ووې. مسلم لیګ د (1946) کال د جولايۍ پۀ (27) دا تجویز پاس کړو چې چونکې کانګرس به پۀ مرکزي ائین سازه اسمبلۍ کښې قطعي اکثریت لري نو د دې وجې نه به هغوي د دغې اکثریت پۀ زور خپلې ټولې فېصلې کوي. بیا ئې د مشن پۀ وزیرانو ډېر اعتراضونه وکړل. د ګیلو شکوو کولو نه پس ئې دا اعلان وکړو چې مسلم لیګ هغه خپله د ایجاب او قبول کړې فېصله واپس اخلي او اوس د 16 مۍ هغه پلان هغۀ ته منظور نۀ دي. دغه کونسل خپلې مجلس عاملې لۀ دا اختیار ورکړو چې د خپل سیاسي مقصدو د حاصلولو د پاره دې د

"راست اقدام" Direct Action منصوبه تیاره کړي معلومېږي داسې چې کله د "راست اقدام" یا حکومت وخت سره نېغ پۀ نېغه د مقابلې فېصله وشوله نو چې جناح صاحب چاپېره وکتل نو هغۀ نه اخوا دې خوا ټول سران. نوابان، نواب زاده ګان، خان بهادران، خان صاحبان او جاګېرداران راتاو وو. نو دا فېصله هم وشوله چې د پېرنګیانو ورکړي شوي ټول خطابات او القاب به واپس کېږي.

د عبوري حکومت پۀ رغونه کښې جناح صاحب اعتراض وکړو چې یو خو مسلم لیګ ته د کانګرس سره برابره نمائندګي نۀ ده ورکړے شوي. دویمه دا چې کانګرس باندې دا بندیز نۀ دے لګېدلے چې هغه به د خپله طرفه یو مسلمان وزیر نۀ شي نامزد کولے، درېمه دا چې د فرقه وارانه ووټ وضاحت نه دے شوے، یعني چې د کومې فرقې پۀ حقله فېصله کېږي نو د هغې اکثریت به دا فېصله کوي. دا اعتراضات به چا څنګه منل؟ د کانګرس او مسلم لیګ مساوي نمائندګي پۀ کوم تناسب مسلمانان پۀ ټول هندوستان کښې لس کروړه وو او غېر مسلم دېرش کروړه. د انتخاباتو نه پس مسلم لیګ صرف دوه صوبې سندھ او بنګال وو.

پنجاب کښې یونینسټ ووا و نورې ټولې پاتې صوبې د کانګرس سره وې بله دا مطالبه چې کانګرس د خپلې برخې نه مسلمان وزیر نه اخلي. دا پۀ کوم دلیل؟ یعني د مسلم لیګ د خوشحالولو د پاره دې کانګرس دا ومني چې ګني هغه صرف د غېر مسلمو نمائندګي کوي او کۀ جناح صاحب پۀ رښتیا د مسلمانانو غمخور وُ، نو کۀ د کانګرس د اړخه یو مسلمان وزیر راشي نو دۀ ته څۀ تکلیف وُ؟

حقیقت دا دے چې مسلم لیګ ډېر پۀ سخت مشکل کښې وُ. د شملې اولنې کانفرنس نه پس مسلم لیګ د وېول پۀ رویه او ډاډ دا تاثر پېدا کړے وُ چې د پاکستان جوړولو فېصله وشوله. او بله دا چې پېرنګے ئې د مسلم لیګ نه

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

علاوه د نورو مسلمانانو نمائنده حیثیت نهٔ تسلیموي نو ځکه خو پهٔ دې انتخاباتو کښې شته منو، کارخانه دارو، تاجرانو، جاګیردارانو، مسلمانانو والیان ریاست او مسلمانانو سرکاري افسرانو او پېرنګیانو او د هغوي ملګرو پهٔ شریکه کوشش کړے ؤ او مسلم لیګ ئې کامیاب کړي ؤ. اوس چې دغه خلقو ولیدل چې دا خو بیا یو متحده هندوستان او وفاق پهٔ ځاے پاتې شو او مسلم لیګ د خپل ټول عمري سیاست یعني د پاکستان د قیام نه لاس ووینځل نو هغوي سره غم پیدا شو. دې خود غرضو خو ځان لهٔ د پاکستان پهٔ حساب یو مقام پیدا کړے ؤ. کارخانه دارو او تاجرانو خو د خپلو تېلو خولې ازادې کړي وې چې ځو بهٔ پاکستان ته او هلته به کارخانې جوړوو، بې مقابلې تجارت به وي. سرکاري افسران کله بې واره ترقي کوي؟ چې دلته پرې دا ډز وشو چې د پاکستان مطالبه خو مسلم لیګ پرېښوده. نو پهٔ دوي خو رېښتیا چې پرغز راغے ولې مسلم لیګ ته هسې هم ګرانه وه. د 1940 نه را واخله، دا تېر ځو کاله خو مسلم لیګ بې د پاکستان نه بله خبره نه کوله او دا ئې یواځې پهٔ سیاسي حیثیت نهٔ بلکې دې لهٔ ئې یو مذهبي رنګ ورکړے ؤ چې دا د اسلام د خاطره کېږي نو چې د پاکستان مطالبه ئې پرېښودله، نو یو ګوند ئې د خپلې مذهبي فریضې نه هم انکار وکړو. د عقیدې نه وګرځېدل. پرې د پاسه هغه د دوو قومونو نظریه "نظریه پاکستان" هغه بې شمېره تجویزونه، ترمیمونه، هغه صدارتي خطبې او تقریرونه هر څهٔ ئې هضم کړل او د کلونو خپل سیاست او نظریه ئې یو وارې د سودا بازۍ نه قربان کړله. مسلم لیګ ته د خلقو دا خولهٔ هم جوړه شوله چې تاسو خو د دا تېر انتخابات د پاکستان پهٔ نامه ګټلي وو او مسلمانانو ته مو دا د جنت ټوټه د خپلې مذهبي ذمه وارۍ پهٔ حیثیت وړاندې کړې وه نو اوس تاسو چې دغه مطالبه پرېښودله، نو قام لهٔ به څهٔ ځواب ورکوئ؟

حقیقت دا دے چې مسلم لیګ خپل څهٔ بنیادي سیاسي او اولسي حیثیت نه

لرلو. هغې کښې ټول د پېرنګي د طرفه خطاب یافته او مراعات یافته مشران وو د هغوي ټول قوت د انګرېز ملاتړ ؤ. هغوي د پېرنګي پهٔ ډانګورو اوچت اوچت کېدل خو چې کله ترې نه د مشن مشرانو ډانګورۍ رابنکلې نو دوي بیا پرې پراته وو خپل قوت ئې نهٔ لرلو.

دې خوا پېرنګي ته هم دا مشکل پېښ ؤ. هغه دا تېر ځوکلونه پهٔ دې تېر کړي وو چې یوه او صرف یوه خبره به ئې کوله چې چونکې د هندوستان مختلفې فرقې پهٔ خپل منځ کښې نهٔ رضا کېږي، نو مونږ مجبور یو چې اقتدار ځان سره وساتو.

ولې اوس خو دغه بهانه ورکه شوله او کېبینټ مشن منصوبه دواړو ډلو ومنله. نو اوس پېرنګي پهٔ کومه بهانه اختیار هندوستانیانوته نهٔ حواله کوي؟ نو دا پهٔ پېرنګي هم یو ډېر سخت سیاسي غوزارؤ. بله دا چې پېرنګي خو ځان لهٔ د وائسراے هند لارډ وېول پهٔ ذریعه خپل Break.down plan جوړ کړے ؤ نو چې دا د مسلم لیګ او کانګرس روغه وشي. نو دا خو دغې هر څهٔ سر وخوړو.

د مشن د روانېدو نه پس سمدستي لارډ وېول د سرکاري افسرانو یو مرکزي حکومت کار چلولو پهٔ خاطر جوړ کړو. نیت ئې دا ؤ چې اوس به بیا خپله زړه لوبه روانه کړي او د دواړو ډلو سره به خبرې اترې شروع کړي. ولې حکومت برطانیه پهٔ دې ټینګ ؤ چې چونکې مسلم لیګ دغه منصوبه نا منظور کړې ده. نو د دې وجې نه به اوس د وزارت دعوت صرف کانګرس لهٔ ورکېدې شي. وېول داسې ولیکل چې زهٔ کانګرس لهٔ دعوت ورکوم. خو کهٔ هغوي بیا د مکملو اختیاراتو مطالبه وکړله. نو زهٔ به ورته صفا ووایم چې زهٔ د کانګرس د ټول هندوستان نمائنده نهٔ ګڼم، نو د دې وجې نه زهٔ کانګرس ته څنګه اختیار وسپارم؟

I would say that H.M.G. have the fullest intention of

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

handing over power to Indians, and wish a United India. But they do not recognize Congress as representing of handing over power to Congress alone.

(Wavell, the Viceroy's Journal p.323)

ترجمه: زهٔ خو وایم چې برطانوي حکومت هندوستانیانو ته د اقتدار منتقولو پوره اراده لري او متحده هندوستان غواړي، مګر هغوي کانګرس د ټول هندوستان نمائنده نهٔ تسلیموي او صرف کانګرس د اقتدار حواله کولو اراده لري.

پېرنګے هم عجیبه شے دے. چې خپل غرض ئې نهٔ وي، نو بیا دې ائین، قانون، انصاف، عدالت او جمهوریت هر څهٔ مني، خو چې خپل غرض پیدا شي نو ځان پهٔ برغو ړوند کړي. نن ئې دوه ګزه را اخستي دي، کانګرس ته یو او مسلم لیګ ته ئې پهٔ بل ګز وهي. دا کوم اعتراض چې نن دے پهٔ کانګرس کوي، داسې اعتراض ده چرې پهٔ مسلم لیګ کړے ؤ؟ او تجربې څهٔ وښودل؟ خو چې یو ځل پېرنګي پښه ټینګه کړه نو نور خو پرېږده چې مسلم لیګ ورته د سره هډو هغه پاکستان ور پرېښودو ولې دې خوا هندوستان کښې د ائیني تعطل پهٔ خلاف حرکت شروع شو. هړتالونه، نوټسونه او احتجاجونه وو. پېرنګے پوهه شو چې اوس به یوې ډلې سره روغه ضروري وي. د دې نه پس وېول جواهر لال نهرو راوغوښتو چې د عبوري حکومت خبره ورسره وکړي. دا ئې هم ورته ووې چې د مسلم لیګ سره د روغې جوړې څهٔ لارې را ایستل پکاردي بلکې تردې لاړ چې د مسلم لیګ د پاره پهٔ وزارت کښې څو چوکۍ پرېښودل پکار دي چې د راتلو طمع ئې وي. اوس وېول مجبور دے. د زړهٔ د پاسه کانګرس حکومت ته رابلي؛

I dislike intensely the idea of having an interim govt. dominated by one party, but I feel I must try to get congress in as soon as possible.

(Wavell, the Viceroy's Journal p.326)

ترجمه: زهٔ شدیدا د یوې پارټۍ تر اختیار لاندې د یو عبوري حکومت نظریه نهٔ خوښوم ولې زهٔ محسوسوم چې باید څومره زر ممکنه وي چې کانګرس را دننه کړم.

Secretary of state cabled spproving my proposed approach to Nehru. I don't like it.

(Wavell, the Viceroy's Journal p.329)

ترجمه: وزیر هند تار راکړو او زما روش ئې لهٔ نهرو سره منظور کړو. زهٔ پرې خوشحاله نهٔ یم.

خو مسلم لیګ هم دا څرګندوي چې کهٔ اوس هم وزارت ته رانهٔ غللې، نو زهٔ د حکومت برطانیې د لاسه مجبوره یم چې دغه شان پر مخ لاړ شم

د مسلم لیګ راست اقدام
(Direct Action)

مسلم لیګ د یو سیاسي تنظیم پهٔ حېثیت د خپلو مطالبود منلو د پاره د پالیسۍ رفع کولو اختیار ضرور لرلو. د "راست اقدام" د فېصلې کولو نه مخکښې باید چې هغوي پهٔ دې خبره فکر کړې وے چې د هغوي پهٔ تحریک او د کانګرس پهٔ تحریک کښې یو بنیادي او ډېر اهم فرق ؤ. کانګرس د خپل ملک د ازادۍ او د وطن د خود مختارۍ د پاره د حاکم انګرېز پهٔ خلاف تحریک چلولو. دلته د مسلم لیګ راست اقدام خو د پېرنګي پهٔ خلاف نهٔ ؤ. د هغهٔ د ټول جدوجهد مخه خو صرف کانګرس ته وه او کانګرس ته هم د یو قامي ډلې پهٔ حېثیت نهٔ، بلکې د هندوانو د ډلې پهٔ شکل کښې ئې د هغې برخلاف خپل "زور" او قوت استعمال کړي او ټول تقریرونه، بیانونه، پروپیګنډې هر څهٔ ئې پهٔ دې شکل کښې وې چې لکه دا ټول اختیار او

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتدار د هندو سره وي او هغه ئې مسلمان لۀ نۀ ورکوي. پېرنګي خو ترې نه مسلم لیګ د منځه ایستے ؤ نو لازمي خبره ده چې دغه قسمه "راست اقدام" به د هندوستان د مختلفو فرقو تر منځه وي او چونکې مسلم لیګ کانګرس یو داسې قامي جماعت نه تسلیمولو چې هغه د هندوستان د ټولو فرقونمائندګي کوي، بلکې جناح صاحب به کانګرس ته وې هم "هندو کانګرس" نو لازمي خبره وۀ چې د دې "راست اقدام" مخه به ضرور هندو ته وې او پۀ دا شان به پۀ هندوستان کښې د پېرنګي د کلونو خوارۍ او پالیسۍ پۀ منطقي نتیجه کښې نن هندو او مسلمان پۀ سیاسي مورچه نۀ. بلکې پۀ "راست اقدام" یو بل ته مخامخ شي او دا ټول عمل به د خانه جنګۍ پۀ مقام تمام شي.[24]

د 1948 کال د اګست 16 د "راست اقدام" د پاره و ټاکلے شول. نور ځاے به مسلم لیګ څۀ کړي وي، ولې پۀ بنګال کښې د مسلم لیګ حکومت ؤ او حسین شهید سهروردي د هغې صوبې وزیراعلي ؤ. نو هلته هغۀ پۀ حکومتي سطح د "راست اقدام" اعلان وکړو او مهرباني ئې دا هم وکړله چې پۀ دغه ورځ ئې پۀ ټوله صوبه کښې د عام تعطیل یعني د چهټۍ اعلان وکړو چې د مظاهرو انتظام پۀ سرکاري توګه وشي. چې سړي ورته ګوري، نو پۀ دې منطق نۀ پوهیږي چې اخېر د صوبې حکومت ته د دې خبرو څۀ ضرورت ؤ چې پۀ "راست اقدام" کښې دې پۀ خپله حصه واخلي؟ دا خو د ځان پۀ خلاف د امن امان خرابولو کوشش ؤ. دې نېک بختو دا هم اندازه نۀ لګوله

---

[24] اېس کے مجمدار خپل کتاب 'جناح اور ګاندهي' کښې لیکلي دي چې د 'راست اقدام' جلوس د حسېن شهید سهروردي پۀ مشرۍ کښې وتلے ؤ. دې جلوس د هغه مسلمانانو دوکانونه مارکېټونه هم ولوټل، سامانونه ئې ورله بهر رالړه کړل، ګاډي او ټرامونه ئې پۀ اور پسې کړل چې هړتال او تاله بندۍ کښې ئې برخه نۀ وه اخستې. ښکاره دې وي چې مجمدار د ګاندهي هندو ناقد او د جناح پلوال لیکوال دے

چې کۀ د هندو او مسلمان پۀ سطح پۀ بنګال کښې فساد وشي، نو دا اور به نور هندوستان ته نۀ خوریږي؟ نو د هغو صوبو د مسلمانانو به څۀ حال کېږي چې هغوي پۀ اقلیت کښې دي، ولې چې د مسلم لیګ د سیاست خاصیت هم دا ؤ چې هغه پۀ هغو صوبو کښې مضبوط ؤ. کومې چې د غېر مسلمو اکثریتي صوبې وې او چې پۀ دغه د غېر مسلمو پۀ اکثریتي صوبو کښې د فرقه وارانه تعصب او نفرت فضا خوره شي. نو د هغې فائده به چا ته رسي؟ او نقصان به د چا کېږي.

وزیراعلي سهرودي صاحب پۀ خپله د "راست اقدام" د جلوس مشري وکړله او نتیجه هم هغه وشوله څۀ چې به کېدله. فساد شروع شول. مسلمانانو شروع کړو، هندوانو تود کړو او لویه تباهي بیا سکهانو وکړله. مسلمانان پۀ کلکته کښې هم پۀ اقلیت کښې وو. د سکهانو د کلکتې پۀ ټرانسپورټ قبضه وه او قابو ټول ټېکسیز د سکهانو وې.

هاډسن لیکي:

> Whole streets were strewn with corpses – men, women and children all communities. impossible to count, let alone identify. If the Muslims gave the provocation and started the holocaust, they were in minority in the city.
>
> ترجمه: ټولې لارې کوڅې د ټوفو فرقو سره تعلق لرونکو سړو، ښځو او ماشومانو د لاشونو نه ډکې وې. شناخت خو پرېږده، شمېرل ئې ګران وو. یو خوا مسلمانانو (مسلم لیګ) اشتعال ورکړو او تباهي ئې شروع کړه. نو بل خوا هم هغوي د دې تباهۍ زیات ښکار شول. ځکه چې هغوي پۀ ښار کښې اقلیت وو.

کلکه چونکې یو تجارتي او صنعتي مرکز ؤ. نو د ټول هندوستان د ټولو

Scanned by CamScanner

صوبو نه په لکهونو مزدوران او کاروباري خلق دلته موجود وو. په خصوصیت سره ورپورې د بهار د مقابلتاً غریبې او پسمانده صوبې ډېر خلق دلته د روزګار په سلسله کښې موجود وو چې پکښې اکثریت د غېر مسلمو ؤ او چې کله د کلکتې د فساداتو په نتیجه دغه خلق وتښتېدل او خپلو خپلو علاقو ته لاړل او د مسلم لیګ "راست اقدام" په نتیجه کښې ئې د وژلو ټرلو، سېځلو او ښځو تښتولو قیصې څهٔ حقیقت او څهٔ په ډېره مبالغه هلته ورسولې نو دې د یو داسې فرقه وارانه نفرت، کرکې او دښمنۍ داسې اور ولګولو چې د هغې مړهٔ کول بیا دومره اسان نهٔ وو او هغه کاروند په دې دوران کښې وشول چې د انسانیت او سړیتوب سر ورته ټیټ شو.

دا خبره خو څرګنده وه چې د دې قسمه فساداتو نه ئې د پېرنګي نه بل هیچا ته هم فائده نهٔ رسېده. د پېرنګي د قابو سلو کالو فرقه وارانه پالیسي اخېر رنګ راوړو او دومره حد ته ورسېد چې اوس خو مسلمانانو او غېر مسلمو د یو بل په مړیو چړې ولګولې.

عبوري حکومت

هم دغه د 1946، کال د اګست 16 ؤ یو خوا سهروردي صاحب د کلکتې په ښار کښې د هندو مسلم فساد اور ولګولو او هم دغه ورځ وه چې جواهر لال نهرو کوشش وکړو چې د عبوري حکومت په جوړولو کښې جناح صاحب هغه سره تعاون وکړي. د نهرو تجویز دا ؤ چې په مرکز کښې به 14 وزیران وي.

شپږ د کانګرس، پینځهٔ د مسلم لیګ او درې د اقلیتي فرقو، یعني یو سکهه، یو عیسائي او یو پارسي خو جناح صاحب هم په هغه خپل مقام ولاړو چې د مسلم لیګ نه غېر به بل مسلمان په مرکزي وزارت کښې نهٔ وي

او کهٔ نهرو د دغې تسله جناح صاحب لهٔ نهٔ ورکوي نو بیا د روغې جوړې درک نهٔ لګي او هم په دې یوه او صرف یوه خبره ټولې فېصلې ماتې شولې. دا عجیبه منطق ؤ چې جناح صاحب ورسره نښتے ؤ. اخېر پنجاب هم د مسلمانانو اکثریتي صوبه وه او هلته د مسلم لیګ وزارت نهٔ ؤ او دې خوا د صوبه سرحد دا حال ؤ چې ټولو نه ډېره ابادي یعني (93%) مسلمانان وو او د هغې نمائندګي مسلم لیګ نه بلکې خدائي خدمتګارو کوله نو د دغې صوبې نمائندګي به په مرکز کښې جناح صاحب څنګه کوي؟ ولې بنیادي خبره خو دا ده چې کهٔ مسلم لیګ ته په مرکز کښې خپله برخه یا د خپلې برخې نه زیاته نمائندګي ورکېدے شي نو دهٔ لهٔ دا حق چا ورکړو چې دے دې په کانګرس دا بندیز ولګوي چې هغه به بل مسلمان لهٔ د خپلې برخې نه نمایندګي نهٔ ورکوي او داسې کهٔ چرې کانګرس دا دعوه کړې وي چې چونکې مسلم لیګ په دوو صوبو کښې اکثریت لري بنګال او سنده. نو د پنجاب او سرحد نمائندګي به مسلم لیګ نهٔ کوي او د دغو صوبو نمائندګي به غېر مسلم لیګیانو لهٔ ورکیدې شي. خو د جناح صاحب وکیلانه او قانوني ذهن به دا دلیل منلے ؤ؟ چې سړے ورته په غور وګوري. نو د جناح صاحب په مخ کښې خو لکه چې د مسلمان د نمائندګۍ او په مرکز کښې د اکثریت سوال نهٔ ؤ، بلکې ټول زور د مسلم لیګ د جمعدارۍ او د مسلمان د واحدې ټیکه دارۍ ؤ، ولې په حقیقت کښې ډېر تنګ خو وېول ؤ چې د هغه "د ټوټې کولو پلان" Breakdown plan قیصه خرابېده. هغه اول نهرو ته ووې چې د مسلمانانو د نامې پینځهٔ وزارتونه خوشې پرېږده، کهٔ مسلم لیګ رضا شي. او چې نهرو دا ومنله، نو بیا وېول وې چې زهٔ په خپله جناح صاحب سره په دې حقله خبره وکړم چې سرکار اعلان کړے ؤ چې کومه ډله چې دا منصوبه نه مني، نو هغه به حکومت کښې برخه نهٔ اخلي. خو چې کله جناح صاحب دا اعلان وکړو چې د نورو خبرو ګنجائش نهٔ دے پاتې، نو هله

(c) ketabton.com: The Digital Library

پس ته وېول قلار کښېناست.

کله چې د وېول دغه لوبه نا کامیابه شوله، نو بیا ئې ګاندهي جي او نهرو را وغوښتل او د راتلونکې ائین سازې اسمبلۍ د غونډې په حقله ئې لانجه واچوله. کوشش ئې دا ؤ چې په یوه بهانه او بله بهانه داسې لارې چارې وګورې چې د کانګرس را ننوتلو ته مخه ونېسي. خو اخېر حکومت برطانيې ډېر په سختۍ منع کړلو. نو اخېر په 24 د اګست 1946 کال د هندوستان د اولنې قامي عبوري حکومت اعلان د جواهر لال نهرو د مشرۍ د لاندې وشو.

جواهر لال د خپل وزارت اعلان وکړو او دوې د مسلمانانو چوکۍ ئې خالي پرېښودې (چې د مسلم لیګ د دوو صوبو بنګال او سندهـ نمائندګي وکړي) ولې عجیبه خو دا وه چې کله به هم په دغه 24 اګست 1946 کښې وېول قام ته په رېډیو خطاب کولو، نو په هغې کښې ئې یو وارې بیا مسلم لیګ ته بلنه ورکړله چې اګر چې دا عبوري حکومت نن قائم شولو. خو که چرې مسلم لیګ راتلل غواړي نو د هغوي د پاره هم هغه زاړه فېصله موجوده وه. او هم هغه خپل مقام د جواهر لال نهرو د حکومت قائمولو سره خو چې لکه د لارډ وېول صبر بیخي تمام شوے وي او هغه بالکل اوس په بربنډه او ډاګه د مسلم لیګ د پاره برطانوي حکومت سره ننښتو. سېکرټري اف سټېټ لارډ پېتیک لارنس په زړها د دهٔ د تجویزونو مخالفت کولو او اکثر به ئې رابښکلو هم خو وېول خپلې پورې کلک ننښتے ؤ.

بله خبره چې کومې پورې وېول په ټینګه ننښتے ؤ. هغه د هندوستان ائین سازه اسمبلۍ راغونډېدو ته بیخي نهٔ پرېښودله او کهٔ هر څومره کانګرس دا مطالبه ګوله چې د عبوري حکومت د قیام نه پس د هندوستان سرکار پهٔ دې مجبور دے چې دغه منتخبه ائین سازه اسمبلۍ را وبلي، خو وېول پهٔ هېڅ شان نهٔ رضا کېدو. هغه پهٔ دې پوهه ؤ چې کهٔ یو وارې د هندوستان دغه

منتخبه ائین سازه اسمبلۍ راوبللے شي، نو دا خو به د کېبینټ مشن پلان هغه اخېري حصه مکمله کړي او بیا پېرنګے مجبور دے چې اقتدار او اختیار هم دغه ائین سازې اسمبلۍ ته وسپاري او چې یوځل دغه د هندوستان د مختلفو صوبو منتخب شوي ائین سازه اسمبلي ناسته وي، نو بیا خو به پېرنګي د هندوستان وحدت او وفاق تسلیم کړے وي نو دا وېول کله منله. هغهٔ خو د خپله جانبه دا فېصله کړې وه چې کهٔ کانګرس د ائین سازې اسمبلۍ پهٔ راتللو بېخي ټېنګېږي نو بیا وېول ته د کانګرس د تعاون هم ضرورت نهٔ شته او دوي به هم رخصت کړي.

..........the Viceroy who was being pressed by the Congress to call the Constituent Assembly, felt he would rather lose their cooperation that go ahead with constitution. Making on a one.party basis.

(Hodson, The Great Divide, p.169)

ترجمه: وائسرا ے باندې کانګرس زور وا چولو چې ائین سازه اسمبلۍ را وبلي، لېکن هغه پهٔ دې خیال ؤ چې پهٔ ځاے د دې چې د یوې پارټۍ پهٔ بنیاد ائین جوړ شي. د کانګرس د تعاون نه لاس وبنځل به به وي.

وېول پهٔ مسلمان او مسلم لیګ څهٔ کار نهٔ ؤ. هغه د تاج او تخت برطانيې ښېګړه پهٔ تقسیم هند کښې ګڼله او پهٔ هغه خپل پلان پورې ننښتے ؤ. د هغهٔ کوشش دا ؤ چې پهٔ هندوستان کښې یو سیاسي بحران پېدا کړي چې د یو ائیني تعطل شکل اختیار کړي، نو بیا به حکومت برطانیه مجبوراً وېول ته ووائي چې خپل "د ټوټې کولو پلان" عملي کړي. وېول پهٔ خپلو ډایرو کښې لیکي چې د کومې ورې کمېټۍ پهٔ رپورټ دوي دا منصوبه جوړه کړې وه، خو دغه منصوبه دهٔ پهٔ خپله برطانوي حکومت ته ولېږله. هلته د لندن حکومت پهٔ دې ډېر بد وګڼل او وېول ته ئې پهٔ واضحه ټکو ووې چې کهٔ چرې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېرنګیان پهٔ دې مجبور شول چې هندوستان کښې نهٔ شي پاتې کېدے، نو بیا به هغوي پهٔ بېرته خپل وطن ته راځي او د مسلمانانو صوبو ته به نهٔ اوړي.

(Wavell's) proposals greatly perturbed them and they concluded that they could not justify to parliament so drastic a policy and that no this ground alone his plan was impossible. They said that if withdrawal from India became unavoidable. Then withdrawal should take place from India as a whole.

(Wavell, the Viceroy's journal, p.345)

ترجمه: د وېول تجویزونو هغوي زیات پرېشانه کړل او هغوي دې نتیجې ته ورسیدل چې هغوي پارلمنټ کښې د یوې داسې شدیدې پالیسۍ جواز نهٔ شي پېش کولي او هم یواځې پهٔ دې سبب د هغهٔ پلان ممکنه نهٔ دے هغوي چې کهٔ چرې د هندوستا نه بېرته تګ حتمي شو، نو بیا پکار دي چې د ټول هندوستان نه انخلا وشي.

ولې وېول کله قلارېدهٔ هغهٔ دواړه کوششونه جاري ساتل چې یو خو هر څنګه چې وي، مسلم لیګ دې عبوري حکومت ته رانناسي چې کانګرس لهٔ مخه ووهي او بله دا چې حتي الوسع کوشش دا وکړي چې د هندوستان ائین سازه اسمبلۍ د را ونهٔ بللے شي. دا دواړه کوششونه د وېول داسې وو چې دا ترې نه پهٔ ډاګه څرګندېده چې هغه د کېبینټ مشن پلان هغه همه ورکړه ئې د هندوستان خلقو لهٔ نه ورکول او کهٔ د لندن نه به هر څهٔ حکومت وي، ولې وېول پرې خان کوڼ کړے ؤ.

کهٔ یو خوا لارډ وېول تنګ ؤ چې مسلم لیګ هغهٔ د ګوتو ووټ چې د کانګرس سره پرې اوس پهٔ حکومت دننه مقابله وکړي، نو دې خول مسلم لیګ ته هم ګرانه وه. هغهٔ سره ټول مشران مراعات یافته او القابو او

خطابونو خاوندان، جاګېرداران او سرمایه داران وو او دا داسې یوه ډله وه چې دوي مخکښې خو صرف خپل ذاتي فرض ؤ. ګنې پېرنګي څهٔ د دوي رشته دار ؤ چې د هغهٔ ئې دومره خدمتونه کول؟

چې هغهٔ ورله دا خطابونه او جاګیرونه ورکول، نو د داسې قسمه خلقو بیا دین او ایمان نهٔ وي معلوم. دغه د اقتدار تابعداران وي او د خپل ذاتي غرض د سر کولو د پاره کهٔ پرون هغوي د پېرنګي تابعداري او فرمانبرداري کوله، نو وېره وه چې کهٔ پهٔ حقیقت دا خلق د پېرنګي او مسلم لیګ نه مایوسه شي او اختیار هم داسې د کانګرس سره وي، خو د دوي یوه فېصله ده چې چا سره کار وي هغه سرکاروي. بیا خو به هم دا د مسلم لیګ ممبران د کانګرس پهٔ دروازه ناست وي.

نو چې کله وېول بیا د مسلم لیګ سره خبرو د پاره جناح صاحب راوبللو نو وېول لیکي چې د جناح صاحب هغه اولنے زور نهٔ ؤ او زما د توقع نه زیات خبرو کولو ته تیار ؤ؛

Jinnah was less aggressive and aggrieved than I had expected and easier to talk to.

(Wavell. The Viceroy's journal, p.351)

ترجمه: جناح لږ جارح او خفه ؤ. څومره چې زما توقع وه. او خبره ورسره پهٔ اسانۍ کېدله.

دا اوس ډېره عجیبه خکه وه چې کله کانګرس وزارت قبلولو، نو د وائسرائے سره دا فېصله شوې وه چې هغه به د وزارت پهٔ معاملو کښې بې ځایه مداخلت نهٔ کوي، تر دې چې کله وېول برطانوي حکومت ته پهٔ کلکه ووې چې یواځې کانګرس ته حکومت نه دي سپارل پکار، نو سکرټري اف سټېټ ورته ولیکل چې "چونکې مسلم لیګ د مۍ 16 د تجویزونو نه خپل ایجاب او قبول واپس اخستے دے، نو د دې وجې نه هغوي اوس وزارت ته نهٔ شي تللے "مُنیا خو به هرڅهٔ وائي، خو کهٔ ملا فاروق ئې هم ومني کنه" وېول

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله قلارېدو، وروسته په دسمبر کښې نهرو دا خبره د برطانیې د کابینې په مخ کښې څرګنده کړله چې وېول صاحب مسلم لیګ لۀ په عبوري حکومت کښې د شاملېدو بلنه د هغۀ د مشورې څۀ چې اطلاع نه بغېر کړې ده؛

(Nehru) complained that the approach to the Muslim League to join the interim Govt. had been made over his head.

(Wavell, the Viceroy's journal, p. 290)

ترجمه: نهرو شکایت وکړو چې مسلم لیګ ته دا وبنا چې عبوري حکومت کښې شامل شي، د هغۀ سر د پاسه شوې ده.

خېر، خو د وېول د ملاقاتونو او ګفت و شنید په نتیجه کښې فېصله دا وشوله چې مسلم لیګ به عبوري حکومت ته په دې شرط رانوځي چې هغه کومه فېصله د دې د مشن د منصوبې د نا منظورۍ کړې وه. هغه به واپس واخلي او د مشن هغه د 16 مۍ منصوبه د هندوستان د وحدت او وفاق به بیا منظوره کړي یعني په مرکزي عبوري حکومت کښې د وزارتونو قبلولو په خاطر مسلم لیګ هغه خپلې توکلي لارې بیا په خولې کړلې. د پاکستان مطالبه بیا پاتې شوله او د یو متحده هندوستان په وفاقي حکومت کښې کېښناستل. یو بل د عمرونو او کلونو د جګړې مونډ ئې ببخي ډېر په بې تکلفۍ خورکړو چې په دې به نښتي وو چې په مرکزي حکومت کښې به ئې د مسلم لیګ نه بل یو مسلمان هم نه وي نو دغه دعوې ئې هم پرېښوده. بیرسټر اصف علي بدستور په مرکزي کابینه کښې وزیرپاتې شو. البته مسلم لیګ یو بل ډېر اصولي کار وکړو چې د مسلمان وزیر په ځاے په خپلو پینځو نومونو کښې یو هندو لۀ هم نمائندګي ورکړله چې د هغه نوم جوګندرناته منډل ؤ (او هغه هندو څۀ کوې چې هغه اچهوت یعني هریجن ؤ) چې دے به د یو مسلمان په ځاے په مرکزي حکومت کښې د مسلم لیګ نمائندګي کوي چنانچه مسلم لیګ د 1946 کال د اکتوبر په 15 په عبوري

حکومت کښې شامل شو، د نهرو وزارت درې ممبرانو سرت چندرا بوس، هم شفاعت احمد خان او سید علي ظهیر استعفې ورکړه او نواب زاده لیاقت علي خان، مسټر آي آي چندریګر، راجه غضنفر علي خان، سردار عبدالرب نشتر وزیران مقرر شول.

وانسراے وېول دومره په بربنډه لګیا ؤ چې هغۀ مسلم لیګ په هر رنګه چې حکومت ته راننباسي چې هغه په مسلم لیګ شرط هم مخکښې ونۀ وې، د څۀ چې هغوي وعده کړې وه چې هغوي به د جولایي هغه خپله منلو، فېصله واپس اخلي او د 16 مۍ د متحده هندوستان منصوبه به یو وارې قبلوي او وائسراے هغوي لۀ وزارت کښې شمولیت هم په دې شرط ورکړے ؤ چې اول به دغه خپله فېصله واپس اخلي. وېول جواهر لال نهرو لۀ دا تسله ورکړې وه چې مسلم لیګ به خپله ورکنګ کمېټي رابلي او دا فېصله به پرې کوي، وېول جواهر لال نهرو ته ووې چې:

Jinnah had undertaken, in reply to call a meeting of the Muslim League Council and to reverse its decision against the statement of May 16th ……… The Working Committee meeting was not summoned until more than three months later, and then declined to call the League Council to reconsider the decision of July 1946.

(Wavell, the Viceroy's journal, p. 174)

ترجمه: په ځواب کښې جناح وعده کړې وه چې هغه به د مسلم لیګ کونسل غونډه را غواړي او د شپاړسم مۍ د بیان خلاف فېصله به اپوته کوي …. د ورکنګ کمېټۍ مټینګ درېو میاشتو نه زیاته موده پس را وبلل شو او د مسلم لیګ د کونسل چې د جولایي 1946 فېصلې باندې سر دوباره غور وکړي، رابللو نه ډډه وشوه.

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو خوا په دې وائسرا ے سترګې پټې کړي وې بله اهمه خبره دا وه چې مسلم لیګ لا هغه شان د "راست اقدام" تحریک کښې نښتے ؤ او دې خوا د ملک په مرکزي حکومت کښې کښیناستو. نو وائسرا ے دومره هم کول مناسب ونه ګڼل چې مسلم لیګ ته مخ واړوي خو تاسو د هندوستان حکومت کښې کښیناستې. خو اوس خو دا د خپل "راست اقدام" دا تجویز واپس واخلي ولې چې دا خو به د خپل حکومت په خلاف "راست اقدام" وي.

د کانګرس د ائین سازې اسمبلۍ د رابللو په مسئله باندې سمدستي جناح صاحب بیان ورکړو چې دغه منتخبه ائین سازه اسمبلي دې في الحال نۀ شي رابللے چې دا عبوري حکومت لږه ساه واخلي. وېول صاحب به ایله ساه اخستې وي چې اوس به اېغ په نېغه د کانګرس سره نه مخامخ کېږي. د مسلم لیګ او پېرنګي مفاد لکه چې مشترک وو ځکه ئې د یوې مورچې نه ډزې کولې.

ولې د زړۀ دردېدو خبره خو دا وه چې دې خوا خو کانګرس او مسلم لیګ په وزارتونو او محکمو وېشلو کښې نښتي وو او اخوا هندوستان د "راست اقدام" نه د لګیدلي اور په لمبو کښې سوځیدو. دا واړه فسادات خو کېدل خو په اکتوبر کښې د بنګال په مشرقي حصه (نوا کلي) کښې د مسلمان او هندو په منځ کښې فساد وشو. په زرګونو بې ګناه بنیادمان مړۀ او ژوبل شول. د کلکتې او نوا کلي قیصې خورې شولې کۀ په نوا کلي کښې هندوان ګېر وو. نو ورسره په خوا کښې صوبه بهار کښې د مسلمانانو نرو، ښځو او بچو قتل عام وشو. دا فساد د نومبر په میاشت کښې وشو او داسې تباهي وشوله چې په اورېدو ئې د بنیادم د زړۀ نه وینې را جدا شي. ټول هندوستان د فرقه وارانه تعصب،نفرت، کرکې او دښمنۍ په سیند کښې لاهو روان ؤ. پېرنګے خو به ضرور خوشحاله ؤ ولې چې د وېول خپله اندازه دا وه چې څومره دا د فرقو ترمنځه دښمني کلکېږي، نو هغه هومره به د پېرنګي

ضرورت هندوستان ته پېښیږي او هله خو به د وېول منصوبه کارګره شي چې پېرنګي دې خپل ډول ډبلۍ واخلي او د مسلمانانو اکثریتي صوبو یعني پاکستان ته دې کډه یوسي. اخوا مسلم لیګ هم د دې خبرې ثابتول ضروري ګڼل چې د هندو او مسلمان دا په یو کور اوسېدل اوس ورځ په ورځ ګرانیږي او علاج ئې صرف دا دے چې هندوستان دې تقسیم شي[25]

کانګرس د خپله جانبه کوشش کولو چې کۀ 16مۍ د منصوبې په سلسله کښې د کانګرس او مسلم لیګ تر منځه څۀ اختلاف وي، نو په پکاردي چې دغه د ګروپونو او صوبو د حقوقو دا فېصله دې فیډرل کورټ ته وسپارلے شي، ولې جناح صاحب دا تجویز هم نامنظورکړ، لکه چې وېول په خپله لیکي؛

> They (congress) are apparently prepared to agree that the question of whether the sections make the constitution for the provinces, of the provinces make their own, should be referred to the federal Court but this Jinnah would not accept.
>
> *(Wavell, the viceroy's Journal, p.371)*

ترجمه: کانګرس ظاهراً دې خبرې منلو ته تیار دے چې دا سوال وفاقي عدالت ته وړاندې شي چې ایا ګروپونه دې د صوبې، د پاره ائین جوړ کړي یا صوبې خپل ائینونه په خپله جوړکړي، لېکن جناح ئې نۀ مني.

---

[25] دا ناشونې خبره ده چې انساني تاریخ دې بد ترینه فساداتو کښې باچا خان خپله د بهار او بنګال مسلمانانو د مرستې او ملاتړ د پاره هلته اوسېدو او ورسره د کانګرس ملګري هم وو چې هندوان بۀ ئې لۀ احترامه مخې ته نۀ راتلل. تفصیل ئې 'زما ژوند او جدوجهد' کښې شته دے خو دې دوران مسلم لیګي مشرانو او یا جناح صاحب چرته هم د یوې فسادي سیمې روغتون یا مهاجر کېمپ په دوره د خپلو هغه مسلمانانو تپوس پوښتنه نۀ کړې چې دوي ئې د مشرتابې دعوي بازي کوله. هم دغسې په وېش کښې د پینځلس لکهه مسلمانانو د لوے چړاو باوجود هم بابا ے قوم په شاهانه انداز کښې جلوس کښې د ګورنرۍ حلف اخلي.

Scanned by CamScanner

نو مطلب څرګند دے چې جناح صاحب وائي چې زۀ بې د خپله ځانه بل هيڅوک نۀ منم او وائسرا ے هند ورسره پۀ دې کلک او ښۀ پۀ نره ولاړ دے
پۀ هندوستان کښې فرقه وارانه فسادات ورو ورو خوربدل د مرکزي حکومت او کانګرس سره ډېر تشويش شو. نهرو وائسرا ے هند وېول ته پۀ کلکه ووې چې اخوا پۀ ټول هندوستان کښې د فرقه وارانه فساداتو اور لګېدلے دے او د يو ځاے نه بل ځاے نه او د هغې پۀ نتيجه کښې بل ځاے ته خورېږي او دې خوا مسلم ليګ پۀ عبوري حکومت کښې ناست د مساوي نمائندګۍ دعوې کوي او د خپل حکومت برخلاف د "راست اقدام" سياست چلوي، نو کانګرس وېول ته کرښه راکښله چې يا مسلم ليګ مجبور کړي چې د 16 مۍ د پلان منظوري ورکړي او ائين سازې اسمبلۍ ته راشي کۀ داسې نۀ کوي، نو بيا مسلم ليګ مجبور کړي چې حکومت نه ووځي. او کۀ ته دا نۀ کوې، نو بيا کانګرس مجبور دے چې هغه استعفٰي ورکړي او هندوستان وېول او جناح صاحب ته پۀ حواله کړي. دا ئې هم مطالبه وکړله چې وائسرا ے دې سمدستي دغه د هندوستان منتخبه ائين سازه اسمبلي راوبلي.
د وېول بله لار نۀ وه. د 1946 کال د نومبر پۀ 20 ئې د 1946 کال د دسمبر د 9 د پاره د هندوستان ائين سازه اسمبلي راوبلله. جناح صاحب سمدستي اعلان وکړو چې مسلم ليګ به د دغه اسمبلۍ پۀ غونډه کښې شامليږي ورسره ئې دا هم زياته کړه چې مسلم ليګ يو وارې بيا د کېبينټ مشن منصوبه نۀ مني. بيا خو وېول ته ګرانه شوله. ولې چې د دې اعلان نه پس خو بيا مسلم ليګ پۀ هيڅ شان هم پۀ عبوري حکومت کښې نۀ شو پاتې کېدے او دا هم عجيبه وه چې وېول پۀ دې هم خوابدے کيدے نۀ چې جناح صاحب خو هغه سره وعده کړې وه چې عبوري حکومت لۀ به پۀ دې شرط ځو چې اول دغه خپله کړي فېصله واپس کړي.

وېول پۀ خپله پورې ننښتے ؤ هغۀ ملک د حالاتو پۀ حقله يو مکمل رپورټ برطانيې ته ولېږۀ دا ئې ووې چې کۀ د کانګرس خبره ومنلې شي. نو پۀ ملک کښې به خانه جنګي شروع شي او نور نې څۀ کوې چې د هندوستان فوځ به هم پۀ منځ کښې دوه شي او چاپېره به افراتفري شي وغېره وغېره

> If he (Wavell) argued, they (H.M. Govt) surrendered to the Congress point of view. The result would be something approaching civil war, threaten the break up of Indian army and chaos throughout India.
>
> *(Wavell, the viceroy's Journal, p.176)*

ترجمه: د وېول دليل دا ؤ چې کۀ چرې هغوي (برطانوي حکومت) د کانګرس نقطه نظر ته تسليم شول. نو نتيجه به ئې خانه جنګي وي چې د هندوستان فوځ به مات شي او ټول هندوستان کښې به اړے ګړے خور شي.

وائسرا ے دا تجويز پېش کړو چې د مسلم ليګ او کانګرس نه دوه دوه تنه مشران لاړ شي چې د حکومت برطانيې سره مخ پۀ مخه خپلې فېصلې وکړي.
جناح صاحب او نواب زاده لياقت علي خان دواړو دغه دعوت قبول کړو خو کانګرس انکار وکړو. وې چې دا هسې وخت ضائع کول دي پېرنګي د مسئلې حل نۀ غواړي، بلکې چتې د يوې ډلې د خوشحالولو د پاره د ملک مستقبل سره لوبې کوي. کله چې د برطانيې وزيراعظم خبر شو چې نهرو د راتلو نه انکار کړے دے. نو وزيراعظم ورته ذاتي خواست وکړو چې پۀ دغې نهرو لاړ. ولې د کانګرس دوېم غړي سردار پټېل بيا هم نۀ لاړ. دلچسپه خبره دا ده. وېول وائي چې کله جناح صاحب خبر شو چې جواهر لال نهرو انکاري شوے ؤ، خو د وزيراعظم برطانيې پۀ ذاتي خواست روان شو. نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جناح صاحب هم اخېري وخت خپل قبول کړي دعوت بیا پهٔ بېرته واخستو
دې ما ته وي هم وزیراعظم پهٔ خپله ووائي؛

> Perhaps (Jinnah) thought that as Nehru has had a personal appeal from the P.M. it behooved his dignity to have one too.
>
> *(Wavell, the viceroy's Journal, p.385)*

ترجمه: شاید چې د جناح خیال دا ؤ چې چونکې نهرو ته وزیراعظم ذاتي اپیل کړے دے نو د هغهٔ وقار هم د دغه شان اپیل تقاضا کوي.

ظاهره ده چې وېول دا ټوله لوبه د دې د پاره کوله چې مسلم لیګ د عبوري حکومت نه ونهٔ ځي. اګر چې جناح صاحب د بیان نه پس د مسلم لیګ د پاره پهٔ وزارت کښې د پاتې کېدو هېڅ جواز نهٔ ؤ. ولې وېول خو دا هر څهٔ خپلو مفادو د پاره کول. هغهٔ خو هغه خپل زوړ مطلب پهٔ موتې کښې نیولے ؤ چې کله دې وائسرائے مقرر شو او د سابق وزیراعظم چرچل لیدو لهٔ ولاړو. نو چې د هغهٔ نه را رخصتېدو نو اخېري نصیحت ورته چرچل دا کړے ؤ چې Keep a bit of India: (لږ غوندې هندوستان ځان سره وساته). د وېول پهٔ غوږونو کښې لکه چې دغه اواز هغسې کړنګیدو او چې لکه د دې پهٔ رڼا کښې ئې دغه خپله د Breakdown منصوبه تیاره کړې وي.

دا لیډران سره د وېول پهٔ درېمه د دسمبر لندن ته ورسېدل. وېول سمدستي خپل یو مفصل نوټ کابینې ته پېش کړو. د ټولو مسئلو پهٔ مختلفو اړخونو د رڼا اچولو نه پس وائسرائے هند پهٔ دې نتیجه رسیدلے دے چې کانګرس سره روغې جوړې سوال نهٔ پېدا کېږي او خپره به اخېر محاذ ارایۍ ته رسي او د دې مقابلې د پاره بله لاره نهٔ شته، ماسوا د دې نه چې د وېول پهٔ هغه Breakdown منصوبه عمل وشي، د کانګرس اکثریتي صوبې ازادې شي او پېرنګي د فوځ، نوکر شاهۍ او باله بچه د مسلمانانو اکثریتي علاقوته

واوړي؛

> They (Congress) are ready yet for an open break with H.M.G. Such a break is however a possibility, and we can only face it if we have a definite policy and a Breakdown plan.
>
> *(Wavell, the viceroy's Journal, p.388)*

ترجمه: کانګرس د برطانوي حکومت سره بربنډ شلون ته تیار دے، دغه شان شلون امکان لري او مونږ ورسره فقط پهٔ هغه صورت کښې مقابله کولې شو چې یوه مشخصه پالیسي او "د ټوټې کولو پلان" ولرو.

د وېول د روئې نه خو صرف یوه خبره څرګندېږي چې ده د مسلم لیګ او کانګرس دا مشران تردې رارسولي دي چې دے اول پهٔ نوي حکومت دا خپله منصوبه ومني او بیا دغه منصوبه دې لیډرانو ته واوري چې دلته پهٔ لندن کښې پرې مخامخ بحث وشي. وېول ته خبره هم اسانه ښکارېده. هغه خو پېرنګیانو لهٔ یوه حصه د هندوستان ورکوله او هغه حصه چې هغهٔ یو خوا د شوروي اتحاد د سرحداتو مخنیوي او بله د چین اړخ ته سرحدات قابو کول وو. پهٔ نتیجه کښې به ئې هندوستان کمزورے کړے ؤ او چې مسلم لیګ پهٔ دې رضا ؤ، نو بیا خو هډو د سره خبره خلاصه وه. د مسلم لیګ او کانګرس منځ کښې خو پهٔ دې حالاتو کښې د روغې جوړې نه سوال نهٔ پېدا کېدو. جرګه ناکامه شوله. لیډران را رخصت شول وېول د خپلې منصوبې پهٔ سلسله کښې د زیاتې وضاحت د پاره د پاتې کېدو کوشش وکړو، خو حکومت برطانیې هغه ولېږلو. وېول چې را روانېدو نو خپل سکرتري جارج ایبل ئې پرېښودو چې هغه حکومت سره خبره پهٔ تفصیل وکړي او وېول خبر وساتي. اخېر سکرټري خبر وکړوو چې حکومت برطانیه دغه منصوبه قطعي طور نامنظوره کړله. ایله وېول قلار کښیناستو.

George Abell telegraphed to say that the Cabinet at

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

home has gone back completely and refuses to have anything to do with the "Breakdown plan" so he is returning at once.

(Jan. 8, p.408, the Viceroy's journal)

ترجمه: جارج اېبل د تار په ذریعه ووېِ چې د ملک دننه کابینه په بشپړه توګه په شا شوې ده او د توټې کولو د پلان سره د سروکار لرلو نه انکار کوي. نو په دې وجه هغه واپس راروان دے.

د دې مذاکراتو په نتیجه کښې حکومت برطانیې دومره وکړل چې اعلان ئې وکړو او د ګروپونو د کار ګزارۍ په حقله ئې د مسلم لیګ مطالبه منظوره کړله. د صوبو انفرادي حېثیت ئې ختم کړلو. وضاحت وشو چې ګروپونه به خپلې فېصلې اجتماعي طور کوي یعني لنډه او اوږده ئې دا چې د ګروپ بي (B) اختیار ئې پنجاب له ورکړو سندهـ او سرحد پکښې هسې طفیلیان شو. دا رنګ په مشرق کښې ئې اختیار بنګال ته وسپارهٔ اسام د منځه ووت.

د پروګرام مطابق د 1946 کال د دسمبر په نهمه د هندوستان د ائین سازې اسمبلۍ غونډه وشوه مسلم لیګ پکښې شمولیت ونهٔ کړو دې اسمبلۍ یو خپل قرارداد مقاصد پاس کړو چې هغهٔ کښې ئې خپل رهنما اصول بیان کړل او بیا ئې د صوبو او ریاستونو په حقله خپله پالیسي واضحه کړله. د دریو مرکزي محکمو نه علاوه ئې ټول اختیار صوبو ته وسپارلو. بیا ئې د مختلفو شعبو د پاره کمېټۍ وټاکلې خو پکښې د مسلم لیګ د ممبرانو د پاره ځایونه خوشي پرېښودے شول.

د 1947 کال د جنورۍ په پینځمه د ال انډیا کانګرس کمېټۍ غونډه وشوله هغې د حکومت برطانیې دغه اعلان هم قبول کړو چې پکښې اختیار د صوبو په ځاے ګروپونو ته منتقل کړے شوے وو. اوس مسلم لیګ ته بل مشکل پېښ شو، ولې چې دغه د صوبو او ګروپونو بهانه هم ورکه شوله

29 د جنورۍ په کراچۍ کښې غونډه ورکنګ کمېټۍ د خپله مسلم لیګ قیصې ئې بیان کړلې شکوک او شبهات په ګوته شول. او بلله ډېرې اوږدې فېصله واوروِل شوه چې چونکې کانګرس د کېبینټ مشن پلان د زړهٔ نهٔ تسلیم کړے. نو د دې وجې نه مسلم لیګ هم د هغې منلو ته تیار نهٔ دے او د دې وجې نه مسلم لیګ د حکومت برطانیې نه دا مطالبه وکړله چې چونکې د مشن دغه منصوبه ناکامه شوله. د دې وجې نه دې د دغې د لاندې ټوله شوې کارروائي ختمه کړے شي او دغه د هندوستان منتخبه ائین سازه اسمبلي دې ما ته کړے شي.

تماشه خو دا وه چې مسلم لیګ د مۍ د شپاړسمه د کېبینټ مشن منصوبې د منلو نه انکار وکړو چې دا اسمبلي هډو د سره ما ته کړي او دا مطالبه ئې هم وکړه چې د دغه منصوبې د لاندې هم کار ګزاري ختمه کړئ ولې د دغې منصوبې د لاندې په عبوري حکومت کښې هم بنهٔ په کلکو سترګو ناست دي او وائسراے وېول هم سترګې پټې کړي دي.

د لارډ وېول برطرفي او د لارډ ماونټ بېټن تقرري

د مسلم لیګ د دې اعلان نه پس کانګرس بیا په ټینګه دا مطالبه وکړله چې اوس خو دې وائسراے د مسلم لیګ د دې وزیرانو استعفې ګانې واخلي. ګني نو بیا کانګرس مجبور دے چې په دې ټوله مسئله بیا د سره غور وکړي برطانوي حکومت چې د دې حالت نه خبر شو. نو هغوي وېول لندن ته د مشورې د پاره وغوښت ولې وېول کله وزګار ؤ. هغهٔ خو خپله کتبوۍ باندې کړې وه او کهٔ د لندن حکومت هر څهٔ وې. دهٔ په ځان غوږونه را اچولي وو. اخېر د 1947 کال د فرورۍ په خلورمه د یو خاص استازي په ذریعه وېول لهٔ د وزیراعظم برطانیې خط راغے. هغه ئې برطرف کړو او د هغهٔ په ځاے ئې

Scanned by CamScanner

لارډ ماونټبېټن د هندوستان لوے وائسراے په حېث مقرر کړو او دې سره حکومت برطانيې دا خپل تاريخي اعلان هم وکړو چې حکومت دا فېصله کړې ده چې د 1947 تر جون پورې پوره اقتدار هندوستان ته وسپاري او ځان د دغې ذمه وارۍ نه بې غمه کړي. دويمه نکته د هندوستان د مستقبل په حقله وه چې کۀ د هندوستان دا منتخبه ائين سازه اسمبلي يو غېر منقسم هندوستان د پاره اخستے شي خو ښه؛ بيا به پېرنګي اختيار هم دې اسمبلۍ ته وسپاري. خو کۀ چرې هندوستانيان په يوه ائين سازه اسمبلۍ او يو ائين متفق نۀ شولو، نو؛

H. Majesty's Govt. will have to consider to whom the powers of the Central Govt. in British India should be handed over on the due date whether as a whole to some form of central Govt. or in some areas to the existing provincial Govts. or in such other way as may seem most reasonable and in the best interests of the Indian people.

ترجمه: برطانوي حکومت ته به په دې خبره غور کول دي چې په برطانوي په هندوستان کښې د مرکزي حکومت اختيارات په ټاکلي وخت چا ته وسپاري؟ ايا مکمل طور يو قسم مرکزي حکومت ته يا په ځينو علاقو کښې موجوده صوبائي حکومتونه، يا بل شان چې زياته معقوله او د هندوستان د خلقو په بهترينو مفاداتو کښې معلومېږي.[26]

---

[26] د جهاد هم دغه کليه وروستو کشمير کښې هم په قبائلي پښتنو وزمائيلېږي شوه ځکه قبائلي سيمه بې ائينه بې قانونه ساتل او دې ته د تُوررزني متې وئيل د باباے قوم او د هغۀ د ملاترو د اوږدې منصوبې برخه وه د کومې تر مخه چې امريکائي صدر روز وېلټ، برطانوي وزير اعظم ونسټن چرچل ته وائي چې روسي کميونزم ته به دلته پهاټک ترو او د کومې تر شا چې د پان اسلامزم مفکوره وه

د متحده هندوستان د مرکزي حکومت د پاره د دې شرط نه خو لکه چې مسلم ليګ مخکښې نه خبر ؤ او ځکه هغۀ د دغه متحده هندوستان په مرکزي ائين سازه اسمبلۍ کښې د شرکت نه انکار کړے ؤ. مطلب دا شو: کۀ مسلم ليګ په حقيقت کښې د هندوستان تقسيم غواړي، نو بس ائين سازې اسمبلۍ ته دې نۀ ځي: نو پاکستان ئې کړه دے. دا فېصله خو ډېر په اسانه او بې کړاوه وشوله. اوس پاتې شو دا دوېم قدم چې هندوستان خو به تقسيم شي خو اقتدار به چا ته سپارلے شي، نو د هغې د پاره هم پېرنګي لاره ښودلې ده چې اختيار به صوبو ته سپارلے شي نو دا مسلم ليګ ته واضحه اشاره وه چې تاسو کومو کومو صوبو کښې پاکستان جوړول غواړئ. نو هلته حکومت او اختيار تر ګوتو کړئ، چې پېرنګي خپله فېصله مسلم ليګ ته واوروله چې کۀ پاکستان کښې غرضيان يئ. نو په پنجاب کښې د يونينسټو وزارت مات کړئ او اختيار تر ګوتو کړئ او په صوبه سرحد کښې د خدائي خدمتګارو دا اعلان حکومت برطانيې د 1947 کال د فرورۍ په شلمه وکړو.

د دې نه پس د مسلم ليګ او د هغۀ د ملاترو ټوله توجه دې دواړو صوبو ته شوله چې په هره طريقه وي خو چې د دې دواړو صوبو حکومتونه خپل کړي. مسلم ليګ خو هم په پنجاب کښې او هم په صوبه سرحد کښې انتخابات بايللي وو او د دې وجې ئې قانوني او جمهوري حق خو نۀ ؤ چې په دغه صوبو حکومت وکړي ولې چې په انتخاباتو ونۀ شوله اوس د مسلم ليګ د نورو غېر جمهوري لارو په تکل کښې شو. د پنجاب قيصه دومره مشکله هم نۀ وه ولې چې کۀ هلته د هندو، سکهـ او مسلمان په نوم فسادات وشي او هندوان او سکهان وځغلولے شي، نو بيا خو به دغه مسئله د مسلم ليګ په حق کښې فېصله شي؛ ولې خواري خو د صوبه سرحد وه، ځکه چې کۀ د هغه ځاے نه هلو ټول هندوان اوسکهان ممبران وځغلولے شي نو هم په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو ممبرانو کښې اکثریت د خدائي خدمتګارو سره ؤ.
وېول چې د کومې منصوبې تیارې پهٔ مرکزي حکومت کښې کوله او انګرېز افسران ئې پهٔ دې قائله کول چې د هغه Breakdown منصوبې نه بله لاره د کامیابۍ شته او د صوبه سرحد دا موجوده ګورنر سر اولف کېرو پهٔ دغه دوران کښې پهٔ ډیلي کښې پهٔ مرکزي حکومت کښې خارجه سکتر ؤ او د حکومت هند د خارجه سکرټري یو او صرف یو کار ؤ چې هغه د هندوستان د شمال مغرب سرحد نه اورته د افغانستان پهٔ اړخ د شوروي اتحاد پهٔ سرحداتو نظر ساتي؛ ولې د پېرنګي پهٔ وېنا خو هندوستان نه صرف یو اړخ نه خطره کېدې شوه او هغه د شوروي اتحاد وه او د شوروي اتحاد پهٔ حقله د پېرنګي پالیسي واضحه وه چې پهٔ هر شان چې وي، شوروي اتحاد دې د امو دریاب نه پورې پهٔ خپل جغرافیائي او نظریاتي سرحد کښې دننه وساتلے شي او چونکې اوس اوس شوروي اتحاد د جرمني بر خلاف پهٔ جنګ کښې ځپلے شوے ؤ او د پېرنګي د طرف نه څهٔ د حملې خطره نهٔ محسوسوله، نو ټوله توجه دغه نظریاتي سرحد ته وه او چونکې د شوروي اتحاد نظریاتي انقلاب د مقابلې د پاره پېرنګي د اسلام نوم استعمالولو، نو دغلته مشکل پېښ ؤ؛ ولې چې د افغانستان پهٔ اړخ د شوروي اتحاد طرف ته خو د هندوستان هم دا زمونږ صوبه وه. دلته د جنګي اهمیت ټولې درې وې او چې تر څو پهٔ دې صوبه د پېرنګي پوره او مکمله قبضه نهٔ وي، نو د هغهٔ دغه پالیسي سر ته نهٔ رسي. دا رنګې د وېول دغه منصوبه هم تر هغې سر ته نهٔ شوه رسیدلې چې تر څو د مسلمانانو د ټولو صوبو نه اهمه صوبه چې پهٔ دومره حساسه منطقه کښې پرته ټول پهٔ ټوله د پېرنګي د اثر لاندې نهٔ شي. انتخاباتو کښې ډېر زور ولګولے شو، خو بیا هم دغه صوبه مسلم لیګ قبضه نهٔ کړے شوله. یو بل بنیادي مشکل پېرنګي او مسلم لیګ ته پهٔ دې صوبه کښې دا ؤ چې دلته د خدائي خدمتګارۍ تحریک قام

کښې دومره سیاسي بېداري پیدا کړې وه چې د پېرنګي سران، نوابان، خان بهادران او جاګیرداران دلته قام د سیاسي میدان نه خغلولي وو پهٔ حقیقت کښې د نادارو، غریبو او بې وزلو خلقو اثر او رسوخ دې تحریک راپورته کړے ؤ.

خو دا صوبه مسلم لیګ ته سپارل ضروري وو لکه څنګه چې ذکر شوے دے، پهٔ دې صوبه کښې مسلم لیګ کافي زور ولګولو، الېکشن کار ونه کړو فرقه وارانه فسادات وشول خو د جناح صاحب دا خیال ؤ چې کار د کېدو نهٔ دے، نو هغهٔ یوه بله خطرناکه منصوبه جوړه کړه چې د هغې تفصیل سکندر میرزا پهٔ خپل سوانح حیات کښې لیکي د سکندر میرزا د صوبه سرحد نه تبادله شوې وه او پهٔ دغو ورځو کښې پهٔ ډیلي کښې د مرکزي حکومت پهٔ محکمه دفاع کښې جائنټ سکرټري ؤ دے لیکي چې د 1947 کال پهٔ فرورۍ کښې قائداعظم ما ته ټېلفون وکړو چې زهٔ درشم او هغه ووینم وائي چې قائداعظم شروع ددې نه وکړه چې زما نه ئې تپوس وکړو چې "ته ما د هندوستان د مسلمانانو لیډر منې؟ او چې کهٔ زهٔ تا ته حکم وکړم، نو ته به ئې منې؟" سکندر میرزا وائي چې پهٔ دغه حالت کښې به ما د "هو" نه بغېر څهٔ ځواب ورکولو.

> He then went on to say that he was afraid he was not going to get Pakistan until some serious trouble was created, and the best place to do this was on the N.W. Frontier with tribes. In his View it was important to demonstrate Muslim anger before the British handed the country over to the Congress. If Pakistan was not conceded by negotiations , we must fight ….. he wanted me to resign from the service, go into the tribal territory and start a Jehad.

ترجمه: جناح بیا زیاته کړه چې هغهٔ سره وېره ده چې تر هغې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورې پاکستان نهٔ شي حاصلولے تر څو چې واقعي ګړ بړ پېدا نهٔ شي د دې غرض د پاره مناسب ځاے صوبه سرحد کښې قبائل دي. د هغهٔ پهٔ خیال دا اهمه وه چې مخکښې تر دې چې برطانیه کانګرس ته ملک پهٔ حواله کړي، مسلمانانو د غصې اظهار دې وکړے شي. کهٔ چرې پاکستان د مذاکراتو د لارې رانه کړے شو، نو بیا مونږ باید وجنګېږو .... هغهٔ زما نه وغوښتل چې زهٔ د ملازمت نه استعفي ورکړم قبائلي علاقو ته لاړشم او جهاد شروع کړم.

دې خبرې ته لږ غور پکار دے چې دا د فرورۍ میاشت ده. وېول برطرف شوے دے او برطانوي حکومت اعلان کړے دے چې د 1947 کال تر جون پورې به هغوي اختیار هندوستانیانو ته ورکوي. د وېول تلو ربښتیا چې جناح صاحب سره دا وېره پهٔ ځاے پېدا کړې وه چې اوس به څهٔ کېږي؟ دا هم معلومه وه چې اګر چې فرقه وارانه فسادات کېدل. مګر جناح صاحب هغې نه هم څهٔ زیات خطرناک قدم اخستل ضروري ګڼل او دغه قدم هم د صوبه سرحد پهٔ علاقه کښې. جناح ډېر پهٔ بېباکۍ سکندر میرزا ته وائي چې زما اطلاع دا ده چې ته دا کار کولے شې، خو کهٔ کوشش دې وکړو:

He (Jinnah) said according to his information, I could achieve this if I really tried.

ترجمه: جناح ووې چې د هغهٔ د اطلاع مطابق دا کار کولے شې، کهٔ چرته تهٔ کوشش وکړې.

د دې نه پته لګي چې څنګه جناح صاحب د سرکاري افسرانو سره خپله رابطه ساتله او دا هم ترې نه څرګندېږي چې پهٔ قبائلي علاقو کښې څنګه ګړ بړ پېدا کېدے شي او پېرنګي افسران څنګه د "جهاد" انتظام کولے شي. سکندر مرزا وائي چې ما د دې مسئلې پهٔ مختلفو اړخونو غور وکړو. پهٔ دې

هم پوهه دوم چې پهٔ دې طریقه خو به د صوبه سرحد پهٔ کلو حملې کېږي، خلق به پکښې مري. پهٔ خصوصیت سره هندوان، خو د دې هر څهٔ باوجود هم زهٔ دې کار کولو ته تیار شوم.

This could only take the form of raids on border villages in the settled areas... yet I decided to fall in with Quid.i.Aram's plan .... I had no desire to be branded as a man who was found wanting when the time of action came.

ترجمه: داسې صرف پهٔ رعیت شوو علاقو کښې پهٔ سرحدي کلیو باندې د حملو شکل اختارولے شي ... بیا هم ما د قائداعظم د منصوبې سره د تللو فېصله وکړه. ما نهٔ غوښتل چې راباندې د داسې سړي ټاپه ولګي چې د عمل پهٔ وخت کښې پهٔ شا شوم.

ما وې کهٔ د مسلمانانو د دې لیډر دا رائې وي چې د مسلمانانو د مستقبل د پاره یوه لاره روري ده. نو زهٔ څوک یم چې پهٔ هغې اعتراض وکړم او سبا لهٔ دې پهٔ دې نامه یاد شم چې د مطلب او ضرورت پهٔ وخت کښې ما د مسلمانانو سره بې وفائي وکړه. سکندرمیرزا مخکښې وائي:

With a liberal expenditure of money I would be able to cause. Some trouble in Waziristan. Tirah and Mohmand country. I gave my estimate of the sum of money as one crore

ترجمه: کهٔ ما لهٔ کار هم پهٔ ګوتو راغے، نو زهٔ پهٔ وزیرستان، تیراه او مومندو کښې کار ویستے شم. ما ورته د رقم اندازه څهٔ یو کروړه روپۍ وښودله.

بیا مې ورته وې چې اخېر زهٔ د ډیلي نهٔ داسې غیبېږم، نو د هغې د پاره خو به هم څهٔ نهٔ څهٔ لارجوړول غواړي. سکندر میرزا مخکښې لیکي چې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومېده داسې چې جناح صاحب په دوارو مسئلو د مخکښې نه غور کړے ؤ، ولې چې ته به د ډیلي نوکري پرېږدې او هیزهاینس خان قلات نوکری لهٔ به لاړ شې او خزانه به در لهٔ هیز هاینس نواب بهوپال درکوي؛

Mr. Jinnah had already anticipated these requirements: he had the cover and the money ready. The cover was an appointment with H.H. the khan of Kalat, and treasure was provided by H.H the Nawab of Bhopal.

ترجمه: ښاغلي جناح دا ضروریات د مخکښې نه پېش بیني کړي وو. هغه سره پوشش او رقم تیار پراتهٔ وو. پوشش والا حضرت خان قلات سره نوکري وه او خزانه د نواب بهوپال لهٔ خوا ورکړې شوې وه.

سکندر مېرزا وائي چې بله نوکري او خزانه تیاره وه. سکندر میرزا مخکښې وائي چې زهٔ هم پهٔ دغه ورځ نواب بهوپال لهٔ ورغلم. هغهٔ ما لهٔ د سمدستي خرڅ د پاره شل زره روپۍ راکړې. میرزا صاحب وائي چې قائداعظم ما لهٔ دا تسلي هم راکړه. کهٔ ما ته څهٔ راپېښ شول، نو هغوي به زما د خاندان خیال ضرور ساتي.

سکندر میرزا وائي چې ما سمدستي کار شروع کړو. یو څو خپل اعتباري دوستان مې د ډېره اسماعیل خان او پېښور نه راوغوښتل او د قبائلي علاقو نه مې هم خپل اشنایان راوبلل. د کافي بحث مباحثې نه پس مونږ یوه منصوبه جوړه کړه. چې ما کوم خلق ډېرو نزدې نه پېژندل چې هغوي سره پهٔ شریکه پهٔ وزیرستان، تیرا او پهٔ مومندو کښې رابطې قائمې کړې شي؛ خو میرزا صاحب مخکښې لیکي چې د مۍ پهٔ میاشت کښې زهٔ بیا قائداعظم راوبللم چې چونکې پاکستان مونږ لهٔ راکوي. نو تهٔ دغه خپله منصوبه پرېږده.

But early in May, the Q.A. sent for me again and

told me that, as Pakistan would conceded, the plan would be abandoned.

ترجمه: ولې د مۍ پهٔ اوائیلو کښې قائداعظم بیا زهٔ راوغوښتم او راته ئې ووې چې چونکې د پاکستان راکول منل شوي دي. نو ځکه دغه منصوبه پهٔ دې پرېښودل شي

پهٔ دې سلسله کښې سکندرمیرزا خپله رائې ظاهر وي چې جناح صاحب داسې لیډر ؤ چې هغهٔ به هرکار پهٔ خپله مخه کولو. د بل چا رائې او مشوره به ئې نهٔ منله او ثبوت کښې میرزا صاحب وائي چې کله بیا قائداعظم ګورنر جنرل شو نو ما ورته یوه ورځ ووې چې مونږ لهٔ پکار دي چې د دې مسلم لیګیانو خو څهٔ نه څهٔ خیال وساتو ولې چې دا پاکستان خو دوي جوړ کړے دے؛

....That we must try to be considerate to the M. Leaguers as after all they have brought in Pakistan Jinnah immediately replies: "who told you the M. League brought in Pakistan . I brought in Pakistan – with my stenographer"

ترجمه: مونږ باید د مسلم لیګیانو خیال وساتو: ځکه هر څهٔ چې دي هغوي پاکستان جوړ کړے. جناح ډېر زر ځواب ورکړو. "چا ورته وئیلي دي چې پاکستان مسلم لیګ منځ ته راوړ؟ ما پاکستان جوړ کړو . د خپل ستېنوګرافر سره یوځاے".

: سکندر مرزا د دې خپل بیان نه کهٔ یو خوا دا خبره ثابتېږي چې څنګه د پیرنګي ډېر اوچت او لوے لوے افسران د مسلم لیګ د پاره کار کولو ته بالکل تیار وو نو پهٔ دې بل اړخ دا هم ثابتوي چې د خدائي خدمتګارو د وزارت د غورځولو د پاره جناح صاحب پهٔ قانوني.ائیني او جمهوري لارو د ناکامۍ نه پس اوس کوم حده پورې تللو ته تیار دے چې د دغه وزارت د

Scanned by CamScanner

ماتولو پۀ خاطر هغه پۀ هندوستان د حملې تياري کوي او د قبائلو پۀ ذريعه
د "جهاد" اعلان کولو ته تيار دے او دربمه دا اهمه خبره دا هم ثابتوي چې
ځنګه د پېرنګي افسران د قبائلو ملکانو او مشرانو سره خپلې رابطې لري
او کۀ وغواړي، نو د داسې خلقو کمے هم پکښې نۀ شته چې د دې سرکاري
افسرانو پۀ وېنا هغوي پۀ دې خپل ملک حملې وکړي. داسې دې بل اړخ ته
هم لږ غور پکار دے چې دا واليان رياست څنګه لګيا وو پۀ کروړونو روپۍ
ئې څومره پۀ خلاص مټ ورکولې او کروړونه هم د هغه وخت کروړونه.

د خضر حيات د يونينسټ وزارت ماتول دومره څۀ ډېر ګران کار نۀ ؤ. يو خوا
مسلم ليګ د دغه وزارت پۀ خلاف د سول نافرمانۍ تحريک شروع کړو او
دې بل اړخ ئې د فرقه وارانه فساداتو اور لمبه کړو. پۀ ډېر مقدار کښې وسله
د صوبه سرحد د قبائلي علاقو نه يوړلے شوله. د مسلم ليګ جېل ته تلل هم
يو مېله وه مثلاً د پنجاب د مسلم ليګ صدر ميا افتخارالدين لۀ نه يواځې
دا چې د خپلې خوښې خوراک به جېل لۀ تللو او دعوتونه به کېدل. ولې تر
دې چې هغۀ به د جېل نه بهر دعوتونو لۀ تلو او کور به ئې شپې هم تېرولې.
خو لنډه اوږده دا چې يو خوا د فرقه وارانه فساداتو پۀ وجه هندوان. سکهان
ممبران د اسمبلۍ د مخې لرې شو او بل خوا د سول نافرمانۍ د تحريک پۀ
بنياد خضر حيات پۀ دې مجبور شو چې د 1947 کال د مارچ پۀ دربمه د خپل
وزارت استعفې ورکړي. ولې دې خوا چونکې مسلم ليګ د دې جوګه نۀ ؤ
چې خپل وزارت جوړ کړي، نو د دې وجې نه د صوبې اختيار پېرنګي ګورنر
د دفعه 93 د لاندې تر لاسه کړو. ولې دې خوا چې کله هندوان او سکهان پۀ
دې پوهه شول چې دا خو پېرنګيان پۀ دې چل ول د مسلم ليګ د پاره لار
ازادوي. نو هغوي هم پۀ مظاهرو شروع وکړله او د فرقه وارانه فساد داسې
بنياد کېښودے شو او دومره ناروا ظلمونه وشول چې هغۀ وهل، سېځل او
تالاکول خو څۀ کوې چې پۀ زرګونو زنانه پکښې وتښتولې شوې.

... مسلم ليګ ته يوه او صرف يوه منصوبه د سرحد پاتې شوله
... اوس د وزارت ماتولو انتظام وشي. دلته هم د فسادونو اور ولګولے
... د هغې د هزارې د قبائلي علاقې نه پۀ سلا حملې هم وشولې مطلب
... چې د صوبې حکومت پۀ صوبه کښې امن امان نۀ قائموي. نو
... کۀ د صوبې استعفې ورکړي او کۀ دا امن قائمولو د پاره
... پۀ کار دي چې
... ده او د مسلم ليګ ليډران او اخبارونه به دا ملک پۀ سر
... کوي نو د
... صوبه سرحد وزارت پۀ مسلمانانو زور او زياتي کوي.
... حيات يونينسټ وزارت پۀ مقابله کښې سرحد کښې دا فرق ؤ چې
... خو يونينسټ صرف يوه وزارتي پارټي وه، نور ئې څۀ سياسي جرړې نۀ
... ولې دلته خو خدائي خدمتګارو حکومت ؤ چې هغه منظم او تورزن
... تنظيم ؤ، مسلم ليګ خپلې ټولې لوبې استعمال کړې. د هندوستان د سر سر
ليډران پۀ صوبه سرحد را خلاص شول. د هندوانو د فساداتو حقيقي او
افسانوي قيصې بيان شولې. پۀ خصوصيت سره د بهار د فساداتو پۀ نامه د
پښتنو مذهبي جذباتو راپارولو کوششونه وشول دولت بې حسابه خرڅ شو.
د پنجاب او عليګړه طالب علمان راورسېدل. د پنجاب يو فوځي افسر
مېجر خورشيد انور دلته پۀ صوبه سرحد کښې ګرځېدو. دې سړي د فوځ نه
استعفې ورکړې وه، دا اول ځل ؤ چې د صوبه سرحد پۀ سياسي تحريک
کښې د تخريب کارۍ مسئله پېښه شوله. اوسه پورې خو خدائي خدمتګارو
پۀ کمال بهادرۍ او جرات د عدم تشدد پۀ ذريعه د حکومت بر خلاف
تحريک چلولے ؤ؛ ولې د مسلم ليګ دې تحريک کښې د بمونو خلاصولو
او غېر مسلمو وژلو ذريعې هم استعمال شولې. د دغه تحريک پۀ حقله
بعضې خلقو خپل اقبالي بيانونه کړي دي چې هغه اېرلينډ جينس پۀ خپل
کتاب "انډيا، پاکستان يا پښتونستان" India, Pakistan or Pukhtunistan
by Erland Janson کښې رانقل کړي دي چې څنګه به نورر خو پربېږده چې

د هنګو د پولیس سکول چیف انسټرکټر به بمونه ورکول او د هغې د خلاصولو چل به ئې هم ورته ښودو. عالم خان، جینس ته وائي چې د دې هر څۀ د پاره به رقم د مانکي پیر صاحب ورکولو. د صوبې سرکاري افسران په دې ټول تحریک کښې د مسلم لیګ په مرسته ولاړ وو. هم دې جینس ته د طالب علمانو د فیډریشن صدر په خپله وې چې د پولیس یو کپتان فیض الله خان زمونږ سره ایغ په ښغه رابطه وه او چې کله به په سرکاري غونډو کښې د تحریک په حقله څۀ فیصلې وشولې، نو د هغې نه به ئې مونږ په وخت خبرولو. تر دې چې په جلوسونو وېستلو کښې به ئې چرې مونږ نۀ وهلو؛ لا به ئې کوټک مخکښې لۀ را چولو او لا به ئې خپلې لارې وهلې.

د سول نافرمانۍ د تحریک په سلسله کښې چې کوم مسلم لیګیان جېل ته ولاړل؛ د دفعه 144 ماتولو په سلسله کښې به درې میاشتې قید بدل او بس. جېل کښې د هغوي خپله باچائي وه. هلته دومره ازادي وه چې نور خو پرېږده چې قیدیان به د ورځې راووتل. بازارونو کښې به ئې سیلونه او سوداګانې کولې او چې د چا به ضرورت ؤ، نو شپه به ئې هم کور تېروله. زما یو دوست زمانه موټر قرض بوتلے ؤ د یوې شپې د پاره وروسته پته ولګېده چې د هغۀ یو اشنا د مردان یو خان هم زما دغه موټر کښې کور ته د جېل نه تللے ؤ. شپه ئې هلته تېره کړه او په سبا لۀ چې جېل ته په بېرته راغے نو زما موټر ئې واپس راولېږو.

هم په دغو ورځو کښې د سرحد اسمبلۍ غونډه وه. دغه مېجر خورشید انور دا انتظام وکړو چې یو جلوس په اسمبلۍ ور وخېژوي چې دغه اسمبلي غونډېدو ته پرې نۀ ږدي. طالب علمان هم وو او د مانکي د پیر صاحب مریدان هم. خورشید انور دې طالب علمانو ته وې چې تاسو وروسته ځئ او د پیر صاحب مریدان مخکښې کړئ. سرکاري افسرانو کرښه رانښکلې وه چې د دې نه به څوک اوړي نه. طالب علمانو پرې د پیر صاحب مریدان ور

ګولۍ وچلېدې او یو څو تنه پرېوتل. نو خورشید انور وې واېول کله چې ښې دے راغئ چې خو. او:

The mission is complete. We wanted to shed Muslim blood. Now it has been done.

(Erland Janson, India, Pakistan or Pukhtunistan, p.169)

ترجمه: مشن پوره دے مونږ غوښتل چې د مسلمانانو وینه توئې شي هغه کار وشو.

دا خورشید انور او داسې نور تحریک کار په ملک کښې ګرځېدل سرکاري افسرانو ورته لاس نۀ اچولو، د هندوانو او سکهانو دوکانونه او کوټې تالا کېدلې؛ د هغوي کورونه لوټلے شول؛ هغوي قتلولے شول؛ ولې حکومتي نوکرانو کښې دوه عملي وه. تخریب کاروته چا څۀ نۀ ویل بلکې هغوي کښې لوے حکومتي افسران د انګرېزانو او مسلم لیګیانو سره یو ځاے په دې کوشش کښې وو چې هر څنګه چې وي او په هره لار چې وي خو چې دا وزارت مات کړے شي. د کېرو صاحب په حقله خو نور پرېږده چې وائسراے وېول په خپله لیکي چې کېرو دې خبرې ته ځان بالکل نۀ شي تیارولے چې پېرنګے دې هندوستان ازاد کړي:

Caroe has never yet reconciled himself to the idea of our leaving India.

(Wavell, the Viceroy's Journal, p.329)

ترجمه: کېرو لا تر اوسه پورې دې خیال سره موافق نۀ دے چې مونږ هندوستان پرېږدو.

کېرو صاحب خو لا هغه شان د وېول صاحب د "ټوټې کولو پلان" یا Breakdown منصوبې پورې نښتے معلومېږي او د هغۀ منصوبې د منځ کړي خو دا صوبه وه چې د هندوستان سره په پوله پرته وه. بل خوا قبائلي علاقې ئې لرلې چې افغانستان سره ئې خصوصي اړیکې وې او ورته خوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې شوروي اتحاد پروت ؤ، نو پېرنګي خو دلته د خپل سلطنت، تاج او تخت د خدمت د پاره ناست ؤ. نن هغهٔ لېدل چې د پېرنګي دغه مفادات صرف د مسلم لیګ په ذریعه حاصلېږي کېږو صاحب او د هغهٔ ملګري افسران چې پوهه شول چې نهٔ پهٔ فرقه وارانه فساداتو او نهٔ پهٔ سول نافرمانۍ د ډاکټر خان صاحب وزارت وغځلولي شو نو بیا پېرنګي بله لوبه شروع کړله.

د ماونټ بیټن پهٔ وړاندې د تقسیم پهٔ حقله مختلف تجویزونه

ځرنګه چې ماونټ بېټن ډیلي ته ورسیدو، نو سمدستي د سیاسي مشرانو سره خبرو اترو ته ور لاندې وتو. اولنۍ ملاقات ئې د ګاندهي جي سره وکړو. ګاندهي جي ورته ووې چې د کانګرس پهٔ حقله د جناح صاحب یوه بدګماني وه، د دغې بدګمانۍ د لرې کولو د پاره زما یو تجویز دے: هغه دا چې، دا موجوده عبوري حکومت مات کړه او د نوي حکومت جوړولو اختیار جناح صاحب لهٔ ورکړه، هغه چې څوک مناسب ګڼي خپل وزارت کښې دې واخلي. مونږ صرف دنیا ته دا ښودل غواړو چې هندو او مسلمان پهٔ خپل کور کښې فېصله وکړه او د خپل تعاون او ملګرتیا پهٔ خاطر پهٔ شریکه اوسېدو ته تیار دي. عجیبه ئې ورته دا ووې چې د پېرنګیانو او ستا به دا ذمه واري وي چې د اقلیتي فرقې د حقوقو د تحفظ پهٔ ځاے اوس د اکثریتي فرقې د حقوقو تحفظ وکړئ.

د دې نه پس چې کله ماونټ بېټن جناح صاحب ولیدو او د ګاندهي جي دا تجویز ئې ورته بیان کړو، نو جناح صاحب ووې چې د هندوستان دا مرض اوس دومره زیات شوے دے چې د دې بې د اپرېشن نه بل څهٔ علاج نهٔ شته. د جناح صاحب د رویې د سختېدو یوه بله ظاهري وجه هم وه. هسې خو د

ویول د تللو نه پس جناح صاحب سره دا وېره پېدا شوې وه چې ګڼې ما لهٔ پېرنګے پاکستان نهٔ راکوي خو پهٔ دې دوران کښې یوه بله واقعه د ذکر قابله ده. هر چا ته دا خبره ښکاره شوه چې کله پهٔ هندوستان کښې د کانګرس او پېرنګي تر منځه اختلافات پېدا شول او خبره تحریک چلولو ته ورسېده نو پهٔ هغه وخت کښې د امریکې د حکومت د طرف نه بار بار برطانوي حکومت ته وونیلے شول چې هغه د کانګرس سره د روغې جوړې لاره راوباسي یعني امریکې د هندوستان پهٔ دې مسئله کښې دلچسپي اخستله.

هم د دې دلچسپۍ پهٔ لړ کښې د 1947 کال د مۍ پهٔ اوله د جناح صاحب د ملاقات د پاره دوه امریکن ذمه وار افسران د هغهٔ کور ته بمبۍ ته لاړل. د یو نوم رانلډ اے هېر Ronaid A.Harem Dead of the Division. of South Asian, Affairs ؤ چې د امریکې پهٔ حکومت کښې د جنوبي ایشیا د معاملاتو د ډوېژن مشیر ؤ بل ورسره پهٔ هند کښې د امریکې د سفارت خانې دوهم سکرټري تهامس اي ویل Thomas E.Weil ؤ. د دې ملاقات تفصیلي حال د امریکن سفارت خانې ناظم الامور پهٔ سبا لهٔ یعني د 1947 کال د مۍ پهٔ دوهمه د امریکې سکرټري اف سټېټ مارشل ته لیکلي دي. لیکي چې جناح صاحب وائي؛ "زهٔ به پهٔ هېڅ قیمت هم د متحده او وفاقي هندوستان منصوبه قبوله نهٔ کړم ولې چې د مسلم لیګ دا فېصله ده چې پاکستان به قائموي" بیا ئې دې دواړو امریکنو ته د پاکستان خوبۍ بیان کړې دي چې د "ازاد او خود مختاره پاکستان قیام د امریکې پهٔ مفادو کښې دے ولې چې پاکستان به یو مسلمان ملک وي او مسلمان ملکونه به د شوروي اتحاد د جارحیت بر خلاف یوه ډله وي" د دې وجې نه هغوي د امریکې نه د تعاون او امداد امید لري.

> He (Jinnah) Sought to impress on his Visitors that the emergence of an independent, sovereign Pakistan would be in consonance with American

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

interests. Pakistan would be a Muslim country. Muslim countries would stand together against Russian Aggression in that Endeavour they would look to the united states for assistance, he added.

(American Role in Pakistan by Venkatarmeni p.1)

ترجمه هغه په خپلو ملاقاتیانو باندې د دې اثر اچولو تلاش وکړو چې د یو ازاد او خپلواک پاکستان منځ ته راتک به امریکن مفاداتو سره مطابقت کوي. پاکستان به یو مسلمان ملک وي. مسلمان خلقو نه به د د روسي جارحیت خلاف یو ځای ولاړ وي. هغه زیاته کړه چې په دغه کوشش کښې هغوي امریکې ته د امداد د پاره ګوري.

دا هم هغه د پېرنګي هغه منصوبه ده چې غوښتل ئې د شوروي اتحاد نه چاپېره د اسلام یو تېزندی راتاوکړي. دویمه مسئله چې کومه جناح صاحب دې امریکنو ته بیان کړه. هغه هم د پېرنګي د دې منصوبې یوه حصه وه چې که پېرنګي سبا لهٔ د دې منطقې نه کډه وکړي او دلته د هندوستان اتحاد قائم شي او اختیار کانګرس ته وسپارلې شي. نو کانګرس خو چونکې د انګرېزانو او مغربي طاقتونو دښمن دے. نو په مشرق وسطي او خلیج کښې به هغه چرې هم د دغې حکومتونو د مفاداتو تحفظ ته غاړه کښېنهٔ ږدي. نو د دې وجې نه جناح صاحب د شوروي اتحاد د خطرې نه علاوه دغې بلې خطرې ته هم اشاره وکړله څهٔ ته چې هغه "هندوسامراج" وائي: نو هغه دامریکې دې مشرانو ته دا ظاهروله چې مشرق وسطي باندې د "هندوسامراج" د قبضې د مخنیوي د پاره هم د پاکستان قائول ضروري دي

Jinnah coupled the danger of "Russian aggression" with another menace that the Muslim nations might confront. That was "Hindu imperialism" "the establishment of Pakistan was essential to prevent the expansion of Hindu imperialism to the Middle

East", he emphasized.

(Venkataramení, The American Role in Pakistan, p.1)

ترجمه: جناح د "روسي جارحیت" خطره یوې بلې خطرې سره کومه به چې مسلمانانو قامونو ته وړپېښه وي. ملګرې کړه. هغه د "هندو سامراج" خطره وه مشرق وسطي ته د هندوسامراج غزیدو د مخه نیولو د پاره د پاکستان قائمول ضرروي دي.

مطلب دا دے چې که د امریکې په دې کښې دلچسپي وي چې د شوروي اتحاد خلاف د اسلام یوه قلعه مضبوطه کړي. نو پکار دي چې هغه د پاکستان جوړولو کښې امداد وکړي او د دې نه علاوه د مشرقي وسطي او خلیج په علاقه کښې د مسلمانانو ملکونو اتحاد او تړون په دې غرض ضروري دے چې د ترکي نه را واخله تر د چین د سرحد پورې د مسلمانانو ملکونو مرسته وشي. نو که هندوستان متحد پاتې شي او پاکستان جوړ نۍ نو دغه کار به نیمګړے پاتې شي. نو د دې وجې نه جناح صاحب د امریکې حکومت ته د هغوي د استازو په ذریعه دا سوال څواب لیکي چې د امریکې د مفاداتو د تحفظ د پاره هندوستان تقسیم او د پاکستان قیام ضروري دے.

داسې معلومېږي چې کله چې د امریکنو سره په دې ملاقات کښې خبره سر نه رسېدلې وي ولې چې لوستونکو ته به یاد وي چې سکندر میرزا په خپل کتاب کښې لیکلي دي چې ما ته په هندوستان کښې د حملې کوم کار را په حواله شوے ؤ، د هغې نه زهٔ جناح صاحب منع کړم؛ ولې چې ما لهٔ اوس پاکستان راکوي، نو تهٔ به هندوستان د قبائلي جهاد دا منصوبه پرېږده او میرزا صاحب په خپله هم د می میاشت یاده کړې ده؛ نو لکه چې امریکنو سره سودا سر ته رسیدلې وي او د وېول د تللو هغه نیمګړتیا پوره شوې وي.

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقت دا دے چې د لارډ لنلتګو نه را واخله تر وېول پورې. دې دواړو وائسرا ےګانو دې فرقه وارانه مسئلې لۀ داسې رخ ورکړے ؤ چې اوس د ټول هندوستان د قسمت فېصله لکه چې د جناح صاحب پۀ اختیار کښې وي. د هغۀ د وړاندې درې لارې ازادې وې یا متحده هندوستان. دویم د کېبینټ مشن منصوبه چې پکښې درې ګروپه وو. او دریم پاکستان. او دا فېصله دومره اسانه هم نۀ وه. باید چې جناح صاحب او مسلم لیګ دا خبره هم پۀ ذهن کښې ساتلې وي چې څۀ داسې لار راوباسي چې د غېر مسلمو د اکثریتي صوبو د مسلمانانو د حقوقو هم تحفظ وشي.

ولې چې تکلیف خو پۀ اصل کښې هغوي ته ؤ؛ بله دا چې ټول لیډران خو هم دغه د اقلیتي صوبو مسلمانانو د خپل تحفظ د پاره متخب کړي وو خو خبره صرف پۀ دې مقام ودرېده چې اوس فېصله د مسلم لیګ او جناح صاحب وه چې؛

لوے او عظیم پاکستان؟ خو د کم اختیاره سره؛

او کۀ وړوکے پاکستان؟ لۀ مکمل اختیاره سره.

څکه چې کله مسلم لیګ پۀ اخېري حل د کېبینټ مشن پلان نا منظور کړو او د تقسیم هند مطالبه ئې وکړله، نو بیا هغوي ته ووئیلے شو چې کۀ هندوستان تقسمېږي نو د مسلمانانو دوه اکثریتي صوبې یعني بنګال او پنجاب به هم تقسمېږي. او چې جناح صاحب ترې نه تپوس وکړو چې 'دا پۀ کوم منطق؟' نو ماونټ بېټن ورته پۀ ځواب کښې ووې چې 'هم ستا پۀ منطق او ستا پۀ دلیل' تا چې دا اووۀ کاله څومره پۀ کلکو ثبوتونو اومدللو بحثونو دا د هندو او مسلمان د تقسیم بنیاد اېښے دے، نو هم دغه د تقسیم اصول به پۀ دغه صوبو حاوې کېږي.

ولې چې صوبې خو انتظامي واحدونه (Administrative Units) دي. د دې صوبو هغه علاقې چې کوم ځاے د غېر مسلمو اکثریت دے، هغه به ترې نه

جدا کولے شي؟ جناح صاحب سمدستي درکه وکړه چې نیا خو به زۀ داسام د صوبې یو ضلع سلهټ هم غواړم. ماونټ بېټن ووې چې 'دا جایزه ده او کانګرس پرې اعتراض نۀ لري' جناح صاحب د دې منطق خو ومنلو. خو ماونټ بېټن ته ئې خواست وکړو چې ما لۀ 'بزو وهلي پاکستان' مۀ راکوه. بیا ئې ماونټ بېټن ته ووې چې 'کانګرس ما د بنګال او پنجاب پۀ نقشه وېروي چې زۀ د پاکستان د مطالبې نه واوړم خو زۀ دومره پۀ الله اسانه نۀ وېرېږم':

Mr. Jinnah admitted the apparent logic of this but begged Lord Mountbatten not to give him a moth.eaten Pakistan. The demand for partitioning of Bengal and the Punjab was all a bluff on the part of the congress to frighten him off his claim for Pakistan. But he was not easily frightened.

(Hodson, the Great Divide. P. 227)

ترجمه: ښاغلي جناح صاحب د دې خبرې ظاهري منطق ومنلو خو لارډ ماونټ بېټن ته ئې زاري وکړه چې ما ته بزو وهلے پاکستان مۀ راکوه. د کانګرس لۀ خوا د بنګال او پنجاب تقسیمولو مطالبه فقط یوه دړکه وه چې ووېروي او زۀ د پاکستان د دعوې نه لاس واخلم، ولې زۀ دومره پۀ اسانه نۀ وېرېږم.

د ماونټ بېټن کوشش دا معلومېدو چې هغه د خپله جانبه ښۀ زور ولګوي او جناح صاحب کم ازکم د کېبینټ مشن دغه د ګروپونو منصوبې لۀ راولي او څکه هغه بار بار هغه مختلف مشکلات جناح صاحب ته بیانول: چې د هندوستان د تقسیم پۀ سلسله کښې به هغۀ ته پېښ شي او هغه ئې د راتلونکي تباهۍ او بربادۍ نه د خبرولو کوشش کړے دے. ماونټ بېټن اخېر دې نتیجې ته ورسیدو چې جناح صاحب د دې خپلې منصوبې پۀ یو

Scanned by CamScanner

ارخ هم څۀ سنجیده غور نۀ دے کړے او وائي چې جناح صاحب ته به هله پته ولګي چې دے لږ رانښکته شي ښېښې ئې پۀ زمکه ولګي. نو سترګې به ئې هله رڼا شي.

"Nevertheless" wrote Lord Mountbatten when recording the talk. "he gives me the impression of a man who has not thought out one single piece of the mechanics' of his own scheme and he really will get the shock of his life when he comes.

(Hodson, the Great Divide p. 229)

ترجمه: د خبرو اترو د ریکارډ کولو پۀ وخت لارډ ماونټ بېټن ولیکل. "بیا هم هغۀ ما ته د یو داسې سړي تاثر راکړو چې د خپل سکیم پۀ هېڅ اړخ ئې غور کړے نۀ وي او هغه به پۀ واقعیت کښې د خپل ژوند یوه داسې صدمه ومومي څۀ وخت چې زمکې ته رانښکته شي.

ماونټ بېټن چې کله پوهه شو چې جناح صاحب خو پۀ خپله خبره پورې نښتے دے او هېڅ څۀ نۀ ویني او نۀ اوري. نو هغۀ نواب زاده لیاقت علي خان را وغوښتو او هغه ته ئې دا ټوله خبره پۀ تفصیل سره بیان کړله چې کۀ مسلم لیګ او جناح صاحب داسې پۀ تقسیم پورې نښتي وي نو د هغې منطقي نتیجه به دا وي چې دا به تاسو ته هغه پاکستان ملاو شي څۀ ته چې جناح صاحب پۀ خپله ګوډ شل او بزو وهلي پاکستان وئیلے ؤ او د هغې د اخستو نه ئې پۀ خوا انکار کړے ؤ. نواب زاده صاحب سره دا فېصله وشوه چې هغه به د جناح صاحب او نورو ملګرو سره پۀ دې مشوره وکړي او بیا به وائسرائے خبر کړي. نواب زاده لیاقت علي خان چې پۀ سبا راغے. نو معلومېږي داسې چې د مسلم لیګ د د مشرانو او جناح صاحب د زړۀ خبره ئې ماونټ بېټن ته وکړه او پۀ واضحو ټکو ئې ورته ئې ووې؛

"If your Excellency was prepared to let Muslim

League have only the Sind desert, I would still prefer to accept that."

(Hodson, the Great Divide, p.224)

ترجمه: کۀ چرې تاسو عزت ماب مسلم لیګ ته صرف د سندھ صحرا ورکړې وي، نو ما به هم دغه قبوله کړې وي.

دلته پۀ ډیلي کښې دا سودابازۍ او دلالۍ کېدلې او هلته پۀ بنګال کښې بله غوبمه پېښه وه. کله چې بنګالیان خبر شول چې کۀ مسلم لیګ پۀ تقسیم ټینګېږي، نو د دې پۀ نتیجه کښې به بنګال هم تقسیمېږي. نو د هغه صوبې د مسلم لیګ وزیراعلي حسین شهید سهروردي صاحب پۀ خپله وائسرائے ته ووې:

Mr. Suhrawardy himself told the Viceroy.... "he could say with confidence that given enough time he could persuade Bengal to remain united and that he could get Mr. Jinnah to agree that in that event it need not join Pakistan"......

ترجمه: ښاغلي سهروردي پۀ خپله وائسرائے ته ووې ... زۀ پۀ اعتماد دا خبره کولے شم چې کۀ چرې ما ته کافي وخت راکړل شي. نو زۀ بنګال راضي کولے شم چې متحد پاتې شي او زۀ جناح دې خبرې ته راضي کولے شم چې پۀ دغه صورت کښې بنګال پۀ پاکستان کښې شامل نۀ شي

ماونټ بېټن لیکي چې ما د دې خپل ملاقات او سهرودي د خبرو ذکر جناح صاحب سره هم پۀ هغه ورځ وکړو چې د هغۀ رائې معلومه کړم چې د متحده بنګال د دې تجویز پۀ حقله هغه څۀ وائي چې دا دې پۀ پاکستان کښې شامل شي او کۀ نۀ؟ ماونټ بېټن لیکي چې جناح صاحب سمدستي خواب راکړو چې:

..........Without hesitation Mr. Jinnah replied, " I shall be delighted, what is the use of Bengal Without

(c) ketabton.com: The Digital Library

Calcutta. They had much better remain united and independent."

(Hodson, the Great Divide, p.246)

ترجمه: د تردد او تذبذب نه بغېر جناح ځواب ورکړو "زۀ به پۀ دې خوشحال شم ځکه چې د کلکتې نه بغېر د بنګال څۀ فائده ده، بهتره ده چې هغوي متحد او خپلواک پاتې شي".

دا تاريخي واقعات چې سړے لولي او دې سرکاري دستاويزاتو ته ګوري نو واقعي چې سړے پۀ دې سوچ کولو مجبور شي چې دا د مسلم ليګ دې مشرانو څۀ کول؟ نو د دې غرض رېښتيا د غريب او مظلوم مسلمان خدمت ؤ، کۀ پۀ څۀ بل څۀ جذبه دوي دا سودا بازے کولې؟

د صوبه سرحد لانجه

ولې د دې ټولې لانجې د ټولو نه مشکله مسئله د صوبه سرحد وه؛ ولې چې هلته ابادي 93% د مسلمانانو وه او هغوي اوس 1946 کښې د مسلم ليګ سياست او د پاکستان مطالبه رد کړي وه او د پېرنګي دلچسپي هم پۀ دغه صوبه، دغه قبائلي علاقه، دغو درو او د افغانستان پۀ لاره د شوروي اتحاد سره پۀ سرحد کښې وه. نو د دې علاج به څۀ شي؟ د صوبې ګورنر کېرو مرکزي حکومت ته تجويز پېش کړو چې هغه دلته کال مخکښې کوم انتخابات شوي وو، هغه پۀ ځاے پاتې شي او دلته يو وارې بيا انتخابات وشي چې دغه نوي ممبران د صوبې د مستقبل فېصله وکړے شي. ماونټ بېټن د هغه وخت د صوبې چيف سکرټري ډې لا De La farque را وغوښتو، هغه پۀ چټۍ انګلېنډ ته روان ؤ.

هغۀ نه ماونټ بېټن دوي پوښتنې وکړې يو خو ئې ځان پوهولو چې "کۀ دوباره انتخابات وشي نو د هغې نتيجه به څۀ وي؟" او دويمه دا چې د

صوبې د موجوده ګورنر نه د هغۀ وزيران ډېر شکايت کوي تر دې چې وزيراعلي ډاکټر خان صاحب ماونټ بېټن ته د کېرو صاحب پۀ وړاندې ووې چې تۀ د مسلم ليګ د صدر سره د ملاقات ډېر خواهش لري نو د دې صوبې د مسلم ليګ صدر خو ستا دا ګورنر کيرو دے. د اولني سوال پۀ ځواب کښې ورته چيف سکرټري ووې چې کۀ پۀ صوبه سرحد کښې دوباره انتخابات وشي او د ګورنر د اختيار لاندې وشي نو هم به ئې کانګرس ګټي د ګورنر کېرو پۀ حقله ئې ووې چې هغه د کانګرس د وزارت بر خلاف دے او تر دې مخکښې لاړ چې د ګورنر د دې روئې پۀ وجه د پېرنګيانو وقار ته نقصان رسېږي.

Lt. col. De La Farque. Chief Secretary to the N.W.F.P Govt …….. held the belief that a free and clear clear election in the province was more likely to return the congress to power than the Leaque, even if Section 93 Govt. had been interposed. That the Governor, though having great knowledge of the Frontier, was biased against his congress Govt. and that his continuance in office was a menace to British prestige.

(Hodson, the Great Divide, p.283)

ترجمه: صوبه سرحد حکومت چيف سکرټري لفټننټ کرنل ډي لافارک پۀ دې عقيده ؤ چې ازاد او پاک انتخابات به کانګرس اقتدار کښې راولي نۀ چې ليګ. سره د دې چې دفعه 93 هم حکومت نافذه کړي وي. ګورنر اګر چې د سرحد پۀ باره کښې زيات معلومات لري د کانګرس حکومت خلاف تعصب لري او د هغه پۀ کرسۍ پاتې کېدل برطانوي وقار ته خطره پېښوي.

د چيف سکرټري د دې خفيه اطلاع نه پس ماووټ بېټن پۀ صوبه سرحد

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې د نوو او سر دوباره انتخاباتو کولو اراده پرېښودله. د صوبه سرحد د مسلمانانو افسرانو د ذهن او وسچ اندازه د دې یوې واقعې نه لګي چې د ماوونټ بېټن سکرټري کمیبل جانسن Campbell Johnson په خپل کتاب Mission with Mountbatten کښې بیانه کړې ده. هغه لیکي چې د ۷ د ماونټ بېټن سره پېښور ته تللے ؤ نو د شپې د ګورنر په کور کښې ډوډۍ وه وې چې "ما سره خوا کښې د پېښور د هغه وخت ډپټي کمشنر ایس بي شاه صاحب ناست ؤ. هغهٔ ټول وخت ما سره په دې کلک ښتے ؤ چې پېرنګیانو لهٔ هندوستان بالکل نهٔ دي پرېښودل پکار وغېره وغېره. جانسن وائي چې دا ما ته ډېره عجیبه او ناشونې ښکارېدله چې زهٔ او ماونټ بېټن دواړه پېرنګیان یو او حاکمان؛ نو مونږ خو وایو چې هندوستان دې ازاد شي او دلته دا هندوستاني په دې پورې کلک ښتي دي چې پېرنګي لهٔ دا وطن پرېښودل نهٔ دي پکار.

د ګورنر کېرو د سر دوباره انتخاباتو کولو په تجویز خو د ماونټ بېټن سمے رانهٔ غے. ولې چې د هغې په نتیجه کښې به بیا اختیار د خدائي خدمتګارو سره پاتې کېدهٔ، نو اوس به نورې لارې چارې لټولې شي چې د هغې په ذریعه اختیار مسلم لیګ لهٔ ورکړے شي.

د ګورنر کېرو او کانګرس تر منځه اختلاف یوې بلې مسئلې هم را پېدا کړلو. چې کله د هندوستان د عبوري حکومت مشر جواهر لال نهرو دا رائې ظاهره کړله چې هغه د صوبه سرحد په دروه راځي او غواړي چې دې مختلفو ایجنسو ته لاړ شي او د خپلو قبائلي ورونو سره د هندوستان د مستقبل او په هغې کښې د هغوي د مقام په حقله جرګه وکړي، دا خو یو دومره خطرناک قدم ؤ چې کېرو صاحب دې ته څنګه تیارېدے شو؟ هغهٔ خو مرکزي حکومت لهٔ دا تاثر ورکولو چې قبائل ټول په ټوله د کانګرس خلاف او د پاکستان په حق کښې دي. د دې خبرې د ثابتولو د پاره خو به څهٔ ډېر لوے دلیلونه نهٔ وي

پکار چې د دې قبائلي علاقو دا کوم مشران چې سرکار لهٔ راځي، نو دا د قام مشران نهٔ وي؛ نهٔ ئې قام خوښوي. دا خو د پولټیکل ایجنټ د لاسه جوړ شوي ماجب خوارهٔ ملکان وي. د هغوي چې څومره د سرکار د اختیار لاندې وي، د هغې یوه نمونه خو مونږ د سکندر مرزا په خپل کتاب کښې لوستلې ده چې هغه دا ذمه واري اخستو ته تیار ؤ چې کهٔ جناح صاحب وغواړي، نو هغه د قبائلي لښکر په ذریعه د وزیرستان. تیرا او مومندو د اړخه په هندوستان حمله هم کولے شي. د پېرنګي نوکرانو په خپله طریقه او پېرنګیانو د خپلو تخواه خورو ملیانو، پیرانو او باباګانو په ذریعه په دې قبائلي علاقو کښې کافي کار کړے دے او کولو ئې مثلاً د مسیدو ملک ګلاب خان د 1946 کال د اپرېل په شلمه یو خط جناح صاحب ته لیکلے ؤ:

Dear Quid.e.Azam!

I on behalf of all the Masuds of S.Waziristan Agency beg to assure you of our armed help for the achievement of Pakistan whenever so ordered by the Muslim League High Command. We have full faith in your leadership in the critical time Wish you long life and health. I am also ready to send Masud armed escort as your bodyguard if so ordered.

Pakistan Zind abad.

(Erland janson. India. Pakistan or pukhtunistan. (P.175)

ترجمه: ګرانه قائداعظمه!

زهٔ د جنوبي وزیرستان د ټولو مسیدو لهٔ طرفه تاته د پاکستان د حاصلولو د پاره د مسلح امداد څهٔ وخت چې ئې د مسلم لیګ هائي کمان وغواړي. یقین درکوم مونږ ډېر نازک وخت کښې ستا په لیډرشپ باندې اعتماد لرو. تا ته اوږد ژوند او صحت غواړو. کهٔ چرې تهٔ حکم وکړې نو زهٔ د مسیدو مسلح

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

حفاظتي دسته ستا د پاره ډېر ګارډ پهٔ حېث در استولو ته
تيار يم.
پاکستان زنده باد

دا ملک صاحب د پاکستان د پاره مسلح جنګ ته تيار دے. جنګ به چا سره کوي؟ دلته د پېرنګي حکومت دے. نو دا به څوک ومني چې د جنوبي وزيرستان يو ملک به جناح صاحب ته بمبئ ته خط ليکي چې زهٔ ستا د سياست د پاره پېرنګي سره جنګ ته غاړه ږدم. دا بې د سرکاري افسر د ښوونې او د پولټيکل ايجنټ د وېنا نه بغير هډو سره هېڅ هغه څوک نهٔ شي تسليمولے څوک چې لږ ډېر هم د دې ايجنسو او د هغې د ملکانو او پولټيکل ايجنټانو د تعلقاتو نه خبر وي ولې تماشه بله ده. جناح صاحب بيا د دې خط ځواب هم ورکړے دے. د قائداعظم ځواب؛

Dear sir!
I am in receipt of your letter of the 20th April and thank you very much for your sympathies and your confidence in my leadership. With regard to my staff, I for your kind offer, there is no need just

(Efland Jonson, India, Pakistan or pukhtunistan. (P.176)

ترجمه: ګرانه جناب عالي

ستا پهٔ شلم اپريل ليکل شوے خط ما وصول کړو او ستا د همدردۍ او زما پهٔ ليډرشپ باندې ستا د باور نه ډېره زياته مننه. زما د خپل سټاف پهٔ حقله بايد ووايم چې زهٔ خپل انتظامات لرم. ستا د مهربانۍ نه ډک پېشکش نه شکر ګزار يم. اوس دغه شان ضرورت نهٔ شته چې تکليف درکړم.

ملک ګلاب خان د دې نه چا خبر کړو چې جناح صاحب ته به قائداعظم ليکلے شي وغېره بې شمېره سوالونه پېدا کېږي؛ ولې د ټولو نه د حېرانتيا

خبره دا ده چې د جنوبي وزيرستان يو ملک د هندوستان يو سياست دان سره بر ملا سازباز کوي او هغه ته خپل څهٔ چې د ايجنسي د همه مسيدو د طرفه دا تسله ورکوي چې هغه د پاکستان د قيام د پاره مسلح جنګ کولو ته تيار دي او نهٔ ترې نه پولټيکل او نهٔ د پېرنګي يوه اداره خبره شوله او د جناح صاحب خط هم واپس راغے. د دې پهٔ مقابله کښې زمونږ د بنو ضلعې د خدائي خدمتګارو سالار يعقوب خان پهٔ دې وجه پهٔ جېل کښې پروت ؤ او د پانسۍ دړکې پرې کيدې، الزام دا ؤ چې دهٔ ته د فقيرايپي يو خليفه خط ليکلے دے چې نهٔ خط موجود ؤ او نهٔ ګواه.

او خبره يواځې د وزيرستان نه وه. دلته د خيبر ايجنسۍ شينواري ملک باور خان د کېبينټ مشن ممبرانو ته تار ورواهٔ چې؛

Khyber Agency Tribes have full confidence in Jinnah. Muslims cannot accept anything except Pakistan.

(Khyber Mail 5.6.1946)

ترجمه: د خيبرايجنسۍ قبائل پهٔ جناح باندې مکمل اعتماد لري، مسلمانان د پاکستان نه علاوه بل هېڅ څيز نهٔ قبلوي

هغه د وزيرستان ملک ګلاب خان خو به خط پهٔ پټه لاره ليږلے وي. ولې د شنوارو ملک باورخان خو تار وهلے دے او تار د پېښور پهٔ انګرېزي اخبار خيبر ميل کښې چاپ شوے دے. نو پېرنګي خو پهٔ دې بد ونهٔ ګڼل دا مثالونه ما د دې د پاره ورکړل چې کېرو صاحب ولې د جواهر لال نهرو قبائلو ته پهٔ راتلو پرېشانه ؤ. يو خوا کېرو صاحب کوشش ؤ چې پهٔ سرکاري طور جواهر لال منع کړي او پهٔ دې بل اړخ د مسلم ليګ دا کوشش ؤ چې جواهر لال قبائلو ته را نهٔ شي. د مانکي شريف پېر صاحب پهٔ خپله د مختلفو ايجنسيو دوره وکړله. مليان ولېږل شول چې هندو جواهر لال د راتلو نه منع کړي ولې چې هغه د دې غرض د پاره راځي چې ستاسو ازادي ختمه کړي او

Scanned by CamScanner

تاسو د هندوانو غلامان کړي. ګورنر کېرو چې کوم هفته وار رپورټ مرکز
ته لیکلے دے. نو په هغې کښې په تفصیل سره د دې دورو ذکر دے چې پیر
صاحب د مانکي خیبر. مهمندو او د ملاکنډ په دوره تللے ؤ. دلته په پېښور
کښې مسلم لیګ جلسه وکړله. بیرسټر قیوم پکښې تقریرو کړو:

The Hindu Congress is on the war path. In the tribal belt we have an immeasurable reservoir of strength. You must organize and unite from Gilgit to Quetta. The hour of trial in coming. Be prepared. Islam in India needs your help in this hour of trial. Tell Pundit Nehru that if he wants to talk. He must go to Mr. Jinnah. There is no sense in talking to the tribals.

(Dawn 13.10.1946)

ترجمه: هندو کانګرس د جنګ په لاره روان دے. قبائلي
علاقه کښې مونږ د طاقت بې کچه ذخیره لرو. تاسو له
پکار دي چې د ګلګت نه واخلئ تر کوئټې پورې ځانونه منظم
کړئ، د امتحان وخت راروان دے. ځانونه تیارکړئ. په
هندوستان کښې اسلام په داسې امتحاني وخت کښې
ستاسو امداد ته ضرورت لري. پنډت نهرو ته ووایئ چې که
چرې هغه خبرې اترې کول غواړي نو جناح له دې ورشي.
قبائلو سره د خبرو کولو هېڅ تعلق نشته.

ولې چې کله جواهرلال نهرو د ګورنر د مشورې بر خلاف د صوبه سرحد په
دوره راغے نو دلته بیا پېرنګي او د هغهٔ ماتحتو افسرانو چې څهٔ کړي دي، د
هغې حال مونږ ته خو چا نهٔ وې خو دا ایرلېنډ جېنس په خپل کتاب کښې د
مختلفو ملکانو او سرکاري افسرانو بیانونه رانقل کړي دي چې هغوي څهٔ
وئیلي دي. ایرلېنډ چې جنوبي وزیرستان ته تللے دے، نو هم دغه د مسیدو

ملک ګلاب خان ورته وې:

Malik Gulab khan paid Rs.200/. to snipe at Nehru's plane when it lands at Razmak. The Asstt. political officer. one Abdul Masian. was particularly helpful and would ensure and guide them secretly.

(Efland Jonson. India, Pakistan or pukhtunistan (P.185)

ترجمه: ملک ګلاب خان د دې د پاره دوه سوه روپۍ ورکړې
چې د نهرو په جهاز باندې هغه وخت ډزې وکړئ څهٔ وخت چې
په رزمک راکوز شي، خصوصاً اسسټنټ پولټیکل افسر
عبدالمنان ډېر مددګار ؤ. هغهٔ به هغوي ته په پټه لار ګودر
وښایهٔ.

ولې د خیبر په حقله دې سړي د فریدالله شاه سره کومه مرکه کړې ده نو هغه
دا مسئله بالکل صفا او واضحه کوي. فریدالله شاه په دغو ورځو کښې په
خیبر کښې اسسټنټ پولیټیکل افسر ؤ د خیبر پولټیکل ایجنټ کرنل
خورشید ؤ، اوس د فرید الله شاه خپل بیان واورئ:

At that time Cal. Khurshid was the political Agent of Khyber Agency. Two or Three days before Nehru's arrival. Khurshid sent for me told me Nehru was coming to Khyber. He said that if the tribals should receive him in a docile way. all Musalmans of this part of the country will go under the suzerainty of the Hindus. As a Musalman I should do something, but at the same time he warned me not to tell him of the action I would take. Do you know why? He was a religious man and if he was asked anything, he would say he did not know. I went straight to Jamrud. I contacted a certain Kukikhel Malik called Swatai Khan. The only question he asked was as to what would be the reaction of the political Agent.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

And I told him "Don't worry". I very strongly told him that "nobody was to be killed. They should resort to heavy sniping" on return from Jamurd He had then a lot of disciplies among Shinwaris and Mullagoris. So he also went on tour to Landi kotal and Mullagori area.
(Errand janson, India, Pakistan or pukhtunistan. (P.186)

ترجمه: دغو ورځو کښې کرنل خورشید د خیبر ایجنسی پولټیکل ایجنټ ؤ. د نهرو د راتګ نه دوه یا درې ورځې مخکښې خورشید ما ته سوال ځواب وکړو چې نهرو خیبر ته را روان دے. هغهٔ ما ته ووې چې کهٔ چرې قبائلو هغهٔ ته پهٔ منونکي ډول هرکلے ووې، نور ملک د دې حصې ټول مسلمانان به هندوانو واک اختیار د لاندې راشي. د مسلمان پهٔ حېث تهٔ باید څهٔ وکړې. ولې دې سره سره ئې ما ته خبردارے را کړو چې زهٔ هغهٔ ته ونهٔ وایم چې زهٔ به څهٔ کارروائي وکړم. خبر ئې چې ولې؟ هغه مذهبي سړے ؤ او کهٔ چرې هغهٔ نه څهٔ تپوس پوښتنه وشي نو هغهٔ ته به وویل شي چې زهٔ خبر نهٔ یم. زهٔ نبغ خبرو ته لاړم. ما د سواتي خان پهٔ نوم د کوکي خېلو یو ملک ولید. صرف یو تپوس هغهٔ وکړو چې د پولټیکل ایجنټ به څهٔ ردعمل وي؟ ما ورته ووې "پروا مهٔ لره" ما ورته پهٔ سختۍ سره واضحه کړه چې هیڅوک ونهٔ وژل شي. هغوي باید زیاتې ډزې وکړې. د جمرود نه پهٔ واپسۍ کښې ما د مانکي شریف پیر ولید. دغه وخت پهٔ شینوارو او ملاګوروکښې د هغهٔ زیات مریدان موجود وو. نو هغهٔ هم لنډي کوتل او ملاګورو علاقې ته پهٔ دوره ووتو.

زما پهٔ خیال د قبائلو او پولټیکل افسرانو د تعلق پهٔ حقله او د سرکاري افسرانو او مسلم لیګیانو د رابطې پهٔ حقله دا ټولې مسئلې فریدالله باچا صفا کړې دي. پولټیکل ایجنټ صاحب هدایات ورکوي. د هغهٔ نائب ئې یو قبائلي ملک ته اوروي او ملک هم د اپریدو ملک دے. نو دغه ملک یو او صرف یو تپوس کوي چې تهٔ ووایه چې د پولټیکل صاحب به څهٔ رد عمل وي؟

ډومېنین سټېټس او دولت مشترکه
Dominion status and Commonwealth

هلته پهٔ ډیلي کښې مسلم لیګ هم هغه نارامه را اخستې وه او جناح صاحب یوه خبره هم نهٔ منله. د پېرنګي د عمرونو خوارۍ اخېر رنګ راوړو دا د وائسرا ے لنلتګو د وخته د وزیر هند ایمري پالیسي وه چې څومره د هندو او مسلمان دې مسئلې لهٔ مونږ زور ورکولو او چې هر څهٔ د دوي اختلافات زیاتېږي، نو د دوي ټولې لانجې د حل کولو به صرف یوه لار پاتې شي. چې پېرنګي د دواړو ډلو د اړخه درېمګړے شي او خپل حل به پېش کړي. معلومېږي چې هغه مقام اوس را رسیدلے ؤ. دلته د دې خبرې وضاحت ضروري دے چې پهٔ عبوري حکومت کښې د مسلم لیګ پهٔ شرکت اصرار پهٔ هندوستان کښې کافي خلق پهٔ دې سوچ مجبور کړل چې پېرنګے پهٔ هرشان چې وي، د مسلم لیګ پهٔ مورچه کښې ولاړ دي او د هندوستان د تقسیم فېصله ئې قطعي کړې ده او چې څومره وخت تېرېږي. نو دا د فرقه وارانه دښمنۍ او نفرت دا فضا به نوره هم خرابېږي. د فساداتو اور ټول هندوستان کښې خور ؤ. د دې نه علاوه چې کله مسلم لیګ پهٔ وفاقي عبوري حکومت کښې راغے. نو چې د محکمو تقسیم کېده. نو مسلم لیګ ته پکښې د فنانس Finance محکمه ورکړې شوله. پهٔ دغه وخت کښې دوه

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

قابل او هوښیاران مسلمانان د هندوستان پۀ فنانس محکمه کښې وو. یو ملک غلام محمد او بل چوهدري محمد علي، دوي پۀ دې خبره خبر وو چې د هندوستان پۀ صنعتي او تجارتي دولت د غېر مسلمو قبضه ده نو دوي چې د لیاقت علي خان د پاره اولنے بجټ تیارولو، نو داسې ټیکسونه ئې ولګول چې د هغې اثر پۀ دغو شته منو سیټهانو او کارخانه دارو پرېوتو. کانګرس چې ټول عمري د خپل سیاست بنیاد د غریب اولس د حالت ښۀ کولو پۀ نامه چلولے ؤ. هغۀ د پاره دا مشکله شوله چې هغه پۀ دغه بجټ اعتراض وکړي. د دې نتیجه دا شوله چې دغه شته من، سیټهان، کارخانه دار هم اوس پۀ دې مجبور شول چې دا مطالبې وکړي چې ښۀ به دا وي چې د دې لانجې د غوڅولو کوشش وشي. دا د روغې ورځې کېدې او غورزې پرزې دې ختمې شي او د مسلم لیګ مطالبه دې ومنل شي او پاکستان دې ورکړے شي . حساب کتاب والا دې چې د پاکستان جوړېدو سره به حکومت هند د شمال مغرب د سرحداتو د حفاظت د ذمه وارۍ نه خلاص شي او دا پۀ کروړونو روپۍ چې پۀ قبائلو او هغې سره پۀ تړلو ضروریاتو لګي، دا به بچ شي. دغو خلقو دا هم وې چې کۀ مسلم لیګ پۀ دې رضا دے چې بنګال دې تقسیم شي، کلکته دې هندوستان ته پاتې شي د بنګال اوسپنه او کویله دې هندوستان ته پاتې شي او مسلمانان دې صرف د مشرقي بنګال ډنډونه، سیلابي زمکې او شاړې شودیارې واخلي؛ نو هندوستان پۀ دې ولې اعتراض وکړي؟

دا شان پۀ مغرب کښې مسلم لیګ د نیم پنجاب نه هم لاس اخلي هغه خو تقسیموي نو بیا پۀ دې هندوستان ته څۀ اعتراض کېدے شي نو پۀ دا شان ورو پۀ ورو د هندوستان دننه رائې عامه هم د تقسیم هند طرف ته پۀ مجبورۍ دیکلې کېده. د اخېري فېصلې مقام اوس رارسیدلے ؤ. د تقسیم فېصله خو شوې ده. اوس د پېرنګي غرض پاتې ؤ چې دا دواړه مملکتونه

هغه څنګه خان سره د ډومینیونونو Dominions پۀ حېثیت پۀ برطانوي دولت مشترکه کښې وساتي. د پاکستان د طرف نه خو پۀ دې هېڅ قسمه اعتراض کولو خو هډو سوال نۀ پېدا کېدو، پۀ حقیقت کښې جناح صاحب کافي وړاندې ماونټ بېټن ته دا کونډه وراچولې وه چې کله ئې هغه د پاکستان پۀ خوبیو قائله کولو. نو جناح صاحب ورته وئیلي وو چې پاکستان به د یو ډومینین پۀ حېث پۀ برطانوي دولت مشترکه کښې شاملېږي ماونټ بېټن پۀ هغې پورې ټوکه هم کړې وه، وې چې جناح صاحب ډېر حېران شو چې ما پکښې نۀ یواځې دا چې څۀ دلچسپي ښکاره نۀ کړله، بلکې دا مې ورته ووې چې کله د دې موقع راشي، نو ستا دا تجویز به بیا حکومت برطانیې ته پېش کړے شي. د جناح صاحب خو دا خیال ؤ چې ګنې دا زۀ څۀ ډېر لوے احسان پۀ برطانیه کوم، ولې پېرنګي پۀ اصل کښې غرضي پۀ هندوستان کښې ؤ او پۀ دې سلسله کښې یو مشکل پېښ هم ؤ. چې کله د هندوستان دغه منتخبه ائین سازه اسمبلۍ راغونډه شوله، نو پۀ هغې کښې هندوستان څان لۀ د ریپبلک حېثیت غوره کړے ؤ. ډومېنین نۀ: ولې پۀ دې بل خوا د هندوستان دا رایې وه چې د هندوستان حکومت پۀ حقیقت کښې د برطانوي هندوستاني حکومت وارث دے نو د دې وجې نه هغۀ دغه تسلسل جاري ساتل غوښتل. دې کښې ئې غرض دا هم ؤ چې پاکستان خو د هندوستان نه جدا کېږي، نو پۀ دا شان دا د بېلتوب secession پۀ تعریف کښې راځي. هندوستان ته یو بل مشکل هم پېښ ؤ او هغه او د هندوستان څۀ د پاسه شپږ سوه ریاستونه وو. چونکې د دغه ریاستونو معاهدې هم د تاج برطانیه سره وې نو چې ترڅو د هندوستان نوي حکومت د تاج برطانیه وارث تسلیم نۀ شي، د دې ریاستونو د مستقبل فېصلې به ګرانې وي او چې هندوستان هم پۀ دولت مشترکه کښې د شاملېدو فېصله وکړه، نو اوس پېرنګي ته مخه ازاده شوله. مشکل ورته صرف دا ؤ چې اوس به د دولت

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشترکه هئیت بدلېږي چې د ډومینین نه علاوه پکښې ریپبلک هم شاملېدے شي چې د هندوستان د پاره د شمولیت ګنجائش پېدا شي.[27] پېرنګے خوشحاله شو چې د هغهٔ د فرقه وارانه سیاست اخېر خپلې منطقي نتیجې ته ورسېدې او کهٔ تر اوسه پورې د هغه پالیسي دا وه چې تفرقه واچوه او حکومت وکړه، Divide and rule وه نو اوس چې هغه په هېڅ قیمت هم دلته نوره حکمراني نهٔ شي کولې نو قامپرستو او سامراج دښمن قوتونو لهٔ هغه د دې نه لویه سزا نهٔ شي ورکولې. چې د مذهبي عقیدې په بنیاد ئې ټوټې ټوټې کړي؛ بلکې په ملک دننه د مذهبي جنون او فرقه وارانه لېونتوب داسې فضا پرېږدي چې په لکهونو بې ګناه مخلوق خدا پکښې تباه او برباد، لوټلے، ځپلے او په وینو ولمبولے شي او چې د دې اثر به په څومره راتلونکو نسلونو پرېوځي.

د جون د درېمې د منصوبې اعلان

د ملک حالات اوس داسې وو چې د پېرنګي د لاس کرلي تخم اوس مېوه نیولې وه د فرقه وارانه لېونتوب دا پرغز دې حد ته رسیدلے ؤ او د مسلمان او غېر مسلمو تر منځه دا کرکه اوس د دښمنۍ د حد نه اوړیدلې. مرګ ژوبلې ته رسیدلې وه چې علاج ئې اوس د جناح صاحب په وینا ئې د اپریشن

[27] نو دا هم څکه 1956 پورې پاکستان په بشپړه توګه یو نو ابادیاتي هېواد ؤ او د ملک وړومبے ګورنر جنرل د برطانیه د وفادارۍ سوګند خوري پاکستاني ترانه کښې د 'قوم ملک و سلطنت' په مصرعه کښې 'سلطنت' نه مطلب انګرېزي بادشاهت دے څکه چې نهٔ پاکستان سلطنت دے او نهٔ دلته څوک سلطان شته دے ـ دا خو جمهوري هېواد یادېږي نو سلطنت نه څهٔ مطلب؟ ولې د 1956از د ائین سازۍ نه پس ترانې کښې یو بدلون دا وکړے شو چې د 'جانِ استقلال' چې مطلب ترې برطانیه وه، وباسلے شو او د دې ځاے 'جانِ استقبال' ولیکلے شو خو تر اوسه پورې دا ملک د کامن وېلتهـ غړے یا برطانوي ډومېنین دے څکه برطانیه کښې قانوني لحاظ سره اهمېېسي هم نهٔ لري او په هائي کمېشن باندې ګزاره کوي

… نه بل څه نه وو چې د هندوستان او هغه هندوستان چې دا په سوونو کلونو پکښې مسلمانانو او غېر مسلمو ښهٔ د انسانیت او شرافت د ملګرتیا او خوشحالۍ ګډ ژوند سره تېر کړے ؤ چې په دې دورن کښې په سوونو کلونو مسلمانانو په هندوستان حکومت هم کړے ؤ. هم هغه هندوستان ته نن انګرېز قصاب چاړه تېره کړې وه او دغه وجود ټوټې ټوټې او بخرې بخرې کوي. مونږ چې ورته کتل، نو دا د هندوستان تقسیم نه، خو د مسلمانانو تقسیم ښکاریده.

د جون په دویمه ماونټ بېټن د کانګرس او مسلم لیګ درې درې ممبران او سکهانو نه ئې یو ممبر سردار بلدیوسنګهه راوبلل. نهرو ماونټ بېټن ته دا خبره په ګوته کړې وه چې هسې خو زهٔ او سردار پټېل دې کانفرنس لهٔ درتللو خو اوس چونکې د کانګرس نوي قامي انتخابات شوي دي او اچاریه کر پلاني نوے صدر منتخب شوے دے نو چونکې د جماعت ذمه واري صرف هغهٔ اخستے شي نو چې کله وائسرا ے خپله منصوبه پېش کوي نو هغه دې هم موجود وي. جناح صاحب چې د دې نه خبر شو نو هغهٔ هم تول تراوز ته کښیناست او د دربهم غړي مطالبه ئې وکړله او خان او نواب زاده لیاقت علي خان سره ئې د سردار عبدالرب نشتر نوم هم ورکړو. د دې نشتر صاحب دا مسئله هم عجیبه وه. د دهٔ نوم چې کله مسلم لیګ په عبوري حکومت د یو وزیر په حېث ورکړو. نو هغه وخت په دهٔ دا اعتراض کانګرس وکړو چې دے په کوم حېثیت د صوبه سرحد د نمائندګۍ دعوي کولې شي ولې چې اوس د 1946 په صوبائي انتخاباتو کښې خو دهٔ په خپله کورنۍ حلقه یعني پېښور ښار کښې الیکشن بایللے دے نو چې یو سړے د صوبې په اسمبلۍ کښې د خپلې حلقې د نمائندګۍ دعوي نهٔ شي کولے نو هغه په مرکز کښې د ټولې صوبې نمائندګي په کومه خولهٔ کوي. اخېر وائسرا ے سره په دې

Scanned by CamScanner

فېصله وشوله چې وائسراے به د خدائي خدمتګار د مشر خان عبدالغفارخان نه تپوس وکړي. که هغه پرې اعتراض کوي، نو بیا خو پهٔ حقیقت دے د صوبه سرحد د نمائندګۍ دعوي نهٔ شي کولے؛ چنانچه د باچا خان نه تپوس وشو، ولې باچا خان وې وزیر دې شي، زهٔ پرې هېڅ اعتراض نهٔ کوم. نو هله پس ته نشتر صاحب پهٔ مرکز کښې وزیر پاتې شو. وائسراے د برطانوي حکومت د طرف نه د خپلې منصوبې تفصیلات دې جرګې ته وړاندې کړل؛ بنګال او پنجاب به تقسیمېږي، داسام پهٔ سلهټ ضلع کښې به رائې شماري کېږي او دغه رنګ صوبه سرحد کښې به هم ریفرنډم کېږي چې دغلته خلق هندوستان کښې پاتې کېږي یا پاکستان سره شاملېږي؟

د بنګال او پنجاب د صوبو د تقسیم د پاره به یو Boundary Commission (باونډري کمیشن) مقررېږي چې هغه د صوبو د تقسیم کرښه راکاږي. د هغې فېصله به قطعي وي او یوه ډله به هم د هغې د نه منلو انکار نهٔ شي کولے. دې سره سره دا اعلان هم وُ چې اګر چې پېرنګیانو د 1947 کال د جون نېټه مقرره کړې ده خو کوشش به دا وي چې دا اختیار د دغې نه مخکښې وسپارلے شي.

ماونټ بېټن چې دا پلان دا تجویزونه پېش کړل، نو ورسره ئې دا هم ووې چې اوس سمدستي ځواب نهٔ غواړم. تاسو خپلو خپلو ورکنګ کمېټو سره جرګه شئ او بیا ما د خپلو فېصلو نه خبر کړئ. جناح صاحب پکښې دا سوال پورته کړو چې د مسلم لیګ ورکنګ کمېټۍ د دومره اهمې فېصلې کولو اختیار نهٔ لري. بلکې د دې د پاره به ال انډیا مسلم لیګ کونسل رابلل ضروري وي، چونکې کانګرس دا خبره مخکښې ماونټ بېټن ته کړې وه چې د جناح صاحب طریقه دا ده چې دې د خپلې فېصلې اورولو نه ډډه کوي او پهٔ انتظار وي تر څو چې دهٔ ته د کانګرس د فېصلې پته ولګي نو دے بیا د هغې پهٔ رڼا کښې خپلې فېصلې کوي نو دا ځل کانګرس ماونټ بېټن سره پهٔ

دې خبره ټینګ وُ چې د نورو وائسراے ګانو هسې کار ونهٔ کړي چې هغوي به د کانګرس تول حال جناح صاحب ته وې بلکې یو وخت دې مقرر کړے شي چې پهٔ هغه مقرره وخت دواړه ډلې خپلې فېصلې ماونټ بېټن لهٔ راوړي جناح لوظ وکړو چې زهٔ به بېګا لهٔ د شپې خپله جماعتي فېصله تر وائسراے راورسوم

ماونټ بېټن وائي چې جناح صاحب نیمه شپه راغے او ما ته ئې ووې چې زهٔ خو د مسلم لیګ یو ائیني سربراه یم او د فېصلې اختیار خو صرف د مسلم لیګ کونسل لري. ماونټ بېټن لیکي چې ما ورسره ډېر سرخوږ کړو چې دې ځل لهٔ کانګرس بېخي دا خبره پهٔ هېڅ قیمت هم نهٔ مني او د مسلم لیګ قطعي ځواب غواړي، خو جناح صاحب یوه خبره هم نهٔ منله. ماونټ بېټن اخېر مجبور شو. جناح صاحب ته ئې مخ راواړولو چې زهٔ تا لهٔ قطعاً دا اجازه نهٔ شم درکولې چې دا کومه فېصله مونږ دومره پهٔ کړاو او تکلیف کړې ده، دا دې ته تباه اوبرباد کړې. او که چرې تهٔ د مسلم لیګ د طرف نه د قبلولو ذمه واري نهٔ اخلې، نو زهٔ به ئې د مسلم لیګ د پاره قبوله کړم د هغوي نمائندګي به زهٔ پهٔ خپله وکړم.

> Mr. Jinnah I do not intend let you wreck all the work that has gone into this settlement. Since you will not accept for the Muslim League, I will speak for them myself.
> (Campbell Johnson, Mission with Mountbatten p.103)

> ترجمه: ښاغلي جناح! زهٔ نهٔ غواړم چې څومره خواری دې فېصلې ته د رسېدو د پاره شوي دي هغه ته بربادي کړې. چونکې تهٔ ئې د مسلم لیګ د طرفه نهٔ شې قبلولې؛ نو زهٔ به پهٔ خپله د مسلم لیګ پهٔ نمائندګۍ خبرې وکړم

وائسراے پهٔ دې خاے ونهٔ درېدو مخکښې جناح صاحب ته وائي چې سبا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لۀ سحر دغه مشران راغونډ شي نو زۀ به اعلان وکړم چې ما لۀ جناح صاحب تسلي راکړې ده او زۀ ترې نه مطمئن یم او تۀ به د دې تردید نۀ کوې بلکې د دې اعلان نه پس چې زۀ تا ته وګورم نو تۀ به سر ورښوې مطلب دا چې وائسراے څۀ وائي، دا ریښتیا دي. وائسراے لیکي چې ما دا خبره جناح صاحب ته وکړه نو پۀ خولۀ ئې څۀ ونۀ وې خو دلته ئې هم ما ته سر ورښولو مطلب خو واضحه دے چې د تقسیم هند دغه فېصله چې د جون د دریمې د منصوبې پۀ نامه یادېږي، مسلم لیګ او جناح صاحب پۀ خپله نۀ ده منظوره کړې. بلکې دا ایجاب و قبول د مسلم لیګ او جناح صاحب د طرف نه وائسراے هند لارډ ماونټ بېټن پۀ خپله کړے دے. پۀ دې دعوي چې د مسلم لیګ د طرفه د هغوي د نمائندګۍ او خبرو کولو اجازه ما سره ده. نۀ پوهېږو چې د مسلم لیګ دا اختیار ماونټ بېټن لۀ ورکړے ؤ کۀ نۀ هغۀ پۀ بدمعاشۍ دا اختیار تر ګوتو کړے ؤ. خو دا حقیقت د هغۀ سرکاري دستاوېزاتو نه معلومېږي چې د هغوي د لاس لیکلي خوندي پراتۀ دي.

رېفرنډم

د رېفرنډم د اعلان سره سم د صوبې د طرف نه د هغې مخالفت وشو. مونږ دا خبره کوله چې کۀ د استصواب نه غرض د اولس رائې معلومول وي نو هغه خو څرګنده ده ولې چې کال مخکښې پۀ صوبائي انتخاباتو کښې خدائي خدمتګارو نۀ یواځې دا چې د صوبې د ټولو اوسېدونکو پۀ سطح بلکې د مسلمانانو ممبرانو پۀ شمېر کښې هم مسلم لیګ لۀ شکست ورکړے دے. د دا کال پس بیا د څۀ خبرې حال معلوموي چې د هغې د پاره د رېفرنډم اعلان وشو. د صوبې د مرکزي جرګې د دې فېصلې پۀ رڼا کښې د کانګرس مرکزي مشرانو هم دا خبره ومنله چې هغوي به د رېفرنډم مخالفت کوي. خو ورځو کښې ماونټ بېټن شملې ته لاړ او هلته ئې جواهر لال نهرو سره

هم مېلمه ؤ. د هلته نه چې دوي واپس راتلل نو اعلان وشو چې پۀ صوبه سرحد کښې به رېفرنډم کېږي. جواهر لال ورسره دا خبره منلې وه. جواهر لال وې چې ما دا ټوله خبره د صوبې د وزیراعلي ډاکټر خان صاحب سره پۀ تفصیل کړې وه او هغۀ راسره منلې وه.

د خدائي خدمتګارو پۀ رېفرنډم هم اولنے اعتراض دا ؤ چې کله کانګرس او مسلم لیګ دواړه پۀ تقسیم متفق شول او ان دا چې مرکزي ورکنګ کمېټۍ هم د دې تقسیم توثیق وکړلو او چې هر کله مونږ خدائي خدمتګارو ځانونه د کانګرس د فېصلې پابند ګڼو ولې چې پۀ دغه ورکنګ کمېټۍ کښې زمونږه نمائندګي هم پۀ خان باچا خان کوي او چې مونږ تقسیم منو او دا تسلیموو چې صوبه سرحد دې د پاکستان حصه وي نو د دې رېفرنډم بیا ضرورت څۀ پاتې شو؟ د څۀ د پاره ئې کوئ؟ او چا سره ئې کوئ؟ نتیجه به ئې بله هېڅ نۀ وي ماسوا د دې نه چې د محاذ ارائۍ یوه فضا پېدا کړې شي او هغه هم پۀ داسې وخت کښې چې حالات ډېر خطرناک او دهماکه خېز دي ولې د پېرنګیانو او مسلم لیګ پۀ دې رېفرنډم کښې خپل غرضونه وو. د مسلم لیګ اول غرض خو دا ؤ چې مسلم لیګ دا تاثر ورکول غوښتل چې پاکستان صرف او صرف د هغوي پۀ غوښتنه او مطالبه ګټلے شوے دے او دا ئې د ثابتولو کوشش ؤ چې دا تاثر ورکړي چې خدائي خدمتګارو د یو اسلامي مملکت د جوړولو مخالفت کړے دے او ځکه خو نوبت استصواب ته ورسېدو. د دې غرض د پاره د صوبه سرحد سره جدا رویه اختیار کړے شوي. د ټول هندوستان د مسلمانانو پۀ اکثریتي صوبو کښې د صوبائي اسمبلو نه رائې واخستلې شوې. د بنګال او پنجاب اسمبلو د تقسیم منصوبه منظوره کړله چې صوبې دې تقسیم شي. د سندھ اسمبلۍ نه هم د پاکستان پۀ حقله تپوس وشو نو د سرحد اسمبلۍ نه ولې نۀ کېدو؟ خبره خو بیخي څرګنده وه چې دلته د صوبې پۀ اسمبلۍ کښې د خدائي خدمتګارو

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکثريت ؤ. نو چې دې اسمبلۍ پۀ پاکستان کښې د شموليت فېصله کړې وے نو دا فېصله به د خدائي خدمتګارو وه او دا پوزيشن نۀ مسلم ليګ قبلولو او نۀ پېرنګي دې ته غاړه کېښوده.

دوېم غرض د مسلم ليګ دا ؤ چې دا خو ورته معلومه وه چې خدائي خدمتګار پۀ ريفرنډم کښې حصه نۀ اخلي نو بيا به ريفرنډم ارومرو د پاکستان پۀ حق کښې فېصله کېږي. نو خو چې کله د ريفرنډم د نتيجې اعلان وشي نو مسلم ليګيان به دا چغې سورې شروع کړي چې مونږ نۀ وې چې قام پۀ خدائي خدمتګارو اعتماد نۀ لري؟ ولې چې اوس د صوبه سرحد سياست بالکل اړخ بدل کړے دے او پۀ دا شان به دا ريفرنډم پۀ صوبائي وزارت د عدم اعتماد طرف ته راکاږي او مطالبې به شروع شي چې اوس دې وزارت لۀ پکار دي چې د قام فېصله ومني او استعفي دې ورکړي او کۀ دا وزارت استعفي نۀ ورکوي نو بيا ګورنر جنرل لۀ پکار دي چې دا وزارت بر طرف کړي او پۀ دا شان دا صوبه د خدائي خدمتګارو نه واخلي مسلم ليګ ته ئې ډالۍ کړي.

دلته چې کله خدائي خدمتګار دې نتيجې ته ورسېدل چې پېرنګے پۀ هر رنګه چې وي دا ريفرنډم کوي نو بيا هغوي دا فېصله وکړه چې کۀ ريفرنډم د پاکستان او هندوستان پۀ مسئله کېږي نو دا خبره خو فېصله شوې ده چې صوبه سرحد به د پاکستان حصه وي نو د ريفرنډم ضرورت قطعي نشته ولې کۀ پېرنګے خامخا د ريفرنډم خپل شوق پوره کوي نو بيا پکار دي چې د حقيقي حق خودارادېت د اصولو د لاندې د دې صوبې خلقو لۀ دا اختيار هم ورکړے شي چې کۀ هغوي هندوستان او پاکستان سره تلل نۀ غواړي نو چې هغوي ته دا اختيار وي چې دلته دې د پښتنو خپله يوه ازاده صوبه قائمه شي يعني د هندوستان او پاکستان سره دې د "ازاد پښتونستان" دا نکته هم پۀ ريفرنډم کښې شامله شي.

د دې دريم شق دا مطالبه ماونټ بېټن نامنظوره کړله نو د دې وجې نه خدائي خدمتګارو بيا اعلان وکړو چې چونکې پۀ دغو دوو مسئلو فېصله شوې ده نو پۀ هغې ريفرنډم بې مطلبه دے. نو د دې وجې نه خدائي خدمتګار به د دغه ريفرنډم بائيکاټ کوي.

دلته يوې خبرې ته فکر پکار دے؟ د انګرېز دوه عملي او د پاکستان د مشرانو بې اصولي. دا خو څرګنده ده چې کله د تقسيم بنګال مسئله پېښه شوله او هلته نه د مسلم ليګ وزيراعلي حسېن شهيد سهروردي دا تجويز پيش کړو چې بنګال دې متحد پاتې شي او ازاد دې پاتې شي نو جناح صاحب خو پۀ دغه تجويز ډېر خوشحاله ؤ او سمدستي ئې منظور کړو ولې دلته پۀ دې صوبه کښې هم هغه مطالبه چې خدائي خدمتګارو وکړله نو هغه د اسلام دښمنان او د پاکستان غداران شول؟ او بيا دې ته هم لږ فکر پکار دے چې پۀ متحده بنګال کښې خو د مسلمانانو او غېر مسلمو د ابادۍ تناسب 54 او 46 ؤ. هلته خو مسلمانانو ته يوه خطره پېښېدلے شي چې کۀ چرې غېر مسلم کوشش وکړي او يو څو مسلمانان ځان سره ملګري کړي نو د هغې صوبې وزارت به د مسلمان پۀ ځاے غېر مسلم هم خپلولے شي ولې دلته پۀ صوبه سرحد کښې خو د دغې قسمه د هېڅ اړخه ګنجائش نۀ ؤ چې ګنې دې صوبه کښې به چرې هم د غېر مسلمو وزارت جوړ شي ولې چې دلته د مسلمانانو تناسب 93 فيصده ؤ. بل د ازاد بنګال وزارت به ټول عمري غېر مسلموته موتازه ؤ. دلته خو دا مجبوري هم نۀ وه ولې هغه د پښتنو خبره چې ځې ځې نو ابازو لۀ به راځې: د هر اړخ نه چې ورته سړے ګوري نو خبره هم پۀ هغه يو ځاے تمامېږي چې پېرنګي د اسلام يوه نظرياتي تيزندۍ د شوروي اتحاد د اشتراکي نظام پۀ غاړه کښې اچول غوښتل او خدائي خدمتګار خو څۀ کوي. پېرنګي د هېڅ قسمه خنډ پۀ دغه لاره کښې پرېښودو ته تيار نۀ ؤ. د هغۀ دا فېصله وه چې تر څو زۀ قام پرسته او سامراج

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښمنه قوتونه د مخې نه لرې نهٔ کړم نو زما بين المللي دغه منصوبه سر ته نهٔ رسي.

حقيقت دا دے چې په دغه وخت کښې د خدائي خدمتګارو د مشرانو دا پوخ يقين ؤ چې د مسلم ليګ دې مشرانو چې په ځان دا داسې د ناتاره پرغز راوستے دے او تر مرګ ژوبلې پورې تلو باندې ايله نهٔ کوي نو دا صرف د پاکستان د جوړېدو پورې ده او چې دغه پاکستان جوړ شي نو بيا به دا دومره ليونتوب او چتې په چتې ور لاندې وتل نهٔ کوي ګڼې نو کهٔ په حقيقت کښې خدائي خدمتګارو په دغه وخت کښې د مقابلې فيصله کړې وے نو د هغې د پاره لاره موجوده وه. بلکې ما په خپله د دې لارې ښوونه کړې وه. خبره واضحه وه چې کهٔ خدائي خدمتګار ازاد پښتونستان غواړي او د پېرنګي د اړخ نه پکښې دا حق د دې صوبې اوسېدونکو لهٔ نهٔ دے ورکړے شوے نو د هغې نه د وتو لاره خو ډېره اسانه وه دغه وخت خو د هندوستان په ائين سازه اسمبلۍ باندې د کانګرس مکمله قبضه وه نو کهٔ خدائي خدمتګارو د دغه د هندوستان په اسمبلۍ دا تجويز پاس کړے وے، چې کهٔ په راتلونکي ريفرنډم کښې د صوبه سرحد خلق هندوستان سره د شموليت اعلان وکړي نو هندوستان به دغه صوبې لهٔ مکمله ازادي ورکړي او د دغې ازادۍ د تحفظ ذمه واري به قبوله کړي او بيا د دې لوظ او ضمانت په رڼا کښې به خبره ريفرنډم ته ووځي او قام ته به ووائي چې کهٔ ځان لهٔ ازاد پښتونستان غواړئ نو هندوستان سره د شموليت په حق کښې ووټ ورکړئ او بس. ولې زما دا خيال ؤ چې د هغې وخت مشران د مسلم ليګ د مشرانو په سړيتوب. انسانيت او اسلامي جذبه، مروت او ورورولۍ تېروتل.

په دغو ورځو کښې زما يو اشنا مسلم ليګي ما پسې راغے. وې منې کهٔ نهٔ؟ بچو خنګه مو وتړلئ؟ اوس تاسو دلته ګېر شوئ او هندوستان درنه هلته

پاتې شو، په منځ کښې مو پنجاب راننوت او د دې وجې نه اوس په ريفرنډم کښې دا هم نهٔ شئ وئيلے چې هندوستان سره يو ځاے کېږو ما ورته وخاندل ماوې مسلم ليګے ئې کنه دا ملکونه ټوټې ټوټې او حصې بخرې ستا او ستا د بادار پېرنګي کار دے. مونږ جوړول کوو ماتول نهٔ. ګڼې نو کهٔ ستاسو هسې سياست مونږ هم کولو نو تانه دا خبره ولې هېره ده چې ستا د مشرقي او مغربي پاکستان ترمنځه څومره فاصله ده؟ تهٔ خو د خپل سرحد نه يو نيم زر ميله لرې ملک په شريکه جوړولے شي نو ما ته خو صرف درې سوه ميله هم نهٔ دے. بله دا چې ستاسو د مغربي او مشرقي پاکستان ترمنځه خو ستا په وينا يو کافر او دښمن ملک دے، ما پورې په ګاونډ کښې خو به مسلمان او ورور پنجابے وي.

خو خير حکومت هند د ريفرنډم تيارۍ شروع کړلې. د صوبه سرحد ګورنر سر اولف کيرو ئې لرې کړو او سر باب لاکهارټ (Sir Bob Lockhort) د سرپرستۍ لاندې ئې ريفرنډم وکړو. اګر چې خدائي خدمتګارو د بائيکاټ اعلان کړے ؤ او د ريفرنډم نتيجه څرګنده وه مګر د دې باوجود هم مسلم ليګيانو د حده ورته زور لګولے ؤ. د کرکې. نفرت او اشتعال تقريرونو کولو لهٔ ئې د پښتنو نه علاوه د هندوستان د ګوټ ګوټ نه مشران راغلي وو. د دې نه علاوه د عليګړه پورې طالب علمان په ټوله صوبه خوارهٔ وو. ولې د ووټونو په ورځ خو ئې دومره بې ايماني وکړه چې شايد د هغې مثال موجود نهٔ وي. غلط او د دروغو ووټونه ئې پول کړل. زمونږ د مشرانو ووټونه پول شول. په دې سلسله کښې دوې واقعې د يادولو دي. يو خو ما ته په خپله سکندر مرزا قيصه کوله چې هغهٔ ته د هزارې د هغه وخت ډپټي کمشنر وې چې هغه په دغه ورځ د مختلفو پولنګ سټېشنونو د کتو په سلسله کښې د ګلياتو يو سټېشن ته لاړو چې تپوس ئې د عملې نه وکړو نو هغوي ورته ډېر په فخر ووې چې صاحب په دې سټېشن خو ټول ټال دوه سوه ووټونه دي

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې چې غرئیزه علاقه ده خو اوسه پورې مونږ دوه سوه اوولس 217 ووټونه اچولي دي. وائي چې ډپټي کمشنر راته ووې چې ما شور جوړ کړو چې دا مو څهٔ غضب کړے دے؟ کهٔ دا چا اعتراض وکړو نو بیا به ورته څهٔ جوړوو؟ یوه بله واقعه د دې نه هم عجیبه ده. وروسته چې بیا کله پهٔ 1970، کښې د انتخاباتو پهٔ نتیجه کښې دنېشنل عوامي پارټۍ وزارت جوړ شو او کافي مسلم لیګیان مونږ سره شامل شول نو پهٔ هغې کښې یوې زنانه مسلم لیګۍ ما ته ووې چې ما پهٔ دغه رېفرنډم کښې پهٔ خپل لاس یو پنځوس ووټونه اچولي وو. ما وې بي بي دا یو ووټ خو به دې خپل ؤ او د خپل خاوند پهٔ نامه به دې اچولے وي ولې د دې باقي پنځوسو ووټونو اچولو نه پس تا د نکاح د تازه کولو (تجدیدنکاح) ضرورت محسوس نهٔ کړو؟ ولې چې د خپلې خولې دې د پولنګ د عملې د موجودو افسرانو د وړاندې بیان کړے دے چې زهٔ د فلانې ښځه یم؛ نو چې دا پنځوس مړونه تا ځان لهٔ کتل: نو ستا د هغه خپل خاوند خوار هغه شرعي حېثیت لا هغه شان موجود ؤ؟ او خطره خو لا بله هم پکښې وه، کهٔ چرې پهٔ دغو پنځوسو کسانو کښې یو تن راغلے وے او ستا پهٔ اوږه ئې لاس اېښے وے چې دا زما ښځه ده. پهٔ خپلې خولې ګویانه ده، نو بیا څهٔ وو؟[28]

خو خبر د پېرنګي مسلم لیګ سرکاري افسرانو د کوشش او د جعلي ووټونو تېرولو نه پس هم نتیجه دا وه؛

د ووټونو ټول تعداد:	572,799	
پول شوي ووټونه:	292,118	(51%)
د پاکستان پهٔ حق کښې ووټونه:	289,244	(50.5%)
د هندوستان پهٔ حق کښې ووټونه:	2,874	

[28] دا مسلم لیګۍ زنانه د یوسف خټک خور وه چې 1970 کښې د نېپ پهٔ کوټه کښې بیا د اسمبلۍ غړې ټاکلې شوې وه.

اصلي حقیقت چې د دې ټولو ټګو ټورو او جعلي ووټونو دغه د رېفرنډم صرف (50.5%) خلقو ووټ پول کړے دے. دې سره دا خبره هم باوجود هم یاد ساتل پکار دي چې پهٔ دغه وخت کښې ووټ عام نهٔ ؤ بلکې مخصوص ووټ ؤ. ځکه خو د صوبه سرحد پهٔ پینځهٔ دیرش لکهه 3500,000 ابادۍ کښې څهٔ کم شپږ لکهه 600,000 ووټران وو. بله دا چې دا رېفرنډم صرف د صوبه سرحد پهٔ شپږو ضلعو کښې شوے ؤ. د صوبه سرحد سره ملحقې شپږ ایجنسۍ د دې نه بهر وې قبائلي علاقه پهٔ کښې نهٔ وه شامله نور خو څهٔ کوې چې سوات، دیر، چترال او د امب ریاستونه هم پکښې نهٔ وو شامل: نو چې د دغه پښتنو ابادي هم ورسره کړې، نو بیا خو تقریباً اویا اتیا لکهو 70,000,000. 80,000,000 خلقو کښې د درې لکو نه کم خلقو ووټ ورکړے دے. هسې خو د بین الاقوامي ادارو د طرف نه چې کله حق خودارادیت استعمالېږي، نو هغې کښې د قطعي فېصلې تسلیمولو د پاره ضروري وي چې 2/3 یا پهٔ سلو کښې پینځهٔ او یا 75% ووټونه پهٔ حق کښې واچول شي. نو کهٔ خدائي خدمتګارو پهٔ دغه رېفرنډم اعتراض کول مناسب ګڼل نو قانوني او اخلاقي طور د هغوي اعتراض قوي ؤ. ولې چونکې خدائي خدمتګارو دغه رېفرنډم غېر ضروري وګڼلو نو د دې وجې پهٔ دې اړخ هلوو خپل وخت ضائع نهٔ کړو بلکې کوشش ئې دا ؤ چې د تېرو سیاسي ترخو او اشتعال انګېزه لانجونه ورو ورو ځان دې بلې خوا ته راواړوي او اوس چې پېرنګے پهٔ کډه تړلو مجبور شو او د خدائي خدمتګارو عظیمو قربانو او بې کچه میراني رنګ راوړو او د عمرونو ارمانونه ئې پوره شول نو اوس پکار وه چې کوشش وشي چې د محاذ ارائۍ او د نفاق فضا ختمه کړې شي. دښمن پېرنګے د منځه ووتو. اوس خو سره خپل پاتې شول نو د ملک ابادۍ ته پهٔ شریکه ورلاندې وتل پکار وو چې د پېرنګي د بچي نه پاتې همه د ژوند خوشحالۍ سوکالۍ د پښتون دې وږي تږي او بربنډ بچي

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

پهٔ ښېګړه راوستے شي.

لکه څنګه چې توقع کېدې شوه. د رېفرنډم د نتيجې اعلان سره سمدستي مسلم ليګيانو دا چغې سورې شروع کړلې چې قام خپله فېصله واورولهٔ او رېفرنډم پهٔ ذريعه ئې پهٔ موجوده حکومت د عدم اعتماد اظهار وکړو نو اوس پکار دي چې د وزارت نه استعفي ورکړي. دا نهٔ چې ګنې مسلم ليګيان پهٔ دې پوهه نهٔ وو چې د رېفرنډم د صوبائي وزارت سره څهٔ تعلق دے رېفرنډم خو د هندوستان او پاکستان پهٔ نامه شوے دے او پکښې حکومتي ډلې حصه هم نهٔ ده اخستې. د وزارت د اعتماد او عدم اعتماد خو پهٔ اسمبلۍ پورې تړلے دے. دا دومره زيات زور مسلم ليګيانو پهٔ بله وجه هم لګولے ؤ. د موجوده ائين د لاندې خو ګورنر جنرل سره دا اختيار ؤ چې هغه يو صوبائي وزارت بر طرف کړي. ولې د کوم ائين اعلان چې د ازادۍ پهٔ سلسله کښې انګرېز کړے ؤ نو هغې کښې ئې اختيار صوبو لهٔ ورکړے ؤ او د ګورنر جنرل دا اختيار نهٔ ؤ چې يو صوبائي وزارت دې برطرف کړي نو د دې وجې نه د مسلم ليګ د مشرانو دا کوشش ؤ چې اول خو دې د وزارت نه پهٔ خپله استعفي ورکړي او کهٔ دوي استعفي نهٔ ورکوي نو بيا ګورنر جنرل لهٔ پکار دي چې دا بر طرفه کړي. چنانچې هم د دې قسمه خبره جناح صاحب د ماونټ بيټن سره پهٔ خپله وکړه او د هغهٔ نه ئې خواهش وکړو چې د صوبه سرحد وزارت بر طرف کړي. ماونټ بيټن ورته هم دغه ووې چې د رېفرنډم د صوبائي وزارت سره هېڅ تعلق نشته، کهٔ تاسو د صوبه سرحد وزارت لرې کول غواړئ نو د هغې د پاره ائيني لارې موجودې دي. تاسو به د هغوي بر خلاف د عدم اعتماد ووټ پهٔ اسمبلۍ کښې پاس کړئ. دا ئې هم ورته ووې چې زهٔ دغه وزارت نهٔ شم بر طرف کولے چې کله ستاسو اختيار شي نو خوښه مو خپله.

د دواړو ګورنر جنرلانو تقرري

هلته پهٔ ډيلي کښې يو دوه درې کارونه داسې وشول چې هغه بېخي د پېرنګي د توقع نه خلاف وو. د دواړو تعلق د هندوستان سره ؤ او د يو تعلق پاکستان سره. د هندوستان اختيار خو د هغه ملک د قام پرسته ډلې انډين نېشنل کانګرس ته وسپارلے شو. هلته هم هغه خپل انقلابي او مجاهد لېډر شپ موجود ؤ. چا چې د پېرنګي بر خلاف پهٔ کلونو جدوجهد کړے ؤ. بې حسابه قربانۍ ئې د نر او ښځو ورکړې وې. د هغوي مقابله د سامراج پېرنګي سره وه او لازمي خبره وه چې هلته دې پهٔ تعلقاتو کښې يو قسمه سختي او تريخ والے وي. پېرنګے هم پهٔ دې پوهه ؤ چې د هغهٔ رويه د هندوستانيانو سره د دښمنۍ وه او بيا پهٔ تېره تېره د کله نه کانګرس د ملکي خود مختارۍ اعلان کړے ؤ او د هغې پهٔ سلسله کښې دا څومره تحريکونه چلېدلي وو او پېرنګي د دغو تحريکونو د چقولو د پاره د څومره ظلمونو او تشدد نه کار اخستے ؤ بيا پهٔ خصوصيت سره د "هندوستان پرېږدئ" Quit India د تحريک پهٔ سلسله کښې خو نوبت د هوائي جهازونو نه بمبارۍ ته ورسېدو. نو هلته به ئې د دښمنۍ. نفرت او کرکې نه بل څهٔ نتيجه پاتې وه؟ پېرنګے پهٔ دې ښهٔ پوهېدلو چې د هندوستان موجوده مشران او د هغوي پهٔ لکهونو پېروکاران هم د دې اور نه وتي دي او بيا پهٔ تېره تېره چې پهٔ تلو تلو کښې پېرنګي څنګه حالات پهٔ ملک کښې پېدا کړل او د مذهبي جنون او فرقه وارانه پرغز يو داسې اور ئې پهٔ ټول ملک ولګولو. نو څنګه به د هندوستان د دې مشرانو زړونه پېرنګي ته سپين شي؟ او بيا چې کله د هندوستان ائين سازې اسمبلۍ ځان لهٔ د ډومينين پهٔ ځاے د ريپبليکن Republic حېثيت قبول کړو. نو بيا خو پېرنګے بېخي پوهه شو نو ځکه خو د پېرنګي پهٔ خپلو غوږونو يقين نهٔ کېدو چې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوستان دې ته تیار وے چې د ریپبلک په حېث په برطانوي دولت مشترکه کښې شامل شي او د برطانیې د ملکې معظمې په مشرۍ کښې د دغه ټولنې ممبرې قبوله کړي پېرنګیان هک حېران پاتې شول. د ډیلي نه واخله تر لندن پورې ټول حاکمان په دې سوچ کولو مجبور شول چې د کانګرس مشران سیاسي عقل او پوهه لري او قامي او ملکي ښېګړه په خپلو ذاتي او شخصي ښېګړو پورې نه تړي ولې د دې نه هم زیات حېران پېرنګیان په دې بله خبره شول چې د کانګرس مشرانو دا فېصله وکړله چې د دې عبوري دور د پاره دې هم دا لارډ ماونټ بېټن د ازاد هندوستان د نوي ائین د لاندې د قام خوښ کړي منتخب ګورنر جنرل پاتې شي. پېرنګیان څه چې ټوله دنیا هکه حېرانه پاتې شوله چې په دې داسې مشکلو حالاتو کښې او د هندوستان د نوي مملکت د مستقبل د فېصلو او پالیسیو جوړولو په دې دومره نازک او پېچیده وخت کښې د قام منلي لیډران او ستر مشران اختیار یو انګرېز ته وسپاري. دا ربښتیا چې د یو مدبر او دور اندېشه سیاسي جماعت کارنامه وه چې دغه مشران نه څه ذاتي دښمني لري او دا ئې هم ثابته کړله چې دغو مشرانو دا هر څه د ذاتي جاه وجلال او شخصي منصبونو د پاره نه کول. بلکې د هغوي په مخکښې د هر څه نه وړاندې ملکي او قامي مفادات وو.

د دې په مقابله کښې د ماونټ بېټن د سکرټري کېمبل جانسن د وېنا مطابق د جناح صاحب د طرف نه دا یقین دهاني ماونټ بېټن له ورکړے شوي وه چې هغه د دواړو ډومینینونو مشترک ګورنر جنرل وي.

Provision had made in the Act on Mr. Jinnah's suggestion for Lord Mountbatten to be Governor.General of both Dominions. And for sometime it seemed as if this might be acceptable, but at the last moment Mr. Jinnah decided otherwise.
(Campbell Johnson, Mission with Mountbatten p.35)

ترجمه: د ښاغلي جناح په تجویز په قانون کښې داسې ګنجائش پاتې کړلے شو چې لارډ ماونټ بېټن به د دواړو ډومینینونو (پاکستان او هند مترجم) ګورنر جنرل وي او تر څه وخته پورې خو معلومېده چې دا به قبول شي ولې په اخېري شېبه کښې ښاغلي جناح صاحب بل شان فېصله وکړه.

او معلومېږي چې هم دا اطلاع ماونټ بېټن حکومت برطانیې ته هم کړې وه. بیا چې کله د فېصلې وخت راغے او ماونټ بېټن جناح صاحب ته د خپلې فېصلې په حقله ووې نو خبره جناح صاحب په دې ټالوله او ځنګوله چې خپلو ملګرو سره به مشوره کوم. کېمبل جانسن لیکي چې جناح صاحب ته ټولو ملګرو دا تجویز پېش کړو چې پاکستان ته ډېرې لانجې پېښې دي. د اوبو تقسیم مسئله ده، د هندوستان سره د فوځ، ساز و سامان، رېلونو او داسې د نغد رقم وغېره بې شمېره لانجې داسې دي چې د پاکستان خېر په دې کښې دے چې دا درېمګړے ماونټ بېټن دې د دې عبوري وخت د پاره ګورنرجنرل پاتې شي. کېمبل جانسن وائي چې جناح صاحب په هفتو په فېصلو ناست ؤ، نه ئې ښودله اخېر ئې بیا فېصله واورله "او د جناح فېصله هم د جناح په حق کښې وه".

He has at long last "come clean" and Jinnah's verdict goes in favour of Jinnah.
(C.johnson. Mission with Mountbatten. P.127)

ترجمه: هغه اخېر بیخي "تش لاس" راغے او معلومه شوه چې د جناح فېصله فقط د جناح په حق ده.

په دې سلسله کښې ماونټ بېټن لیکي چې زه د جناح صاحب د فېصلې نه خبر شوم نو ما په ټوله مسئله پوهه کړو چې ستا په دې فېصله کښې دا نقصان او دا مشکلات دي ستاسو نوي مملکت ته: ولې جناح صاحب د دې هر څه په ځواب کښې داسې خبره وکړله چې ماونټ بېټن له ئې خوله بنده

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه:

Jinnah solemnly assured me that he reallsed all the disadvantages of giving up the common Governor.General.... But he was unable to accept any pssition other than the G.G of Pakistan on 15th August.
I asked him "Do you realise what this will cost you?" He said sadly " it may cost me several crores of rupees in assets" to which I replied comewhat acidly. "it may well cost you the whole of your assets and the future of Pakistan"

(Hodson, the Great Divide, p.331)

ترجمه: جناح په سنجیدګۍ سره راته ووې چې د مشترکه ګورنر جنرل د فیصلې نه په شا کېدو د زیانونو احساس راسره شته دے ... لیکن هغه په پنځلسم اګست بغېر د پاکستان د ګورنرجنرل عهدې قبلولو نه بل پوزېشن نۀ شي قبلولے ... ما ترې نه تپوس وکړو ایا پوهېږې چې دا به تاته څومره ګرانه تمامه شي؟ هغۀ په غمګېنه لهجه کښې ووې 'دا به ما ته د زیاتو کروړونو روپو د اثاثې د تاوان په قیمت پرېوځي' چې ما ورته په ځواب کښې زیاته کړه 'دا به تاته د ټولو اثاثو او د پاکستان مستقبل په تاوان تمامه شي'

جناح صاحب ووې چې د مشترکه ګورنر جنرل نه کېدو کښې چې څومره مشکلات، پېچیدګۍ او تاوانونه دي. په هغې ټولو خبر یم خو راته ووایه چې کله پاکستان قائم شي نو په دغه مملکت کښې به زما مناسب کوم یو منصب وي چې زۀ هغه قبول کړم او جناح صاحب وائي چې زۀ ورته فکر کوم. نو زما د مقام سره مناسب هم صرف دغه منصب د ګورنر جنرلے دے چې زۀ ئې د اګست په پینځلسمه قبول کړم.

ماونټ بېټن ووې؛ 'د ګورنر جنرل منصب خو به د ائیني سربراه وي، ټول حکومتي اختیار خو به د وزیراعظم سره وي، نو کۀ د جناح صاحب غرض په اختیار کښې وي نو بیا خو پکار دي چې هغه د وزیراعظم عهده قبوله کړي' په ځواب کښې ورته جناح صاحب ووې چې 'هلته به زما اختیار وي، زۀ به حکم کوم نور به ئې مني'

His (Jinnah) answer was significant. He said "in my position it is I who will give the advice and others who will act on them".

(Hodson, The Great Divide, p.331)

ترجمه: د جناح ځواب معني خېز ؤ هغه ووې 'زما په پوزېشن کښې به دا زه یم چې نورو ته مشوره ورکوم او هغوي پرې عمل کوي'

څۀ عجیبه مکل لمه لۀ ده! پېرنګے جناح صاحب نه پوښتنه کوي چې 'مشترک ګورنر جنرل نه وي، نو څۀ د تاوان اندازه دې لګولې ده؟' جناح صاحب وائي چې 'یوڅو کروړه روپۍ به وي' ماونټ بېټن وائي؛ 'ماورته ووې چې ستا به ټوله اثاثه لاړه شي او د پاکستان مستقبل ته به خطره پېښه شي' ماونټ بېټن سره د پاکستان د مستقبل فکر دے.

کله په غور ورته وکتے شي نو په دغو حالاتو کښې د جناح صاحب دا فیصله هر چا ته څۀ چې پېرنګیانو ته ډېره څۀ ناشونې ښکارېده. ولې چې په حقیقت کښې دا ضرورت پاکستان ته ؤ چې هغه د خپلو اثاثو، دولت او هر څۀ وېشلو دا لانجه درېمګړي ته څۀ چې یو ذمه وار پېرنګي ته ئې په حواله کړي، او لازمي خبره ده چې د جناح صاحب د دې فیصلې نه پس بیا پېرنګیانو هغه خپله مایوسي او غصه پټه نۀ کړې شوه.

بلکې په ډېره ترخه او سخته لهجه ئې په جناح صاحب نکته چیني کړې ده او په خصوصیت سره ماونټ بیټن خو په دواړه طرفه ګېر ؤ. هغه خو برطانوي

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت لۀ هم دا تسله ورکړې وه چې د جناح صاحب فېصله د مشترک
ګورنر جنرل ده او ځان لۀ ئې هم دغه تاثر اخستے ؤ نو هغه خو دا یو قسم خپله
ذاتي بې عزتي او سپکاوے هم ګڼلو
زما خپل خیال دا دے چې جناح صاحب کله ماونټ بېټن ته د مشترک ګورنر
جنرل تجویز پېش کولو نو لکه د ټولې دنیا د هغۀ هم دا پوخ یقین ؤ چې د
هندوستان کانګریسي مشران به چرې هم دې ته غاړه کښې نۀ ږدي چې د
ازاد هندوستان اولنے مشر دے د هغوي د عمرونو دښمن پېرنګے پاتې شي
نو د جناح صاحب خپل فکر دا ؤ چې پۀ ماونټ بېټن او حکومت برطانیه به
مې احسان هم ورپاتې شي او چې کله هندوستان د مشترک ګورنرجنرل
تجویز نامنظوره کړي. نو زۀ به غوږه پۀ هندوستان ور واړوم او دا شان به ما
ته هم مخه ازاده شي چې چونکې هندوستان دغه تجویز ونۀ منلو. نو زۀ هم
مجبوریم چې خپل تجویز واپس واخلم
پېرنګي ځۀ چې ټولې دنیا د کانګرس او مسلم لیګ موازنه کوله نو پۀ دې به
حېرانه وه چې یو خوا د کانګرس تنظیم ؤ چې پۀ کلونو کلونو ئې د ملک د
ازادۍ د پاره د سامراج پېرنګي سره ابغ پۀ ښغه مقابله کړې وه جېلونه او
ملک بدرۍ ځۀ چې پکښې پۀ زرګونو هندوستانیان قرباني شوي وو او پۀ
لکهونو جېلونو ته تللي وو. د هغې پۀ نتیجه کښې فطري طور خبره د
کرکې. نفرت او دښمنۍ حد ته رسېدلې وه. مګر د دې هر څۀ باوجود د
کانګرس پۀ مشرانو کښې دومره حوصله. ذهني توازن او فراخ دلي وه چې
کله خبره د قامي سود او زیان راغله نو د هندوستان د خاطره او د ملک د
مستقبل د پاره هغوي خپل دښمن پېرنګي سره هغه خپله د عمرونو دښمني
شاته کړله اود ډېر لوړ مقام او اوچت کردار مظاهره ئې وکړه چې د دې پۀ
وجه نۀ یواځې هندوستانیانو ته بلکې بین الاقوامي طور د هغوي مقام
اوچت شو او پۀ خصوصیت سره خو پۀ برطانیه کښې خو ئې ډېر زیات اثر

پرېوت او پۀ دا شان د هندوستان د پاره پۀ مستقبل کښې د خپلو مفاداتو
تحفظ د پاره یوه ډېره لویه سازګاره فضا پۀ لاس راغلله
د دې پۀ مقابله کښې د مسلم لیګ کردار ؤ چې نه ئې د وطن د ازادۍ د پاره
پېرنګي سره مقابله کړې وه او نه ئې د پېرنګي پۀ خلاف څۀ تحریک چلولے
ؤ او هر چا ته دا خبره معلومه وه چې کۀ پېرنګے نۀ وي نو نه به پاکستان ؤ او
نۀ به دا باچائي. ولې کۀ هرچاته پته نه وه نو کم ازکم پېرنګي ته هم پۀ ډیلي
کښې او هم پۀ لندن کښې د مسلم لیګ او جناح صاحب حېثیت معلوم ؤ. دا
خو پېرنګے ؤ چې د مسلمانانو د اتحاد د پاره ئې ټول پۀ یو مسلم لیګ
کښې راغونډ کړل او داسې ئې جناح صاحب پۀ غېږ کړے ؤ. خپلې
ځانګوړۍ ورته د ترخونو لاندې کړې وې چې کانګرس سره ئې سیالي برابره
وي، نو سوال دا پېدا کېږي چې کۀ چرې د پاکستان سود او زیان ته ئې نۀ
کتل نو کم از کم هغه خپل محسن پېرنګي سره به ئې دومره مروت کړے ؤ
چې هغه د عمرونو د ملګرتیا او تعاون قدر ئې کړے وے او د دوستۍ حق
ئې د خپله جانبه ادا کړے وے. ولې دې فېصلې خو مسلم لیګ او جناح
صاحب دواړو پاکستان د شروع نه کوز سترګې کړلو. دنیا پۀ دې مجبوره وه
چې یو خوا د کانګرس د مشرانو با وقاره او درنه پالیسي او پۀ دې بل اړخ د
مسلم لیګ د مشرانو دا ذاتي او د جاه و جلال شوق سره وتلي او زما پۀ
خیال هم د دې فېصلې نه پس بیا پېرنګے لکه چې پۀ هغه خپله کړي نیکۍ
ستومانه شوے وي او اګر چې دا خبره څرګنده وه چې پېرنګي دا هر څۀ چې
کول څۀ د مسلم لیګ لا جناح صاحب د پاره ئې نۀ کول بلکې پۀ دې کښې د
هغۀ خپل سامراجي او نو ابادیاتي مفادات تړلي وو خو بیا هم د پېرنګي د
جناح صاحب د دې فېصلې نه پس بیا د مسلم لیګ سره هغه زوړ خوند پاتې
نۀ شو. پۀ دې سلسله کښې یو بل ډېر دلچسپ اړخ د دې مسئلې یو دوو
مصنفینو پۀ شریکه لیکلے کتاب Freedom At Mideight کښې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

راڅرګند کړے دے چې جناح صاحب د کافي وخت نه د سل دق مریض وُ خو
دا خبره هغهٔ او د هغهٔ ډاکټرانو پټه ساتلې وه. دوي هغه دستاویزات راپېدا
کړي دي او خبره ئې تصدیق ته رسولې ده چې ډاکټرانو او ماهرینو د دې
مرض دهٔ ته ویلي وو چې ستا به زیات نه زیات دوه درې کاله عمر وي نو دا
هم ممکنه ده چې هم د دې وجې نه هغهٔ د دغه عبوري دور د محدود وخت د
پاره هم ګورنرجنرلي ماونټ بېټن ته نه پرېښودله او دا وېره وه چې د دغه
عبوري دور د خلاصېدو پورې به شاید چې هغه ونهٔ رسي ولې د دې خبرې
نه انکار نهٔ شي کېدے چې جناح صاحب پهٔ خوي او طبعیت داسې وُ چې د
هغهٔ تسله بې د لوړې نه لوړې پاوړۍ ته د ختونه غېر نهٔ کېده او دا ئې کله
برداشت کولې شوله چې هغه دې د ماونټ بېټن نه پهٔ لاندې مقام کښېني

د فرقه وارانه نفرت اور

کهٔ یو خوا پهٔ ډیلي کښې ناست مشران پهٔ محلونو کښې دننه سازشونو
کښې بوخت وو پهٔ دې بل خوا ملک سور اور اخستے وُ. دې کښې شک نهٔ
شته چې هندوان، سکهان مقابلتاً صاحب جایداد. تجارت پېشه او شته
من، د بنګلو. کوټو تجارتي ادارو او کارخانو مالکان وو. نو چې کله پهٔ
دوي پهٔ صوبه سرحد کښې عموماً او پهٔ پنجاب کښې خصوصاً فرقه وارانه
فساداتو سره د لوټ مار او مرګ ژوبلې نوبت راغے او دا کوشش هم پکښې
شروع شو چې دوي د دې خپلې خاورې نه وځغلوي چې دغه جائیداد او
بنلګې وغېره ترې نه پاتې شي، نو چې دغه سکهان لاړل نو هم دغه لوبه
هغوي پهٔ مشرقي پنجاب او ډیلي کښې شروع کړله او پهٔ دا شان یو داسې
سلسله شروع شوله چې هغه سېځل او لوټل څهٔ کوې چې د زنانهٔ تښتول هم
پهٔ کښې شامل شو او داسې اندازه وه چې یوا ځې د پنجاب نه سکهانو د

ډېرښو او څلوښتو زرو تر منځه مسلمانانې ښځې تښتولې وې دا هغه
اخېري ډالۍ وه چې پېرنګي پهٔ ټولو کښې هندوستانیانو ته پرېښوده دا هغه
هندوستانیان وو چا چې دوه سوه کاله د پېرنګي د بچو د پاره خپل بچي نهر
کړي وو، چا چې خپل زلمي د پېرنګي د تاج او تخت د تحفظ او د هغه د
سامراجي سلطنت د غزولو د پاره خپل بچي قرباني کړي وو او د دنیا پهٔ هر
کوټ کوټ کښې ئې د پېرنګي دښمنانو سره جنګونه کړي وو ان تر دې چې
مسلمانانو فوځیانو هم د دې کافر پېرنګي د پاره پهٔ خانه کعبه د ډزو ګولو
نه هم مخ نهٔ وُ اړولے

ولې نن د پېرنګي د دغه فرقه وارانه پالیسۍ پهٔ نتیجه کښې دا مظلوم او
بې وسه قام داسې پهٔ برغو روند او پهٔ تیه کوڼ دے چې هغهٔ دښمن پېرنګے
ئې خپل شو او خپل ورور، عزیز. تربور او ګاونډي ئې دښمن او بیا پهٔ تېره
تېره حېرانتیا د مسلم لیګ دې پالیسۍ ته وه چې ښه پهٔ دې خو سړے
پوهېدے شي چې تاسو غواړئ چې سکهان او هندوان دې لاړ شي چې یو
خوا تاسو پهٔ پنجاب بلا شرکت غېري حکمراني وکړئ او پهٔ دې بل اړخ د
هغوي نه پهٔ پاتې جائیدادونو او دولتونو تالان ګډ کړئ نو دوي پهٔ دې منطق
نهٔ پوهېدلو چې لکه پهٔ مري کښې یو مسلم لیګي کارکن یو څو تنه راغونډه
کړل او پهٔ یوه شپه او ورځ کښې ئې د سکهانو او هندوانو قابو سل شپږ
شلې بنګلې چټې وسېځلې. دا بنګلې خو د سکهانو هندوانو نه پاتې کېدلې
پاکستان ته پاتې کېدلې نو دوي داسې پهٔ برغو راندهٔ وو چې دا خو دوي
پاکستان سېځلو او د پاکستان جائیداد ته ئې اور ورته کولو مګر پهٔ دغه
وخت کښې د فرقه وارانه نفرت او کرکې یو داسې د لېونتوب پرغز پهٔ دې
اولس راغلے وُ چې نهٔ چا وړاندې کتل او نهٔ وروستو. خو بس سره د یو بل پهٔ
مرۍ ئې چړې راښکلې.

د دې نه خو هر څوک خبر دي چې دا اور چا بل کړے وُ؟ پهٔ دې کښې چا

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت ګټلو او چا جائیداد؟ او هر چا چې دا لوبه روانه کړې وه او پهٔ هر غرض او مقصد چې ئې روانه کړې وه. د عام اولس د پاره خو به ئې نتیجه پهٔ مېدان څرګنده وه. د هغوي کورونه تالاکېدل. زلمي ئې پهٔ خاورو. وینو کښې لوغړېدل. بچي ئې پهٔ وینو لمبېدل. کورونه سوځېدل. زنانه بې عزته کېدې او د دې لوټلو او تالا ترغه مظلومانو کډې هوا کېږې کېدې. د پنجاب د سرکاري تقسیم د اعلان نه مخکښې د تقسیم کار اولس پهٔ خپله ذمه اخستے ؤ. مونږ پهٔ تاریخ کښې لوستل چې یو بادشاه د خپل وطن نه بل وطن ته وتښتېدل او ملک ئې پرېښود. ولې دلته مو پهٔ دې خپلو ګناه ګارو سترګو ولېدل چې رعیت لګیا دے. تښتي د خپل وطن نه پهٔ تښتېدو مجبور دے. دا د ملک د ازادۍ اوله مېوه چې د قام جولۍ ته پرېوته او د حېرانتیا خبره خو دا وه چې دا دومره بې انتها تاوان او بې حسابه وینه توئېږي. د څهٔ غرض د پاره؟ د وطن د ازادۍ اعلان شوے دے. د ملک د تقسیم او د پاکستان د قیام اعلان شوے دے نو اوس دا دومره لېونتوب پهٔ څهٔ غرض؟ دا داسې شلون د کوم مقصد د حاصلولو د پاره؟

زهٔ پهٔ دغه کال هم لکه د نورو کلونو اوړي لهٔ کشمیر ته تللے وم. د غو ورځو کښې شیخ عبدالله د کشمیر د مهاراجه د حکومت سره د اختلاف پهٔ وجه جېل کښې ؤ. د کانګرس مشرانو کوشش دا ؤ چې دې داسې نازک او اهم وخت کښې شیخ صاحب د جېل نه راوباسي. مونږ لا هلته وو چې د هزارې ضلعې نه پهٔ زرګونو هندوان او سکهان د فساداتو پهٔ نتیجه کښې کشمیر ته راواوړېدل. پهٔ دغو ورځو کښې ګاندهي جي هم کشمیر ته راغے چې کوشش وکړي او د مهاراجه د جېل نه شیخ عبدالله راوباسي. زهٔ به هم قابو روزانه ګاندهي جي لهٔ تللم او څهٔ وخت به مې ورسره تېرولو ما چې وکتل نو د ګاندهي پهٔ طبعیت کښې هغه شوخي نهٔ وه هغه تږقې. وشتې. هغه خندل او ګپ شپ نهٔ ؤ. اخېر ما یوه ورځ زړهٔ وکړو او د ګاندهي جي نه مې تپوس

وکړو چې زهٔ دا څو ورځې ګورم نو لکه چې ستاسو دننه هغه ډېره تته شوې وي، هغه خندا، خوشحالي او روښانه تندے نشته! ما وې · پېرنګے روان دے او ستاسو د سیاسي جدوجهد او قربانو پهٔ نتیجه کښې نن هندوستان ازادېږي او تاسو به د دنیا پهٔ تاریخ کښې پهٔ هغو خوش قسمته مشرانو کښې شامل شئ، چا چې د خپل ژوند د سیاسي جدوجهد نتیجه کښې پهٔ خپلو سترګو ولیدله او چې څنګه تاسو د هندوستان دا څلوېښت کروړه غلام، پروړلے او ځپلے قام د غلامۍ د دور نه د ازادۍ رڼا ته پهٔ خپله ویستلے وي، نو دا څومره د تسلۍ او زړهٔ غټاوي خبره کېدې شي· بیا مې ورسره وخاندل ماوې تاسو به وې چې زهٔ به پینځهٔ د بره شپږ شلې کاله ژوندے یم خو وس خو دا هم ښه ده چې دا ازاد قام به ستاسو د تجربې او رهنمایۍ نه نوره هم استفاده وکړي·

د ګاندهي جي دا عادت ؤ چې هغه به د هر عمر او هر مزاج بنیادم سره د هغه د طبیعت او عمر د تقاضې مطابق خبرې کولې. ما چې ګاندهي جي ته وکتل نو هغه ډېر سنجیده غوندې شو، وې چې زما اوسه پورې دا خواهش ؤ چې زهٔ به 125 کاله پورې ژوندے یم. خو اوس دغسې نهٔ ده. زما د ژوند مقصد یوائې د هندوستان ازادي نه وه. بلکې د دې ازادۍ سره سره د هغه همه خرابو او پلیتو ورکول وو چې د پېرنګي د دې دوو سوو کلونو د غلامۍ پهٔ نتیجه کښې پهٔ خلقو کښې پېدا کړي شوي دي او پهٔ خصوصیت سره پېرنګي چې زمونږه دا ورورولي د فرقه وارانه سیاست پهٔ ذریعه پهٔ دښمنۍ اړولې ده. دا به بدله کړو او مونږ به لکه د ورونو پهٔ شان پهٔ ډېره مینه، خواخوږۍ او پېرزوینه پهٔ شریکه د دې خاورې د ابادۍ د پاره ملاوتړو چې د دې ځاے نه غریبي ورکه کړو او خپلو بچو لهٔ د ازادۍ ګټلو نه پس بیا هغه همه ښېګړې واپس ورکړو کومې چې ترې نه ظالم او جابر بادار پېرنګي خپلو بچوله لوټلې پهٔ دا شان ما د ازادۍ سره سره د هندو او مسلمان تر

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځه د ښو تعلقاتو قيام د خپل ژوند مقصد ګڼلو.کۀ دغه مقصد حاصل نۀ شو، نو زما د پاره دا ازادي نيمګړې ازادي ده. نن چې د مسلمان او هندو کورونه جدا شول. نن چې دغو بېلتون د شلون شکل اختيارکړو. نو زۀ خپل دے. بيا ئې مخ راواړلو وې ولې زما د پاره دا څنګه د خوشحالۍ او ازادۍ ورځ وه چې هغه ورځ ما ستا پلار باچا خان سره د ډيلي پۀ سټېشن خداے پۀ اماني کوله، نو ګڼې زمونږ د سياسي ملګرتيا او دنياوي تړون خدائي پۀ اماني وه. ګنې دا ازادي مونږ د دې د پاره غوښتله چې مونږ د لارې ملګري، د سفر ياران، د مورچې انډيوالان به د ازادۍ ګټلو نه پس داسې د يو بل نه د همېشه د پاره جدا کېږو. بيا مو شايد د دې دنيا د ليدو کتو څۀ ګنجائش پاتې نۀ شي، نو اوس تۀ ووايه چې دې ازادۍ ما لۀ څۀ خواله راوړل؟ بيا ګاندهي چې ووې چې نن راشه د ټول هندوستان حال وګوره، دلته د سرينګر ټولې ډاګې او بازارونه د هندوانو او سکهانو نه ډک دي چې د صوبه سرحد نه دې خوا راتښتېدلي دي او هلته ورشه بنګال ته وګوره، بهار ته وګوره، ډيلي ته وګوره چې پۀ مسلمانانو څۀ تېرېږي او بيا پۀ تېره تېره د پنجاب حالت ته اوګوره، د يوې مخې د مسلمانانو قافلې پۀ مخه روانې دي او پۀ د بل اړخ د هندوانو او سکهانو. ولې دا قافلې هم څوک نۀ پرېږدي او پۀ بنيادمو د حيوانيت دومره غلبه شوې ده چې پۀ هغو قافلو باقاعده او منظمې حملې کېږي. يو متل عام دے، د نر، ښځې، ځوان، بوډا او بچي تميز نشته نو دا ازادي مونږ د دې ورځې د پاره ګټله؟ نو بيا ګاندهي جي ما نه سوال وکړو چې اوس تۀ بله فېصله وکړه چې زۀ د هندو او مسلمان تر منځه نفرت او دښمني نۀ شم ختمولے او د خداے د مذهب پۀ نوم د هغه پۀ مخلوق کښې د مينې، محبت، ورورولۍ او اخلاص ژوند تېرولو جذبه نۀ شم پېدا کولے نو بيا د ژوند مقصد څۀ شو؟ زۀ خو

بيا د دې ژوند نه مرګ بهتر ګڼم.

خاني بيا د دې ژوند نه مرګ بهتر ګڼم. حقيقت هم دا دے چې د کومو خلقو سترګې بينا وې او د غرض پردې پرې نۀ وې نو هغوي هم حېران وو چې کۀ فرض کړه هډو دا تقسيم بيخي مجبوري وه او بله لاره نۀ وه نو بيا خو پکار وو چې لکه پۀ خود. عاقلو او ذمه وارو بنيادمو هسې دې تقسيم ته ناست وي او کور مو ښۀ پۀ ارامه ويشلے وے. دنيا کښې داسې ملکونه وو چې يو وار او بيا جدا شول مثال کښې به د يورپ د سوېډن او ناروے مثال واخلو. دا يو ملک ؤ شريک کور ئې ؤ. بيا فېصله وشوه چې جدا کېږو.کښيناستل او د کورونو تر منځه ئې کرښه راښکله ولې نۀ ئې د يو بل کور تالا کړو، نۀ ئې پکښې د يو بل نه مرګ متيزه وکړله بلکې د بالغو، شريفو ګاونډيانو پۀ شان نن هم د ګاونډ حق ادا کوي. پۀ يو بل نه بلوسېږي ولې دا دلته خو بيخي ليونتوب دے. پېښور کښې څوک هندو مړ کړي، د هغۀ خپلوان چې د پاکستان ټاکلو علاقو ته راشي نو دلته بې ګناه هندو مړکړي او داسې چې دلته څوک د سکهـ نه جائيداد پۀ زور قبضه کړي او هغه وځغلوي. نو هغه خپل بدل پۀ هندوستان کښې د يو شته من مسلمان نه واخلي د هغۀ نه جائيداد قبضه کړي او هغه دې خوا راوځغلوي او پۀ دا شان دا سلسله د ختمېدو نۀ ده. يو اور نه بل اور او بل اور نه بل اور بلېږي او د ټولو نه لويه خبره دا ده چې دا هر څۀ د مذهب پۀ نامه کېږي. د رحيم، رحمان خداے پۀ نامه د بې ګناه مخلوق وينې توئېږي.

د صوبو تقسيم او تالان

زۀ د يو تاثر لرې کولوضرورت محسوسوم: د مسلم ليګ مشران دا وائي چې دا د صوبو دا تقسيم د پېرنګيانو پاليسي وه دا بالکل غلطه ده. لکه

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

څنګه چې ذکر شوي دي د مسلم لیګ مشرانو چې کله د مسلمانانو او غیر مسلمو ابادۍ ته وکتل نو هغوي سره دا ویره پیدا شوله چې کۀ چرې دا حالات هم داسې پۀ ځاے پاتې شي او دلته انتخابات کیږي نو پۀ بنګال او پنجاب دواړو صوبو کښې به د مسلم لیګ وزارتونو ته مشکلات پیښیږي د کیبینټ مشن منصوبې اعداد وشمار خبره واضحه کړې وه. پۀ ګروپ سي یعني بنګال او اسام کښې تناسب (36) مسلمانان او (34) غیرمسلم وو. دلته پنجاب کښې (ګروپ بي کښې) شپاړس مسلمانان. اتۀ هندوان اوڅلور سکهان وو. یعني د شپاړسو مسلمانانو پۀ مقابله کښې دولس غیرمسلم. نو دواړه ځایه به د مسلم لیګیانو وزارتونه پۀ دوه درې ممبرانو پورې تړلي وو. چنانچه دې طرف ته اشاره ډیره وړاندې شوې وه. ویول پۀ خپلو ډائرو کښې لیکي (فروري 1946):

> Agha Khan came and talked the necessity for Pakistan and the impossibility of Hindus and Muslim agreeing. he said Jinnah was willing to concede Amritsar. Ambala etc. in the N.W. and the Hindu districts of Bengal and Assam.
>
> *(Wavell, The Viceroy's Journal, p.215). February 1946*

ترجمه: اغا خان راغے او د پاکستان د ضرورت پۀ باره کښې او د دې پۀ حقله ئې چې هندوان او مسلمانان نۀ شي راضي کیدے. خبرې وکړې. هغۀ ووې چې جناح تیار دے پۀ شمال مغرب کښې امرتسر، اسیاله وغیره او د بنګال د هندوانو ضلعې او اسام هندوستان ته پریږدي

او چې کله جناح صاحب نه د هغې تقسیم هند پۀ مسئله کښې دا مشکلات هم پۀ ګوته کړے شول. نو هغه لا پۀ خوا د علاج تجویز کړے ؤ یعني چې د پنجاب به د غیر مسلمو د اکثریت څۀ علاقې ضرور شوکول غواړي چې د

هغې ذکر پۀ هغو دستاویزاتو کښې موجود دے. کوم چې برطانوي حکومت اوس پۀ کتابي شکل کښې پۀ مختلفو جلدونو کښې "د اقتدار انتقال" Transfer of Power. Volume 1 ترنامه لاندې شائع کړے دے او پۀ لومړي ټوک کښې درج دي.

د دې خبرې بل واضحه ثبوت دا دے چې د مسلم لیګ کوشش دا ؤ چې پنجاب دې یواځې هغوي ته پاتې وي پۀ دې سلسله کښې پۀ خپلو ډایرو کښې لیکي چې د سکهانو مشر او مرکزي وزیر بلدیوسنګهه ویول ته پۀ خپله وې چې مونږ ډیر کوشش وکړو چې جناح صاحب سره څۀ د روغې جوړې خبرې وکړو. خو هغه پۀ هیڅ قیمت هم سمجهوتې ته غاړه نۀ ږدي تر دې چې سکهانو ورته دا پیشکش هم وکړو چې سکهان به ورسره د پاکستان مطالبه هم ومني. خو بیا هم جناح صاحب څۀ خاص دلچسپي وا نۀ خستله؛

> (Baldev Singh) said that Jinnah did not want a settlement. He had had discussions with him in London. but had got nowhere and Jinnah offered no assurance to the Sikha even if they supported Pakistan.
>
> *(Wavell. The Viceroy's Journal, p.149)*

ترجمه: بلدیوسنګهه ووې چې جناح تصفیه نۀ غواړي هغه جناح سره پۀ لندن کښې بحثونه وکړل ولې هیڅ نتیجه ئې راونۀ وتله او جناح سکهانو ته پۀ هغه صورت کښې هم چې هغوي د پاکستان حمایت وکړي یقین دهاني ورنۀ کړله

د دې نه دا خبره واضحه ثابتیږي چې مسلم لیګ پۀ خپله د پنجاب پۀ یو ساتلو کښې دلچسپي نۀ لرله. بلکې پۀ دې ئې فیصله وه چې کۀ هرڅومره وړوکي او راتول پاکستان وي خو چې مسلم لیګ پرې بلا شرکت غیرې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت او باچائي وکړي، او ځکه ئې کوشش دا ؤ چې د پاکستان د ټولو صوبو نه غیر مسلم وشړلي شي، او ځکه ئې ... چې ...

حکومت او باچائي وکړي، او ځکه ئې کوشش دا ؤ چې د پاکستان د ټولو
صوبو نه غیر مسلم وځغلوي پۀ دې بل اړخ ئې فکر کولو باندې نه ځان لۀ
مازغه سترې کول اونۀ ئې پرې وخت ضائع کولو چې دا وهلي، ځپلي،
لوټلي، وژلي او زخمي غیر مسلم هلته هندوستان ته ورسي، نو د دوي به د
هغې وروستو پاتې مسلمانانو سره څۀ قسمه رویه کوي؟ کوم چې مسلم
لیګ د خپل سیاست د سره قربان کړل او د غیر مسلمو پۀ اکثریتي
صوبو کښې پرې د داسې فرقه وارانه لېونتوب، کرکې او دښمنۍ پۀ فضا
کښې د غیر مسلمو پۀ رحم و کرم پرېښودل.

د دې راټول پاکستان پۀ سلسله کښې یوه بله واقعه هم بیانول ضروري ده د
بلوچستان د خان قلات د کاني وخت نه د پېرنګیانو سره کوئټې او شا و
خوا علاقو مقدمه وه او د هغه مقدمې پیروي جناح صاحب د هغۀ د وکیل پۀ
حېثیت کوله. کله چې د تقسیم هند اعلان وشو نو خان قلات حکومت هند
سره داخبره پورته کړله چې د قلات حېثیت پۀ هندوستان کښې د نیپال د
ریاست پۀ شان دے. دا د هندوستان حصه نۀ ده او هغه د خپلو مشرانو هغه
معاهدې پۀ ثبوت کښې پېش کړلې چې کومې د هغوي او د هغه وخت د
انګریز حکمرانانو تر منځه شوي وې. دا بیان خان قلات پۀ خپل کتاب
"مختصر تاریخ قوم بلوچ اور خواتین بلوچ" کښې پۀ تفصیل کړي دي.

چنانچه پۀ دې مسئلې د غور کولو د پاره یوه غونډه وشوله چې هغې کښې
یو خوا خان قلات او د هغۀ قانوني مشیر سلطان احمد خان موجود ؤ او دې
بل اړخ ته د پاکستان نامزد ګورنر جنرل جناح صاحب او نامزد وزیراعظم
نواب زاده لیاقت علي خان ؤ او پۀ منځ کښې موجود ګورنر جنرل او
وائسرا ے هند لارډ ماونټ بېټن ناست ؤ. د مفصلو خبرو اترو نه پس فېصله
پۀ دې لاندینو دوو خبرو وشوله؛

1. چې کله د اګست پۀ پنځلسمه پېرنګے د هندوستان اختیار پرېږدي

کله چې
نو د قلات ریاست حېثیت به پۀ بیرته هغې مقام ته ورسي کله چې
پۀ 1947 کښې د خان قلات او انګرېز حاکم پۀ منځ کښې شوې ؤ.
2. دویم دا چې کۀ چرې د قلات خان او د حکومت پاکستان تر منځه
څۀ روغه جوړه د الحاق ونۀ شي، نو بیا ریاست قلات دا حق لري
چې هغه د افغانستان سره خپل الحاق وکړي

پۀ دې معاهده د خان قلات، ماونټ بېټن سره د جناح صاحب دستخط هم
موجود دے. سړے د مسلم لیګ دې مشرانو ته حېران شي؛ د سهرودي سره
د متحده بنګال د مکملې ازادۍ تجویز منظور وي چې پۀ پاکستان کښې
دې نۀ وي، بنګال تقسیموي، پنجاب هم تقسیموي، اسام نه یوه ضلعه اخلي
نور پرېږدي. دې خوا قلات لۀ دا حق ورکوي چې هغه دې د افغانستان سره
خپل الحاق وکړي نو د دې هرڅۀ مطلب خو لکه چې واضحه دے چې هغه د
نواب زاده لیاقت علي خان خبره چې "کۀ جناب والا مونږ لۀ صرف د سندهـ
دشتې راکړې، نو هم زمونږ قبولې دي".

مونږ به پۀ دې خپله صوبه کښې دې مسلم لیګیانو سره خاندل ورته به مو
وې چې مونږ دا اعتراض کولوچې دا تقسیم هند نۀ دے بلکې تقسیم
مسلمان دے. نو چې دا کوم پۀ کروړونو مسلمانان تاسو هلته داسې
هندوانو ته لاس تړلي، پښې تړلي پرېږدئ او دا ټول سیاسي لیډران او
مسلمان سرکاري افسران دلته راواوړئ. نو د هغو خوارانو به څۀ حال شي؟
نو د دې پۀ ځواب کښې به دوي وې چې دلته مونږ سره کوم هندوان پاتې
شي نو دا به یو قسمه یرغمال وي کۀ هلته هندوستان کښې هندو زمونږ پۀ
مسلمان وروړ زیاتے کوي نو مونږ به دې هندوانو لۀ زور ورکوو. نو پۀ دې
طریقه به هندو دا جرات ونۀ کړي چې پۀ هغو مسلمانانو زور وکړي نو اوس
خو تاسو دا ټول یرغمال ځغلوئ. اوس به د هغو غریبانانو مسلمانانو څۀ
حال وي؟ او چې دا هندوان او سکهان تاسو د خپله لاسه رخصت کړئ نو

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

دباو به بیا په چا کوئ . ولې حقیقت دا دے چې په دغه وخت کښې
په اسلام څهٔ کار ؤ او نهٔ په مسلمان. په هندوستان کښې نه د چا
مسلمان د چا یاد وو؟ دلته خو د هندوانو او سکهانو په کورونو، بنګلو
جائیدادونو. دوکانونو. کارخانو او تجارت تالان کړے ؤ. د چا په نظر کښې د
هغوي سرکاري نوکرۍ وې هم سول او هم فوځي. د دې غېر مسلمو دا
جائیدادونه چې مسلم لیګیانو داسې په ارت مټ لوټل او بې درګې ئې
هضمول، نو دې کښې د دوي څهٔ حق ؤ؟ دا خو اول حق د هغو مسلمانانو
مهاجرو ؤ او څوک چې د هندوستان لوټلي او څپلي راشړل شوي وو او
جائیدادونه ترې نه په ریښتیا وروستو پاتې وو. یا بیا جائیدادونه د مملکت
پاکستان کېدل یعني د خپل حکومت او د ملک ملکیت باید چې ټول قام ته
ترې نه فائده ورسي او چې کله د قام د ښېګړې سوال راشي نو د حکومت
وقت دا فرض صرف او صرف د هغو سربازانو غازیانو ؤ چا چې د ملک د
ازادۍ په خاطر د جابر پېرنګي په خلاف ټول عمر قربانۍ ورکړي وې. د
جېلونو سختۍ ئې تېرې کړې وې او هغه کورنۍ په خصوصیت سره د دې
مستحقې وې د کومو مشران چې جېلونو ته لاړل او وروستو پاتې بچي ئې
بیا د ټوک ډوډۍ د پاره محتاجه وو. دغه کورنۍ بې تعلیمه شوې او بچي
ئې بې تربیته پاتې شول او په تېره تېره بیا دا حق د هغو شاه زلمو د وارثانو
ؤ چا چې خپل سرونه د وطن د ازادۍ په جنګ کښې قرباني کړي وو. د هغو
کونډو رنډو حق ؤ چا چې د خپل کور خوشحالي د قام د سره قرباني کړي
وې، حق د هغو پېغلو ؤ چا چې د قام حق او خپلواکۍ ګټلو د پاره د وطن د
جنګ تر مور چله پورې د خپلو خاوندانو سره تللي وې او هغه چې بیا د
مورچو نه په بېرته راتهٔ غللې هغه مېندې مستحقې وې چا چې خپل بچي د
قام د بچو سره لوګي کړل چې هغوي لهٔ ازادي، غېرت، عزت او پښتو
وګټي. دا د دغو مجاهدینو، غازیانو، شهیدانو، نارینه ؤ او زنانه ؤ په خپله

خاوره او وطن یو قرض ؤ. پکار ؤ چې مشکور او ممنون قام د دغو
سربازانو، نرانو او توریالو قرض خلاص کړے وے. ولې دلته خو جنګ قام
بانیللو او پېرنګي وګټلو. پېرنګي خدائي خدمتګار ته په دې غصه ؤ چې په
ټول هندوستان کښې ماسوا د دیوبند د علماء دین نه نورو ټولو مسلمانانو
کښې صرف پښتون من حیث القوم د پېرنګي بر خلاف راپورته شوے دے
نو د هغې سزا به ور لهٔ دا ورکیدے شي چې دلته به هم د پېرنګي هغه سران،
نوابان، خان بهادران او په خصوصیت سره هغه خوشامندګر جاګېرداران په
تخت کښېنولے شي چې هغوي صرف د خپل ذاتي غرض د پوره کولو د پاره
د پېرنګي هغه پالیسي کامیابه کړي چې هغه ئې د دې منطقې د پاره لري
داسې جاګېردارانو او سرمایه دارو خانانو خو هغه وخت پسې ارمان کولو
چې ټول اولس د دوي محتاجه او خوراک ؤ. خدائي خدمتګارو چې په
غریبو او نادارو بنیادمو کښې د عزت نفس. خود دارۍ او د خپل حق
غوښتلو او حاصلولو جذبه پیدا کړې وه. هغه نهٔ د پېرنګي په خبر تمامېده
او نهٔ د پېرنګي د ګوډاګیانو، د غو سرانو. نوابانو او جاګېردارانو په خبر

مسلم لیګ او ریاستونه

په هندوستان کښې د ریاستي حاکمانو د لاندې علاقه د رقبې په لحاظ 1/5
وه او ابادي د دې ریاستونو د ټول هندوستان د ابادۍ 2/5 وه یعني د
څلوېښتو کروړو په ابادۍ کښې شپاړس کروړه ریاستي نظام لاندې وو. دا
لوې وارهٔ قابو شپږ سوه ریاستونه وو. د دې ریاستونو د مستقبل په حقله هم
د کانګرس او مسلم لیګ په پالیسیو کښې اختلاف څهٔ چې تضاد ؤ
کانګرس د خپلې پالیسۍ اعلان کړے ؤ چې د هر یو ریاست د ترون.
الحاق. راتلل کېدو فېصله به د ریاست اوسېدونکي عوام کوي ولې په دې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل اړخ مسلم لیګ وې چې نهٔ دا اختیار دې د ریاست حکمران لهٔ ورکړے شي چې کوم خوا د دغه والي ریاست خوښه وي. هغه مملکت سره دې الحاق وکړي

کهٔ د هندوستان نقشې ته وکتے شي او د دې ریاستونو شمېر ته پکښې سرے وګوري، نو دا ټول هندوستان د دې راجواړو د لاسه غار غار دے لوے لوے علاقې د دې شهزادګانو، نوابانو، مهاراجګانو او راجګانو د حکمرانۍ نمونې وې او پهٔ دې دومره غزیدلې او پراخه وطن کښې داسې ریاستونه هم وو لکه د نظام حیدر اباد د ریاست دکن رقبه د پوره یو ملک هم هومره وه لکه د اټلي هومره او ابادي ئې څهٔ لږ څهٔ کم دوه کروړه وه.

د مسلم لیګ پهٔ نظر کښې د مسلمانانو حکمرانانو داسې ریاستونه لکه حیدر اباد دکن، بهوپال او رامپور وو چې د هغه ځائے نوابان مسلمانان وو او د رعیت اکثریت ئې غېر مسلم وو. دغه د کاټهیاواړ ریاستونه جوناګړه، مناوه وغېره وغېره د مسلمو اکثریتي علاقې وې ولې نوابان ئې مسلمانان وو. دغو ریاستونو سره اګر چې د پاکستان سرحدونه نهٔ جنګېدل او پولې ئې د پاکستان نه لرې وې ولې فاصلې دومره نهٔ وې لکه څومره چې د کراچۍ او ډاکې ترمنځه وې نو د مسلم لیګ د دغه منطق پهٔ بناء خو دوي د پاکستان سره الحاق کولے شو: خو د مسلم لیګ پهٔ دې بله خبره چا اعتراض نهٔ شو کولے چې د ریاستونو مستقبل فېصله دې د هغه ځائے حاکمان وکړي څکه چې د اولس نه د تپوس ضرورت هغوي نه محسوسولو. اخېر مسلم لیګ ګنې چرې د پېرنګي نه د هندوستان د اولس د پاره حق غوښتے دے چې اوس به ئې د یو مسلمان نواب نه د هندو رعیت د پاره وغواړي بلکې هغوي خو اپوټه پېرنګي ته دا خبره څرګندوله چې مسلمانان دا نهٔ غواړي چې پېرنګے دې د هندوستان نه لاړ شي. لارډ وېول وائسرائے هند پهٔ خپله لیکي چې پېرنګیانو لهٔ پکار دي چې څو کاله ذلته پاتې شي او کم از کم

مسلمانان دا خواهش نهٔ لري چې پېرنګے دې د هندوستان نه لاړ شي وغېره وغېره

He (Liaqat Ali Khan) said that in any event we (British) should have to stop for many years yet. And that the Muslims were not at all anxious that we should go.

(Wavell, the Viceroy's Journal, p.207)

ترجمه لیاقت علي خان ووې چې پهٔ دغه صورت کښې به تاسو (انګرېزانو) ته نور زیات کلونه د پاتې کېدو ضرورت وي او مسلمانان هېڅ تلوسه نهٔ لري چې انګرېزان لاړ شي

مسلم لیګ کښې اکثریت د هغو سرکار پرسته خلقو وو چې هغوي د خپل قام پهٔ خلاف د انګرېز سره پهٔ پره کښې ښهٔ پهٔ نړه ولاړ وو نو هغوي قام څهٔ کولو او قام لهٔ د نمائندګۍ حق کتل ئې څهٔ کول؟ تماشه خو دا وه چې د ریاستونو د الحاق دې فېصلې لهٔ ئې هم د اسلام رنګ ورکړو. دې خوا ئې فکر نهٔ ؤ چې کله مونږ د والیان ریاست دا حق تسلیم کړو چې د ریاست الحاق فېصله به هغه کوي نو د کشمیر به څهٔ کېږي؟ هلته حکمران مهاراجه (هندو) دے او د رعیت اکثریت ئې مسلمانان دي نو پهٔ دې دوه ګزه به څهٔ کوي چې د حیدر اباد دکن، بهوپال او رامپور د پاره به یو ګز وي او د کشمیر د پاره بل.

ولې د کشمیر پهٔ مسئله کښې هندوستان ته یو مشکل پېښ ؤ چې د هغې پوله د هندوستان سره نهٔ جنګېده. دغه مسئله ورله هم مسلم لیګ حل کړله چې د پنجاب تقسیم ئې منظور کړو. نو چې د باونډري کمیشن (سرحدي کمیشن) رپورټ راغے او پهٔ هغې کښې ئې د ګورداس پور ضلع هندوستان لهٔ ورکړله. نو پهٔ دا شان د هندوستان پوله لاړه کشمیر سره وجنګېده او چونکې دواړه ډلې یعني کانګرس او مسلم لیګ دا پابندي قبوله کړې وه

Scanned by CamScanner

چې د دغه کمېشن فېصله به اخېري وي او هغه به دواړه قبلوي. نو بیا مسلم لیګ او د پاکستان حاکمانو دا حق نۀ لرلو چې د ګورداس پور پۀ ضلع ځۀ اعتراض وکړي او بیا کله چرې دغه هندو مهاراجه د خپل ریاست الحاق د هندوستان سره کوي، نو کۀ نور هر څوک اعتراض کوي وبه کړے شي. ولې مسلم لیګ پرې هېڅ اعتراض حق ځکه نۀ لري چې مسلم لیګ د ریاستونو پۀ حقله دا اعلان کړے دے چې د ریاست الحاق به د ریاست حکمران کوي نو پۀ دا شان مسلم لیګ د خپله لاسه د کشمیر د قسمت د فېصلې لار ازاده کړله او دغه ریاست ئې پۀ جونګه کښې هندوستان لۀ ډالۍ ورکړلو. دغه شان دا بله ټوټه د مسلمانانو د اکثریت د تقسیم مسلمان پۀ سلسله کښې د لاسه ووته.[29]

فرقه وارانه سیاست او د مسلم لیګ نظریه

مسلم لیګ د یو سیاسي جماعت پۀ حېث ځان د مسلمانانو د حقوقو محافظ ګڼلو او د ټول هندوستان د مسلمانانو تکلیفونو. مصیبتونو او محرومیو علاج ئې دا تجویز کړے ؤ چې یو مملکت پاکستان دې جوړ شي چې دغه ملک به مسلم ملک نه بلکې اسلامي ملک وي. باید چې د دې دواړو پۀ منځ کښې فرق وکړې شي: مسلم ملکونه خو نن پۀ شلګونو دي یعني داسې ملکونه چې پۀ هغې کښې د مسلمانانو اکثریت وي ولې اسلامي ملک به هغه وي چې هغې کښې به اسلامي نظام حکومت رائج

[29] ګورداسپور چې چرته د مسلم لیګي مشر نواب افتخار الدین ممدوټ دوتر ؤ. د فېروز پور بدله کښې هندوستان ته پرېښودے شوے ؤ. ګنې باونډري کمېشن ګورداسپور پاکستان کښې شامل کړے ؤ خو د باونډري کمېشن رپورټ د مسلم لیګ مشرانو منظورۍ ته پرېښودے شو هغوي د ګورداسپور پۀ بدل کښې فېروز پور وغوښتو نتیجه کښې نۀ ګورداسپور بیا ملاو شو او نۀ فېروز پور؛ اپوټه هندوستان ته کشمیر د پاره لاره هم وموندلې شوه

وي. فرق بالکل واضحه دے نن کۀ مونږ پۀ دنیا کښې اسلامي ملکونو ته وګورو نو قابو هر ملک کښې مختلف نظام رائج دے: چرته شهنشاه، نو چرته بادشاه، چرته فوځي حکمران او بل ځاے ډکټېټر. چرته پارلیماني طرز او چرته د سیاسي پارټو اقتدار؛ نو مسلم لیګ طرز او چرته د سیاسي پارټو اقتدار؛ نو مسلم لیګ دا نعره ورکړله چې مونږ پاکستان د دې د پاره غواړو چې هلته اسلامي نظام. عدل او انصاف جاري او یو حقیقي اسلامي معاشره قائمه کړو او پۀ دا شان ټولې اسلامي دنیا ته یوه نمونه قائمه کړو چې هغوي هم دغسې نظام پۀ خپلو خپلو ملکونو کښې رائج کړي.

د جدا مملکت د غوښتنې پۀ جواز کښې مسلم لیګ دا دلیل پېش کړو چې هندوستان کښې یو قام نۀ. بلکې دوه قومونه اوسي او دا نظریه ئې پۀ دنیا کښې اول ځل پېش کړله چې قوم د عقیدې پۀ بنیاد جوړېږي. یعني هندو او مسلمان دوه جدا قومونه دي او چونکې د دوي عقیدې جدا دي. د دې وجې نه دې هندوستان د دغو مذهبي عقیدو پۀ بنیاد تقسیم شي یو خوا مسلمان شي او بل خوا هندوان. دا بنیادي اصول جناح صاحب پۀ 1940 کښې د پاکستان د تجویز پۀ وضاحتي تقریر کښې بیان کړے دے:

> The Hindus and Muslims belong to two different civilizations which are based mainly on conflicting ideas and conceptions.... To yoke together two such nations under a single state, must lead to growing discontent and final destruction of any fabric that may be so built up for the Govt. of such a state.
>
> *(Choudhry Mohd.Ali, The Emergence of Pakistan. P.39)*

ترجمه: هندوان او مسلمانان دوو مختلفو تهذیبونو سره چې پۀ متضادو نظریاتو او تصوراتو باندې ولاړ دي. تعلق لري. دغه شان دوه قومونه پۀ یو ریاست کښې را یو ځاے کول به

> زیاتیدونکي عدم اطمینانی را پیدا کړي او په اخېره کښې به
> هره هغه اداره چې موږ ئې د دې ریاست د حکومت د پاره
> جوړه کړو. تباه کړي

تر اوسه پورې د قوم تصور په مملکت پورې تړلے وو یعني کهٔ هر څومره مذهبي فرقې په یو وطن کښې اوسېدې. خو د هغه وطن قومیت د هغهٔ مملکت او خاوره پورې تړلے ؤ. لکه مثال کښې هر یو ملک چې واخلئ برطانیې کښې د هرې فرقې او عقیدې خلق چې اوسي. نو هغوي ته Britisher وائي داسې امریکه واخلئ. د هغه ملک قومیت په هغه ریاست پورې تړلے دے د هر مذهب. هرې فرقې او هرې عقیدې سړي چې په امریکه کښې اوسي هغه امریکن دے. داسې شوروي اتحاد. فرانس. جرمني. اټلي وغېره تر دې چې اسلامي ملکونو کښې په مشرق وسطي کښې څومره ملکونه چې دي. د هغې کښې د مختلفو مذهبونو. عقیدو خلق اوسي ولې د هغوي قومیت په هغه خاوره او ملک پورې تړلے دے. لبنان ئې واضحه مثال دے چې هلته مسلمانان او عیسایان اوسي. خو دواړه لبنانیان دي او لرې ځله څو؟ علامه ډاکټر سر محمد اقبال د چا په حقله چې دا وئیلي شي چې هغهٔ د پاکستان خوب لیدلے ؤ. په خپله د دې نظرئې په ثبوت کښې خپل یو د اردو شعر کښې د دې وضاحت کوي چې د مذهب دا کار نهٔ دے چې هغه دې په اولس کښې بېلتون او دښمني پېدا کړي ولې چې موږ ټول هندیان یو او هندوستان زموږ وطن او ملک دے یعني د شاعر مشرق په فلسفه چې هر څوک. په دې خاوره اوسي. هغه هندیان لا هندوستانیان دي:

مذہب نہیں سکھاتا آپس میں بیر رکھنا
ہندی ہیں ہم وطن ہیں ہندوستان ہمارا

نو مسلم لیګ چې دا نوې فلسفه پېش کړله نو شاید چې په دنیا کښې صرف یو بلې مذهبي فرقې دا اصول تسلیم کړل چې هغه یهود ؤ او هم د دې

بېل په زور هغوي په پېرنګیانو زور واچولو چې د یهودو د پاره دي هم لکه د مسلم لیګ د عقیدې د مذهب په بناء یو د اسرائیل ریاست د فلسطین نه را جدا کړے شي

اوس به یو قدم مخکښې واخلو چې وګورو چې مسلم لیګ د دې خپلې نظرئې د قبلولو د پاره څهٔ لارې چارې اختیار کړلې مسلم لیګ په دې ملک کښې د څهٔ قسمه حالات پېدا کول غوښتل چې څنګه یوه داسې معاشره قائمه شي چې هغې کښې د مسلمانانو د حقوقو تحفظ وشي او د هغوی د پاره د یو روښانه او زرین مستقبل د خپلولو د پاره لارې چارې ولټول شي. د دې د پاره لازمي خبره دا وه چې اول دې د مسلمان د موجوده بدبختۍ او محرومۍ هغه مونډېزه وجه معلومه کړے شي یعني د مرض تشخیص وشي او هغه فرقونه دې په ګوته شي چا چې مسلمان دې حالت ته را ورسولو یعني د دښمن نشاندهي. دلته مسلم لیګ خپل د ښمن هندو ګڼلے ؤ او د هغه ټوله مخه هندو ته وه ولې حقیقت خو دا ؤ چې په ایمانداری، ورته وکتل شي نو د مسلمان حقیقي دښمن خو پېرنګے ؤ اوله خو دا چې پېرنګي د هندوستان باچائي د مسلمان نه اخستې وه نو دا فرض به د مسلمان ؤ چې د هندوستان ازادي په قائم ساتلو کښې کوم غفلت د هغهٔ نه شوے دے. هغه وګرځوي او د پېرنګي مقابلې ته تر هغې چمتو ولاړ وي چې هغه بائللي ازادي بیا د هندوستان خلقو لهٔ وکتي نو د هندو په نسبت د مسلمان زیاته دښمني پېرنګي سره پکار ده. دویمه دا چې پېرنګي یواځې دلته په هندوستان کښې دننه خو د مسلمان په تباهۍ پسې نهٔ ؤ راغلي هغهٔ خو د دنیا په ګوټ ګوټ کښې په مسلمان پسې ګرځېدلي دي او هر ځاے چې ئې وس رسېدلے دے نو د مسلمان کور ئې وران کړے دے. هغه زړې قبضې د سلطان صلاح الدین ایوبي د وخت هغې نه به ئې را واخلو او دا دے اوس ئې د مسلمانانو ترکانو عظیم خلافت عثمانیه ټوټې ټوټې کړے ؤ او سره په

(c) ketabton.com: The Digital Library
Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل منځ کښې وېشلے ؤ. باله دا چې اوس دلته په هندوستان پېرنګے حاکم ؤ. نو هغه ګنې بوانځې د هندو نه خپل حقوق اخستي دي او ګنې بوانځې هندو غلام دے او بوانځې د هندو د بچې د خولې نمړۍ پېرنګي خپلو بچو له ورې کله نه د پېرنګي زړنده ټول خپل رعيت يو شان دل کوي؛ هندو، مسلمان پکښې نه بېلوي، نو د دې وجې نه د سياست طالب علمانو ته دا ډېره ناشونې ښکارېده چې د هندوستان په خاوره يوه داسې ډله راپورته شوه چې هغوي د مسلمانانو دښمن پېرنګے نه. بلکې هم هغه مظلوم هندو وګرځولو. څوک چې په خپله د پېرنګي په الاچې کښې د مسلمانانو سره سم رانښکے شي، بلکې يو داسې ماحول د پېدا کولو کوشش وشو چې د غه سرمراجې، نو اباديانې قوت خپل دوست وګڼي او تر دې د هغه خدمت ته ملا وتړې چې کله يو مسلمان فوځې ته حکم وشي نو هغه نور پرېږده. په خانه کعبه هم ډزې کولو ته غاړه ونه غړوله او ډېره د تعجب خبره خو دا وه چې د مسلم ليګ د دې نظرئې په برکت دا د هندو دښمنئ دومره اثر پېدا کړلو چې د پېرنګي دښمنان بيا د مسلم ليګ دښمنان شولو.

هغه کله يو خوا هغه حقيقي، مسلمانان غازيان، مجاهدين. هغه باعمله عالمان چې د ديوبند د دارالعلوم په برکت ئې د اسلام هغه اصلي او حقيقي روح د کافر پېرنګي برخلاف په ايماني جهاد کښې حصه اخسته او په دې بل خوا ئې هغه قام پرسته مسلمانان څوک چې په قامي جذبه او ملکي ښېګړې د پېرنګي نه د خپل ملک د ازادئ د پاره جنګېدل. د هغوي مخالفت څه چې هغوي ئې د ملک څه د اسلام نه هم خارج تسليم کړل. نو دغه زما په خيال د مسلم ليګ د فرقه وارانه سياست اولنئ غلط قدم ؤ چې هغه خپلو پېروکارانو او سياسي ملګرو ته د دښمن په ګوته کولو کښې غلطي وکړله يعني د مرض تشخيص غلط شو. لازمي خبره وه چې د دې ټول په ټوله فائده کافر پېرنګي ته رسېدله

د مسلم ليګ مشران د دې خپلې دوه قومي نظرئې په حق کښې دا خبره بار بار کوي چې د دې بنياد په حقيقت کښې سرسيداحمدخان اېښے ؤ چا چې د ديوبند د اسلامي دارالعلوم په مقابله کښې د عليګړه مسلم يونيورسټي بنياد اېښودے ؤ. ولې تاريخي لټون څه نورڅه وائي. د هغه چې کوم تقريرونه ماليدلي دي هغه خو ټول په ټوله د دوه قامي نظرئې خلاف دي مثال به واخلو: دا تقريرونه مخدوم زاده حسن په خپل کتاب A Nation is Bom کښې رانقل کړي دي. د دغه کتاب په (339) مخ کښې د سرسيداحمدخان د ګورداس پور يو تقرير رانقل شوے دے چې هغه په 27/1/1884 کښې کړے دے

In his speech at Gurdaspur on January 27, 1884 Sir Syed Ahmad khan said. "we (i.e. Hindus and Mohammadans) should try to become one heart and soul and act in unison."

ترجمه: سرسيداحمد 1884ز کال د جنورئ په 27 د ګورداس پور په تقرير کښې ووې: مونږ (هندوان او مسلمانان) بايد کوشش وکړو چې يو زړۀ او يو روح شو او په اتفاق سره عمل وکړو.

مخکښې د دې د پاره يو منطقي او تاريخي دليل بيانوي. وائي چې ټول زاړه تاريخي کتابونه او روايات چې تاسو لوستي وي. لا مو اورېدلي وي او نن هم دا خبره څرګنده ده چې د يو مملکت اوسېدونکي د يو قوم په نوم يادېږي. د افغانستان مختلفې قبيلې يو قوم دے. دا شان په ايران کښې مختلفې ډلې چې اوسي. دا په نوم ايرانئ يادېږي سره د دې چې هغوي کښې ډېر مذهبي او ذهني اختلافات دي خو بيا هم هغوي ټول ايرانيان شمېرلے شي. بيا يو قدم مخکښې وائي چې دا د هندو او مسلمان لفظ چې دے دا د مذهبي امتياز د پاره دے هسې خو اول هندوان او مسلمانان څه

Scanned by CamScanner

چې عیسایان چې دلته اوسي. هغه په حقیقت کښې یو قوم دے
یو بل تقریر سرسید احمد خان په لاهور کښې په 1884ز کښې کړے دے
چې هغې کښې ئې هم د قوم په مسئله کافي تفصیلي بحث کړے دے
اخېره کښې دې نتیجې ته رسېدلے دے چې "د دې وجوهاتو په بناء زۀ دا
دواړه نسلونه (races) چې دلته هندوستان کښې اوسي. په یو نوم یادوم:
یعني هندو" مطلب دا چې د هندوستان اوسېدونکي بس دي کۀ وشو؟ سر
سید خو ورپسې دومره لرې لاړ چې هغه د "محمډن" نوم ئې هم ورپسې
پرېښود او دا فتوې ئې جاري کړله چې هر هغه څوک چې د هندوستان په دې
خاوره اوسي هره عقیده چې ئې وي او د هر مذهب پېروکار چې وي. یو قام
دے او دا پرې لا د پاسه چې پکار دي چې کۀ په هره عقیده او هر مذهب چې
وي، خو د هندو په نوم دې بللې شي

هم دارنګې مسئله د سر محمد اقبال ده چې: "هندي هین هم وطن هین
هندوستان همارا" د دې ثابتولو د پاره د مذهب نه مرسته اخلي چې: "مذهب
نهین سکهاتا آپس بیر رکهنا" نو مذهب او مذهبي تعلیم خو بدلېدے نۀ
شي. کم از کم د مسلمان خو دا عقېده ده چې د نبي کریم (ص) نه پس بل چا
ته دا حق نۀ دے حاصل چې په مذهب کښې ترمیم وکړے شي. نو بیا دا
مذهبي عقیده څنګه د سیاسي نظرئې سره بدلېدے شي. سر محمد اقبال
خو هم لکه د سرسید احمد خان په شان په دې سلسله کښې کافي وړاندې
تللے دے: لکه چې د فارسي په یو شعر کښې وائي چې:

دانۀ سبحه به زنار کشیدن آموز
گر نگاه تو دوبین است نه دیدن آموز

د هندو او مسلمان د یو والي او اتحاد د پاره پېش کوي چې د مسلمان د
تسبیح دانې پکار دي چې د هندو د زنار په تار وپېیلې شي (زنار د هندوانو
مقدس تار دے چې د هغوي وجود سره پیوست د اوږې نه ترخ ته پروت

دے) یعني د مسلمانانو د ذکر الهي د پاره د تسبو دانې دې د هندو د زنار
په تار وپېیلې شي، دا ترون غواړي. دا مذهبي روا داري کۀ یو والے
غواړي، نو بیا فېصله اوروي؛ کۀ چرې ستا سترګې دا دواړه جدا جدا وینې
نو بیا خو ته په سترګو ړوند ښۀ ئې.

ډېر زیات په تفصیل د تللو ضرورت نشته. د مسلم لیګ د مختلفو وختونو
پاس کړي قراردادونه او د جناح صاحب خپل بې شمېره تقریرونه دا خبره
ثابتوي چې مسلم لیګ د دوو قومونو نظریه د خپل سیاست بنیاد ګرځولے
وو. نو اوس پکار دي چې په دې خبره غور وشي چې مسلم لیګ خو صرف
د مسلمان خېر غوښتو، د نورو هندوستانیانو سره ئې څۀ غرض نۀ ؤ؛ یعني
هغه څۀ ته چې قام پرسته یا نېشنلسټ وائي، د هغې دعوې ئې نۀ کوله. نو
کتل دا پکار دي چې دا نسخه تر کومه پورې د مسلمان د مرض علاج شوله
لکه څنګه چې ما مخکښې ذکر کړے دے. مسلم لیګ د مرض تشخیص
کړے ؤ چې د مسلمان دښمن پېرنګے نۀ بلکې هندو دے او اوس ئې ورله
علاج دا تجویز کړو چې د دوه قومي نظرئې په بنیاد دې هندوستان تقسیم
شي او پاکستان دې جوړ شي؛ نو په دې طریقه به د هندوستان د مسلمانانو
همه محرومي او تکلیفونه رفع شي.

دا هم یو تاریخي حقیقت دے چې د مسلم لیګ تحریک د هندوستان په
هغو صوبو کښې زیات قوي او مقبول ؤ کوم خاے چې مسلمانان په اقلیت
کښې وو او د دې ثبوت د 1937ز صوبائي انتخاباتو کښې په قطعي طور
ښودلے شوے دے چې د مسلمانانو په څلورو واړو اکثریتي صوبو کښې
یوه صوبه کښې هم د مسلم لیګ ډلې هېڅ څۀ نماینده حېثیت څۀ کوې چې
په دوو صوبو یعني سندهـ او سرحد کښې ئې د سره یو ممبر هم نۀ ؤ او د
پنجاب په 84 مسلمانانو ممبرانو کښې ئې صرف یو ممبر ؤ. په دې کښې هم
څۀ د شک ګنجائش نۀ شته چې د مسلمانانو په اکثریتي صوبو کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library
Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختیار د مسلمانانو ؤ. مشري د هغوي وه. د پنجاب سر سکندر حیات خان د بنګال مولوي فضل الحق. د سنده اله بخش سومرو او د صوبه سرحد مشر یاسر صاحب زاده عبدالقیوم او یا د ډاکترخان صاحب ؤ. نو په دغه صوبو کښې خو د مسلمانانو حقوقو د تحفظ سوال نهٔ پیدا کېدو د مسلمانانو د حقوقو د تحفظ مسئله خو د هغو صوبو وه چې کوم ځاے د غېر مسلمو اکثریت ؤ او دا هم حقیقت دے چې مسلم لیګ هم په دغو صوبو کښې هر دل عزیز ؤ او د مسلم لیګ د کل هند لیډرانو نمایندګي په پارلیمنټ او صوبو کښې هم دغو مشرانو کوله نو اوس باید چې جذباتي طور نه بلکې پهٔ سړه سینه پهٔ دې غور وشي چې د دغو غېر مسلمو اکثریتي صوبو د مسلمانانو د تکلیفونو او محرومیو علاج د مسلم لیګ د سیاست د کامیابۍ پهٔ نتیجه کښې وشو یا نه؟ دا ډېره ضروري نکته ده چې مسلم لیګ پهٔ خپل سیاست کښې کامیاب شوے دے تقسیم هند ئې کړے دے او پاکستان ئې حاصل کړے دے نو باید چې اوس د دې سیاست د کامیابۍ نه پس حساب وشي چې د مسلمانانو د کم شمېره صوبو د مسلمانانو د هغه مرض علاج پهٔ دې نسخه څومره کامیاب شوے دے؟

زهٔ دا خبره بار بار کوم چې کومو صوبو کښې د پاکستان د قیام مطالبه وشوله. نو پهٔ دغو صوبو کښې اختیار هسې هم د مسلمانانو ؤ. کهٔ د مسلمانانو د اخیتار خبره وه. نو دغه صوبې د پخوا نه د هغوي وې صرف نوم د پاکستان نهٔ ؤ. نو مطلب دا چې مرض پهٔ بمبۍ. مدراس. ډیلي. یوپي. بهار. سي پي او اړیسه کښې ؤ. د مسلم لیګ د دې دوو قومونو نظرئې او د پاکستان د قیام کامیابۍ د هغه مجبور او محروم مسلمان څهٔ ښېګړه وکړه. تکلیف د بمبۍ او لکهنو مسلمان ته ؤ او پاکستان مو پهٔ لاهور او پېښور کښې جوړ کړو. تکلیف د بهار او اړیسه مسلمان ته ؤ او پاکستان ئې پهٔ ډاکه کښې جوړ کړو.

نو دا حق یو اځې د هندوستان د هغو صوبو د مسلمانانو نهٔ دے چې هغوي د تقسیم پهٔ نتیجه کښې هم هلته پهٔ خپلو صوبو کښې مېشته پاتې شول، بلکې د پاکستان د مسلمانانو هم دا حق دے چې د مسلم لیګ مشرانو نه دا تپوس وکړي او ښهٔ پهٔ کلکه ئې وکړي چې زمونږ نه وروستو پاتې د هغه وخت پینځو کروړو مسلمانانو د خوشحالۍ. سوکالۍ او د ازادۍ د ښېګړونه پوره پهٔ پوره فایده اخستو د پاره ستا سو دا تجویز کړې نسخه څومره کامیابه او مجربه ثابته شوله

د دې نه هم د انکار کولو هېڅ ګنجائش نهٔ شته چې د پاکستان د قیام پهٔ دغه وخت کښې پهٔ ټول هندوستان کښې د فرقه وارانه فساداتو سور اور لګېدلے ؤ. هغه مقامي اوسېدونکي پهٔ خپل کور کښې د یو بل پهٔ غوښو اخته وو او بیا چې کله د یو خوا مهاجر بل خوا ته لوټلي. خپلي. وژلي او تالا شوي رسېدل او هغې دواړه اړخ ته پهٔ دغه اور لړګي نهٔ. ټبل اچول او ملک یو سره لمبه ؤ او یو داسې مذهبي جنون او د فرقه وارانه لېونتوب د پرغز فضا پهٔ ټول ملک سالمه خوره وه چې د هندوستان یو ګوټ هم ترې نه بچ نهٔ ؤ پاتې. د هندو، سکهـ او مسلمان تر منځه نفرت. کرکه او دښمني دې حد ته رسېدلې وه چې هغه اخلاقي اقدار خوپرېږده. انساني خویونه هم پهٔ ځاے پاتې نهٔ وو؛ ان تر دې چې د دې هر څهٔ سره سره ئې د یو بل زنانه ؤ ته لاس اچولو باندې هم صرفه نهٔ کوله نو چې یو خوا پهٔ ټول ملک کښې د هندو او مسلمان پهٔ نوم داسې د لېونتوب فضا وي او د دې تکلیف او مصیبت. تباهۍ او بربادۍ پهٔ وخت کښې دغه مظلوم او مجبور مسلمان هم هلته د هغه ساد خپلي هندو او سکهـ سره پهٔ شریکه ژوند تېرولو مجبور پاتې شي نو د دغه مسلمان د ذهني. روحاني. نفسیاتي او ایماني کېفیت اندازه څوک لګولے شي؟ او بیا پهٔ تېره تېره دا چې ټول هغه لیډران څوک چې د دغو پاتې مسلمانانو مشران وو او هغوي پهٔ شریکه کډه پاکستان ته یوړله

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دغه مسلمان ئې په دغه فضا کښې د اور لمبو کښې په وینو لړلي پرېښودو. هغه په سرکاري نوکرو کښې چې کوم مسلمانان که په سول کښې وو او که په فوځ کښې او د چا نه چې د خبر ښېګړې توقع د دغه مسلمان کېدے شوه هغوي هم پاکستان ته د تللو فېصله وکړله: نو دا چرته د کوم مسلم لیګي په ضمېر کښې راغله چې دغه په هندوستان کښې پاتې مسلمان چې مسلم لیګ ئې جوړ کړے ؤ هغه لۀ ئې چندې ورکړي وي. د هغۀ په ښوونه او مطالبه ئې مظاهرې کړې وې، جلوسونه ئې ایستي وو: د مسلم لیګ په هدایاتو ئې داسې سیاسي نعرې وهلې وې چې ګاونډي سره ئې پرې ځان دښمنۍ ته ودرولے ؤ. نو نن د دغو مسلمانانو دا منتخب کړي مشران ځۀ شول؟ او دا غریبانان ئې چا ته پرېښودل؟ دا داسې سوالونه دي چې پۀ ځواب ورکولو د مسلم لیګ مشران مجبور دي.

دغه حال خو د سیاسي، سرکاري نوکرو د مسلمانانو افسرانو ؤ. ولې د دې سره سره هغه واړۀ واړۀ سرمایه دار او تاجران او کارخانه دار هم پاکستان ته واوړېدل؛نو پۀ هندوستان کښې پاتې مسلمانانو د پاره اقتصادي لارې هم بندې شولې او که څۀ خاورې ایرې. کاروبار یو مسلمان تاجر. سرمایه دار دې خپل ناتوانه مسلمان ورور لۀ ورکولے شو نو د هغې ګنجائش هم ختم شو: خو لنډه اوږده دا چې پۀ هندوستان کښې پاتې مسلمان هم مذهبي طور، هم سیاسي طور او هم اقتصادي طور پۀ داسې حالت کښې وروستو. بې یار و مددګار پرېښودے شو چې د ملک ټوله فضا د هغۀ مخالفه وه. مذهبي جنون وطن پۀ سر اخستے ؤ. پۀ لکهونو خلق خو پاکستان ته واوړېدل ولې قابو پینځۀ کروړه مسلمان خو بیا هم مسلم لیګ پۀ سیاست د هندو پۀ غلامۍ کښې دې مشرانو پرېښودل چې بېخي د دښمن پۀ رحم خپل ژوند پۀ داسې حالاتو کښې تېر کړي چې د هغوي مشران ټول پۀ ټوله ترې نه یو پۀ یو راغلل.

زما پۀ خپل خیال پۀ دې ټولو کښې صرف یو د لکهنو نواب اسماعیل خان ؤ چې هغۀ د راتلو نه انکار وکړو وې چې زۀ خپل مسلمان ورور پۀ داسې حالاتو کښې پرېښودو ته پۀ هېڅ شان تیار نۀ یم زما مرګ او ژوند دې خپلو ورونو او دې خاورې سره تړلے دے. دې نورو خو خبر پۀ دې کښې وګڼلو چې سره د بال بچه ښۀ پۀ ارام او سکون ئې ځان پاکستان ته راورسولو او هغه خپله خاوره، خپل ورونه. خپل سیاسي ملګري او تابعداران ئې د سور اور لمبو ته وروستو پرېښودل [30]

پۀ وروستو پاتې مسلمانانو کښې هم زیات خلق د غېر مسلمو د بربریت نه پۀ کډه کولو مجبور شول او خپلې. لوټلې. تالاشوي. ذهني او جسماني طور زخمي اوږدې اوږدې قافلې ډېرې پۀ بې سر و سامانۍ کښې پاکستان ته راواوړېدل لازمي خبره ده چې د هندوستان ټولو مسلمانانو خو هجرت نۀ شو کولے. دا به مخکښې وکتل شي چې پۀ پاکستان کښې پۀ دې مظلوم او مجبور مهاجرو څۀ تېرېږي اوس خو مونږ صرف دا وینو چې دغه د هندوستان مسلمان پۀ دغه خپل کور کښې داسې سور اور ته نور نۀ شي تینګېدے او خپل نجات ئې صرف پۀ دې کښې دے چې هغه د خپل نیکه خاوره پرېږدي او د خپل سر او عزت بچ کولو پۀ خاطر پاکستان ته پناه یوسي چې دغه یو د سر سورے او اسره د دې غریب پاتې ده. دا خو معلومه ده چې غټان او رسېدونکي مهاجر خو به د غېر مسلمو پاتې جائیدادونه. بنګلې. ماڼۍ، کورونه. دوکانونه او کارخانې قبضه کړي؛ ولې د دې پۀ اور

[30] پۀ دغو مجبورو مقهورو مهاجرو چې دلته څۀ تېر شوي. د هغې اندازه د هغه وخت د اردو ادب نه اخستلې کېدې شي ـ لکه د سعادت حسن منټو افسانه 'کهول دو'. د قدرت الله شهاب 'یا خدا' افسانې مونږ ته ښائي چې دغه مهاجر مسلمانان چې پاکستان د پاره ئې هندوستان پرېښودے ؤ. دلته د خپلو مسلمانانو د لاسه هغوي باندې لا زیات ظلمونه ناکردې وشوې ولې پښتو ادب کښې پۀ فساداتو افسانه نۀ ده لیکلې شوې ـ دا ځکه چې دلته د خدائي خدمتګار تحریک رضاکارو د دغه دول لوے فساد مخنیوے پۀ کامیابۍ کړے ؤ

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي او په وينو لت پت غريب مهاجر به څهٔ حال شي؟

چې دې ټولې مسئلې ته سرے په غور وګوري. نو په دې کښې په هندوستان کښې پاتې مسلمانانو ته يو بنيادي مشکل د مسلم ليګ د سياست په نتيجه کښې دا پاتې شو چې يوې سياسي مسئلې له چتې مذهبي رنګ ورکړے شو او د مسلم ليګ په برکت دا جنګ د سياست د مېدان نه پس د مذهب په فرقه وارانه ډګر چالوکړے شو. ګنې نو کهٔ سياسي تحريک وي نو د تقسيم سره به مسئله ختمه شوې وه او سياست به کامياب شوے ؤ. کانګرس د هندوستان ازادي غوښته. د هغوي هم کاميابي وشوله. پېرنګے لاړ. غلامي ختمه شوله. مسلم ليګ پاکستان غوښتو، هم هغه حاصل شو: نو مسئله کهٔ په سياسي سطحه وي خو ختمه شوې وه، ولې مسلم ليګ دې سياسي مسئلې لهٔ مذهبي رنګ ورکړو نو په هندوستان کښې پاتې مسلمانانو ته ئې دا يو ډېر لوې عظيم غم ورروستو پرېښود چې فرقه پرست هندوان او مذهبي جنونيان په دې سوچ مجبور شول چې د مذهب په بنا خو هندوستان تقسيم شو: ولې خو لا هغه شان هم د هغه مذهب پېروکار د کروړونو په شمېر کښې موجود دي نو دا خو مسئله حل نهٔ شوله او هم دا وجه وه چې د مذهبي جنون او فرقه وارانه منافرت دا اور مړ نهٔ شو. بلکې هغه پاتې مسلمان بيا نور هم مجبور او محروم په دې شو چې اول صرف د غېر مسلمو اکثريت ته پاتې وو اوس د هغوي قهر و غضب، دښمنۍ او تربګنۍ نه پاتې شو: نو مطلب واضحه شو چې مسلم ليګ د هندوستان د اقليتي صوبو د نمائنده په حېث د هغوي د مرض په تشخيص کښې خطا وتل او چې د مرض تشخيص صحيح ونهٔ شي. نو علاج به ئې نور غلط وي. د مسلم ليګ د سياست په نتيجه کښې دغه مسلمان په ځاے د دې چې ښهٔ شي. لا ورپسې نور هم د مجبورۍ، محرومۍ او محکومۍ حده پورې په موذي مرض ښهٔ ککړ شو.

فرقه وارانه فسادات او کانګرس

په دې کښې شک نهٔ شته چې کهٔ يو خوا د مسلم ليګ د فرقه وارانه سياست په نتيجه کښې ټول ملک کښې اور لګيدلے ؤ. نو د دې مقابله کښې دا سې قوتونه هم په مسلمانانو کښې او هم په غېر مسلمو کښې لګيا وو چې د دې اور وژلو کوشش وکړي. د دې نه هم انکار نهٔ شي کېدے چې په دغه وخت کښې د ټول قام جذبات او احساسات دومره د لېونتوب حد پورې را پارولي شوي وو چې ځېلي بنيادم بيا د انسانيت د حلقې نه هم وتے ؤ او. ښېخي د ځناورتوب مقام ته رسېدلي وو نو چې په دغه وخت کښې به چا هم د هندو، سکھ او مسلمان په منځ کښې د رواداري او دوستۍ خبرې کولې نو نهٔ يوازې دا چې دا څهٔ بې موقع او بې ځايه معلومېږي. بلکې د حالاتو په موجودګۍ کښې څهٔ د بې وقوفۍ د حده پورې چشم پوشۍ پورې تړلے کېدے

په مسلمانانو کښې منظم حرکت په دې کښې خدائي خدمتګارو وکړو. کله چې د مسلم ليګ د طرف نه په صوبه کښې د خدائي خدمتګارو د وزارت ماتولو په خلاف مهم ډېر تېز شو او مېجر خورشيد انور په ذريعه د سرحد په سياست کښې تخريب کاري په اول ځل معرفي شوله او چې کله دلته د فساداتو رده کېښودې شوله نو دا خبره ځرګنده شوله چې يو خوا خو په دې حالاتو کښې د قام دښمنه بدمعاشانو د پاره لاره ازاده شوله چې هغوي لوټمار شروع کړي او د فرقه وارانه قتلونو په ذريعه مکانونه. بنګلې. دوکانونه. تجارتي کوټې او کارخانې قبضه کړي نو دې خوا دا هم وليدل شو چې سرکاري افسران هم خپلې ذمه وارۍ په صحيح طريقه سر ته نهٔ رسوي او د غېر مسلمو حفاظت برابر نهٔ کېږي نو صوبائي وزارت خواست

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو چې د پېښور ښار د غېر مسلمو د سر و مال او عزت د حفاظت د پاره دې خدائي خدمتګار رضا کار راشي چنانچه مونږ شپږ زره باوردي خدائي خدمتګار په پېښور کښې په دې ډیوټۍ حاضر شو چې مونږ دلته فرقه وارانه فسادا منع کړو. اګر چې د مسلم لیګ رضا کارانو او نورو لنډروکوچرو به ځاے په ځاے ولاړو خدائي خدمتګارانو ته پېغورونه ورکول چې د هندوانو د بچ کولو د پاره راغلي یئ، یا به ئې ورته د بهار د فساداتو قیصې کولې. لا د سکهانو د لاسه د مسلمانانو د تباهۍ یادګېرنې؛ ولې د دې خبرې نه انکار نهٔ شي کېدے چې سره د دې ټول اشتعال خدائي خدمتګار په دې کښې کامیاب شول چې د غېر مسلمو د سر، مال او عزت تحفظ وکړي ولې د انګریزانو دا پالیسي وه چې دنیا لهٔ دا تاثر ورکړي چې د هندو او مسلمان دا بېلتون دومره مونډېز او بنیادي دے چې د شریک کور هډو د سره سوال نهٔ پېدا کېږي نو د پېرنګي دا کوشش ؤ چې دا غېر مسلم اوس د دې صوبې نه وباسي. د مسلم لیګ خبر هم په دې کښې ؤ، د لوټمار او جائیدادونو قبضه کولونه علاوه دا یوه مسئله هم وه چې دلته په صوبائي اسمبلۍ کښې هندوان او سکهان ممبران وو نو د هغوي په وېستو کښې هم پېرنګي او هم مسلم لیګ دواړه غرضیان وو نو په دې طریقه ئې دغه ټول غېر مسلم د پېښور په بالاحصار قلعه کښې راغونډه کړل او هندوستان ته ئې واړول.

اخوا هندوستان کښې هم د کانګرس مشرانو عموماً او ګاندهي جي خصوصاً د دې فرقه وارانه فساداتو د اور په وژلوپسې ملا وتړله. ګاندهي جي خو په دې مسئله کښې دومره لرې لاړ چې هغه. هغه خپل ژوند هم په داو ولګولو او د کلکتې د مسلمانانو په خلاف د فساد بندولو په خاطر ئې د مرګ روژه ونیوله او د دغې ذاتي قربانۍ په ذریعه ئې داسې فضا پېدا کړله چې عام اولس د هندوانو. مسلمانانو او سکهانو خو پرېږده چې

سرکاري پولیس هم دومره متاثره شول چې هغوي به هم ژړل او هله پسته ګاندهي جي روژه ما ته کړله چې کله د کلکتې په مېدان کښې په زرګونو مسلمانان، هندوان او سکهان ئې یو بل ته ورترغاړه ویستل ولې د لا اور داسې حد ته رسېدلے ؤ چې یو ځاے به چا مړ کړو نو بل ځاے به ئې سر ووهه، نو ګاندهي جي او د هغهٔ ملګري داسې لولپه ګرځېدل چې په هر شان چې وي د دې اور د مړ کولو کوشش وکړي کهٔ کلکته وه او کهٔ ډیلي. کهٔ مشرقي بنګال ؤ، او کهٔ بهار ولې دا مسلم لیګیان هم عجب مخلوق دے یا خو هغه حسین شهید سهروردي صاحب ؤ چې د بنګال د وزیراعلي په حېثیت کښې ئې د مسلم لیګ د اعلان مطابق د 'راست اقدام' د ورځې د نمانځلو په سلسله کښې د مسلمانانو د جلوس قیادت په خپله کولو او هم دا هغه مقام دے چې د کوم ځاے نه د دې فرقه وارانه مسافرت دا تیلے بل شوے دے او بیا دا هم خلقو ولیدل چې هم حسین شهید سهروردي بیا د ګاندهي جي د دغه فرقه وارانه فساداتو د رفع کولو د پاره لګیا ؤ [31]

---

31 دې لړ کښې مسلم لیګ د هغه اوښتي (منحرف) خدائي خدمتګارو څخه ګته پورته کړه کومو چې د خان بهادرانو په اشاره کانګرس سره د اتحاد په بهانه تحریک پرېښودے ؤ لکه مولانا شاد محمد او بخت جمال د صوابۍ. مولانا شاکرالله او مولانا خادم محمد اکبر د نوښار او دغسې خېنې نور قام پلورلي مشران - دوي نه یواځې دا چې د احمد اباد ګجرات او د هندوستان نورو پښتانهٔ هندوانو سره جنګ جګړې د پاره ولمسول بلکې د تحریک خلاف ئې هم هر ځاے زهر خوارهٔ کړل د هندوستان پښتنو د دوي د دورې نه وړاندې ورځپانو کښې اشتهارونه ورکړي وو چې زمونږ د هند مسلم فساداتو سره هېڅ تړون نشته - د دې څواب کښې د هغه ځایونو هندوانو هم داسې اشتهارات خپارهٔ کړل چې زمونږ هم پښتنو سره څهٔ مسئله نشته خو د دې شرارتیانو د لاسه خېنې پښتانهٔ هم هندو مسلم فسادات کښې ککړ شول او وژنې وشوې

ایس کے محمدار خپل کتاب 'جناح اور ګاندهي' کښې لیکلي دي چې فسادات د مسلم لیګ د 'راست اقدام' پایله وه د بنګال وزیر اعلي او قانون وزیر حسین شهید سهروردي په شپاړسم اګست د کلکتې ښار څلور ویشت پولیس سټېشنونو کښې دوه ویشت مسلمانانو افسرانو او دوه اېنګلو انډین افسرانو ته حواله کړل او بیا ئې پوره صوبه کښې د چهټۍ اعلان وکړو مسلمانانو کونکونه، شلونه، ځتکونه، خنجرونه او ټوپکې ټوپنچې ووېشلې مسلم لیګي لنډغرو ته ئې ګاډۍ ورکړلې او

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوه قومي نظریې نه د مسلم لیګ انکار

خو مونږ لیدلي دي چې کله مسلم لیګ د کېبینټ مشن منصوبه منظوره کړله او د هندوستان وفاق ئې تسلیم کړلو او د دریو ګروپونو یو مشترک مرکزي حکومت ئې ومنلو نو په دغه شان مسلم لیګ خپله د پاکستان مطالبه پرېښودله او چونکې د پاکستان د قیام د مطالبې بنیاد صرف او صرف په دوه قومي نظریه ؤ. نو د دې لازمي او منطقي نتیجه دا شوله چې مسلم لیګ د پاکستان د مطالبې پرېښودو سره سره د دوه قومي نظرئې نه هم لاس ووینځلو. په کوم ځېز چې زۀ پوهه شوے نۀ یم هغه دا چې د مسلم لیګ مشرانو د دې خپل سیاست د پاره د مذهب مېدان خوښ کړے ؤ او هرې خبرې او پالیسۍ لۀ به ئې د اسلام نکته نګاه نه یو جواز لټولو نو مشکله دا وه چې مذهب کښې خو څۀ کمے زیاتے او ترمیم تنسیخ ځوک نۀ شي کولے. یا کم از کم مسلمانان خو عقیدتاً نبي کریم (ص) اخېري نبي ګڼي او دا ئې عقیده ده چې هغه یوه مکمله ضابطه حیات پرېښې ده چې په هغې کښې تغییر او تبدل. کمے او زیاتے نۀ شي کېدلې. نو مونږ ته په دې خبره پوهیدو کښې لږ تکلیف ؤ چې اول د مسلم لیګ پالیسي د دوه قومي نظرئې یعني د پاکستان نظریه وه او نعره ئې دا وه چې: پاکستان کا مطلب کیا؟ لااله الاالله؛[32] ولې هم دغو د مسلم لیګ مشرانو دا فېصله وکړه چې

سوونو کېلن پټرول سېوائي کوپنونه هم ورله ورکړے شول ښکاره ده چې دې نه پس لګېدونکي اور کښې په زرګونو خلق ووژل شول او د دې فساد منطقي نتیجه بیا د وېش په وخت د لکهونو انسانانو تاریخي چړاو ؤ

[32] د وېش نه وړاندې دا نعره چې د اصغر سوداني نومې یو لوکل شاعر وه، داسې وه چې 'پاکستان کا مقصد کیا؟ لا اله الا الله' ـ د وېش نه پس خو بیا منظر بدل شو ځکه چې پاکستان جوړ شو نو دا نعره داسې بدله کړې شوه چې 'پاکستان کا مطلب کیا؟ لا اله الا الله' ـ یعني پاکستان چونکې خپله

دغه کلمه په ځاے پرېږدي او د پاکستان او مطالبې نه دست برداره شي نو که په هغوي دا اعتراض وشي چې دوي خو د پاکستان او لااله یونړون پېش کړے ؤ، نو ایا د هغې به دا مطلب نۀ وي چې ګنې د دغې کلې نه هم ویزاره کېښاستل مذهب خو د دې خبرې چرې هم اجازه نۀ ورکوي چې نن دې د کلې په بنیاد یو مذهبي تحریک وچلېږي او سبا لۀ لۀ هم دغه مذهبي تحریک پرېښودے شي نو په دا شان خو به دا ټول عمل د دغې کلمې نه هم په انکار تمامېږي

دا یو بنیادي مشکل دے چې هرې هغې ډلې. تنظیم او پارټۍ ته به یقیناً پېښېږي چې د خپلو سیاسي پالیسیو د وړاندې بوتلو د پاره د مذهب نه کار اخلي. بل هغه تنظیمونه دي چې هغوي خالص د مذهب په نامه دیني تحریکونه چلوي لکه زمونږ د هندوستان هغه باعمله عالمان د چا چې د دیوبند د دارالعلوم سره تعلق ؤ او هغوي د کافر او سامراج انګرېز بر خلاف خپل تحریک یو دیني فریضه او جهاد ګڼلو او ټول عمل ئې د دین دائرې دننه ساتلو. دا نورې ډلې او په خصوصیت سره مسلم لیګ چې خپل ټول سیاست ئې د مذهب د څادر لاندې چلولو. هغوي ته به لازماً داسې مشکلات مخې ته راتلل. ولې چې د مذهب لار خو واضحه او نېغه ده هغه کښې خو اخوا دې خوا تلل لا وړاندې کېدل وروستو کېدل نه شته او سیاست کښې خو دغه کار لازمي پېښېږي نو چې ځوک سیاست او مذهب یوځاے کوي. نو د هغې لازمي نتیجه به هم دغه وي. لکه څنګه چې مسلم لیګ ته پېښه شوله: چې یو مقام داسې راورسېدو چې د خپلې

د لا اله الا الله مترادف دے ځکه چون چران ځاے ختم شو. سېوائي خبرې مۀ کوئ ځکه د قرارداد مقاصد (پاکستان کا مقصد، نه پس چې مولانا شبیر احمد عثماني لیاقت علي خان نه د دې د عملي کولو غوښتنه وکړه نو هغۀ ورته ووې چې مولانا تنګول مۀ کوه. اوس پاکستان جوړ دے: مونږ پوهه شه زمونږ کار پوهه شه: تذکور کښېنه. اوس ارام کوه

Scanned by CamScanner

سیاسي پالیسی د بدلولو په نتیجه کښې هغوي د پاکستان د مطالبې نه لاس په شا شول او چونکې پاکستان هغوي د مسلمانانو د بنیادي مذهبي عقیدې سره تړلي وو نو دا اعتراض په هغوي په جایزه کېدو چې دوي خپله سیاسي نه بلکې مذهبي عقیده پرېښودله

که د مسلم لیګ سیاست ته وکتل شي نو د مسلم لیګ مشرانو هر چاته د هغوي د خواهش مطابق خبره کوله جناح صاحب چې به کله سرحد ته راغے نو هغه د نورو نه علاوه دلته کافي مذهبي مشرانو او پېرانو سره هم لیده کاته کړي وو. د مانکي شریف پېر صاحب امین الحسنات له ئې لیکلي ورکړي وو چې پاکستان به یو اسلامي مملکت وي او پکښې به قانون شریعت محمدي وي؛ ولې د دې په مقابله کښې سکندر میرزا په خپل سوانح حیات کښې لیکي چې کله مونږ فېصله وکړه چې د دهلي نه کراچۍ ته خو نو ما یوه ورځ د قائداعظم نه تپوس وکړو چې جناب مونږ خو ټول پاکستان ته روان یو. مګر تپوس دا کوو چې هلته به څهٔ قسمه حکومت تاسو جوړوئ؟ ایا ستاسو اراده دا وه چې داسې حکومت به وي چې د هغې دارومدار به په اسلام وي؟ قائداعظم وې چې نهٔ بکواس ده No, nonsense زهٔ به یو عصري حکومت جوړوم.

Before we all left Delhi, I said to the Q.Azam one day, "Sir we are all agreed to go to Pakistan. But what kind of Govt. are you going to have? Are you going to have a type of Govt. with accent on Islam?" "No. nonsense" he replied, "I am going to have a modern Govt."

ترجمه: مخکښې له دې چې مونږ ډیلي نه روان شو یوه ورځ ما قائداعظم ته ووې "جناب عالي مونږ د ټولو فېصله وه چې پاکستان ته به ځو لیکن څهٔ قسمه حکومت به تهٔ هلته جوړوې؟ ایا تهٔ به داسې حکومت جوړکړې چې زور ئې په

اسلام وي؟ هغه خواب کښې ووې چې "نه بکواس ده زهٔ به یو جدید حکومت جوړوم"[33]

حقیقت کښې مسلم لیګ د پاکستان نه د ملا صاحب د جنت تصور جوړ کړے وُ چې څهٔ ستاسو خواهش وي هغه به حاضر وي؛ د پیو او شاتو ولې به وي، د حورو او غلمانو خو به هډو څهٔ حساب نهٔ وي؛ څهٔ ته چې دې زړهٔ کېږي هغه به موجود وي، که انګور غواړې، که انار، که سېب غواړې او که بادام، نهٔ به ونه کرل غواړي نهٔ به د ګوډچارۍ ضرورت وي او نهٔ به کولبه

"پاکستان ساخته مؤرخین دانشوران په دې بابله دوه ډلې دي ـ یوه ډله جناح صاحب سیکولر لبرل رامنل غواړي بله ډله دانا درباري ډله دا وائي چې نه هغه یو اسلامي فلاحي سړے وُ خو وخت نه مخکښې مړ شو نو اسلامي تجرباتي مملکت ئې جوړ نه کړو دا ډله هغه یو لوے زړیګ او رسول ولي مني د دې اندازه د عارف محمود اپل نو موړي لیکوال لیکي "باني پاکستان کی حضور پاک (صلی الله علیه وسلم) سے والهانه محبت" نه کېږي؛ هغه لیکي چې کله جناح صاحب لندن کښې وُ. یوه شپه ورته نبي پاک صلي الله علیه وسلم راغلو. کټ ئې وړله وخوځولو چې د ے باخندو تو سې پاک صلي الله علیه وسلم ورته ووې. زهٔ ستا پیغمبر یم او تا ته وایم چې بېرته هندوستان ته لاړ شه او تحریک ازادي شروع کړه. زهٔ درسره یم نو دې نه پس هغه بېرته راغلو جناح صاحب هم په دې پوهه وُ او لکه د پیرانو به ئې مذهب نه ګټه اخسته خکه 1948 ز کراچي بار ایسوسي ایشن نه وېـ کښې ئې ونیل چې ما خکه لنکز ان کښې داخله اخسته چې هلته د نبي پاک صلي الله علیه وسلم نامه د دنیا لویو قانون دانانو سره لیک وه دا بیخي دروغ دي. هلته د نبي پاک صلي الله علیه وسلم نامه نشته البته عیسي موسي علیهم السلام سره ئې تصویر جوړ د ے خو د تصویر دا خبره کول مذهبي حوالې سره سمه نهٔ ښکارېده نو تصویر نه ئې نامه جوړه کړه چې خلق به ونه ګیي دا ډېره ساده خبره ده چې جناح صاحب اصلیت کښې لبرل وُ که مذهبي؟ که مونږ د هغهٔ د ژوند شپې ورځې وګورو نو د هغهٔ لائف سټائل مذهبي یا مولیانه نهٔ د ے بلکې الټرا لبرل د ے ـ سګار نوشي. سګ پروري، هیم برګر خوړل، کاکټیل پارټي، سنوکر بلیئر ډکول. خان ته مسټر جناح وئیلو د یاره حکومتي چارواکو ته افیشلي چیټي کول هغه لبرل ثابتوي

پروفیسر کے بي سعید خیل کتاب "پاکستان دي فارمېټیو فېز" کښې صفا لیکلي چې "Jinnah had a tast for pork and wine."

د هاغه وخت نه واخله. په دریم خل نوي شان پاکستان پورې اکثر د یو مقدس خوب دروغژنه قیصه شورولې کېږي چې د طلاق در طلاق او نکاح در نکاح اقدامانو نه پکښې هم خنډه نهٔ کېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول وي د جناح صاحب خو د مانکي پیرصاحب سره د شریعت محمدي ښېنګه وعده وه نو دا هم مونږ لیدلي دي چې کله مسلم لیګ په عبوري حکومت کښې د شاملیدو اجازه ورکړے شوه. نو د مسلم لیګ په وزیرانو کښې یو جوګندرناتهه منډل ؤ چې هم هندو ؤ او هم هریجن. نو دا هم د حېرانتیا خبره وه چې یو ښیخي مذهبي تنظیم. چې صرف د مسلمانانو د حقوقو د تحفظ ذمه واري ئې په خپل سر اخستې ده. څنګه د مسلمانانو د دغه تحفظ د پاره یو هندو وزیر مقرروي چې هغه د مسلم لیګ په وېنا یو جدا قوم دے او هم د جناح صاحب د خپل تقریر له مخې دا دواړه مختلف او متضاد نظریاتي قومونه په یو مملکت کښې نه شي یو ځاے کېدے

اوس به لږ مخکښې لاړ شو چې کله مسلم لیګ په خپله مطالبه کښې کامیاب شو او دوه قومي نظرئې په بنیاد ئې هندوستان تقسیم کړو او د پاکستان مطالبه منظوره شوله نو د پاکستان د باقاعده قیام نه درې ورځې مخکښې یعني د (1947) کال د اګست په یوولسم جناح صاحب د پاکستان ائین سازي اسمبلۍ ته په خپل مفصل تقریر کښې د مسلم لیګ د حکومتي پالیسی ډېر په وضاحت سره اعلان کړے دے. چونکې مسئله ډېره مونډیزه اوبنیادي ده. نو زهٔ به ئې لږ په تفصیل سره رانقل کړم لکه چې فرمائي:

If you change your past and work together in a spirit that everyone of you no matter what community he belongs to, no matter what relations he had with you in the past, no matter what is his colour, caste or creed, is first, second and last a citizen of this state, with equal rights, privileges and obligations, there will be no end to the progress you will make.
I cannot emphasise it too much, we should begin to work in that spirit and in course of time all these angularities of the minority and minority

communities – the Hindu community and the Muslim community. Because even as regards Muslim you have Pathans, Punjabis, Shias, Sunnies and so on, and among Hindus you have Brahmins, Madrasis and so no, will vanish.
You are free to go to your temples. Mosques or any other place of worship. You may belong to any religion of caste of creed. That has nothing to do with the business of the state ……
We are starting with the fundamental principle that we are all citizens and equal citizens of one state …..
Now I think we should keep that in front of us as our ideal and you will find that in course of time Hindus would cease to be Hindus and Muslims would cease to be Muslims not in the religious sense, because that is the personal faith of each individual but in the political sense as citizens of the state.

(G. Allana, Historic Documents, pp.545.46)

ترجمه: کهٔ چرې تاسو خپله ماضي بدله کړئ او په شریکه دا کار وکړو چې د دې بالکل پرواه ونهٔ لرو چې تاسو د کوم مذهب فرقې سره تعلق لرئ او د دې نه وړاندې ستاسو د یو بل سره څهٔ قسمه تعلقات لرل؛ یا چې ستاسو رنګ. ذات. نسل او عقیده څهٔ ده. بلکې ټول په شریکه ځان د دې مملکت اوسېدونکي وګڼي او داسې اوسېدونکي چې ستاسو همه حقوق او ذمه واري برابر وي، نو ستاسو د ترقۍ او پرمختګ لارې ازادې دي

زهٔ دا خبره په تاسو په ټینګه واضحه کول غواړم چې کهٔ مونږ په دې جذبه کار وکړو نو ډېر زر به دا د اقلیتي فرقې او اکثریتي فرقې دا تمیز د منځه ورک شي. دا د هندو فرقې او

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمان فرقې به تر منځه لرې شي ولې چې داسې خو مونږ ګورو چې پهٔ مسلمانانو کښې هم پښتانهٔ دي، پنجابيان دي، شيعه ګان دي او سينان دي او پهٔ هندوانو کښې هم برهمن، وشنو (شودر)، کهتري، بنګاليان او مدراسيان دي نو ورو ورو به دا ټول د منځه لاړ شي.

تاسو د خپلې مذهبي عقيدې پهٔ سلسله کښې ازاد يئ. کهٔ څوک دهرمسال ته ځي او کهٔ جومات ته اوکه بل د عبادت ځاے ته، ستاسو کهٔ هرڅهٔ مذهبي عقيده وي ستا سو د مذهب، نسل او عقيدې د مملکت د کارګزارۍ سره هېڅ تعلق نشته ....

مونږ بايد چې ځان پهٔ دې اصولو پوهه کړو چې مونږ ټول د يو مملکت اوسېدونکي او د مساوي حېثيت مالکان يو ....

پکار دي چې مونږ دا اصول د يوې نظرئې پهٔ شان پهٔ خپل مخ کښې وساتو؛ نو زر به څرګنده شي چې هندوان به هندوان پاتې نهٔ شي او مسلمانان به مسلمانان پاتې نهٔ شي يعني پهٔ مذهبي شکل کښې نه ولې چې مذهب خو د هر يو فرد د خپلې ذاتي عقيدې مسئله ده؛ بلکې پهٔ سياسي حېثيت کښې چې هر يو اوسېدونکے د دې مملکت به د مساوي حقوقو مالک وي.

دې خبرې ته لږ غور پکار دے چې دا اعلان قائداعظم څهٔ چرته پهٔ پرېس کانفرنس کښې لا پهٔ جلسه لا استقباليه کښې نهٔ دے کړے بلکې دا اعلان هغوي د پاکستان د ائين سازې اسمبلۍ د ممبرانو د وړاندې کړے دے چې د هغوي دا ذمه واري وه چې د مملکت خداداد پاکستان د پاره ائين جوړ کړي، د دغه ملک د اوسېدونکو د بنيادي، انساني حقوقو تعين وکړي، بله

دا چې دې ته هم لږ فکر پکار دے چې دغه وخت د جناح صاحب حېثيت څهٔ وُ؟ هغه بابائے قوم وُ. دغه وخت هغه د ټول هندوستان د مسلمانانو د طرف نه د مسلم ليګ د تنظيم باقاعده صدر وُ. دريم دا چې هغه هم د دې پاکستان ګورنر جنرل وُ او څلورم دا چې هغه هم د دې ائين سازې اسمبلۍ منتخب صدر وُ، چرته د ذمه وارۍ څهٔ ځانګه نه وه پاتې چې د هغې مشري جناح صاحب نهٔ کوله. بله خبره دا هم ذهن کښې ساتل پکار دي چې دا تقرير جناح صاحب ليکلے راوړے وُ او لوستلے ئې وُ. د جناح صاحب غوندې تجربه کار بيرسټر زوړ او تجربه کار پارليماني غړے به شايد چې پهٔ اول ځل پهٔ پارليمنټ کښې چرته ليکلے تقرير لوستے وي، دا ځکه چې دا يو ډېر اهم او د هغوي د جانبه يو تاريخي اعلان وُ.

اوس به لږ د دې تقرير پهٔ مختلفو اړخونو بحث وکړو؛ د ټولو نه اوله خبره چې پکار ده چې پهٔ هغې غور وشي، هغه دا ده چې جناح صاحب د هندو او مسلمان د پاره د دوو قومونو پهٔ ځاے د فرقې لفظ استعمال کړے دے اکثريتي فرقه او اقليتي فرقه خو دغلته هم نهٔ دے وورېدلے بلکې د وضاحت د پاره وائي چې هندو فرقه او مسلمانه فرقه، دا ما ته د دې تقرير او اعلان يوه بنيادي نکته ښکاري. دا نور تقرير بيا د دغې تفصيل او وضاحت دے.

د دې سره سره يوه بله خبره هم قابل غور ده چې کله د مسلمان تعريف کوي نو هغې کښې د شيعه او سني سره سره د پښتون او پنجابي خبره هم کوي. دا شان د هندو پهٔ وضاحت کښې يو خوا د برهمن، شودر او کهتري سره بنګالي او مدراسي هم يادوي نو هغه د مذهبي عقيدې سره سره د اوسېدو د علاقې يعني د استوګنې د جغرافيائي مقاماتو ذکر هم کوي او پهٔ دا شان د هغې خپل زوړ بنيادي دليل ترديد کوي چې د يوې خاصې مذهبي فرقې د پاره خاصه علاقه پکار ده، د نسل تميز الوزوي د ذات پات تميز الوزوي

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د خپل ټول اعلان روح په اخېره کښې دا بیانوي چې دا اصول د یوې نظرئې په شان یاد ساتئ چې هندوان به هندوان پاتې نۀ شي او مسلمانان به مسلمانان: په مذهبي شکل کښې نۀ. بلکې په سیاسي حېثیت کښې. دغه هغه بنیادي فرق ؤ چې د خدائي خدمتګارو او کانګرس په نظریه کښې او مسلم لیګ په نظریه کښې ئې وجود لرلو. مونږ هم دا وې چې مذهبي حېثیت او ذاتي عقیده د هر چا خپله انفرادي مسئله ده او د هندوستان د ټولو اوسېدونکو سیاسي حېثیت مساوي او په یو شان دے. او نن چې پاکستان جوړ شو او مسلم لیګ په هغه خپله نظریه جوړه کړه چې هندو او مسلمان دوه جدا جدا قومونه دي نو نن هم هغه جناح صاحب د پاکستان په ائین سازه اسمبلۍ کښې د ممبرانو په مخکښې په ډېره ذمه وارۍ دا اعلان کوي چې هندو او مسلمان دوه جدا قومونه نۀ بلکې دوې فرقې دي او د ریاست، مملکت د ورانډې د هغوي تر منځه هېڅ څۀ فرق او تمېز لا بېلتون نۀ شته.

سوال دا پېدا کېږي چې کۀ د جناح صاحب دا اصول او دا نظریه وه. نو بیا د دې دومره خون خرابۍ او فساد ضرورت څۀ ؤ؟ دا دومره بې ګناه وینه د کوم مقصد د پاره توي شوله؟ دا په لکهونو کورنۍ تباه او بربادې شوې او د فرقه وارانه نفرت،لېونتوب دا پرغز په څۀ غرض ؤ؟ داسې د دښمنۍ او نفرت بنیاد کېښودے شو؛ دومره مخلوقات په دغه اور وسوځېدل. دومره په کرکه او بېلتون کښې مختلفې فرقې راولړلې شوې. چې اثر به ئې په عمرونو لاړ نۀ شي. په تقریرونو چرته دغه زخمونه راډ کېږي.

دا صرف یوه خبره ثابتوي چې هغه د ماونټ بېټن خبره چې مسلم لیګ په ملک کښې دومره د جذباتي پرغز فضا را پېدا کړې وه چې نۀ یواځې دا چې هغوي په خپله په دې خپله مطالبه د تقسیم او د منصوبې د پاکستان په یو اړخ هم غور نه ؤ کړے. بلکې بل چا به ئې دغه اړخ ته مخه راګرځوله خو

هغوي ته ئې هم غوږ نۀ کېښودو، ولې اوس چې کله پاکستان جوړ شو او حکومت ئې مسلم لیګ ته په حواله شو نو هغوي مجبور شول چې د قوم او قومیت، ملک او مملکت په تصور فکر وکړي او چې سوچ ئې وکړو، نو د خپل سیاست هغه تضادات ورته څرګند شول چې کۀ د ریاست بنیاد په مذهبي عقیده کېښودے شي، نو بیا خو یو خوا د دنیا دا مختلف اسلامي ملکونه هېڅ قسمه جواز نۀ لري چې خپل جدا وجود ولري: او بله دا چې بیا خو د هر یو اسلامي ملک غېر مسلمه ابادي مجبوره ده چې چرته غېر مسلمه ریاستونوته هجرت وکړي؛ نو بیا جناح صاحب مجبور دے چې په سنجیدګۍ سره په دې مسئله غور وکړي او څۀ معقوله لار ورله راوباسي. نو دغه هغه لار وه چې اوس جناح صاحب دې نتیجې ته ورسېدو چې په پاکستان کښې هم غېر مسلم شته او په خصوصیت سره په مشرقي حصه کښې خو کافي دي نو اوس چې ملک د پاکستان په نوم جوړ شو، نو د دې ملک اوسېدونکي به ټول پاکستانیان وي او د یو قوم په حېثیت به ځان ته پاکستانیان وائي،کۀ نۀ پاکستانیان به صرف مسلمانان وو او دا غېر مسلم به جدا قوم وي؛ نو ایله د خپلې سیاسي مفکورې په نیمګړتیا خبر شولو. اسانه مطلب دا شو چې د مسلم لیګ د تېرې سیاسي نظرئې په بنیاد خو هندو او مسلمان دوه قومونه وو او د هندوستان په خاوره دې دوو قامونو یو ځاے ژوند نۀ شو تېرولے ولې هم دغه دواړه چې کله په داسې خاوره اباد شول چې نوم ئې پاکستان دے؛ نو بیا دغه دواړه قومونه اوس قومونه نۀ دي بلکې قوم اوس یو پاکستاني قوم دے او د عقیدې او مذهب په تمیز دوي ته فرقې وئیلے شي او تماشه دا ده چې دا د پاکستان دا علاقه هغه د هندوستان خاوره ده. خو صرف د خاورې نوم د هندوستان په ځاے پاکستان شو؛ نو د دې نه د هندو او مسلمان تر منځه هغه همه تضادات او جدایي ختمې شولې چې دوي ئې د عقیدې په بنا د یو بل نه بېخي جدا کړي وو او

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

پۀ یو ملک کښې سره د ګزران هېڅ قسمه ګنجائش نۀ ؤ.

د دې نظرئې د بحث پۀ سلسله یوه بله غلط فهمي لرې کول هم ضروري ده. دلته چغې سورې د نظریه پاکستان داسې وهلے شي او مسلم لیګ دا تاثر ورکوي چې ګنې د ملک هم څۀ خپله نظریه وي. نظریه د افرادو، تنظیمونو. جماعتونو او ډلو سره تعلق لري او د دغو افرادو، ډلو، جماعتونو او تنظیمونو دغه سیاسي سوچ او نظریه تر هغه وخته پورې د هغه ملک لا ریاست نظریه وي چې کله پورې دغه پارټي پۀ دغه ریاست حکمراني کوي: مثال به واخلو د روس خاورې او ملک خپله څۀ نظریه نه لرله. هلته اول د زار روس پاچائي وه ولې کله چې زار روس د انقلاب پۀ ذریعه لرې کړے شو او اقتدار د یوې داسې پارټۍ لاس ته راغے چې هغې اشتراکي او سوشلسټ نظریه لرله، نو هغوي دغه خپل اشتراکي نظام هلته رائج کړلو.

هم دا شان مثال به دلته د هندوستان واخلو دلته دا پۀ کروړونو خلق د پېرنګي غلامان وو. دغه نظام ختم شو پېرنګے لاړ، هندوستان تقسیم شو. پاکستان جوړشو، نو د پاکستان خپله څۀ نظریه نۀ ده بلکې د پاکستان. نظریه د مسلم لیګ ډلې نظریه ده او دا نظریه به تر هغې د پاکستان وي چې تر څو د مسلم لیګ ډلې حکومت وي؛ څو چې کله یوه بله نظریاتي ډله بر سراقتدار راشي او مسلم لیګ د اقتدار نه لرې شي. نو هغې سره به مسلم لیګ ځان سره خپله نظریه هم یوسي او بیا به د پاکستان نظریه د دغو نویو حاکمانو نظریه وي.

دلته خو برګه تماشه دا ده چې جناح صاحب خو بلې ډلې ته هم صبر ونۀ کړو او د 1947 کال د اګست پۀ 11 مسلم لیګ هغه خپله دوه قومي نظریه پۀ خپله مسترده کړله او هم هغه غېر فرقۀ وارانه نظریه چې پۀ سیاسي ژبه ورته سیکولریزم وائي، هغه ئې خپله کړه نو اوس هر سړے دا حق لري چې د مسلم لیګ د مشرانو نه تپوس وکړي چې د جناح صاحب د دې اهم تقریر نه

بې اوس د مسلم لیګ نظریه څۀ ده؟ ځکه چې جناح صاحب خو پۀ اول سر کښې ووې چې هغه زړې خبرې اوس پرېږدئ اوس به د مملکت نظریه د دې اصولو تابع وي نو حقیقت دا دے چې جناح صاحب څوک خپل لیډر ګڼي او د هغۀ پۀ سیاست، ذهانت، پوهه او عقل پوره اعتماد لري نو بیا د مسلم لیګ د دوو قومونو نظریه د جناح صاحب د پاکستان نظریه نۀ ده بلکې د جناح صاحب د دې اعلان نه پس اوس د پاکستان نظریه سیکولر (یعني غېرفرقه وارانه) ده.

کۀ لږ پۀ ژور نظر ورته وکتلے شي، نو د پېرنګي د فرقه وارانه سیاست پۀ نتیجه کښې هندوستان پۀ فرقه وارانه بنیاد تقسیم شو او چې پېرنګے رخصت شو، نو د هغۀ سره د هغۀ هغه فرقه وارانه سیاست هم رخصت شو: ولې چې دې ټول حرکت ته سړے ګوري، نو د فارسي هغه شعر ئې بې اختیاره ذهن لۀ راځي، چې؛

هرچه دانا کند کند نادام
لیک بعدازخرابئ بسیار

ولې، یوې بلې خبرې ته هم پۀ دې سلسله کښې فکر پکار دے چې اوسه پورې خو د پېرنګي هم دا پالیسي وه او مسلم لیګ هم دغه پالیسي پۀ مذهبي رنګ کښې قبوله کړې وه چې د هندوستان اولس چې کله د خپل ووټ او رائې حق استعمالوي نو دا به پۀ فرقه وارانه بنیاد وي یعني هندو به هندو لۀ ووټ ورکوي او مسلمان به مسلمان لۀ. کانګرس د مخلوط انتخاباتو Joint Electorates پۀ حق کښې ؤ او مسلم لیګ د جداګانه انتخاباتو Separate Electorates اصول قبول کړے ؤ نو اوس چې جناح صاحب ډېر پۀ واضحه ټکو کښې دا اعلان وکړو چې پۀ پاکستان کښې د ننه به د عقیدې، ذات پات او هېڅ قسمه تمیز پۀ مختلفو مذهبي فرقو کښې نۀ وي نو چې اوس به هم مسلم لیګ دلته جدا ګانه انتخاب قائم ساتل غواړي

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

کهٔ نهٔ. د دغې نوې نظرئې د اعلان پهٔ رڼا کښې به مسلم ليګ هم دغه اعلان خپلې منطقي نتيجې ته ورسوي او د مخلوط انتخاب اصول به تسليم کړي

د اګست څوارلسمه

د پېرنګي د غلامۍ نه د ازاديدو ورځ رانزدې کېده؛ ولې چاپېره اورلګېدلے ؤ. بنيادم د يو بل پهٔ ښکار پسې وتي وو. يو انسان د بل انسان د جبر او تشدد نه محفوظ نهٔ ؤ. بوډاګان. ماشومان. بچي. لوئي. وارهٔ. نر. ښځې هېڅ څوک هم د دې قهر او غضب نهٔ بچ نهٔ وو. قام د يو بل پهٔ مرۍ خولې لګولي وې. وينې ئې څښلې. کورونه تالا کېدل. کډې هواګېرې وې. د مهاجرينو نه کېمپونه ډک وو. داسې داسې نيازبېن ګلالي بچي او پهٔ نازو نعمت کښې لوې شوې پېغلې او زنانه نن پهٔ خاورو کښې لوغړيدلې چې چرته ئې د قالينونو ښکته پښې نهٔ وې اېښې. د ژوند همه اخلاق. قدرونه. انسانيت او سړيتوب پهٔ خاورو کښې سوي لوغړن پراتهٔ وو او د افسوس مقام دا ؤ چې دا بدلون او ورسره تړلې تباهي پهٔ داسې وخت کښې راغلله چې ملک خپله ازادي ګټلې وه. ولې څهٔ عجيب کېفيت ؤ. د دې اور پهٔ دې بلو لمبو. د دې وينو پهٔ دې بهېدلو. د ژړا انګولا او پهٔ دې فريادونو کښې بګلونه غږېدل. سرودونه غږېدل. ډولکي وهلے شول. سرناګانې غږېدلې. پرېډونه کېدل. سلامۍ اخستې شوې. جشنونه وو. خوشحالي وې، ګډاګانې او اتنونه وو. د ډېوو چراغان ؤ

يو خوا د کراچۍ د ښار دننه د مسلمانانو مهاجرينو تالا شوي او لوټلې شوې مړګ څېلې، اورسېځلې لوغړپدلې قافلې راتللې چې چرته ئې پهٔ زمکه پښې نهٔ وې اېښې

پهٔ دې بل اړخ د اګست پهٔ 14 م د ملک د ازادۍ او د وطن د خپلواکۍ نېټه

ټاکلې شوې وه. د پاکستان د قيام تاريخ مقرر شوے ؤ. لارډ ماونټ بېټن سره د خپلې ښځې کراچۍ ته راغے چې د تاج برطانيې د نمائنده پهٔ حېث او د هندوستان د اخري وائسرائے پهٔ حېث د پاکستان لوے ګورنرجنرل محمدعلي جناح لهٔ د عهدې سوګند ورکړي او ائيني طور د پېرنګي د سلطنت د خاتمې اعلان وکړي. پهٔ دې سلسله کښې د تعجب خبره خو اول دا وه چې د ماونټ بېټن هرکلي لهٔ جناح صاحب نهٔ پهٔ خپله لاړ او نهٔ نواب زاده لياقت علي خان لاړ. څوک چې د پاکستان د نوي حکومت وزيراعظم مقرر شوے ؤ او د حکومت پاکستان د طرف نه د هغهٔ هرکلے د سندهـ نوي ګورنر سر غلام حسين هدايت الله وکړو.

د مسلم ليګ د مشرانو عجب ذهنيت ؤ . د مچ د وزر تللو نه دوي نه قلارېدل. خپل درناوي ئې پهٔ دې کښې ګڼلو چې بل سپک کړي. د دې نه پس يوه بله ډېره اهمه لانجه پېښه شوله. جناح صاحب ووې چې چونکې زهٔ دلته د پاکستان ګورنر جنرل او هم د دې ائين سازې اسمبلۍ صدر؛ نو زهٔ به پهٔ اوچته کرسۍ کښېنم او ماونټ بېټن به زما نه پهٔ لاندې کرسۍ کښيني ولې پېرنګي چې پهٔ دې مسئله کښې مشر استاذ دے. هغوي ورته ووې چې · صاحب تهٔ خو به هله ګورنرجنرل شې چې د هندوستان وائسرائے ماونټ بېټن در لهٔ د عهدې قسم درکړي. ستا اختيار او مقام خو د دغې عهدې د قسم پورې تړلے دے او چې دغه قسم ماونټ بېټن نهٔ وي درکړے او دا اختيارَ ئې تا ته نهٔ وي منتقل کړے نو تهٔ خو هېڅ هم نهٔ ئې. يوعام سړے ئې. ´دا ئې هم ورته واضحه کړله چې کهٔ تهٔ ګورنر جنرل شې نو هم ستا مرتبه د ماونټ بېټن نه لاندې ده. ولې چې هغه وائسرائے دے او دغه درجه ستا نه اوچته ده. د دې نه پسته چرته دغه لانجه هم خوره شوله

چې د مرتبې او رتبې د سپکاوي، درناوي دا ټول سر ته ورسېدل. نو يوه بله لانجه پېښه شوله افواه ډېره ګرمه وه چې د پنجاب سکهان ډېر پهٔ قهر دي

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا فیصله ئې کړې ده چې کله جناح صاحب د اسمبلۍ اجلاس له ځي نو به لاره کښې به یرې بم غورځولے شي. کله چې ماونټ بېټن د جهاز نه کوز شو نو تیوس ترې نهٔ وشو چې د دې اطلاع پهٔ رڼا کښې څهٔ فیصله ده؟ دا سرکاري جلوس به وځي کهٔ نهٔ؟ ماونټ بېټن ورته ووې چې "دا خو ستاسو خپله فیصله ده. انتظام ستاسو دے" ورته ووئیلې شول چې "جناح صاحب دا فیصله تاسو ته پرېښې ده" ماونټ بېټن وائي چې "زما دا یقین وُ چې هلو داسې څهٔ فیصله چا کړې هم وي چې پهٔ جناح صاحب د بم حمله وشي نو هم چې زهٔ ورسره پهٔ سورلۍ کښې ناست یم. نو ډېر امکان دے چې دغه بم ونهٔ غورځوي: ولې داسې خو به د پاکستان د ګورنر جنرل سره د هندوستان ګورنر جنرل هم قتل کړے شي" نو د دې وجې نه ماونټ بېټن ووې چې "ما ته خو پهٔ جلوس ایستو هېڅ اعتراض نشته" نو پس د هغې د جلوس انتظام وشو. نو چې کله د ائین سازې اسمبلۍ د غونډې او د ستورې نه پس جناح صاحب او ماونټ بېټن واپس د ګورنر جنرل کور ته ورسېدل نو جناح صاحب ماونټ بېټن ته مخ ورواړولو:

> Jinnah said Thank God I have got you back alive. Mountbatten immediately replied. Thank God I have got you back alive.
>
> ترجمه: جناح ووې چې د خدائے شکر دے چې ژوندے مې بېرته را ورسولې ماونټ بېټن ډېر زر ځواب ورکړو چې خدائے شکر دے چې ما تهٔ ژوندے بېرته راورسولې

پهٔ دې حالاتو کښې وطن ازاد شو؛ ازادي راغله خپلواکي تر لاسه شوله د انګرېز کډه هواګېره شوله. د پېرنګي یونین جېک (جنډه) Union Jack دوه سوه کاله پس رانښکته شو او د هغې پهٔ ځائے د پاکستان جنډا پورته شوله

د پاکستان د حکومت رغونه

د پاکستان د مرکزي حکومت اعلان چې وشو نو پهٔ هغې کښې جناح صاحب پهٔ خپله ګورنر جنرل شو او نوابزاده لیاقت علي خان وزیر اعظم شو. نور هم څو څو زاړهٔ مسلم لیګیان وزیران شول لکه چندریګر صاحب او سردار عبدالرب نشتر او هم هغه هندو هریجن جو ګندر ناتهه منډل هم دې جو ګندر ناتهه منډل ته د قانون محکمه وسپارلې شوله. مسلم لیګ خو د عام سره دا وعده کړې وه چې دلته به د اسلامي مملکت پاکستان کښې شریعت محمدي او قراني قانون جاري کېږي ولې اوس خو خلقو ولیدل چې پهٔ دې اسلامي مملکت خداداد پاکستان کښې د شریعت محمدي محکمه یو هندو او هریجن ته وسپارلې شوله او دا د عالمانو ملیانو او پیرانو د پاره یو پېغور شو، پهٔ خصوصیت سره د مانکي پیر صاحب د پاره دا ډېر ګرانه پهٔ دې وه چې هغه خو د جناح صاحب لوظ او وعده د یو خط پهٔ ذریعه خان سره ساتلې وه چې پاکستان کښې به اسلامي نظام او شریعت محمدي وي: خو د پاکستان د قاضي القضات منصب نن یو غیر مسلم ته حواله شوے دے نو دا پهٔ اسلام او شریعت پورې خندا ده. کهٔ نور څهٔ دي؟ د دې ځواب به چا څهٔ ورکړے وي؟[34]

د دې مسئلې بل اړخ لهٔ به لږ پهٔ بېرته لاړ شو. دا خبره ډېره پهٔ تفصیل سره راغلې ده چې د پېرنګیانو د خپل بین الاقوامي مغربي سامراجي سیاست د پرمختګ د پاره د تقسیم لاره ازاده کړې وه ولې چې د هغوي منصوبه دا وه

---

[34] جناح صاحب د مذهب او مذهبي طبقې بې کچه خلاف وُ خو سیاست کښې به نې برابر مذهب پکارولو. 1942 از کښې د ایم ایس ایف پنجاب پهٔ نامه خط کښې لیکي چې ما قوم تر ډېره حده د دې ناخوښه رجعت پسنده خلقو نه خلاص کړو او دا خاص طبقه چې ورته مولوي مولانا وئیلے کېږي. د دوي اثر مې ختم کړو. د جناح صاحب دا خط د جمیل الدین عالي کتاب Speeches and Writings of Jinnah اشاعت 1952 کښې چاپ دے

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د اشتراکي شوروي اتحاد د نظرياتي يلغارنه د بچ کېدو د پاره د اسلام يوه نظرياتي کلا ودرول پکار دي چې د ترکي نه تر چين پورې د فوجي هلال Military crescent غوندې د شوروي اتحاد د غاړې چا پېره پريوځي. کۀ د دې غرض پۀ سرکولو کښې هندوستان تقسيمېدو نو د پېرنګي پرې څۀ؟ کۀ مسلمان پکښې ټوټې کېدو نو د پېرنګي پرې څۀ؟ کۀ سکهان د مونډه کونډه وتل نو د پېرنګي پرې څۀ؟ او لا کۀ د دې پاليسۍ کښې نن هندو. مسلمان او سکه پۀ وينو لمبېدل. نو د پېرنګي پرې څۀ؟ هغه خو نۀ د هندو تربور ؤ او نۀ د مسلمان د ترور زوے. پېرنګي خو پاکستان د مسلمان د ښېګړې د پاره نه. بلکې د خپل بين الاقوامي سياست د تقاضو پوره کولو د پاره جوړولو.

دا هم مونږه ليدلي دي چې پۀ دې دوران کښې يو وخت داسې هم راغے چې پېرنګي د لارډ وېول د "ټوټې کولو پلان" د لاندې پۀ دې فېصله کولو هم مجبور شو چې کۀ پېرنګي ټول هندونستان نور نه شي خوړلے نو پکار دي چې هغه د هندوانو اکثريتي صوبې ازادې کړي او چونکې د پېرنګي د امپاير (سلطنت) د قائم ساتلو او استحکام د پاره هغه پاکستان ضروري ګڼي؛ نو د دې وجې نه دې پېرنګيان ټول پۀ ټوله فوځ او سول افسران او غړي سره و باله بچه د مسلمانانو اکثريتي علاقو ته واوړي ولې دغه منصوبه د برطانيې د ليبر ډلې وزارت نامنظوره کړله. وېول يو فوځي ؤ. د هغۀ نظر دومره پراخ او لرې نۀ لګېده. پېرنګي سياستدان پۀ دې پوهه ؤ چې دا نن سبا د فوځي قبضو او فتوحاتو زمانه ده او نۀ فوځ د ټول وخت د پاره پۀ قام سورلي کولے شي. پېرنګي خپل سوچ پوره کړے ؤ.
پېرنګي پۀ دې ښه پوهه ؤ چې د دې تقسيم پۀ نتيجه کښې دواړه مملکتونه کمزوري شوي دي. هندوستان اګر چې غونډ مونډ پاتې شو؛ ولې د ستراټيجي د لحاظه ئې سرحدونه کمزوري دي. هم پۀ شمال مغربي سرحد

او هم پۀ شمال شرقي اړخ يو خوا ئې د قطب اړخ دا ټول غريز سرحد د بولان نه تر خيبره او داسې د چين تر سنکيانګ پورې د ګوتو وخي دې بل اړخ ته به د اسام د اړخه دفاع مشکله شي؛ ولې چې د دغه اړخه د دفاع ټول سړکونه. هوائي مېدانونه. ډاکې. ريلونه او پۀ تېره تېره دريائي لارې ټولې پۀ مشرقي پاکستان کښې پاتې کېږي. درې واړه بندرونه چې د دغه دفاع پکار راتلے شي چهالنا .کهلنا او چيټاګانګ هم پاکستان ته اوړي بيا خليج بنګال باندې هغه بلا شرکت غېرې قبضه هم د هندوستان اوس پاتې نۀ شوله. د دې سرحدي تحفظاتو نه علاوه هندوستان به د يو ډېر لوے فوځي قوت نه محروم شي. څۀ ته چې پېرنګيان پۀ خپله فوځي ژبه کښې پي ايم P.M وائي يعني (پنجابي مسلمان) چې د پېرنګيانو پۀ وېنا دا يو بهترين فوځي قوت دے او پېرنګي د خپلې تجربې نه وائي چې د دنيا پۀ کوم يو ګوټ کښې دغه فوجي د پېرنګي د سلطنت د خوړولو د پاره. د هغې د دفاع د پاره او د پېرنګي د پاره خپله وينه نۀ ده توي کړې؟ اقتصادي طور هم مشکلات پېښ شول ولې چې د هندوستان د تقسيم پۀ نتيجه کښې کارخانې يو خوا او بل خوا پاتې شولې. خام مال ئې يو ملک سره او کارخانه ئې بل ملک کښې پاتې شولې؛ منډهۍ يو خوا او بل خوا وشکېدلې. خو لنډه اوږده ئې دا چې پېرنګي هندوستان پۀ کوم حالت کښې پرېښودو. نو دا ئې تسله وه چې مودې به تېرې شي خو هندوستان به د خپلو دغو سياسي. دفاعي. اقتصادي. معاشي مسئلو او غربت پۀ وجه مجبور وي او د غربي سامراجي قوتونو به موتازه وي.
پاکستان خو د دې نه هم زيات نېمګړے ؤ. اوله کمزوري خو ئې جغرافيائي وه، چې مملکت پۀ دوو برخو تقسيم ؤ. د مشرقي او مغربي حصې ترمنځه قابو زره ميله فاصله وه او تر منځه هندوستان چې اوس اوس ورسره د تقسيم پۀ وجه داسې شلون شوي وو چې وينه لا روانه وه. بهېدله. نو د

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوارو برخو تر منځه په تګ راتګ کښې مشکلات هم صرف د هندوستان په مرضۍ او تعاون پورې تړلې وو بل تکلیف دلته هم اقتصادي ؤ. غروند. شاړې. شود یارې او ریګستانونه د مغربي پاکستان اوچې او ډنډونه د مشرقي پاکستان خاصه وه او چې دا علاقې ابادېږي. کارخانې پکښې لګي او د ننني دنیا ترقي یافته مقام ته رسي نو مودې څه چې پېړۍ به تېرې وي او په دې دوران به پاکستان بېخي او ټول په ټوله نورو قامونو ته موتازه وي او د خواست او خېر کچکول په لاس به ئې هر وخت غزبي طاقتونو ته کونډۍ نیولې وي

د ټولو لویه خبره دا وه چې د ازادۍ د راتللو په وخت کښې هندوستان او پاکستان دواړه یو بل سره داسې په نفرت. کرکې او دښمنۍ ککړ شوي او دومره مرګ ژوبله. سوځېدل پکښې شوي دي او بیا په تېره تېره د دوارو طرفونو دومره په لکهونو خلق د دې فرقه وارانه لېونتوب د لاسه دردیدلي دي چې د دوارو ملکونو کښې یو بل ته نیت صفا کېدو او په روغ نیت او پېرزوینه د یو بل سره د تعاون پېدا کولو په لاره کښې د یو بل نه راغلي مهاجر د ټولو نه لوے خنډ وي ولې چې هغوي سره په یو ملک او بل ملک کښې څه سلوک شوے دے. نو هغه هغوي په ژوند نه شي هیرولے او چې خبره د دوستۍ د دائرې نه وځي او محاذ ارایۍ ته مخامخ شي. نو بیا به د دواړه ملکونه د خپلې وسلې او هرقسمه دفاعي ضرورتونو د پاره هم دغه غربي طاقتونو ته محتاجه ناست وي

د پاکستان په حقله د پېرنګي دا هم تسله وه چې دے به پېرنګي سره دښمني نه کوي ولې چې هندوستان کوم سیاسي تنظیم د پېرنګي په خلاف د ملک د ازادۍ جنګ کړے ؤ. پکښې ئې بې حسابه قربانۍ ورکړې وې. نو نن اقتدار او حکومت هغوي لاس ته ورغلے بله دا چې د هندوستان موجوده لېډران او مشران خو د دنیا په سیاست کښې لوبېدلي وو او د هغوي په نظر

کښې یو قسم پراختیاوه هغوي د علاقائي او منطقوي سیاست نه علاوه په بین الاقوامي سیاست هم نظر لرلو او د برطانوي سامراج د دسیسو او سازشونو نه ښه باخبره ؤ نو هغوي ته پېرنګي چرې هم دا توقع نه شوه کولے چې هغه دې په برطانوي سامراجي سیاست کښې د پېرنګي سره څه مرسته وکړي

ولې. د پاکستان په مسئله کښې خو پېرنګے په دې مسئله وخت د سره پوهه ؤ چې په پاکستان نن د داسې تنظیم او سیاسي جماعت حکومت دے چې هغوي د پېرنګي په خلاف نه څه تحریک چلولے دے او نه ئې د هغه د غلامۍ نه د خان خلاصولو د پاره قربانۍ ورکړې دي بل خوا په صوبه سرحد کښې اکثریت د یو تنظیم داسې دے چې هغوي د پېرنګي په خلاف پاڅېدلي وو قربانۍ ئې ورکړې دي او هغه خدائي خدمتګار دي ولې پېرنګي ته دا هم معلومه ده چې دغه پېرنګي دښمنان د مسلم لیګ هم دښمنان دي؛ نو د هغوي علاج هم اسان دے پېرنګے په دې پوهه ؤ چې د مسلم لیګ د موجوده مشرانو سره هغه د خپله جانبه خومره نېکي کړې دي بل پېرنګے په دې پوهه ؤ چې پاکستان خو یو نوے مملکت جوړېږي؛ نو دۀ ته به په خپلو پښو د ودرېدو د پاره ډېر وخت پکار دے نو په دا شان به دې د پېرنګي امداد او تعاون ته محتاجه وي

بل دا چې پېرنګي دا هم ولیدل چې د پاکستان موجوده حاکمان د هندوستان نه راغلي دي او دلته په پاکستان کښې ئې مثال د مهاجرو دے سیاسي قوت ئې صرف د مسلم لیګ تنظیم دے؛ ولې په تېرو انتخاباتو کښې نور خو پرېږده په پنجاب کښې هم مسلم لیګ ځان له سیاسي قوت پېدا نۀ کړے شو؛ نو تجربه کار پېرنګے په دې پوهه ؤ چې که د مسلم لیګ د دې حکومت په شا یو مضبوط او مخلص تنظیم نۀ وي نو بیا به دے ټول په ټوله د نوکرشاهۍ په رحم وکرم وي او په دا شان به دې د پېرنګي په امسا

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان ښېنکوي او د پاکستان حکومت هم هغه څهٔ وکړل چې د څهٔ پېرنګي اندازه لګولې وه

د پاکستان د څلورو صوبو د ګورنرانو اعلان چې وشو نو د سندهـ صوبې نه علاوه د نورو درې وارو صوبو ګورنران پېرنګيان وو؛[35]

- د بنګال ګورنر سرفريډريک بورن (Sir Fredric Bourne)
- د پنجاب ګورنر فرانسس ميوډي (Sir Francis Mudie)
- د سرحد ګورنر جارج کننګهم (Cunningham Sir George)
- د بلوچستان ګورنر اے جي جي (انګرېز) (A.G.G. Brition)

د سندهـ ګورنر سرغلام حسين هدايت الله مقررشو. معلومېږي چې چونکې د سندهـ دارالخلافه هم کراچۍ وه او د پاکستان دارالخلافه دې ته را واورېده نو د يو پېرنګي ګورنر او د ګورنرجنرل پهٔ يو ښار کښې پاتې کېدل به قابل قبول نهٔ؛ ولې چې شروع هډو د دې نه وشوله چې د سندهـ د ګورنر کور ګورنر جنرل واخستو او سر غلام حسين هدايت الله بل ځاے کښې اوسېدو. د دې نه علاوه د پاکستان د فوځ سربراهان هم ټول پېرنګيان وو؛

- د زميني فوځ سربراه، يعني کماندرانچيف جنرل راس ميکي General Ross Mackay
- د هوائي فوځ سرلښکر ايرِ وائس مارشل پېري کين (Air Vice Marshal Perry Keane
- د سمندري فوځ سرلښکر ريرايډمرل جيفرډ

[35] د وېش نه پس ته د هندوستان اولس مشر پنډت نهرو هندوستاني پوځ کښې د هر لېول کمانډ هندوستاني افسرانو ته پهٔ لاس ورکړو او کري آپا ئې د آرمي چيف جوړ کړو. خو پاکستان کښې تر 1959 از پورې د ائي ايس ائي چيف يو انګرېز رابرټ کاوتهم ؤ او د ارمي چيف جنرل ډګلس ګريسي ؤ چې کشمير کښې ئې د قبائلي مرستې د پاره د يو بريګېډ پوځ لېږلو د جناح صاحب حکم نه سر غړاوے کړے ؤ. خو دې انکار نه پس هغهٔ ته جناح صاحب ترقي ورکړه او لېفټيننټ جنرل نه ئې کرنل جنرل جوړ کړو

Rear Admiral Jefferd

دا شان د پاکستان پهٔ مرکزي حکومت کښې پينځهٔ سکرټريان پېرنګيان وو داسې پهٔ فوځ او نورو محکمو کښې هم پېرنګيان پهٔ ډېرو اهمو چوکو موجود ناست وو. سکندر مرزا پهٔ خپل خود نوشت کښې د دې انګرېزانو دومره صفتونه کړي دي چې دې پېرنګيانو څنګه شپه او ورځ پهٔ خان يوه کړلو چې پاکستان مضبوط او مستحکم کړي او پهٔ خصوصيت سره ذکر د يو جنرل راس ميکي کوي چې هغهٔ ته د پاکستان د فوځ تنظيم ور پهٔ غاړه ؤ. دا شان د دوو پېرنګيانو افسرانو ذکر سکندر ميرزا کوي چې هغوي پهٔ شمالي علاقو کښې ګلګت د پاکستان د پاره قبضه کړو؛

In the most northern sectors, things went well " we were able to take over Gilgit Agency or Skardu. Here a rising of the Gilgit Scouts was organized by the two British officers with the Scouts, who were pro-Pakistan.

ترجمه: پهٔ انتهائي شمالي سکټر کښې هر څهٔ ښهٔ وو. مونږ د دې جوګه شولو چې ګلګت ايجنسي او سکردو واخلو دلته برطانوي افسرانو د ګلګت سکاوټس هغه سکاوټان چې د پاکستان پهٔ حق کښې وو، يو بغاوت منظم کړو.

سکردو ئې ونيو، ولې چې دوي دواړه پېرنګيان افسران د پاکستان ملګري وو. لازمي خبره وه چې چونکې صوبه سرحد د دې صوبه ؤ چې هلته د پېرنګي د ټولې منصوبې نازک، حساس او مرکزي مقامات وو او هلته هم هغه خدائي خدمتګار وو، د چا د لاسه چې پېرنګي ته ډېر مشکلات پېښ وو او صوبه سرحد چونکې د پېرنګي دښمن ؤ ځکه چې د هغهٔ پهٔ سياسي او فوځي منصوبو کښې نهٔ ځائيدو، نو دا شان د مسلم ليګ دښمن ؤ ځکه چې اګر چې دلته د مسلمانانو اکثريت 93% ؤ، خو بيا هم دلته مسلم ليګ هغه قوت نهٔ ؤ. پروسږنو انتخاباتو دا خبره څرګنده کړې وه نو د دې وجې نه اوس

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پهٔ جمهوري طريقو دا صوبه مسلم ليګ نهٔ شي قبضه کولې. نو نورې لارې چارې راوښتل پکار دي. دا به هغه وخت وئيلي کېدل چې جناح صاحب ته دا خبره چا پهٔ غوږ کښې اېښې ده چې پښتانهٔ بې د پېرنګي نه پهٔ بل چا نه قابو کېږي نو د دې وجې نه پاکستان د جوړېدو نه پس هم دلته پېرنګيان پهٔ دومره ګڼ تعداد کښې او پهٔ دومره اهمو او ذمه وارو عهدو قائم پاتې شول چې دا هړو د چا يقين نهٔ کېده چې ګنې پېرنګې تللې دے او مونږه اوس ازاد يو. د صوبې ګورنر پېرنګے چيف سکرټري پېرنګے. نور سکرټريان پېرنګيان د پوليس جرنيل پېرنګے، نور خو پرېږده چې د پي ډبليو ډي (P.W.D) او بجلۍ د محکمې سېکرټري هم پېرنګے ؤ.[36]

پېرنګيان دومره پهٔ ګڼ تعداد او اهمو محکمو ساتلو کښې د پېرنګي غرض دا ؤ چې د نور چا نه علاوه پهٔ قبائلو دا تاثر واچوي چې پېرنګي د پاکستان سره پهٔ پره کښې کلک ولاړ دي او نور څهٔ چې پهٔ خپله د ټول فوځ واک اختيار د پېرنګي ؤ. بله دا چې اوس به دا قبايل د خپل الخاق فېصله کوي. د پېرنګي سره کړې معاهدې پرتې دي نو اوس به د وي بيا د سره د پاکستان د حکومت سره خپلې فېصلې کوي نو پېرنګے پهٔ دې پوهه ؤ او پهٔ دې خبره ئې د پاکستان واکداران هم پوهه کړي وو چې ترڅو پورې د دغو معاهدو فېصله د پېرنګي پهٔ موجودګۍ او د هغهٔ پهٔ لاس ونهٔ شي، نو دا کار د پاکستان د حاکمانو، لا پهٔ بله ژبه د پاکستاني دلالانو د لاسه د کېدو نهٔ دے؛ بلکې پېرنګي او صرف پېرنګي دا قبايل پهٔ دې قايله کولے شي چې

[36] د وېش نه پس چې باچا خان جناح صاحب سره روغې جوړې د پاره کوم شرطونه اېښي وو، هغې کښې دا دوه شرطونه هم وو چې پاکستان به د کامن وېلتهـ يونين نه بهر راوځي او چې څومره انګرېزان افسران عهدېداران دي، دا ټول به وباسلے شي نو خواب کښې ئې هغه ګرفتار کړو دې ګرفتارۍ د پاره يو نوے پبلک سېفټي ارډر د ګورنر جنرل جناح صاحب دستخط ته زيارت بلوچستان ته ولېږلے شو خو بيا د هغې انتظار پهٔ ځاے پهٔ پينځلسم جون 1948 از د ايف سي ار د تور قانون لاندې بنديوان کړو.

پاکستان چونکې د پېرنګي د حکومت قانوني وارث دے نو د دې وجې نه قبائل دې هم پهٔ هغو شرطونو او هغو معاهدو د دې نوي حکومت سره خپل تعلق جاري وساتي او دا پرې لا د پاسه زياته چې نن کافر پېرنګے دے مسلمانانو قبايلو ته پهٔ هغو معاهدو د دستخط د پاره وائي چې دوي يو کافر او غېر قام سره کړې وې. ولې نن خو د خداے پهٔ فضل د مسلمانانو خپل حکومت دے.

د دې صوبې اهميت. بيا د قبائلو سره د حکومت پاکستان د ائنده تعلقاتو او معاهدو فېصله پهٔ بله وجه هم د پېرنګي پهٔ موجودګۍ کښې ضروري وه ولې چې اخوا د افغانستان حکومت پهٔ رويه به هم د دې اثر پرېوتو. د پېرنګيانو دا منطق او دليل ؤ چې چونکې پاکستان د حکومت برطانيې وارث دے؛ نو ټولې هغه معاهدې چې پېرنګي د هر چا سره کړي دي اوس د پېرنګي پهٔ ځاے پاکستان ته دغه معاهدې پهٔ وارثت کښې پاتې شوي دي او د دغې وجې نه پهٔ دغو معاهدو ترلي نورې ډلې هم د دې پابندې دي. بل دليل دا ؤ چې چونکې پاکستان اوس د برطانوي دولت مشترکه غړے دے نو د دې وجې نه پهٔ واضحو ټکو کښې پېرنګي د افغانستان حکومت ته ووې چې د پېرنګي او افغانستان تر منځه کومه سمجهوته شوې وه او د هغې پهٔ نتيجه کښې د ډيورنډ کرښه د برطانوي حکومت او افغانستان تر منځه يو بين الاقوامي سرحد ؤ نو هم دغه کرښه نن د پېرنګي د تللو نه پس اوس د پاکستان او افغانستان ترمنځه بين الاقوامي سرحد دے او ورسره به ئې دا هم زياتوله چې چونکې پاکستان اوس پهٔ دولت مشترکه کښې شامل دے نو دا د افغانستان او دولت مشترکه سرحد ګڼلے کېدے شي او د دې پهٔ دفاع او تحفظ کښې حکومت برطانيه څان شريک ګڼي.

د افغانستان حکومت به هم د پېرنګي دې دليل او منطق ته حيران ؤ ولې چې يا هغه وخت ؤ چې کله جرمني به شوروي اتحاذ حمله وکړله او شوروي

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتحاد ئې راپه مخه کړلو؛ نو د پېرنګي دا تسله وشوله چې جرمني ټول يورپ پۀ مخه فتح کړلو او چې ځنګه پۀ يوه مخه ئې شوروي اتحاد ختمه شوله او بيا چې کله جاپان برما واخستو او پۀ کلکته ئې بمباري وکړه نو پېرنګے پوهه شو چې اوس زما هم خېر نۀ شته نو داسې ويلے شي چې هغه د خپله جانبه د افغانستان حکومت ته دا تجويز پېش کړو چې هغوي دې د صوبه سرحد او بلوچستان د دې علاقو باقاعده مطالبه د حکومت برطانيې نه وکړي ولې چې نن چې شوروي اتحاد جرمني لۀ ماتے ورکړو او جاپان هم شکست وخوړو، نو نن هم د هغه پېرنګي سترګې بدلې دي او بيا ئې هغه خپله کړې خبره هېره کړې ده او د ډيورنډ کرښې د تقدس او بين الاقوامي معاهدو ذکر کوي او د وراثت پۀ زور دا حق د پاکستان د پاره د افغانستان نۀ اخلي ولې حقيقت دا دے چې پېرنګے دا هر څۀ د خپلو مفاداتو د تحفظ د پاره او خپلې بين الاقوامي سامراجي پالېسۍ د مخکښې بوتلو د پاره کولو. دا ئې يقين ؤ چې پاکستان به مقابلتاً د افغانستان نه زيات پۀ ښۀ طريقه د هغو مفاداتو تحفظ وکړے شي نو د دې وجې نه ئې خپله رويه بدله کړه او دا دے هر چا وليدل چې نن اګر چې پاکستان ازاد دے، نو بيا هم د سرحداتو او معاهدو د فېصلو د پاره پېرنګي پۀ خپله موجود دے دا چرې څوک تصور هم نۀ شي کولے چې ګنې سبا لۀ افغانستان پېرنګي لۀ دا اجازه ورکړي چې هغه دې د هغه د معاهدو فېصله نورو قامونو سره کوي

د وراثت دا هم عجبه مسئله ده، دلته پۀ صوبه سرحد کښې چې کله د مسلم ليګ پۀ نامه يوه سياسي ډله مېدان ته را ووته نو اګر چې نوم خو د اسلام ورپورې ؤ؛ خو د سياست پۀ اخلاقو او ادابو کښې ئې بعضې لېډران د سړيتوب د دائرې نه هم وتل.[37] د اسلام خو ډېر اوچت مقام دے او چونکې د

---

[37] د ماونټ بېټن د اوومې جولايي 1947 د ياداشت حواله ډاکټر منظور احمد هم د ورځپاڼې نوا ے وقت د پينځويشتم اګست 2008 ليک کښې ورکوي چې د لارډ ماونټ بېټن د ليک لۀ رويه د

خدائي خدمتګارو پۀ خلاف ورسره هيڅ څۀ معقول دليل نۀ ؤ. نو بس د کانګرس سره د خدائي خدمتګارو د ملګرتيا پۀ دې خبره پورې ئې ښتې وو او هم هغه د ګورنر سرجاج کننګم مجربه نسخه ئې استعمالوله چې هندو اهل کتاب نۀ دے، کافر دے. نو نن چې خدائي خدمتګارو د جابر او سامراج حاکم پېرنګي پۀ خلاف د خپلې ازادۍ د پاره کانګرس سره پۀ شريکه مورچې ته کوز شوي دي نو دا ملګرتيا کافر پېرنګي ته د کفر سره ملګرتيا ښکارېده. مسلم ليګ هم دغه فتوي خپله کړې وه او بعضې داسې ډېرو هغه وخت ذمه وار لېډرانو به پۀ خپلو تقريرونو کښې د کفر پۀ دې فتوي اکتفا نۀ کوله بلکې پۀ خپلو تقريرونو، اخباري بيانونو کښې به دا خلاقو د دائرې نه هم بهر ته ووتل او خدائي خدمتګاروته به ئې د نورو کنځلو نه علاوه دا هم وې چې دا د هندوانو بچي دي، ولې چې کله د دې صوبې نه هندوان او سکهان وځغلولے شول او د هغوي بنګلې، کورونه، دوکانونه، کوټې جائيدادونه او تجارتونه پاتې شول، نو هغه بيا هم دې د مسلم ليګ ليډرانو قبضه کړل. حق ئې خپل ګڼلو نو ما به دا خبره کوله چې عجيبه کار دے چې کله د ملک د ازادۍ د پاره د قرباني ورکولو وخت وي او خدائي خدمتګار او کانګرس پۀ شريکه مورچې لۀ ځي، نو دا بې همته مسلم ليګيان خدائي خدمتګاروته د هندوانو بچي وائي؛ ولې نن چې د هندوانو نه دا د کروړونو روپو جائيدادونه وروستو پاتې شول. هغه خو ټول مسلم ليګ قبضه کړل ما به وې چې د دنيا دا قانون دے چې د پلار جائيداد خامنوته پاتې کېږي نو راځئ چې نن وګورو چې د هندو نه کوم جائيداد پاتې شوے دے هغه چا

منځني لوېديځ د تېلو د ذخيرو دفاعي منصوبه بندۍ د پاره سندهـ، لوېديځ پنجاب او بلوچستان ارزښت لري او د شوروي روس د مقابلې د پاره د کراچۍ بندرګاه به ټولو هوادونو سره د تماس لاره او دفاعي سنګر هم ؤ. ولې د هغه ارچو لارو د ژغورنې ضمانت هم ورکوي چې چرته روسي فوځونه کوزېدے شي د برطانيه او امريکا د پاره منځنې مشرق کښې پاکستان د تحفظ ضمانت دے

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره دے؟ او چې چاسره د هندو جائیداد وخوت. نو په حقیقت کښې به هم دغه د هندو د جائیداد حقیقي وارث وي. او چې د قربانۍ وخت وي نو بیا خو خدائي خدمتګارو باندې دا الزام لګي چې دا د هندوانو بچي دي خو چې کله د دغو هندوانو د جائیداد د وراثت سوال پیدا شي. نو بیا مسلم لیګ وائي نه! د دې جائیداد حقیقي وارثان مونږه یو او چونکې جائیداد صرف د پلار نه وراثت کښې پاتې کېږي، نو دا فیصله اوس په مسلم لیګیانو ده چې د هندوانو بچي هغوي دي که خدائي خدمتګار؟

هم دغه شان د پېرنګي د وراثت دا مسئله هم قابو دغه شکل لري چې اخېر د مسلم لیګ حکومت په کوم قانون ځان د پېرنګي نه وروستو پاتې جائیداد وارث ګڼي او چې کله به مونږ دې د مسلم لیګ کارکنانو سره په تږقو وشتو کښې بحثونه کول، نو دا د هندوانو بچي د پېغور په ځواب کښې به ورته مونږ وې چې دا نن ستاسو د پېرنګي سره څه رشته ده چې هغه داسې ستاسو د پاره هر څه کولو ته تیار دي؟ خو دغه مسئله هم دې اعلان حل کړله چې ووئیلے شو چې پاکستان حکومت د پېرنګي حقیقي وارث دے او د خاورې نه علاوه ورته په وراثت کښې هغه ټولې معاهدې هم را رسېدلي دي چې کومې پېرنګي لا د قبائلو سره او لا حکومت افغانستان سره کړې وې. د مسلم لیګ دغو زلمو به وې چې ولې داسې خو کانګرس هم د پېرنګے د جائیداد وارث دے. نو مونږ به ورته وې چې هلته یو بنیادي فرق دے. په لکهونو نر، ښځې د ازادۍ په دې جنګ کښې شریکې وې او په زرګونو نارینه ؤ او زنانه ؤ د خپلې وینې او د سر قرباني ورکړې ده. نو هغوي خو د خپل پلار نیکه جائیداد د پېرنګي نه په زور او خپل قوت او بې کچه قربانو اخستے دے نو هلته خو د وراثت سوال نه پیدا کېږي. وایه خو د مسلم لیګ؛ چې د پېرنګي بر خلاف ئې چرته قچې ګوته هم نه ده خوږ کړې او تجریک او جدوجهد خو پرېږده. د پېرنګي په خلاف ئې د خولې نه اواز هم

نه دے ویستلے. د وطن د ازادۍ د پاره ئې د پېرنګي په خلاف یو تجویز هم نه دے پاس کړے. نو چې د کوم جائیداد د پاره یو سړے نه د سر قدرې هم نه دے پاس کړے. نو چې د کوم جائیداد د پاره یو سړے نه د سر او مال قرباني ورکولے شي او نه د دغه جائیداد د خپلولو د پاره د غاصب او جابر حاکم ګرېوان ته لاس اچولے شي او سبا له چې دغه جابر او غاصب حاکم د بل چا د لاسه په جائیداد پرېښودو مجبور شي نو په دغه جائیداد حق بیا لا د هغه چا وي چې دا جائیداد ئې په قربانۍ او جدوجهد ګټلے وي او لا بیا د قانون په دایره کښې دننه د وراثت د حقدار دعوي کولے شي. نو چونکې دلته هم مسلم لیګ دا نه شي وئیلے چې هغه د دې جائیداد د ګټلو د پاره څه قربانۍ ورکړي دي، نو د هغه حېثیت هم صرف د وارث کېدے شي او چونکې دا خبره انګرېز په خپله کوي چې زما د همه وروستو پاتې جائیداد او معاهدو وارث د مسلم لیګ حکومت دے نو د دې وجې نه دا سوال پیدا کېږي چې ایا د دې مطلب دا شو چې د قانون له مخې چونکې صرف د پلار د جائیداد د وارثت دعوي یو بنیادم کولے شي نو په دا شان مسلم لیګ هم دې تسلیمولو ته غاړه ږدي او د بابا پېرنګي د پاتې جائیداد د وارثت دعوي کوي.

دا قیصه به هم دې ځاے پرېږدو. مخکښې به بیا تاریخي دستاویزاتو او رښتوني حقیقتونو په رڼا کښې د دې معلومولو کوشش کوو چې د پېرنګي او مسلم لیګ شریک مخالفې ډلې د خدائي خدمتګارو سره څه عمل وشو او بیا په دې هم غور کوو چې څنګه اوس جنګ خپلي او شکست خوړلي پېرنګي په ډېرې مجبورۍ ځان د بین الاقوامي سامراجي پالیسیو نه رابنکه او د دغو پالیسیو د مخکښې بوتللو د پاره او د دغو منصوبو د کامیابولو د پاره هغه هر څه اوس امریکې ته حواله کړل نو په راتلونکي کتاب کښې به انشاء الله د بین الاقوامي سیاست په رڼا کښې د پاکستان د حکومت په کردار، پالیسۍ ځان د پوهولو کوشش وکړو. دا ډېره د تسلۍ خبره ده چې

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه نن د پېرنګي هغه زاړه خفیه او د راز دستاویزات مېدان ته راوتي دي نو هم دا رنګې د امریکې دغه د راز او خفیه دستاویزات هم هغوي ازاد کړي دي نو د امریکې او پاکستان په تعلقاتو د رڼا اچولو د پاره دغه ډېر اهم دي او د تاریخ او سیاست د طالب علم د پاره انتهائي ضروري ګڼل کېږي.

پای

توضیحات

1. هندوستان:
د کتاب په لیکدود کښې ځکه «هندوستان» استعمال شوے دے چې هم دا شکل ئې اوس عام شوے دے. په لره پښتونخوا کښې «هندوستان» لیکل کېږي. اما «هندوستان» تلفظ کېږي. «انډیا»، «هند»، «بهارت» هم ورته وائي. د «هندوستان» نه مطلب «د هندیانو وطن» چې پکښې د هندوانو نه علاوه مسلمانان، سکهان، پارسیان، عیسایان او د نورو بېلا بېلو مذهبونو پېروان اوسېږي

2. انډین نېشنل کانګرس:
د ټول هندوستان د ازادي بخښونکې نهضت لار ښوونکې ګوند چې په 1885 کال په بمبۍ کښې تاسیس شو او د ګاندهي جي تر لارښووني لاندې ترې نه عوامي تحریک جوړ شو. اوس هم د هند حاکم ګوند دے.

3. وائسراے Viceroy:
د 1858 کال نه مخکښې په هندوستان کښې د برطانوي استعمار نمائنده د ګورنر جنرل په نوم یادېدو مګر په دغه کال د «شرق الهند شرکت» East India Company رسماً په برطانوي تاج Imperial Crown کښې مدغم شو او هندوستان ابخ په نېغه د برطانوي ملکې د تسلط لاندې راغے. ملکه د انګلستان په ډول د هندوستان ملکه هم شوله نو ځکه ګورنر جنرل ته د وائسراے لقب عطاء شو.

4. وزیر هند:
د انګلستان د استعماري حکومت په کابینه کښې به د هندوستان د چارو چلولو د پاره یو وزیر ؤ چې هغه به ئې Secretary of State for India وې. هندوستان کښې د برطانوي امپراطورۍ نمائنده وائسراے به هغهٔ ته ځوابده ؤ او هغه به برطانوي کابینې ته

5. والیان ریاست State Rulers:
په مستعمره هندوستان کښې ډېرې برخې داسې وې چې پېرنګیانو هلته ابخ په نېغه استعماري اداره جوړه کړې نهٔ وه بلکې دغه برخې چې ریاستونه Princely States

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم‌بدل د راجه ګانو، مهاراجه ګانو یعني د والیانو د لاړې اداره کېدل او په حقیقت کښې په داخلي څېنو امورو کښې د خود مختارۍ نه علاوه د برطانیې تر تسلط لاندې وو لکه د کشمیر، حیدراباد، جوناګړ، پټیاله، سوات، بهوپال او داسې نور ریاستونه

6. سر Sir

انګرېزي استعمارچیانو به خپل وفادار خدمتګاران نازول او په دې ترڅ کښې چې به ئے چا زیات خدمتونه وکړل نو هغوي ته به ئې د سر، نواب، نواب زاده، نواب بهادر، خان بهادر، رائے بهادر وغېره لقبونه ورکول. سر د (صاحب) معني لري.

7. سرسید احمد خان (1817-1898)

د ډیلي د یوې فیوډالي سپین روبي کورنۍ سره ئې تعلق درلود. د کانګرس تر جوړېدو پورې د هندو، مسلمان د اتحاد عملبردار ؤ خو وروسته ئې مسلمانان برطانوي تاج ته د خدمت په روحیه روزل شروع کړل. دے د علي ګړه مسلم کالج چې اصلاً د پېرنګیانو په ابتکار او مرسته جوړ شو. د موسسینو څخه ؤ. نن ورته پاکستان کښې مرتجعین د "دوه قومي نظریې" اولنے مفکر وائي.

8. دوه قومي نظریه:

د هند د ازادۍ بخښونکي تحریک د ټوټې کولو او پېرنګي استعمار بې اتفاقي واچوه حکومت وکړه یا (بېل ئې کړه، اېل ئې کړه) پالیسۍ ته د خدمت کولو لهٔ پاره ارتجاعي نظریه وه. مبتکرینو ئې دا ادعا کوله چې ګویا هندوستان کښې دوه قومونه (ملتونه) یعني هندوان او مسلمانان ژوند کوي چې بېخي متخاصم مذهبونه او کتلورونه لري نو څکه یوځاے نهٔ شي اوسېدي.

9. د مارلې منټو اصلاحات، چمسفورډ اصلاحات او د 1935 کال اېکټ Morley. Minto Reforms, Montagu – Chelmsford Reforms & 1935 Act

د خارجي او داخلي عواملو تر فشار لاندې استعمار هندوستان ته په بېلابېلو وختونو کښې بېلې بېلې قانوني ضابطې. چې ورته یو ګونه ائینونه (اساسي قانونه) هم وئیلے شو، ورکړو، دغه ائینونه او ائیني طرحې په حقیقت کښې د امپریالېزم او ملي ازادي بخښونکي جنبش د جنګ شکلونه، د جنګ پرله پسې مرحلې او مېدانونه دي چې په خپل ذات کښې د جنګ بنیادي ستېج نهٔ جوړوي، مګر په هندوستان کښې د ازادۍ د روانې جګړې اشباح دي. په دې ترڅ کې د 1909 کال د هندوستان د شوراګانو قانون Indian Councils Act چې "د مارلې منټو په اصلاحاتو" باندې هم شهرت لري، اولنے اساسي قانون ګڼل کېدے شي. دغه قانون د لارډ مورلې (وزیر هند) او لارډ منټو

(وانسرای)، لهٔ خوا اعلان شو. دا یو فرقه پرسته ارتجاعي ائین ؤ. دې کښې د صوباني قانون سازو شوراګانو او د وانسرای قانون سازو شوراګانو واک ډېر زیات محدود ؤ. دالومړنے اساسي قانون ؤ چې بې اتفاقي واچوه حکومت وکړه" فرقه وارانه سیاست ته ئې رسمي شکل ورکړو او د انتخاباتو جدا ګانه طرز ئې قانوني کړے ؤ یعني مسلمانانو به مسلمانانو ته او هندوانو به هندوانو ته رائې ورکولې. اولسونه د یو هند سوچ نه منحرفول او هغوي په خپلو فرقو کښې مصروف ساتل د ټول هند واحد ملي سوچ مخنیوي کول او تحریک په مذهبي کرښو لېږدول وو.

د مونټیګو چمسفورډ Montagu – Chelmsford Reforms (په انګرېزي تلفظ کښې د نامه (ل) نهٔ لوستل کېږي) اصلاحات چې په هند کښې په اصطلاح د "ذمه وار حکومت" جوړولو په غرض په 1917 کښې د مونټیګو اعلان نامې تر نامه لاندې اعلان شول او بیا وروسته 1919 کښې د ګورنمنټ اف انډیا اېکټ Government of India act 1919 په شکل کښې څرګند شول، دویمه ائیني طرح وه چې استعمارچیانو وړاندې کړه. د دې لهٔ مخې څېنې فرعي او ضمني صوباني اختیارات منتخبو نمائندګانو ته ورکړل شوي وو. البته د انتخاباتو طریقه هم پکښې هغه زړه په زړه فرقه وارانه په ځاے ساتل شوې وه. د 1935 کال ګورنمنټ اف انډیا اېکټ Government of India act 1935 ته درېیم اساسي قانون وېل کېدے شي. د دې د تدوین مقصد د حکومت خودي Self Government طرح عملي کړي.

د دې ائین عملي اطلاق 1937 کښې په داسې حال کښې وشو چې صوباني برخه ئې عملي شوه مګر وفاقي برخه ئې ناتطبیقه پاتې شوه. دې کښې هم د څینو ډموکراټیکو محدودونو غوښتنو نه علاوه هر څهٔ د پخوا په شان پاتې کړل شوي وو او د انتخاباتو طرز هم زوړ جداګانه ساتل شوے ؤ. دلته باید دا ابهام کهٔ پېدا شي لهٔ منځه لاړ شي برطانوي هند کښې انتخابات هېڅ چرې عمومي او د هر بالغ شخص د رایو په اساس نهٔ کېدل بلکې جائیداد لرونکي مخصوصې حلقې ته اجازت ؤ چې خپل کاندیدان ودروي او ووټونه ورکړي، د مثال په ډول د 1919 کال په اساسي قانون کښې 2.8% خلقو ته ووټ حق حاصل ؤ. برطانوي استعمار په دې توګه کوشش کولو چې د هند بهرني قشرونه د ځان په خوا وردوي او خپل اقتدار ته دوام وبخښي.

10. پان اسلامیزم Pan Islamism

د نولسمې پېړۍ په اخېر او د شلمې پېړۍ په اوایلو کښې مسلمانانو را پېدا شوي د

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

مذهبي احیاء پسندۍ په نهضت ؤ چې هدف ئې د اسلام تر نامه لاندې د نړۍ ټول مسلمانان په یو پلاټ فورم راغونډول وو. اوایلو کښې د پېرنګي استعمار په ضد تمامېدو، مګر بیا وروسته ئې ارتجاعي خاصیت رابرسېره شو او د امپریالیزم د لاس اله وګرځېده.

11. مسلم لیګ

د مسلمانانو فیوډالانو، بیوروکراټانو او کمپرادورانو یو ارتجاعي فرقه پرست ګوند چې په 1906 کښې د پېرنګي په ابتکار جوړ شو لومړنے هدف ئې برطانوي امپراطورۍ نه په مسلمانانو کښې د وفادارۍ د احساساتو او جذباتو پیاوړي کول اعلان کړو او وروسته پېرنګي هغه د کانګرس په ضد تشویق کړو او په دې ترځ کښې ئې د جناح نه کار واخستو چې د هند د ازادۍ بخښونکي نهضت د ټوټې کېدو، د هند د وېش او د پاکستان د راپېدا کېدو باعث شو. د پاکستان د جوړېدو سره هغه د ملک تر ټولو ستر ګوند په حېث څرګند شو خو په 1948 کښې د جناح د مرګ نه پس ټوټې ټوټې او وپاشل شو.

12. مخلوط انتخابات Joint electorate:

د فرقې، ذات، مذهب، نسل، رنګ او عقیدوې د امتیاز او فرق نه غېر د انتخاباتو ډیموکراتیکه طریقه چې پکښې ټول اوسېدونکي، په خپله خوښه هر چاته چې ئې زړهٔ وغواړي رائې ورکولے شي.

13. هریجن Herijan:

ذات پات (کاسټ) کښې وېشل شوې هندي ټولنه کښې تر ټولو مظلوم او خپل شوے ذات چې په اصل کښې د اچهوتو په نوم یادېدل. ګاندهي جي ورته د هریجن (خداے خوي) نوم ورکړو او په دې مشهور شول.

14. اے ډي سي (Aide.de.camp) A.D.C:

یاور، مصاحب داسې یاور چې د خپل امر د محافظت نه علاوه د نورو شخصي چارو او د سکرتریت د څښو وظایفو د اجر، مکلفیت لري.

15. کمیونل اېوارډ Communal Award

په 1932 کښې رامزي میکډونالډ Ramsay Macdonald (برطانوي وزیراعظم) لهٔ خوا اعلان شو. د هغې نه مقصد فرقه وارانه وېش او نفرت ته لمن وهل وو. په دې کښې ئې د هندوانو نه علاوه نور ټول خلق اقلیتونه اعلان کړل؛ مسلمانان، سکهان، هریجن،

وروستي پاتې طبقات، هندي عیسایان، پیرنګي، هندیان (انګلواندینز Anglo-Indians)، اروپایان، تاجران، سرمایه داران، زمینداران، مزدوران وغیره ټول د داسې اقلیتونو په حېث وپېژندل شول چې انتخاباتي حوزې ئې بېلې بېلې اعلان شوې او د جدا ګاه طرز انتخاب د لارې به هغوی فقط د خپلو خپلو فرقو کاندیدانو ته ووټونه ورکول هندو اکثریتي صوبو کښې ئې د مسلمانانو خوکۍ د هغوی د استحقاق نه پورته ور زیاتې کړې او مسلمان اکثریتي صوبو کښې ئې د مسلمانانو خوکۍ د ناروا حد پورې راکمې کړې. دا قانون د څښو تعدیلاتو نه وروسته د 1935 ایکټ برخه وګرځېده.

16. خاکسار

عجزو انکسار والا، (خاوري غونډۍ) د مسلمانانو یو نیمه نظامي فاشیستي رسنه تنظیم ؤ چې په 1931 کښې په پنجاب کښې د علامه عنایت الله خان مشرقي لهٔ خوا جوړ شو.

17. احرار:

د عربي (حُر) کلي څخه راوتلې کلمه ده چې لغتاً د (ازاد) معني لري احرار د مسلمانانو ګوند ؤ چې په 1931 کښې په پنجاب کښې د مظهر علي خان او عطاء الله شاه بخاري لهٔ خوا تاسیس شو. د دې ګوند اکثر طرفداران زیاتره د خلافت د نهضت حمایت کوونکي وو او تر ډېرو کلونو پورې د کانګرس د چپ اړخ سره ملاتړ وو.

18. ډومېنین حېثیت Dominion Status:

خپلواکه مستعمره په برطانوي پارلیماني او ائیني اصطلاحاتو کښې یوه داسې مبهمه او مجهوله اصطلاح ده چې د هندو د ازادۍ په بېلا بېلو وختونو کښې ئې انګرېزانو مختلف او متضاد تاویلونه کړي دي لکه برطانوي امپراطورۍ کښې دننه د داخلي خود مختار حکومت نه واخلې تر خپلواکه هنده پورې خو په هند کښې ازادي غوښتونکو رهبرانو ترې نه (ازادي) مطلب ؤ، یعني د استرالیا او کېنېډا غونډې په برطانوي دولت مشترکه British Commonwealth کښې دننه ازاد او خپلواک هند.

19. هندو مهاسبها:

په 1923 کښې تاسیس شوې د هندو احیاء پسندۍ ارتجاعي فرقه پرست سازمان ؤ او لهٔ کانګرس نه په دې خوابدے ؤ چې هغه مسلمانان خوشحالوي. دغه سازمان د پېرنګي فرقه وارانه سیاست د پاره مرستندوي ؤ. د دې ګوند تر ټولو بانفوذه لېډر وي

Scanned by CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. سوارکار ؤ چې د هندو احياء غوښتني مفکر وګرځېدو

20. يونينسټ پارټي Unionist Party:

د پنجاب د صوباني اشرافيت، جاګېردارو، پېنشني بيوروکراټانو او کليوالو مراعات يافته عناصرو ګوند چې مسلمانانو باندې سر بېره سکهانو او هندوانو پکښې هم ګډون درلود او د 1930 کال په شاوخوا کښې د فضل حسين (لاهور کښې وکيل مدافع) له خوا جوړ شو. څه موده پس ئې پېرنګي ته د دوستۍ لاس ور وغزولو او د هغهٔ د سرپرستۍ نه برخورداره شو.

21. ساتياګراها Satyagraha:

ستيه ګرا يعني د عدم تشدد د لارې د عمومي عدم اطاعت جنبش چې پکښې به خلقو د حکومت نه هر راز بائيکاټ کولو.

22. نوبتي څوکۍ:

په غريبانانو خلقو او ملکانانو په نوبت سره د خپل کور، کلي او پټي څوکۍ کولې او دا څوکۍ به اجباري وې.

23. محکمه Subject:

دلته ترې نه د واک او اختيار د ساحې معني اخستل کېږي لکه د دفاع، مواصلاتو، خارجه چارو، خارجي تجارت او داخلي چارو او داسې نورو ساحې.

24. سيکيولريزم Secularism:

يو ه غربي اصطلاح ده. په لاطيني کښې د سيکولم Seculum لغوي معني (نړۍ) ده. په منځنيو پېړيو کښې د عيسوي کاتوليک مذهب کشيشان (پادريان) دوه ډوله وو؛ يو هغه چې د کليسا د دود د ستور سره سم په کليسا او خانقاګانو کښې اوسېدل. بل هغه چې د عامو خلقو غونډې ئې عام ژوند تېرولو. دغه دوهم ډول ئې د سيکيولر کشيشانو په نامه يادېدل او هغې ټولې موسسې او ادارې چې د کليسا تر تاثير لاندې نهٔ وې، سيکيولر نومېدې. نن سبا چې سياست او دولتي چارې او انتظام د مذهب څخه بېل دي، نو دې ته سيکيولريزم وائي. د سيکيولريزم د عقيدې سره سم مذهب بايد په سياست کښې او سياست په مذهب کښې ګوتې ونهٔ وهي. مذهب بايد د هر انسان د شخصي عقيدې پورې محدود وساتل شي.

Scanned by CamScanner

ولي خان بابا د خدائي خدمتګارانو او د نوي نسل تر منځ د يوې فکري، علمي او عملي رابطې حېثيت لرلو. هغهٔ د نوي کهول سياسي او سماجي تربيت پهٔ داسې خيرکتيا سره وکړو چې د ژوند يو نوے، پراخه او زورور شعور ئې ورکړو. رښتيا ئې ورته زده کړل او جرأت ئې ورته وښودو. دا نن چې د دومره سېلابونو او جاکړونو باوجود هم عوامي نېشنل پارټي ښکاره جاره ولاړه ده او څوک چې ئې ختمول غواړي، هغه ئې ځان پورې حېران کړي دي؛ نو دا هم دغه د ولي خان بابا د سياسي او سماجي تربيت نتيجه ده.

دا کتاب 'رښتيا رښتيا دي' د انګرېز استعمار د تاريخ احاطه کوي. دې کتاب کښې د تاريخي دستاوېزاتو او ثبوتونو پهٔ بنياد د يوې داسې سياسي فېصلې پس منظر، د هغې پهٔ شا موجود مقاصد او د هغې نتيجې او اثرات ښودلے شوي دي چې يو اځې د هندوستان، پاکستان او افغانستان اولس نهٔ بلکې ټوله ايشياء ئې يو مستقل جنګ سره مخ کړې ده.

ولي خان بابا دا سياسي عقيده لرله چې کهٔ نن هم د اقتدار فېصله اولس ته ورکړې شي، کهٔ نن هم جمهوريت ته لاره ورکړې شي، کهٔ نن هم ادارې خپل دائره کار او دائره عمل وپېژني، کهٔ نن د سنسني خېزۍ پېدا کولو پهٔ ځائے د اعتدال پېدا کولو فېصله وکړې شي، کهٔ نن هم د ګاونډي هېوادونو سره موجودې شخړې د سنجيده مذاکراتو پهٔ لاره د هوارولو کوشش وکړے شي او نن هم د خپلو معروضي حالاتو پام کښې ساتلو سره داخله او خارجه تعلقاتو د پاره پهٔ پاليسيو نظرثاني وکړې شي نو دې ټوله خطې کښې خوره شوې بې چېني به ختمه شي.

دا کتاب مونږ ته ولي خان بابا د يو مدلل، بېباک او رښتوني مؤرخ پهٔ حېثيت معارفي کوي او د پرون، نن او سبا تر منځه د تاريخي شعور واضح ساتلو د پاره دا کتاب د ولي خان بابا يو احسان دے.

ميا افتخار حسېن

جنرل سېکرټري، عوامي نېشنل پارټي

باچاخان ټرسټ ريسرچ سنټر

BAACHA KHAN TRUST RESEARCH CENTRE
Pajaggi Road, Peshawar
Ph: 091-2246851-3, Fax: 091-2246225

(c) ketabton.com: The Digital Library

Scanned by CamScanner

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library